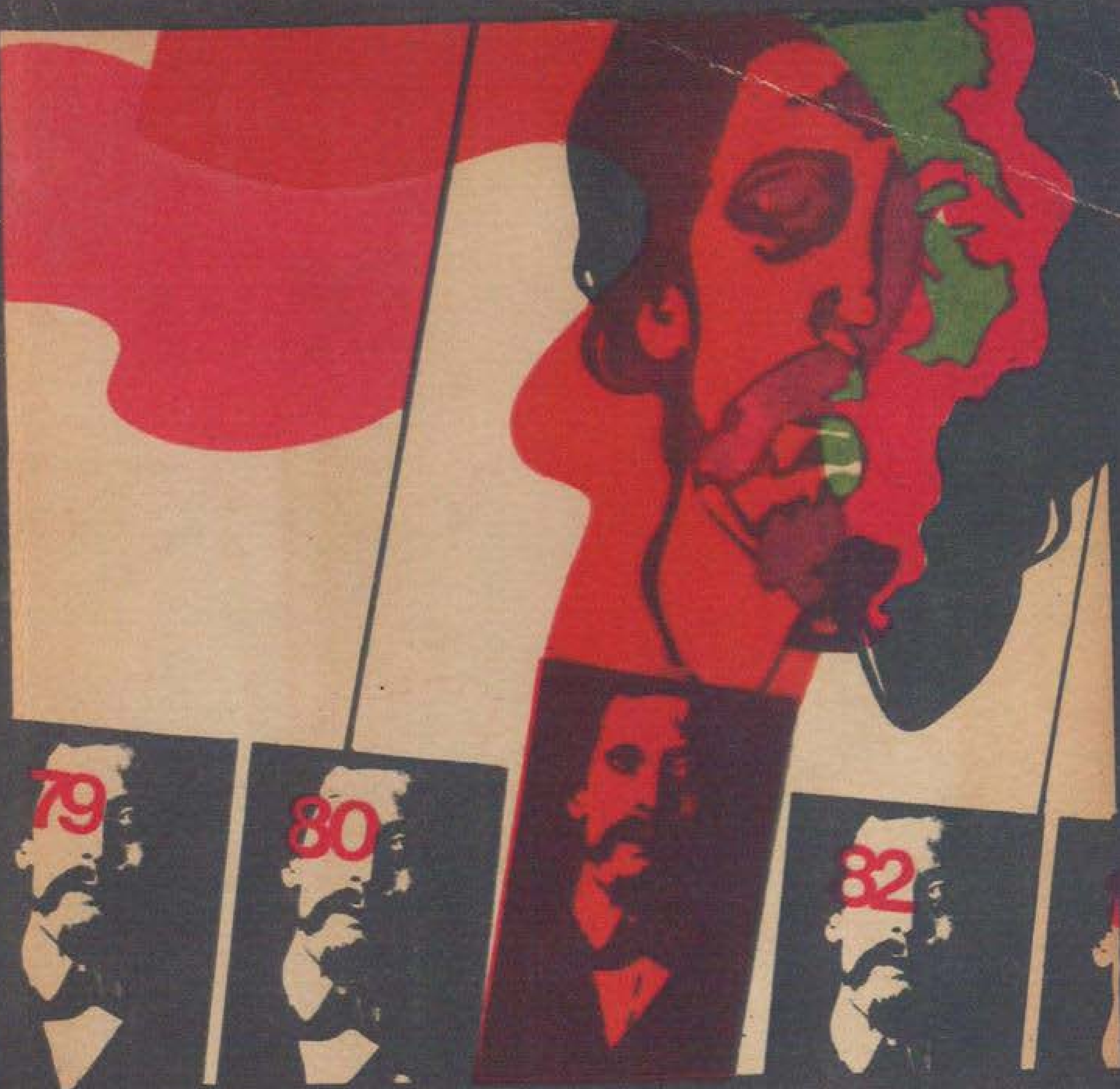

MIHAIL HEYFETZ

SECRETARUL POLIȚIEI SECRETE

enigma

MIHAIL HEYFETZ

secretarul poliției secrete

Coperta de Mihai Mănescu

МИХАИЛ ХЕЙФЕЦ
СЕКРЕТАРЬ ТАЙНОЙ ПОЛИЦИИ
„МОЛОДАЯ ГВАРДИЯ“ 1968

MIHAIL HEYFETZ

secretarul poliției secrete

Traducere de Grigore Tatus
și Nina Antonescu

• EDITURA UNIVERS •
București — 1974

PARTEA ÎNTÎI

UN FUNCŢIONAR CIUDAT

OMUL ÎN UNIFORMĂ

...Petersburg. Sfîrşitul anului 1878. Locul acţiunii Peski — o mahala îndepărtată şi singuratică a oraşului, dincolo de gara Nikolaevski (acolo unde peste douăzeci de ani avea să treacă bulevardul Suvorov).

Doi tineri se îndreptau tiptil, cu băgare de seamă, spre casa conspirativă a celei mai mari organizaţii ilegale „Zemlia i volia".

După un timp s-au strecurat nevăzuţi într-un gang întunecos.

Pe platforma scării, primul şi-a lipit urechea de gaura cheii. E oare linişte în locuinţă ?

Al doilea şi-a aruncat privirea prin ferestruica îngustă a luminatorului, şi după ce s-a încredinţat că pe stradă nu se zăreşte nimeni i-a şoptit abia auzit prietenului :

— Nu se vede nici o coadă după noi.

Primul a întins braţul, a prins în palmă căpeţelul de aţă agăţat de clanţă şi a pipăit cu degetele trei noduleţe mici.

Dacă pe Katiuşa ar fi ridicat-o jandarmii, trebuia, la plecare, să rupă pe neobservate aceste noduleţe. Dar ele sînt neatinse. Înseamnă oare că se poate intra ? Dar dacă fetişcana n-a putut, de faţă cu jandarmii, să ajungă pînă la aţă ?

Totuşi, în cele din urmă, s-a hotărît şi a sunat.

— Cine-i ? a întrebat cineva dinăuntru.

Ea este, Katiuşa. E glasul ei...

— Eu, Portarul, răspunse încet musafirul. Cu mine mai e şi Poetul.

Uşa li s-a deschis îndată.

Intrînd în vestibul tînărul care-şi zicea Portarul a aruncat jos de pe umeri mantaua cu pelerină, apoi şi-a scos jobenul. Îmbrăcat cum era, într-un costum de croială modernă en-

glezească, se părea că necunoscutul pretinde a fi considerat un june din lumea bună, însă barbișonul ascuțit și mustăcioara mătăsoasă de filfizon dădeau feței sale rotunde și mari o înfățișare tipică de negustor. Asemenea negustorași, împopoțonați la fel cu tineretul de aur al nobilimii, se întîlneau pe atunci destui pe străzile Petersburgului.

În schimb însoțitorul Portarului, un tînăr subțirel cu ochii negri și fața neobișnuit de palidă, avea un aer cît se poate de nefiresc.

Buzunarele și faldurile costumului său de culoare închisă erau ușor umflate și un ochi experimentat ar fi ghicit fără prea multă greutate armele ascunse acolo, mai ales că într-o clipă de neatenție de sub pulpana mantalei sale de ploaie a lucit lama lată a unui pumnal...

(Poetul căpătase în ilegalitate și o altă poreclă oarecum ironică ; avînd o pasiune nestăvilită pentru pușcoace mari și pumnale grele, ceilalți îl tachinau spunîndu-i „Arsenalul"...)

— Ce-i astăzi la tine ? a întrebat Portarul, adresîndu-se îngrijorat fetei. De ce m-ai chemat ?

— A sosit un funcționar. Din Simferopol. Parola și recomandările le are de la cei din Sud. Te caută. După spusele lui, pînă acum n-a participat la acțiune...

— Aha !...

Îngîndurat o clipă, Portarul și-a suflat o scamă de pe umăr — trebuie să păstreze costumul, că nu-i al lui ! — și deodată s-a îndreptat cu hotărîre spre odaia Katiușei.

Poetul și-a băgat mîna în buzunar, cu un gest mecanic a încercat cocoșul pistolului, apoi a pornit încet în urma tovarășului său.

Katia a rămas singură în vestibul...

În odăița confortabilă și primitoare a fetei, la fereastră, stătea cu „Vestnik Evropî" în mîini un individ măruntel, cu obrajii bruni și uscățivi, în uniformă de slujbaș al statului. La primul scîrțîit al ușii, revista a zburat cît colo pe pervaz, iar ochii miopi, ascunși sub lentilele groase, i-au fixat cu luare-aminte pe noii veniți.

— Ivan Petrovici, s-a prezentat aplecîndu-și politicos capul bărbatul ce-și spunea Portarul.

— Nikolai Alexandrovici, rosti la rîndul său Poetul.

— Nikolai Vasilievici Kletocinikov, rosti individul miop și, ca să nu dea naștere cumva la confuzii, explică pe un ton nehotărît : acesta-i numele meu adevărat.

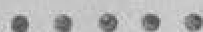
Au zîmbit tustrei.

Kletocinikov îi măsură lung, bănuitor. Drept răspuns, întîlni privirea calmă, învăluitoare a ochilor mari și albaștri ai Portarului. I-a crezut imediat. Din prima secundă.

— Am auzit multe despre dumneavoastră, Ivan Petrovici. Glasul omului în uniformă suna limpede, răspicat. Mi s-a spus că puteți găsi pentru fiecare o muncă folositoare. O treabă după puterile lui... În ceea ce mă privește, eu...

Portarul și Poetul schimbară discret o privire.

LA NOUA LOCUINȚĂ

Partidele de cărți „pe o băncuță" se prelungeau în fiecare seară.

Patroana camerelor de închiriat („Nevski colț cu Nadejdenskaia, ieftin, comod, acordăm preferință studenților"), Ana Petrovna Kutuzova, văduvă de colonel, și-a găsit în cele din urmă un partener destoinic pentru jocul de cărți. Locatarul acesta ocazional, un impiegat scump la vorbă și cu o figură ștearsă, a căpătat permisiunea de a intra oricînd în jumătatea casei locuită de văduvă, la orice oră din zi.

Multe lucruri au condus-o pe „madam" (astfel o numeau pe Kutuzova prietenii săi apropiați) la această alegere. Patroana remarcase havanele și vinurile franțuzești ale chiriașului și înclinația lui constantă spre jocurile moderate, dar cu profit (Kutuzova însăși era pătimașă pînă la lăcomie, însă la alții prețuia cumpătarea). Într-un cuvînt, „madam" intuise în funcționarul acesta ceea ce „nihiliștii" numeau cu dispreț „mod de viață mic-burghez". Dar mai ales pe proprietăreasă a uimit-o și-a bucurat-o în același timp priceperea chiriașului — „atît de rară în zilele noastre", priceperea de a-și asculta răbdător interlocutoarea. Ajunsă în pragul bătrîneții, femeia se simțea obosită de locatarii săi obișnuiți, de clica aceasta

guralivă de studenţi jerpeliţi, care nu-i dădeau răgaz nici să deschidă gura măcar.

S-a ivit, în sfîrşit, în maghernițele ei mobilate un nobil, educat după vechea modă. Desigur că „madam" îl pierdea din ochi, nu alta ! Un lucru doar nu-i prea venea la socoteală — noului locatar nu-i plăcea să vorbească despre politică. Cum începea, uneori, Kutuzova în timpul jocului să laude tineretul de azi, acesta, drept răspuns, se pornea să-i blesteme şi să bombăne : „Hm... studenţii... nişte haimanale, ar merita să le rupi coastele !" La prima vedere părea un om blajin, potolit, însă cum aduceai vorba de politică, începea să se enerveze, de te pufnea rîsul văzîndu-l...

Duelurile la cărţi cu noul ei prieten o destindeau foarte mult pe Kutuzova după numeroasele neplăceri de peste zi. Unde mai pui că în ultimul timp îşi luase obiceiul s-o cam viziteze şi poliţia, cu tot felul de razii, încît aproape nici unul dintre chiriaşii săi tineri şi zvăpăiaţi n-a scăpat teafăr ; arestări, închisoare, deportare. Promptitudinea cu care erau informaţi agenţii poliţiei i se părea pur şi simplu de necrezut. Doar îi ajuta din răsputeri pe studenţi să dosească cît mai bine „literatura" — şi totuşi copoii parcă adulmecau prin pereţi ascunzătorile din imobil.

Şi cîte altele nu făcea „madam" ca să-şi salveze chiriaşii, cîte nu născocea... „Iar prin oraş circulă zvonul, se plîngea Kutuzova noului său amic, că la mine în casă s-ar fi aciuiat un provocator. Aproape că-mi pierd minţile, cine să ştie ? ! Asta mă doare ! Mă doare şi-mi pare rău..."

Funcţionarul clătină din cap : fireşte că-i dureros, ar putea să-i bage în sperieţi pe toţi chiriaşii. Şi ce mai năpastă, auzi... un provocator !

Nu se poate spune că noii prieteni nu se ciondăneau cîteodată, căci caracterul „madamei" nu prea era uşor de suportat. Dar după fiecare ceartă cavalerul pierdea delicat cîte cincizeci de copeici în favoarea doamnei sale cam abraşe din fire şi prietenia se reînnoda la loc.

Despre el, funcţionarul îi spunea Kutuzovei prea puţine lucruri, atît că i se plîngea uneori de ghinioane : cum că ar fi venit în capitală să-şi caute o slujbă, dar nu reuşeşte nimic. Va trebui, probabil, să se întoarcă în provincie cu buza umflată. Nu poate să trăiască la nesfîrşit de azi pe mîine, uite, bunăoară, ca acum...

Iar să-şi mai reducă din cheltuieli nu-i obişnuit, nu se pricepe.

Buna Kutuzova îl privea compătimitor. Apoi cădea pe gînduri.

— S-ar putea... Aş avea posibilitatea... să vă ajut...

— Mulţumesc, prietenă dragă, pentru solicitudinea ce-mi arătaţi. Însă ce aţi putea oare să faceţi pentru mine! Aici e nevoie de oameni suspuşi, de legături mari, de unde să le aveţi? Cunoştinţele dumneavoastră sînt mai mult printre studentele astea cu părul tuns, cu care, mie, unul, mi-e şi silă să stau de vorbă... Aveţi cuvîntul meu de nobil! Nu înţeleg cum puteţi să le suportaţi tocmai dumneavoastră — o doamnă atît de serioasă şi inteligentă!

Apoi îşi cerea îndată scuze pentru tonul lui tăios, dar „madam“ nu era defel supărată. Firea aprigă a funcţionarului părea s-o amuze nespus.

Într-o zi însă, impiegatul a păţit-o mai rău. Se vede treaba că pasiunea înnăscută pentru risc s-a ridicat peste obişnuita-i precauţiune şi chiriaşul a mizat pe o sumă mai mare. Pierderea era de vreo zece ruble, pentru un om nu prea bogat — o întreagă avere.

— Am terminat, suspină el, ridicîndu-se de la masă. Am terminat! N-am ce să mai caut la Petersburg. Aici nu pot să vieţuiască oamenii de categoria mea. Să joci cu o femeie atît de deşteaptă („madam“ n-a mai putut rezista şi a-nflorit de mulţumire), cu o femeie atît de îndemînatecă şi norocoasă ca dumneavoastră, Ana Petrovna, este o plăcere prea scumpă pentru buzunarul meu. Permiteţi-mi dar să-mi plătesc datoriile, vă cer iertare pentru toate şi să nu mă pomeniţi de rău. Mîine plec.

Aici „madam“ în sfîrşit s-a hotărît.

— Ştiţi... eu am un nepot... mai precis, un nepot al răposatului...

Ezită o clipă, apoi urmă:

— ...Aşteaptă să mă moştenească... Şi ocupă... cum să vă spun... un post important. Poate să primească în serviciu pe oricine, dacă îl rog...

— La ce serviciu? Funcţionarului parcă nu-i venea să creadă într-o astfel de fericire, căzută din cer. Rămase perplex, uluit, dezorientat, ba îl apucase chiar sughiţul.

Kutuzova se cam codea cu răspunsul.

— Serviciul, la drept vorbind, nu-i tocmai strălucit... Parcă nici nu-mi vine să vă propun. Cu concepţiile mele despre viaţă... Dar altă cale, pînă una alta, nu văd. Nepotul lucrează la secţia a treia. La aceste cuvinte femeia şi-a plecat ochii ruşinată şi a tras cu putere aerul în piept.

Secţia a treia se numea în imperiul rus poliţia secretă de stat.

Dar cît de mofturoşi mai sînt oamenii! Pînă acum acest conţopist mărunt părea să fie în stare de orice. Ar fi fost capabil să alerge pînă la capătul lumii pentru o slujbuliţă şi deodată mai face şi nazuri — vai de mine, să vedeţi, desigur nu-i nimic penibil, însă e un serviciu foarte anevoios... Dumnealui, vezi bine, trebuie să mai chibzuiască... Un serviciu ca oricare altul, iar el o ţine într-una... cum că vrea să se mai gîndească, nu se poate hotărî aşa, dintr-o dată... Şi cîte alte vorbe dintr-astea, stupide, după părerea „madamei". În dimineaţa următoare, cum a început ziua de lucru, chiriaşul a şi plecat să-şi mai încerce pentru ultima oară norocul.

A colindat cîteva instituţii, s-a abătut în fugă pe la hotelul „Moscova" aşezat pe colţ, între bulevardele Nevski şi Vladimirovski — şi s-a decis. „Se spune că la secţia treia se dau lefuri mari", i-a explicat el seara Kutuzovei hotărîrea sa.

Întrevederea impiegatului cu nepotul „madamei" a avut loc peste o zi. Era de fapt un fel de verificare care s-a terminat cu bine pentru funcţionar.

— Felicitaţi-mă! îi povestea el noului său prieten din Petersburg, locatarul camerei treizeci şi şase de la hotelul „Moscova". M-am angajat printre spioni. Salariul lunar — treizeci de ruble de argint, da, da, nu zîmbiţi, chiar atît... Se spune că încă generalul Dubbelt l-a introdus, în amintirea Mîntuitorului, cum s-a exprimat el. Nu puteţi să vă închipuiţi, ce mutră hrăpăreaţă avea această cotoroanţă mieroasă, cînd m-au aranjat în slujbă... Părea că i-au crescut gheare la degete, iar ochii îi căpătaseră sclipiri sinistre: „Te-am prins? Al meu eşti!"

Proaspătul agent al secţiei a treia i-a schiţat interlocutorului său portretul nepotului — chel, mustăcios, cu obrajii raşi, i-a redat felul lui de a sta tăcut, mijindu-şi ochii şireţi, acoperiţi de sprîncene stufoase, iar de cîte ori dădea peste cineva necunoscut obişnuia să-şi zbîrcească nasul umflîndu-şi nările, de parcă l-ar adulmeca pe omul din faţa lui. Ascultîndu-i descrierea, interlocutoul său se cutremură.

— E-hei, straşnic nepoţel ! Cum zici că se numeşte ? Gusev ?[1] E coşcogea gîscanul... Te felicit, Nikolai Vasilievici. Angajează-te cu Dumnezeu la Gusev !

A doua zi în „Registrul secret al personalului secţiei a treia din cadrul Cancelariei personale a Maiestăţii Sale" — astfel se intitula oficial noul loc de muncă al funcţionarului — a fost înscris numele a încă unui candidat pentru postul de spion cu simbrie.

„...Împiegatul Kletocinikov Nikolai Vasilievici — caligrafia cu sîrguinţă literele ajutorul şefului de birou Praskuhin. Sosit din Simferopol. Recomandat de agenta „Madam". Verificat personal de către înălţimea sa, domnul consilier de stat Kirilov."

Nepotul doamnei Kutuzova era chiar şeful agenturei ruseşti ; înălţimea sa consilierul de stat Grigori Grigorievici Kirilov.

SPIONUL E PREGATIT PENTRU SLUJBA

Toţi agenţii poliţiei secrete se împărţeau oficial în două categorii : bugetari şi nebugetari. Bugetarii, altfel spus filorii, urmăreau persoanele suspecte. Cei nebugetari, care în acte figurau sub denumirea de colaboratori secreţi, erau compuşi din informatori şi provocatori. Informatorii îşi culegeau datele necesare fie din sînul grupului de ilegalişti, din preajma acestuia, sau prin diferite alte căi ; în ceea ce-i priveşte pe provocatori, aceştia căutau nu numai să pătrundă într-un grup sau celulă de revoluţionari, dar să şi ocupe acolo un post de conducere. Adeseori, chiar aceştia îi îndemnau pe ilegalişti la acţiuni foarte riscante, periculoase şi în ultimul moment îi denunţau poliţiei, ajutînd-o să-şi creeze acţiuni de răsunet însoţite de avantaje materiale.

Întrucît pe Kletocinikov l-au încadrat ca bugetar, era limpede că se hotărîseră să-l formeze ca filor. Datorită protecţiei bătrînei provocatoare, Nikolai Vasilievici a fost iniţiat foarte repede — exact în două săptămîni. Dar şi cursul acesta res-

[1] De la *gus* — gîscă (în l. rusă).

trins al disciplinelor polițienești s-a dovedit să fie mai mult decît ceea ce trebuia să cunoască un simplu copoi polițist. Kletocinikov și-a dat seama că Kirilov pregătește în secția sa agenți de urmărire cu un profil mai larg, capabili să fie folosiți și ca informatori secreți.

În două săptămîni noul „ciripitor“ a putut afla suficiente lucruri cu privire la îndatoririle sale viitoare. I-au fost arătate panouri cu „tipuri de nas“, „tipuri de păr“ și „tipuri de urechi“, albumul cu uniforme militare și civile și i s-a propus să memoreze toate acestea pe dinafară. I s-a explicat că este instruit după cel mai nou sistem al reconstituirii portretului vorbit, inventat de francezul Bertillon.

Kletocinikov a înțeles imediat că-i sortit să devină victima modei noi introduse recent în poliție și își însușea cu sîrguință această metodă orală. Zile întregi învăța Nikolai Vasilievici clasificările nasurilor (nas drept, nas cu cocoașă, nas coroiat, nas grecesc), formatul urechilor (lipite, fasonate, clăpăuge), încerca să determine dintr-o privire statura tuturor celor cu care se întîlnea, conform măsurătorii indicate de către conducere (talie înaltă, mijlocie, mică).

După primul examen i s-a demonstrat o metodă foarte simplă de supraveghere exterioară. Mai simplu vorbind, i-au arătat cum trebuie să urmărească „obiectivul“, pentru ca acesta să nu observe că este filat. Procedeele acestea nu s-au dovedit a fi tocmai complicate, ceea ce l-a mirat oarecum și pe Kletocinikov. În încheiere i s-a dat un album cu fotografii, cu care se mîndreau în mod deosebit arhivarii Secției a treia. În acest album erau adunate fotografiile tuturor revoluționarilor de frunte, cunoscuți de poliție. Agentului i s-a propus să-și întipărească în memorie figurile din album, și cu aceasta așa-numita pregătire de specialitate a luat sfîrșit.

O deosebită atenție acorda Kirilov bazelor teoretice pentru cunoașterea principiilor socialiste și a istoriei mișcării revoluționare din ultimii ani: „Fără asta nu poți căpăta deplina lor încredere“ — îi plăcea să repete șefului care obișnuia să poarte personal cu agenții debutanți discuții pe această temă. Începea lecțiile, de obicei, cu foarte o instructivă narațiune despre istoria lui Serghei Neceaev, conducătorul organizației clandestine „Narodnaia rasprava“ — fapt ce s-a petrecut cu vreo zece ani în urmă.

Acest Neceaev proclama : în numele revoluţiei ilegaliştii pot minţi, şantaja, pot să demaşte poliţiei pe tovarăşii lor şovăielnici, în numele revoluţiei e admis, în general, să încalci toate legile moralei şi ale echităţii. Totu-i îngăduit ! Pentru că „scopul scuză mijloacele".

La început, după afirmaţiile consilierului de stat, poliţia secretă crezuse într-adevăr că Neceaev e un soi de rege neîncoronat al ilegaliştilor şi nihiliştilor, un fel de părinte spiritual al „revoluţionarismului şi propagandismului". Foarte curînd însă agenţilor le-a fost dat să se dumirească asupra faptului că, în ilegalitate, Neceaev avea duşmani numeroşi şi puternici, care se aflau în fruntea celor mai importante organizaţii ale mişcării revoluţionare. Şi oamenii aceştia, povestea cu uimire Kirilov, au declarat că atitudinea necinstită şi lipsită de moralitate a unui revoluţionar e incompatibilă cu cauza revoluţiei ! În locul pumnalului, a bîtei şi a pistolului cu care tot ameninţa Neceaev conducerea întregii Rusii, oamenii cei mai periculoşi după părerea şefului agenturii acţionau cu alte arme : broşuri, manifeste şi convorbiri. S-ar părea că nu-i nimic deosebit, simple vorbe goale — tranca-fleanca, şi atîta tot ! Şi uite totuşi...

— Nu le-am dat la-nceput importanţă, a recunoscut sincer Kirilov, le-am citit primele fiţuici, şi am văzut că nu recunosc autorităţile — un fel de aiureală... am zis. Dar nu numai puterea ţaristă, ci nici o autoritate n-o recunosc. Vor ca fiecare sat să se conducă singur. Înseamnă-ţi, Kletocinikov, ăsta-i a-nar-hism ! Notează-ţi spun, căci ai să uiţi ! Uzinele, susţin ei, trebuiesc date muncitorilor, pămîntul — ţăranilor, banii să se desfiinţeze cu totul. Aceasta o numesc ei socialism. Ai înţeles ?

— Da, să trăiţi...

Satisfăcut de perspicacitatea discipolului său, Kirilov continuă. A urmat o nouă poveste — despre peregrinările propagandiştilor prin sate şi comune cu cuvîntul socialismului pe buze, despre faptul că ţăranii n-au priceput nimic din acest socialism şi cum i-a găbjit atunci poliţia pe răzvrătiţi : „am prins vreo două mii, dar cîţi au mai rămas liberi..." Iar din cei neprinşi, acum vreo doi ani, s-a creat un nou partid „Zemlia i volia". Acesta a căutat să expună sarcinile revoluţiei astfel ca să fie pe înţelesul mujicului celui mai întunecat.

„Puterea — poporului, pămîntul — țăranilor", iată care era lozinca lor!

— Ce mai, asta este, Kletocinikov, poți să-mi faci un rezumat al celor povestite de mine astăzi?

— Vedeți dumneavoastră... Agentul debutant trăgea involuntar de timp, încercînd să ghicească ce anume aștepta să audă de la el exigenta conducere... Se pot deduce următoarele, înălțimea voastră, că subtilitățile principiilor — toate aceste anarhisme, federalisme, unitarisme și alte „...isme" aduse de prin străinătăți — de fapt nu prea îi neliniștesc pe cei din organizația „Zemlia i volia". Nu-i așa? S-ar părea că în gruparea lor principalul este ca noul membru al organizației să urască pur și simplu temeliile orînduirii de stat a imperiului și să dorească să lupte împotriva acestora? Iar în plus — să fie el însuși cinstit și să nu-l imite pe Serghei Neceaev. Astea ar fi concluziile mele...

— Ai nimerit în plin! încuviință din cap șeful. Așa să și faci, Kletocinikov! Înjură conducerea, înjură poliția, înjură justiția și tot ce vrei, însă nu te afunda în amănunte. Te împotmolești. Și să nu bei. Să nu joci jocuri de noroc. Știu că ai slăbiciune pentru jocul de cărți, dar trebuie să te lași de ele. De aceea am și deschis discuția, ca să-nțelegi... Cîți agenți i-am pierdut din cauza beției și a cărților! Principalul l-ai însușit. Consider că ești pregătit să-i descoperi pe dușmanii noștri interni. Te felicit. Îți voi da și un firicel pentru început, apoi te vei descurca singur. „Madam" ți-a făcut cunoștință cu Rebikov?

Kletocinikov își îndreptă ținuta ascultînd cu luare-aminte cele spuse de șef.

— Întocmai.

— Acest student fusese destinat de noi pentru deportare. Dar... s-a hotărît să-i mai amînăm plecarea; ar fi cazul să mai fie supravegheat... Poate cu ocazia asta o să identifici în preajma lui un alt obiectiv deosebit de important! Avem despre el o astfel de „semnalare", își etală Kirilov neologismul la modă și își pocni chiar degetele de plăcere.

Așadar, a sosit în sfîrșit momentul tristei despărțiri de „madam" Kutuzova! Ce-a mai plîns femeia luîndu-și rămas bun de la prietenul, ba mai mult, de la „finul" ei întru ale muncii secrete! Dar trebuiau să se supună disciplinei impuse

de Secţia a treia! Kletocinikov urma să se mute acum în locuinţa lui Rebikov, omul suspectat.

— Promite-mi, scumpe prieten, că niciodată, niciodată n-ai să mă uiţi.

— Vă promit, madam, din toată inima. Să nu mă daţi nici dumneavoastră uitării.

La despărţire, amicii s-au sărutat.

COPOIUL LIPSIT DE TALENT

— Ai vrea să mai rămîi în oraş pînă la primăvară?

Lunganul şi ciufulitul de Rebikov ridică ostenit din umeri — de ce oare îl mai întreabă, ce rost are să-i răscolească sufletul cu ceea ce nu-i sta în putere să înfăptuiască?

De cîţiva ani Rebikov îi ajuta pe membrii organizaţiei, îi adăpostea în locuinţa lui pe ilegalişti, transporta literatura interzisă pe la ascunzători, îndeplinea tot felul de însărcinări mărunte ale tovarăşilor. Pînă acum toate i-au mers bine studentului. Dar nu demult poliţia i-a făcut o percheziţie inopinată la domiciliu şi după icoană jandarmii i-au găsit trei exemplare din ziarul ilegal. Prins astfel în flagrant delict, după toate articolele de lege, lui Rebikov trebuia imediat să i să aplice o deportare administrativă — dacă nu în îndepărtata Siberie, atunci, în orice caz, în locuri „nu tocmai îndepărtate" de aceasta.

Era totuşi surprinzător că nu l-au ridicat imediat — aşteptau se vede ceva. Dealtfel, Rebikov îşi dăduse seama de mult că mai devreme sau mai tîrziu va cădea cu siguranţă — oricît te-ai ascunde după deget, tot te află — şi în sinea lui era pregătit, dar...

Oricum e păcat, mare păcat că toate astea s-au întîmplat tocmai acum, cu cîteva luni înaintea examenului de diplomă! Dacă ar mai putea să-şi prelungească şederea în oraş, măcar o jumătate de an — pînă-n primăvară. Cu diploma de medic în buzunar nu-l înspăimîntau nici un fel de „locuri îndepărtate", mai ales că intenţiona şi el, după terminarea academiei medico-chirugicale, să părăsească Petersburgul, să plece

undeva într-un sătuc uitat de Dumnezeu și să tămăduiască populația de acolo. Dar un student fără diplomă nu poate face nimic în surghiun, la țară, cum să-și cîștige existența, cine are nevoie de el acolo? Fără diplomă nu va căpăta aprobarea nimănui să-i trateze pe bolnavi, iar altceva nu știe să facă...

— Prin urmare, vrei să mai zăbovești în Petresburg pînă la primăvară? l-a mai întrebat o dată surîzînd Ivan Petrovici.

Rebikov simți deodată că i-a vorbit serios și tresări.

— Desigur. De ce mă-ntrebați?

— Am făcut de curînd cunoștință cu un sticlete, pe care conducerea s-a gîndit să-l plaseze pe lîngă tine, rosti încet interlocutorul său, preocupat parcă de ceva și căutînd anevoie cuvintele.

Rebikov săltă nervos de pe scaun, se uită la Portar, apoi se așeză pe pat și începu să bată toba cu degetele în tăblie.

— Mai departe? întrebă el nerăbdător.

— Omulețul acesta e un ticălos ordinar. Știi, din acea specie de copoi, de care poți scăpa în plină stradă, îndesîndu-i în labă ceva mărunțiș, vreo zece ruble în cel mai rău caz.

— Nu mă mai chinuiți, Ivan Petrovici! Pe urmă?

— Ce mai... am avut ocazia să mă înțeleg cu el. Copoiul nu e localnic, vine din provincie și are nevoie de cameră... așa că veți locui împreună. Chiria o vei suporta numai tu. Ești de acord? N-o să fie prea scump? Notează că asta-i toată plata pentru serviciul pe care ți-l face...

— Nu zău?!

— Pentru el e prea mult, ține minte, să nu-ți treacă cumva prin cap să-l mituiești — ai să strici totul. Indivizii de teapa lui nu trebuiesc răsfățați și nici să le arăți că le prețuiești prea mult serviciile. Viitorul tău chiriaș e o fire foarte leneșă, de aceea rapoartele de supraveghere asupra propriei tale persoane va trebui să i le ticluiești chiar tu. Asta-i obligatoriu.

— Oho!

— Da, este singura lui condiție, absolut irevocabilă. Altfel nu voia defel să accepte mutarea. Copoiul își ia obligația să transcrie cu fidelitate compunerile tale și să le ducă șefilor săi. Restul, deci, depinde numai de tine: și anume, cît timp vei izbuti să le menții treaz interesul jandarmilor asupra ta însuți și asupra legăturilor tale. Cine știe, poate că vei reuși să-ți dai și examenele, să capeți diploma. Încercăm?

Rebikov sări în picioare și se repezi la musafirul lui.

— Asta-i culmea visurilor mele! exclamă el cu însufleţire şi, copleşit de noianul sentimentelor ce-l năpădiseră, îl îmbrăţişă pe Ivan Petrovici...

Din acest moment, paralel cu toceala pentru examenul de diplomă, Rebikov începu să încropească şi denunţurile împotriva sa. S-a convins în curînd că nu-i o treabă prea simplă şi cere o anumită doză de talent. Rapoartele făcute de el erau cam neclare, laconice şi sunau fals.

Numai odată denunţul a ieşit verosimil, atunci cînd a descris întrevederea cu unchiul său, generalul, înfăţişînd-o sub forma unei întîlniri conspirative cu un fruntaş al mişcării ilegaliste.

Două săptămîni încheiate l-au urmărit copoii pe general, pînă cînd acesta a observat că se află sub observaţie. Sărmanii de ei şi-au primit porţia de săpuneală chiar de la comandamentul jandarmeriei locale!

În acest răstimp Kletocinikov a dus-o destul de liniştit: transcria denunţurile lui Rebikov şi le depunea împreună cu manifestele (luate direct din tipografia clandestină) la locurile de adunare secrete ale spionilor. Acesta îi era tot serviciul. Dar s-a lămurit repede că un astfel de vulpoi ca şeful agenturii politice nu poate fi dus de nas chiar aşa de uşor.

...În ziua aceea memorabilă Kletocinikov, după ce a făcut o plimbare pe bulevardul Nevski, a intrat pe furiş în gangul unei clădiri cu două etaje situată în capătul străzii Fontanka şi a urcat treptele pînă sus.

Aici scara se termina printr-o uşă. După ce a sunat la intrare, i-a arătat omului ieşit în prag un permis cu menţiunea „chemare urgentă" şi a fost lăsat îndată să intre la şef.

Kirilov şi-a primit subalternul fără prea multă bucurie sau entuziasm, a frunzărit numărul proaspăt al ziarului ilegal (Kletocinikov a pus la dispoziţia Secţiei a treia aproape toată colecţia ziarului) şi cu o mînă distrată a parcurs ultimul raport al agentului.

— Semnalările dumitale, se răsti el brusc la copoiul fîstîcit, care se făcuse mic de spaimă, nu conţin nimic important. Nu au nimic sclipitor! Dumneata, Kletocinikov, nu ai stofă de agent!

Cu un zîmbet stingherit, copoiul lipsit de har se porni deodată să se justifice şi să argumenteze.

— Să vedeţi, înălţimea voastră, mie îmi vine foarte greu să lucrez ca filor! Sînt cam bolnav, sufăr de plămîni, îmi obosesc picioarele... Şi mai sînt şi miop... Ce să fac?... Sînt disperat că nu mi-am putut justifica recomandarea...

Şeful agenturii nu prea găsea ce să-i răspundă.

Kirilov personal îl angajase pe Kletocinikov, fără să dea atenţie sau să facă vreo observaţie asupra slabelor aptitudini profesionale ale acestuia. Copoi miop — era clar de la bun început că-i de rîsul curcilor! Dar ce te faci cu mătuşica? S-a agăţat atunci ca scaiul, primeşte-l şi primeşte-l. Iar acum, poftim de înghite hapul!

— Afară de asta, eu, înălţimea voastră, Kletocinikov păru că surprinde frămîntările şefului său şi căută să insiste, vă rog să mă înţelegeţi... eu sînt de felul meu un om deschis. Iar jocul acesta de dublu îmi repugnă — aici vocea începu chiar să-i tremure sub povara excesului de sinceritate. Nu pot asculta fără repulsie bîiguielile revoluţionare ale acestor nihilişti. Şi atunci cum aş putea eu să le mai inspir încredere?

„Poate că într-adevăr a sosit timpul să mai fac o presiune asupra înălţimii sale, îşi spuse el în gînd. Văd că hodorogul ăsta înrăit răsfoieşte nu ştiu de ce cu o mutră atît de gravă teancul cu denunţurile lui Rebikov... De concediat acum, cred că nu mă concediază — îl atrage moştenirea mătuşicăi... Iar Ivan Petrovici îmi repetase întruna: trebuie să ocupi un loc important în poliţie sau să rişti să fii izgonit de acolo — mai ales că, după cît se pare, noi am cam scos la iveală pînă la capăt tot ce se ascunde prin catacombele doamnei Kutuzova şi am descoperit casa conspirativă în care îşi dau întîlnire sticleţii cu şeful lor. Poate că are dreptate Ivan Petrovici, e timpul să-l mai presez pe Kirilov".

— Mie, dacă s-ar putea să-mi daţi ceva mai potrivit, scînceşte jalnic copoiul aflat la strîmtoare, în timp ce ochii lui, ochi de vînător care-şi pîndeşte prada, cată smeriţi în jos, spre parchet, undeva la vreun birou...

„Numai de nu l-aş speria pe bivolul acesta încrezut! Uite-l, gata, acum va intra în capcană... Acum. Se pare că a şi remarcat scrisul meu îngrijit şi frumos... Pe asta a mizat cel mai mult Ivan Petrovici. Haide. Încă puţin!"

— Din întîmplare, pe domnul acesta nu l-ai cunoscut cumva? răsună ca o detunătură glasul lui Kirilov.

Din fotografia strînsă între degetele sale moi şi păroase priveau spre Kletocinikov ochii inteligenţi ai lui Ivan Petrovici, alias Portarul, locatarul camerei treizeci şi şase de la hotelul „Moscova", locotenentul în rezervă Konstantin Polivanov.

— Cum ? Nu l-ai întîlnit niciodată ?

SĂ FIE OARE SFÎRŞITUL ?

— Nu ştiu. Nu-mi amintesc nici din album de o asemenea figură.

— Păcat că nu-l cunoşti ! Ai fi fost decorat imediat... Şeful chicoti. Ţine-l minte pentru totdeauna. Fotografia se apropie tot mai mult de ochii lui Kletocinikov. Chiar deunăzi am procurat această fotocopie pentru album. Dacă-l întîlneşti, străduieşte-te să-l reţii prin orice mijloace ! Îl cheamă Alexandr Mihailov şi i se mai zice „Cenzorul Caton". „Piotr Ivanovici", „Ivan Petrovici" şi aşa mai departe... Căpetenia lumii ilegaliste, fondatorul grupării „Zemlia i volia", inamicul nostru cel mai primejdios. În momentul de faţă mai rău ca el nu-i nimeni printre revoluţionari : e deştept, diavolul, uimitor de energic, foarte prevăzător !

„De ce-mi spune, adică, toate astea ? Încotro bate, vulpoiul ? Ce vrea să afle ?"

Lui Kletocinicov i se pare că s-a încurcat undeva şi s-a dat de gol, iar acum, dintr-o clipă în alta, şeful agenturii îi va da lovitura de graţie. Desigur că a aflat totul, discuţia despre Mihailov a fost doar un fel de joacă abilă a motanului poliţist cu şoarecele prins în gheare. Să fie oare sfîrşitul ? L-au dibuit. Da, fireşte, acesta-i sfîrşitul. Dacă nu, atunci de ce, pentru care motiv a adus şeful vorba despre Mihailov ?

Faţa pătrată, cu trăsăturile mari, butucănoase a superiorului radia însă de mulţumire. Şeful vedea limpede cît de umilit şi năucit a rămas copoiul acesta „intelectual". Acum din conţopistul ăsta poţi face ce vrei, îl poţi întoarce şi suci după pofta inimii, fără să crîcnească. Şi tocmai într-o asemenea

stare dorea să-şi aducă agentul înălţimea sa Grigori Grigorievici. Nici el singur nu se aştepta se la un succes atît de rapid. Ba se vede treaba că sărise niţeluş peste cal, fiindcă sărmanul om şi-a pierdut complet cumpătul. Şeful i-a amintit pe un ton „amical" agentului despre evenimentele petrecute în ultimii ani. În Ucraina, în judeţul Cighirinsk, conducătorii „asociaţiei criminale secrete", denumită Comitetul Executiv al partidului socialist-revoluţionar, au pregătit şi erau cît pe aci să ridice la răscoală zece mii de ţărani ; la Odesa, un alt cerc de ilegalişti a pus la cale o ticăloşie şi mai înfiorătoare — să arunce în aer pe majestatea-sa împăratul chiar pe propriul său iaht. În sud, au răsunat adeseori împuşcături şi au căzut loviţi de gloanţe agenţi, jandarmi, procurori. În nord, chiar în Petersburg situaţia părea deocamdată mai liniştită. Ce-i drept, cu vreo doi ani în urmă pe bulevardul Nevski demonstraţia membrilor grupării „Zemlia i volia" a arborat steagul roşu, iar peste cîtva timp numita Vera Zasulici a tras în şeful poliţiei, Trepov, chiar la el în anticameră. Abia însă în vara trecută a anului 1878, cînd un criminal necunoscut l-a înjunghiat cu pumnalul pe excelenţa sa generalul Mezenţev, comandantul jandarmeriei, pentru Secţia a treia a devenit evident că incriminatul Comitet Executiv îşi strămută acţiunile sale principale din Sud către capitală, ceea ce înseamnă că de acum înainte aici se va da bătălia hotărîtoare pentru tron şi patrie, împotriva duşmanului intern.

— Îţi dai seama ce-nseamnă asta ?

Degetul păros al şefului se îndreptă ameninţător asupra lui Kletocinikov.

— Îmi dau seama perfect... înălţimea voastră.

Şefului i-a plăcut privirea vinovată şi tonul spăşit al copoiului. Dar discuţia trebuia dusă pînă la capăt.

— Tocmai de aceea s-a şi primit ordin să sporim considerabil efectivul agenţilor din capitală şi dumneata, domnule Kletocinikov, ai fost angajat la noi. Adică, dacă îţi dai seama cu-adevărat pentru ce misiune importantă ai fost cooptat, atunci vei trage singur concluzia : putem noi oare să te ţinem mai departe într-o asemenea situaţie plină de pericole — pe dumneata, un om lipsit de aptitudini — în postul de filor la Sankt-Peterburg ?

„Iată despre ce era vorba !"

— Nu. Nu putem. Nu mă ruga... Nu-i pe măsura dumitale treaba aceasta, să-l cauţi în capitală pe „Cenzorul Caton"-Mihailov, sau pe Nikolai Morozov — „Poetul". Şi şeful a ascuns fotografia Portarului în sertarul mesei.

„Asta-i tot... Da, aşa cred. Păcat. Foarte!"

— Du-te, du-te acasă, drăguţule. La rîndul meu, îţi promit să mai reflectez asupra dumitale. E bine ?

Peste cinci minute, cînd Kletocinikov părăsea reşedinţa secretă a şefului, cu privirea-i încercată a observat cum pe urmele sale a pornit îndată un agent al contrafilajului.

Să fie suspectat, cumva ?

Sau dimpotrivă ? Poate că nu-i încă totul pierdut ? Poate că totuşi generalul Kirilov va mai avea nevoie de el ?

TRECUTUL CEREA DEZLEGARE

Omul s-a trezit din somn la şase dimineaţa.

Deasupra patului său era prinsă în pioneze o foaie de hîrtie. Pe foaie, maxima lui preferată: „Nu-ţi uita îndatoririle". Şi el nu le uita niciodată. Nu şi-a permis să trîndăvească în pat nici o secundă. Sări din aşternut, se îmbrăcă, alergă în stradă şi plecă acolo unde îl chemau treburi urgente. Avea de îndeplinit multe obligaţii, pînă peste cap, de nu-i mai ajungea o zi şi o noapte întreagă.

...De la şase şi jumătate pînă la nouă a trecut pe la şapte adrese ale „susţinătorilor" şi a strîns donaţiile pentru partid. („Susţinătorii" aveau încredere în el şi-i dădeau sume mai mari şi mai des decît altcuiva.)

...De la nouă pînă la douăsprezece împărţea pe organizaţii subvenţiile adunate. O mare parte din fonduri şi publicaţii primite de peste hotare erau expediate prin oameni de nădejde spre localităţile rurale ale grupării, iar restul de bani rămîneau pentru nevoile muncii în capitală.

La douăsprezece şi treizeci de minute s-a întîlnit într-o casă conspirativă cu Oratorul — Gheorghi Plehanov, conducătorul resortului muncitoresc al partidului. I-a transmis banii pentru tipărirea manifestelor. Oratorul a obiectat mult timp

contra nejustei — după părerea lui — repartizări a finanțelor partidului. După cum se-ntîmpla adesori, au început discuția de la acest detaliu strict practic și pe nesimțite au trecut la subiectul cel mai important pentru amîndoi: cum să acționeze mai departe organizația lor? Care trebuie să fie calea spre revoluție a grupării „Zemlia i volia"?

— Toți oamenii, toate forțele se află la sate, trimise pentru agitație în rîndul țărănimii, se înfierbînta Plehanov. Acolo mi se duc dealtfel și trei sferturi din bani. Și care-i rezultatul? Partidul se izbește de mulțimea înapoiată și speriată a țăranilor și se zbate ca peștele pe uscat!

— Și totuși este neapărat nevoie să lucrăm în mijlocul maselor. Fără ele e gol, deznădejde, nu poți face nimic fără popor...

— Dar mai întîi trebuie să găsești pîrghia, care să urnească și să împingă la răscoală aceste mase ale poporului. Noi nu știu de ce vrem neapărat să acționăm de-a dreptul la țară, să-i agităm pe țărani!... În oraș n-au mai rămas decît foarte puțini dintre ai noștri, dar privește rezultatul! Zeci de cercuri sînt create aproape în toate uzinele din Petersburg...

— Și ce propui? Totuși, nu-nțeleg...

— Să fie chemați înapoi agitatorii de la sate! Aici! Să fie împrăștiați cu toții prin uzine, fabrici, ateliere...

— Ei, să presupunem că centrul va aproba propunerea ta: vom renunța la munca în mediul sătesc, vom arunca totul spre muncitori și — în cel mai fericit caz — vom reuși să atragem de partea noastră muncitorimea. Ce va fi mai departe?

— Mai departe?

— În Rusia avem prea puțini muncitori, asta o știi — cîte doi la mia de țărani... Forțele lor nu sînt suficiente pentru obținerea victoriei. Asta înseamnă că în scurt timp vom trimite din nou oamenii la sate, ca să refacem legăturile și locurile conspirative. Merită oare în cazul acesta să lăsăm totul baltă, pentru a ne reîntoarce de unde am plecat? Iată motivul pentru care mie și celorlalți tovarăși, care te-au ascultat înainte, propunerea ta mi se pare nepractică.

— Și totuși, mai gîndiți-vă la vorbele mele! Țărănimea noastră e ca un butoi de pulbere așezat sub temeliile statului. Dar pulberea are întotdeauna nevoie de o scînteie pentru a exploda. Te rog să mă crezi că pentru revoluția rusă această

scînteie o prezintă muncitorul. Spun asta, pentru că știu, muncesc printre ei. Mai devreme sau mai tîrziu veți înțelege acest lucru !

— Exagerezi, George...

Cu înflăcăratul și încăpățînatul acesta de Plehanov era tot mai dificil să discuți, tot mai greu să cazi de acord asupra sarcinilor organizației...

La ora trei omul nostru l-a vizitat pe Alexandr Kviatkovski, care conducea grupul de combatanți, sau „dezorganizatori", cum erau numiți în partid. „Dezorganizatorii" îi nimiceau pe spioni, pregăteau atentate asupra celor mai aprigi și mai periculoși jandarmi, mai îndeplineau și alte misiuni de luptă deosebit de complicate și riscante. Acum, puneau la cale evadarea unui tovarăș din pușcărie.

— Trăpașu-i pregătit ? l-a întrebat Mihailov pe Kviatkovski.

— Totul e gata. Sarcinile sînt împărțite. Vardiștii din jurul închisorii au fost răspîndiți în alte părți. Îi vom îndepărta pe toți birjarii din stațiile învecinate ; oamenii își cunosc deja locul fiecare...

— Ce semnal s-a stabilit pentru declanșarea acțiunii ?

— Semnalul pentru grupă — va începe să cînte o vioară dintr-o casă alăturată. După aceea Sașka va da drumul unui balon galben spre cer și atunci în închisoare va începe evadarea.

— Unde îl veți ascunde, dacă totul se va termina cu bine ?

— Vom pleca de la închisoare spre Nevski, direct la restaurantul Dominik. Petrecem acolo pînă la căderea nopții, pînă cînd se vor termina toate raziile prin locuințe. La Dominik nu-i va trece nimănui prin cap să ne caute. Dar pentru aceasta avem nevoie de bani. Chiar astăzi, și cît mai multișori.

— Poftim. Operațiunea e bine concepută. Dar pe mine mă iei, măcar ca observator în apropierea închisorii ? Glasul lui Mihailov deveni dintr-o dată rugător. Nu se putea obișnui deloc cu gîndul că tovarășii îl menajează și nu le place să-l antreneze în acțiunile mai periculoase.

— Bine, se învoi neașteptat de ușor Kviatkovski, chiar mai avem nevoie de un om. Vei sta aici, în fața fundăturii — îi arătă el locul pe plan — și o vei acoperi în așa fel, ca să nu fim stingheriți de nimeni la încrucișarea străzilor...

Era o zi obişnuită din viaţa unui ilegalist, o zi în care fiece minut putea deveni ultimul minut al libertăţii sale. De-a lungul străzilor, Mihailov era pîndit de copoi, prin case îl aşteptau capcanele jandarmilor ; provocatorii scriau denunţuri împotriva lui, ajutîndu-l pe Kirilov, care-l urmărea demult pe Portar, să-l înhaţe pe inamicul acesta invulnerabil. Numai uimitoarea lui precauţiune, devenită aproape un reflex automat, cunoaşterea perfectă a oraşului, a tuturor străzilor şi gangurilor, priceperea de a-i recunoaşte dintr-o privire pe copoi din puhoiul de oameni şi de a-şi pierde urma pe neaşteptate ; numai perspicacitatea neobosită a lui Alexandr de a observa semnalele convenţionale din ferestre, care-l preveneau asupra curselor întinse de duşman, şi de a sesiza îndată orice indiciu al primejdiei, oricît de mărunt, numai asta îl mai ferea de cădere şi-i permitea să exercite conducerea atît de complexă a mişcării revoluţionare din Rusia în acei ani.

...La cinci seara a fost văzut la cercul universitar. Acolo i-a ales pe tinerii care corespundeau să fie pregătiţi pentru intrarea în partid, şi le-a fixat în gînd îndrumătorii. La orele şase a trecut şi pe la dascălii respectivi şi le-a vorbit despre viitorii învăţăcei. În plus i-a mai rămas să scrie, să codifice şi să expedieze în sud şi peste graniţă cîteva scrisori. Dar pentru aceasta nu mai avea timp de ajuns.

A sosit ora rezervată pentru Kletocinikov.

S-a întîlnit la punctul conspirativ cel mai sigur. Conform obişnuinţei, Alexandr Mihailov măsura încăperea dintr-un colţ în celălalt şi totodată îl cerceta discret pe micuţul şi tăcutul interlocutor din faţa lui.

Oare ce-l atrăgea anume la omuleţul acesta neîndemînatec şi miop ? Desigur că în primul rînd maturitatea vîrstei : Kletocinikov împlinise deja treizeci şi unu de ani. Pentru un ilegalist era neobişnuit de mult (Mihailov însuşi avea numai douăzeci şi trei şi doar era considerat un veteran al organizaţiei, unul dintre întemeietorii ei). Pînă la treizeci şi unu de ani Kletocinikov a trăit în afara supravegherii poliţieneşti, nu era trecut în registrele de evidenţă ale poliţiei, nu figura pe listele elementelor „răuvoitoare". Va şti oare acum omul acesta rar întîlnit să-şi îndeplinească sarcina de dragul căreia, propriu-zis, a şi fost concepută întreaga combinaţie cu infiltrarea lui în Secţia a treia ?

Alexandr Mihailov, în trecut Cenzorul Caton, în prezent Portarul organizației — adică apărătorul purității și ordinei în sînul ei — nu-și prea închipuia cum va decurge discuția cu Kletocinikov în problema procurării de informații cu privire la măsurile polițienești. Conducătorul organizației trebuia să-i trezească interesul acestuia pentru misiunea preconizată, să-l determine să-și dea seama de importanța ei covîrșitoare pentru cauza comună.

— Acum șase luni, începu el pe departe, tovarășii mei l-au executat pe principalul călău, anume Mezențev, comandantul-șef al jandarmeriei. Acesta confirmase de curînd sentința de condamnare la moarte a unui prieten de-al nostru și de aceea a fost înjunghiat chiar a doua zi după moartea victimei sale — îndată ce-am aflat despre asasinarea tovarășului. Am luat și eu parte la această acțiune. Am fost căutați. Partidul însă era liniștit. Măsurile de conspirare păreau sigure, aveam tovarăși credincioși, pînă și autorul acțiunii de pedepsire reușise să se refugieze într-o casă conspirativă din centrul orașului, iar după aceea a fost trecut peste graniță. Eram atît de liniștiți, încît mulți au plecat pe la treburile lor : pe mine, de pildă, m-au trimis pe Don, unde se pregătea o operațiune de amploare. Deodată mă trezesc cu o telegramă la Rostov : Centrul partidului fusese depistat, iar cei mai buni oameni au fost arestați...

Portarul își trase sufletul, turnă apă în pahar și sorbi febril cîteva înghițituri. Pentru prima oară își vedea Kletocinicov prietenul cuprins de o asemenea tulburare.

— Acum, cînd dumneata ai părăsit într-un mod atît de plauzibil slujba de filor, urmă Mihailov, noua și principala dumitale misiune va fi legată de această cădere, de neînțeles pentru noi. În primul rînd, ne interesează soarta a doi arestați — Generăleasa și cu Saburov. Generăleasa, pe numele ei adevărat Olga Natanson, e o femeie minionă cu ochii negri, în prezent se află pe moarte în fortăreață. Moare la douăzeci și șase de ani... și era unul dintre întemeietorii partidului nostru, unul dintre conducătorii săi și cel mai iubit prieten, ființa cea mai îndrăgită în organizația „Zemlia i volia". Iar în celula alăturată trage să moară Saburov, un alt tovarăș deștept, luminat, cinstit, fondatorul tipografiei partidului și al biroului de pașapoarte și acte personale — creator al celor mai bune locuri conspirative. Și acum încă, în fața morții, pe

oamenii aceștia îi chinuie doar un singur gînd : cine anume a denunțat poliției Centrul partidului ? Cine amenință și astăzi existența lui ? Și tocmai aceasta urmează s-o afli dumneata — în numele cauzei noastre, în amintirea prietenilor.

Mihailov coborî glasul.

— Și eu însumi eram gata să cad atunci în capcană, imediat după sosirea din Rostov, și-mi amintesc că totul mi se părea foarte suspect, era evident că sînt așteptat. Dar cine mă trădase ? În organizație sînt doar toți de-a noștri, fuseseră cu toții verificați în procesul muncii, și nu în decursul unui singur an. Nu pot să-mi închipui ! Ție-e clară misiunea dumitale, Nikolai Vasilievici ?

— Desigur, răspunse încet Kletocinikov, probabil că va fi nevoie să ne uităm prin arhive...

VIESPARUL DE SPIONI AL RUSIEI

Aproape de vărsarea Fontankăi în Neva, între Grădina de vară și castelul Mihailovski a fost construit un pod curbat de piatră. La capetele podului s-au ridicat patru turnuri, legate între ele prin lanțuri de fier, de unde i-a rămas și denumirea — Podul cu lanțuri.

Dacă treci podul pe malul stîng al Fontankăi, vei vedea pe partea dreaptă o vilă nu tocmai arătoasă, vopsită în roșu deschis. După aspectul său exterior, fără colonadele nelipsite care împodobesc fațadele mai tuturor edificiilor din Petersburg, fără capete de leu pe cornișe, fără armuri pe fronton, această clădire seamănă mai curînd cu o casă de raport, o locuință cît se poate de simplă, liniștită și discretă.

Înfățișarea ei nu-ți sugerează astăzi nimic lugubru sau amenințător. Oamenii au uitat de mult că anume aici pecetluise odinioară după bunul său plac destinele a milioane de locuitori ai Rusiei monstruoasa oficină de spionaj — Secția a treia de pe lîngă Cancelaria personală a majestății-sale împăratul.

Dacă deschizi ușa masivă sculptată în lemn a Secției a treia — oare pentru cîți oameni a constituit ușa aceasta intra-

rea în închisori, la ocnă sau la spînzurătoare — poţi vedea şi acum scara largă din marmoră albă împodobită cu cariatide, strălucitoare şi diafană, de parcă ar vrea să-şi ia zborul spre cer. Scara este întreruptă la mijloc de o platformă prelungă, unde se afla pe vremuri în permanenţă cîte un funcţionar de serviciu, care controla actele vizitatorilor. În cadrul secţiei, pentru postul acesta era de obicei destinat cîte un domnişor spilcuit, cu obrazul neted şi inexpresiv al unui idol încrezut care-şi îndeplineşte cu sîrg datoria. Celor de-ai casei funcţionarul de serviciu nu le cerea legitimaţia — la Secţia a treia toţi se cunoşteau între ei. Fiecare era verificat şi studiat de către superiorii săi pînă în cele mai mici amănunte. Trădarea nu putea niciodată pătrunde aici, în bastionul imperiului, în statul-major al poliţiei politice secrete. Iar veteranii serviciului de investigaţii politice nici nu s-ar fi gîndit măcar la posibilitatea unei asemenea trădări.

...E seară. În sala mare a Secţiei a treia condeiele scîrţîie — cinci secretari dau zor să încheie transcrierea rapoartelor. Pe birourile şi mesele lor stau înşirate teancuri de hîrtii. Capetele funcţionarilor aproape că nu se văd în dosul stivelor de dosare. Cel mai stăruitor şi mai zelos dintre ei termină primul treaba. E un confrate proaspăt angajat.

Novicele e ahtiat după lucrări. Pînă şi bătrînii care, cum s-ar spune, şi-au tocit coatele în Secţia a treia se minunează şi ei de sîrguinţa neobosită a noului ajutor de secretar. Entuziasmul pentru muncă este un lucru neobişnuit, de-a dreptul straniu între zidurile acestei instituţii austere şi nu poate să nu stîrnească un interes deosebit printre colegi. „Şi-a găsit Kirilov un catîr pe cinste, cleveteau cu răutate ceilalţi. Se speteşte, prostul, de dragul şefilor ! Crede oare cumva că au să-l premieze ? Vezi să nu..."

Încolo toată lumea se purta destul de bine cu noul slujbaş. Oricînd puteau să împrumute de la el ceva bani pentru chefuri, şi ce-i mai important, omul s-a dovedit a fi foarte săritor, cînd era vorba despre relaţiile de serviciu.

Uite şi acum, de pildă, îşi cuprinde cu privirea atentă tovarăşii de muncă şi îndată unul din ei se porneşte pe căscat, de parcă nu mai e în stare să continue scrisul.

— Ai terminat ?

— Naiba să le ia pe toate — nu! Poţi oare termina vreodată toate treburile astea? Tare-aş mai trage un fum de ţigară, dar aici trebuie să te grăbeşti, să-i dai bătaie mereu...

— Du-te, las că fac eu restul.

— Îţi place aşa de mult să munceşti? funcţionarul nu-şi poate reţine un zîmbet satisfăcut. Cu atît mai bine pentru mine şi mai rău pentru dumneata...

Bate orologiul. Toţi se împrăştie care încotro, lăsîndu-l pe fanaticul conţopist singur. Cîte unul se miră în sinea lui: cum de nu-i e milă omului să-şi ruineze sănătatea pentru o carieră atît de îndoielnică? Dar nimeni nu vorbeşte despre asta cu glas tare. Să ai în instituţie un asemenea carierist sîrguincios e cît se poate de comod şi convenabil.

În vila acum pustie nu au mai rămas decît doi oameni — funcţionarul de serviciu de pe palierul scării şi novicele din cancelarie. După ce mai lucrează un timp, acesta se ridică de pe scaun şi începe să se plimbe prin sală, de-a lungul birourilor şi a meselor părăsite de colegii săi. Dacă în acest moment va intra funcţionarul de serviciu, va vedea cum ajutorul de secretar, ostenit de atîta trudă, străbate încăperea pustie şi, rezemîndu-se uneori absent de mesele şi birourile celorlalţi, răsfoieşte în neştire hîrtiile rămase pe ele. La răstimpuri îşi mişcă buzele, se gîndeşte parcă la altceva, cu totul străin de aceste preocupări.

De pe pereţi îl privesc portretele demnitarilor care au creat şi au patronat pe rînd Secţia a treia — creierul poliţiei statale. În locul cel mai de seamă, deasupra biroului la care tronează şeful cancelariei, atîrnă chipul lui Alexandr Hristodorovici Benkendorf, general-adjunct de pe vremea lui Nicolae I. Contele Benkendorf parcă îl urmăreşte de sub sprîncene pe noul ajutor de secretar. Funcţionarul îşi aţinteşte involuntar privirile în ochii şireţi şi pătrunzători ai contelui, redaţi cît se poate de reuşit în imagine de pictorul anonim, şi deodată îşi reaminteşte scena, descrisă undeva într-o revistă a emigraţiei.

...Iulie 1826. Nicolae I, urcat de curînd pe tron, îl cheamă la el pe Benkendorf şi-i spune pe un ton autoritar:

„Te numesc, Alexandr Hristoforovici, în postul de şef suprem al Secţiei a treia a Cancelariei mele". Benkendorf s-a fîstîcit în primul moment, nu a înţeles despre ce anume îi

vorbește împăratul. După cît știa el, cancelaria majestății sale nu avea decît două secții: prima — comisia pentru primirea cererilor adresate pe numele augustei persoane, și a doua — comisia pentru întocmirea și promulgarea legilor. Dar a treia? „Ce anume atribuțiuni binevoiește să aibă în vedere majestatea voastră pentru Secția a treia? a întrebat generalul, riscînd să stîrnească mînia țarului Nicolae, care de obicei nu suferea întrebările. Se vede însă că de data aceasta țarul întrevăzuse o astfel de întrebare al cărei răspuns fusese pregătit din timp, cu intenția vădită să rămînă în istorie. „Uite, îți dau batista mea — își întinse brațul atotputernic către general — cu cît vei șterge cu ea mai multe lacrimi ale orfanilor și văduvelor, cu atît vei realiza mai deplin scopul ce mi l-am propus!"

Așa se zice că ar fi fost creată de către Nicolae I poliția secretă a imperiului și în felul acesta au început de atunci tunicile albastre să șteargă lacrimile vărsate de văduve și de orfani.

Vizavi de Benkendorf, este agățat tabloul ce reprezintă bustul succesorului său, alt favorit al lui Nicolae, luminăția sa prințul Alexei Orlov. Mutîndu-și privirea spre acest portret, funcționarul zîmbi în gînd: cît de mult s-a mai străduit prințul Orlov să semene aidoma cu împăratul! Tot așa și-a cănit și el părul, mustața la fel, și-a lăsat să-i crească perciunii, ba a căutat chiar să dea și feței sale aceeași expresie lipsită de viață. Cel mai iubit favorit al lui Nicolae I! Se zice că atunci cînd era bine dispus, împăratul îi spunea prințului Orlov „frate Alexei". Iată de cîtă dragoste și încredere se bucura șeful numărul doi al jandarmilor din partea suveranului. Mult sînge și lacrimi de ale supușilor au vărsat acești doi generali ca să îndreptățească dragostea și încrederea lui. Și totuși nu Benkendorf și Orlov — acești doi diplomați și politicieni de la curte — au fost sortiți să insufle adevărata viață și energie acestei mașini înfiorătoare, cu ajutorul căreia Nicolae I a stăpînit în mod autocrat Rusia.

Toată munca „brută", migăloasă și grea de organizare a dus-o pe umeri în locul șefilor săi supuși altcineva, omul al cărui portret atîrna acum în locul cel mai de seamă — în cabinetul lui Kirilov. Omul care fusese idolul venerat de întreaga jandarmerie, care deși nu purtase pe umeri epoleții de

general-adjutant, era de fapt acela care-i formase pe veteranii serviciului de contrainformații și crease nemijlocit în imperiu sistemul de poliție secretă...

Funcționarul își amintește de chipul acestuia: o față scofîlcită, umbrită de o mustață lungă, castanie, cu riduri pe obraji și cu privirea obosită. Șeful de stat-major al corpului jandarmeriei și conducătorul Secției a treia, generalul-locotenent Leonti Vasilievici Dubbelt...

Stranie figură și oarecum tragică fusese pe vremuri acest general. „Multe pasiuni cred că a răscolit pieptul acesta mai înainte ca uniforma albastră să învingă, sau mai bine-zis să acopere tot ceea ce se afla sub ea, scria despre el Herzen, care-l considera pe Dubbelt — funcționarul știa pe de rost cuvintele lui Iskander — mai deștept decît toată Secția a treia sau chiar decît toate trei secțiile luate laolaltă. Dar în încleștarea aceasta nevăzută vanitatea și cupiditatea au biruit în cele din urmă. Dubbelt și-a pus mintea și calitățile sale neobișnuite în slujba poliției secrete, și-a vîndut sufletul diavolului, și numai la răstimpuri izbucnirile isterice ale generalului trezeau oarecare spaimă și neliniște în rîndurile apropiaților săi. Contemporanii lui Dubbelt nu-l puteau suferi, îl disprețuiau și se temeau de el. Și cum se mai temeau toți — pînă și aristocrații cei mai puternici! Într-adevăr, sub domnia lui Nicolae I, în fața Secției a treia tremura toată lumea, poate cu excepția cîtorva liber-cugetători dintre cei mai îndîrjiți. Secția a treia era atotputernică în stat. Sub supravegherea neadormită a poliției secrete nu se aflau numai renegații și conspiratorii suspecți — nu, ci toți funcționarii, toți guvernatorii, toți miniștrii, chiar și marii duci, pînă și țarul însuși — toți erau suspectați, nimeni nu putea să facă un pas fără știrea șefului jandarmeriei. Iar cel care cunoștea toate tainele cercurilor de la curte, acela putea face aproape orice pe cuprinsul imperiului.

Funcționarul scoate mapele una după alta și, aplecat deasupra biroului, le răsfoiește cu înfrigurare. Trebuie să găsească acel lucru, de care-i vorbise Portarul.

Își mută privirea de la portretele demnitarilor și se apropie de un dulap, îl deschide. Aici se păstrează cele mai interesante lucrări, sosite de prin toate colțurile Rusiei. Cîte

oare s-au mai adunat aici între coperţile acestea roşii, cu numere de înregistrare pe fiecare petec de hîrtie? Sute? Mii?

Dacă s-ar introduce cumva inopinat la Secţia a treia sistemul percheziţionării personalului la ieşirea din serviciu, cerberii vigilenţei de la poartă n-ar găsi asupra acestui funcţionar nici o bucăţică de hîrtie sau vreun document secret.

Novicele nu-şi însemna niciodată nimic. Avea o memorie prodigioasă, fenomenală. Putea să-şi întipărească în minte zeci de nume, adrese, cifre şi nu greşea niciodată.

...Da, trecuse deja o lună şi jumătate din ziua aceea de cînd supravegherea la care fusese supus se încheiase cu bine şi Kirilov îi anunţase hotărîrea sa definitivă: „Te transfer, Kletocinikov, să lucrezi în cadrul biroului meu. Ai un scris frumos, cu nimic mai prejos de-al grămăticilor ţarului!" Funcţionarul şi-a întipărit pe figură o expresie de supunere resemnată, dar în sinea lui jubila. Ba bine că nu! Dacă mai pui la socoteală că va primi cu zece ruble mai mult — merită să te arăţi vrednic de o astfel de încredere din partea conducerii! Şi a trebuit, fireşte, să dovedească cu tot dinadinsul cît de stăruitor munceşte în noul său post, cum caută din răsputeri să răscumpere debutul acela atît de nereuşit în rolul de copoi. Şi se pare că strădania lui n-a rămas neobservată.

În tot răstimpul acesta nu a avut nici o seară liberă; nu se ducea la teatru, la cunoscuţi — privit de la distanţă, omul făcea impresia că s-a dedicat cu trup şi suflet muncii sale în Secţia a treia. Numai în zilele de duminică îşi permitea să schimbe întrucîtva programul său de viaţă obişnuit — într-o zi ca asta putea şi el să se distreze puţin. Măcar un pic!

Atunci îşi punea costumul cel negru, de gală, încălţa pantofii moderni cu vîrful ascuţit, îşi împodobea capul cu o elegantă gambetă franţuzească şi îşi înfăşura în jurul gîtului un fular înflorat. În mîna stîngă ţinea o servietă verde din piele de crocodil, iar cu dreapta strîngea între degete capul de leu lucrat în argint al bastonului de bambus subţire. Puteai vedea cît de colo că prin Petersburg păşeşte acum un funcţionar serios, al unei instituţii la fel de serioase.

Iată şi ţinta plimbărilor sale — o căsuţă verzulie, situată pe insula Vasilievski. Aici stătea cu chirie într-o locuinţă

de două încăperi „logodnica“ lui, Nataşa Olovennikova. Fără îndoială că şi logodnica unui asemenea bărbat cu perspective trebuia să dispună de ceva avere. Portarul, un soldat în retragere, încă de pe vremea ţarului Nicolae, îl saluta pe vizitator cu multă curtoazie. Nu de alta, dar îi ajunsese la ureche zvonul că pe logodnicul Nataliei... vecinii l-au văzut cu ochii lor cum se ducea acolo... în clădirea aceea de lîngă Podul cu lanţuri.

Şi totuşi, nu cumva e pus sub urmărire? S-ar părea că este... Uite, domnul de colo, cu paltonul de postav galben-murdar, altfel spus „de culoarea mazărei“, de sub care atîrnă peste ţurloaiele scurte şi subţiri o pereche de pantaloni cu manşetele zdrenţuite — oare nu seamănă individul acela cu renumitul agent al Secţiei a treia cunoscut sub porecla dispreţuitoare de „Scîrnăvie“?

Kletocinikov îl zăreşte chiar la intrarea în clădire şi surîde sfidător. Halal sticlete, şmecher, nu glumă! Întors cu spatele, trepăduşul se uită într-o oglinjoară, prefăcîndu-se că-şi scoate din ochi un fir de praf.

Cunoaştem, stimabile, aceste tertipuri!

Ce mai, priveşte, holbează ochii, „Scîrnăvie“. Legile severe ale Secţiei a treia nu interzic nimănui să aibă o logodnică. Interesant, totuşi, de ce s-a apucat copoiul să-l urmărească? Să fi primit o dispoziţie nouă din partea lui Kirilov? Sau „Scîrnăvie“ singur, invidios de ultimele succese ale lui Kletocinikov şi de aprecierile şefului, nădăjduieşte să-l surprindă cumva asupra unui fapt nepermis? Ori... Nu, e absurd, mai curînd este vorba de o verificare periodică obişnuită. Secţia a treia e mereu suspicioasă.

Intră în clădire cu pasul sigur şi sună. Uşa o deschide Nataşa — o mîndreţe de fată cu fruntea înaltă şi ochii căprui. Îţi face plăcere s-o priveşti, s-o admiri. Se pare că „logodnicul“ s-a îndrăgostit de-a binelea de dînsa.

După cîteva minute, individul cu paltonul de culoarea mazărei se apropie şi el de intrare rotindu-şi privirile în jur. Conducerea corpului independent al jandarmeriei le-a confecţionat tuturor agenţilor de la filaj, în contul statului, acest „echipament special“ — paltoane cu desăvîrşire identice şi de o nuanţă uşor de reţinut, a căror tristă amintire mai

dăinuieşte şi azi în tot Petersburgul. De aceea, pentru o acţiune mai dificilă, nimeni dintre agenţi nu se îmbracă cu paltonul de „păstaie". Oricum, dar nici „Scîrnăvie", adică Egor Keniasov, n-o să-şi uzeze propriul lui palton din stofă fină pentru un fleac de supraveghere! Primeşte prea puţini bani pentru o treabă ca asta!

— Cine mai vine în apartamentul doisprezece? În afară de domnul Kletocinikov? se adresează el cu asprime bătrînului portar.

— Dar dumneata cine eşti?... întreabă acesta, ridicîndu-şi fruntea.

„Scîrnăvie" îl priveşte cumplit şi cu înţeles:

— Nu eşti de ieri-alaltăieri la mătură. Trebuie să pricepi...

Portarul, la rîndul său, îl măsoară din ochi şi pare mulţumit de rezultat.

— Aşa-a, va să zică, cine vine în apartamentul doisprezece, în afară de domnul Kletocinikov? Bătrînul era bucuros să schimbe o vorbă cu cineva, să mai bîrfească niţel, mai ales dacă în felul acesta aducea şi un serviciu marelui stat rusesc.

— Aproape nimeni. Duminica se mai abate verişorul în vizită, şi atît. În afara logodnicului şi a vărului nu primeşte pe altcineva. Toată ziulica stă în casă, ca o călugăriţă, nici la teatru măcar nu se duce. De bună seamă, logodnicul e un bărbat destul de bine, cu toate că nu-i prea arătos, de ce să-l sperie cu tot soiul de cunoştinţe, cu cine ştie ce derbedei. E domnişoară doar, îşi păzeşte şi ea cinstea... asta-i lucru bun...

Keniasov ar vrea să plece cît mai repede acasă. Ca să aibă sufletul împăcat, ar fi trebuit desigur să aştepte pînă pleacă măcar verişorul, să pornească pe urmele lui. Dar... azi e duminică, zi de sărbătoare. Cît e în stare omul să muncească astfel! La drept vorbind, cum dracu să poţi urmări pe cineva tocmai duminică! Şi mai ales pe unul dintre ai tăi!

În ziua următoare, după raportul verbal prezentat de „Scîrnăvie", consilierul de stat Kirilov se încredinţa, o dată în plus, că noul său funcţionar nu are legături suspecte.

ANONIMA SE AFLĂ ÎN MÎINILE MAJESTĂŢII SALE

— Viitorul meu cumnat a sosit? încercă să glumească Kletocinikov, agăţîndu-şi paltonul pe umăraş.

Fata a roşit. Dar „verişorul" — Alexandr Mihailov — s-a arătat îndată în antreu să-şi întîmpine oaspetele drag.

— Nu ţi-s boii acasă cumva? întrebă el, scuturîndu-şi musafirul de umeri şi strîmbînd caraghios din nas.

— Am ajuns să urăsc întreaga omenire... răspunse acesta posac.

— Din ce cauză? se interesă Alexandr rîzînd.

— Ar trebui să fiţi în pielea mea. Nu pot, nu mai am putere să fac serviciul în cloaca aceasta cazonă! Cîteodată am impresia că acolo nu lucrează oameni, ci nişte maimuţoi în uniformă, lacomi, idioţi, maimuţe grosolane care nu ştiu decît să sorteze pe categorii denunţuri împuţite.

Mihailov pufni copilăreşte. Se vede însă că lui Kletocinikov nu-i ardea de rîs, fiindcă încruntă din sprîncene şi se duse în camera Nataşei.

Alexandr îl urmă îndată şi închise uşa după el.

— Ai ceva noutăţi?

Noutăţile erau extraordinare.

Acum trei zile Kirilov i-a permis lui Kletocinikov să lucreze singur, seara, în arhiva Secţiei a treia. Trebuiau culese de urgenţă unele date pentru darea de seamă a şefului. Cu totul întîmplător, Kletocinikov a dat acolo chiar peste mapa pe care o căutase pînă atunci fără succes de mai bine de-o lună.

Mapa conţinea cîteva plicuri cu scrisori anonime împăturite cu grijă. Scrisorile aparţineau unei persoane cu scriere citeaţă de birocrat versat, pe hîrtie lucioasă cu chenar aurit. În loc de adresă, plicurile purtau mereu aceeaşi inscripţie: „Personal, Majestăţii Sale".

Judecînd după însemnările de pe margine, anonimele au ajuns la destinatar, care le-a citit cu atenţie.

— Au fost puse în cutia poştală din faţa porţilor Palatului de iarnă, se dumiri Mihailov. În cutia ţarului.

Necunoscutul denunţător indicase în scrisori nu numai adresa unde se afla sediul organizaţiei „Zemlia i volia", dar

a făcut și o descriere amănunțită a tuturor membrilor organizației, care frecventau acest sediu. Erau redate destul de exact și discuțiile ce se purtau acolo între revoluționari.

Poliției îi venise foarte ușor să facă restul...

Cine să fie oare trădătorul anonim al organizației ?

Sîmbătă Kletocinikov îl invitase la un păhărel pe căpitanul de jandarmi Sokolov, supranumit „dulăul lui Kirilov", omul cel mai crud și mai înfricoșător al Secției a treia. Dar din gura lui Sokolov, care se amețise de rachiu, nu a reușit să scoată nimic. Probabil că nici poliția secretă nu cunoștea numele „binevoitorului" necunoscut.

Kletocinikov i-a repetat de cîteva ori lui Mihailov conținutul scrisorilor. Mihailov le-a analizat, a confruntat diferite date, semnalări și în cele din urmă și-a putut da seama că trădătorul nu a avut un contact nemijlocit cu organizația, că era cineva din afară...

Un indiciu l-a constituit faptul că în cuprinsul scrisorilor era repetat adesea numele de Valentina Malinovskaia, sora mai mică a uneia dintre membrele organizației, o fată de șaisprezece ani. Pe atunci, într-o vreme, au încercat s-o atragă în organizație. Sora fetei, Alexandra, gazda principalei case conspirative a partidului, a și încălcat de dragul mezinei regulile conspirației, aducînd fata la ea în timpul cînd acolo se întruneau membrii grupării. Această încălcare i s-a părut pînă și Portarului destul de neînsemnată.

Și tocmai faptul acesta neînsemnat s-a transformat curînd în tragedie. Se vede treaba că, speriată de îndrăzneala participanților la întruniri, fata a alergat la cineva să i se destăinuiască... Dar la cine ?

Poate i-a povestit totul mătușii sale, care era de asemeni pomenită în scrisori ? încerca să deducă Mihailov. Dar bătrîna n-ar fi putut să-i divulge. Mihailov o cunoștea — era o adeptă credincioasă a sectei rascolnicilor și cu atît mai mult nu s-ar fi adresat țarului trimițîndu-i un asemenea denunț. Mai probabil e că bătrînica s-a mai sfătuit cu vreunul dintre prietenii săi, iar acesta s-a gîndit să tragă niscaiva foloase. În denunțuri au fost amintite persoane pe care Mihailov nici nu le cunoștea : probabil că aceștia erau dușmanii trădătorului pe care nemernicul i-a „amestecat în politică" și i-a înlăturat astfel din calea lui cu ajutorul poliției.

Alte vești aduse de Kletocinikov se refereau la soarta lui Vladimir Saburov. Poliția nu a putut stabili cine se ascunde sub acest nume, dar aceasta nu i-a deranjat deloc pe anchetatori. Din ordinul împăratului soarta comandantului era de mult hotărîtă : Kletocinikov a transcris cu mîna lui proiectul de sentință.

— Spînzurătoarea ? a întrebat Mihailov.

— Da. Pedeapsa cu moartea, fiind bănuit de asasinarea comandantului jandarmeriei. Parcă nu-i același lucru, încheie cu amărăciune Kletocinikov, spînzurătoarea ori închisoarea pe viață ? Spînzurătoarea-i chiar mai bună.

Rostise vorbele acestea cu o tristețe atît de pătrunzătoare, încît Alexandr nu s-a mai putut stăpîni :

— Încetează, Nikolai Vasilievici, începutul revoluției este oricum inevitabil. Trebuie numai să rezistăm și vom vedea acest început !

— Am știut întotdeauna că aveți o inimă de poet ! Fericiți cei ce cred, Ivan Petrovici. Iar eu sînt mizantrop din fire și nu am credința că voi trăi pînă atunci... Va veni revoluția, asta o știu, dar cînd ? Dacă ați lucra la noi acolo, la Secția a treia, ați înțelege durerea și suferințele mele... Și acum, ajunge cu vorbăria, să ne ocupăm de treburi. Nu de alta, dar să nu se plictisească copoiul care mă așteaptă în stradă.

Mihailov oftă, apoi deschise un caiet gros cu scoarțele de mușama și-și pregăti un creion ascuțit, pentru însemnări.

— Scrieți mai departe : numărul patruzeci și opt — profesorul de fizică de la liceul real, Ivan Petrovici Afanasiev, poreclit „Bastonul". Semnalmente : fața pătrată, pomeții ieșiți, fruntea îngustă, calcă cu călcîiele puțin în afară. Seamănă cu un urs. Denunța de preferință pe profesori. Acum...

Astfel, de la o întîlnire la alta, se completa catastiful acesta celebru, cunoscut mai tîrziu printre ilegaliști drept „Caietul lui Kletocinikov". În el era adunată o pleiadă întreagă de agenți — trei sute de oameni — împărțiți pe tipuri, cu caracterizări, clasificări. Se distingeau : agenți interesați, care denunțau pentru bani, sau simple lepădături josnice, care-și vindeau semenii numai din lașitate și teamă de șefi. În sfîrșit, cei mai periculoși erau „vînătorii". Pentru aceștia din urmă — aventurieri fără credință și lege — revoluționarii erau pur și simplu „un vînat de soi" după care alergau cu patimă, împletită cu riscuri, adulmecînd o pradă

bogată. Şi totuşi pentru ce oare îi vînau ei pe revoluţionari? La asta nu s-a gîndit, după spusele lui Kletocinikov, nici unul dintre agenţii Secţiei a treia, care dealtfel aveau o imagine foarte confuză despre „ideile" acestora.

Pentru mai multă siguranţă în caietul cu numele agenţilor depistaţi figura şi Nikolai Kletocinikov. Şi Portarul şi Kletocinikov îşi dădeau însă amîndoi seama că, dacă vreodată caietul va ajunge în mîinile lui Kirilov, era puţin probabil ca menţiunea aceasta despre Kletocinikov să-l păcălească pe consilierul de stat. Mihailov şi-a notat ca să nu uite cumva să mai spună o dată celor de la tipografia clandestină — în cazul cînd ar fi descoperiţi să se apere toţi cu armele pînă la ultimul, iar hîrtiile şi caietul cu scoarţele de muşama ce le-a fost predat spre păstrare să fie arse cu orice preţ.

Afară a început să se întunece, duminica era pe sfîrşite. „Rudele" s-au pregătit şi ele de plecare pe la casele lor.

Nataşa şi-a condus „logodnicul" pînă la ieşire şi sub ochii portarului şi-a luat rămas bun de la el. Kletocinikov îşi roti privirea în jur: agentul care-l urmărea dispăruse...

Iar a doua zi în destinul ajutorului de secretar al cancelariei secrete s-a produs o ascensiune fantastică, uluitoare.

Totul a început cu chemarea lui la şef.

OMUL INVIZIBIL LUCREAZĂ

Consilierul de stat Kirilov şi-a început cariera ca iscoadă de rînd, încă pe timpul generalului Dubbelt. A îngheţat destulă vreme pe sub felinare, s-a tot frecat prin anticamerele conducerii, de-a lungul multor ani a trecut pe rînd prin toate treptele ierarhice din serviciul de investigaţii politice, pînă cînd a atins, în sfîrşit, plafonul — a devenit şeful agenturii politice secrete a regimului ţarist. Da, o asemenea carieră ca a lui nu se făcea tocmai des în Rusia!

În toate ocaziile domnul acesta de o abilitate şi neruşinare rar întîlnite a ştiut să dea dovadă nu numai de o energie remarcabilă, îndreptată în scop bine definit, dar să-şi dezvăluie

și talentul de slugoi fățarnic, alături de viclenia unui experimentat cunoscător al sufletului omenesc.

Nu era deloc prost acest Kirilov !

Într-una din zile, Kletocinikov l-a văzut pe Grigori Grigorievici stînd de vorbă cu un ziarist, un om tînăr, ce-i drept, dar destul de cunoscut, căruia șeful agenturii, nu se știe de ce, ținea foarte mult să-i intre în grații. Se pare că încă mult timp după aceea ziaristul a rămas cu convingerea că în prezent oamenii încadrați în poliția secretă nu mai sînt defel adepți al metodelor lui Dubbelt, ci dimpotrivă au devenit ceva mai liberali, chiar admiratori ai satirei lui Șcedrin.

Da, Kirilov era un iscusit profesionst al muncii de supraveghere. Și pe lîngă aceasta și un foarte bun organizator al rețelei polițienești.

Nu arareori s-au minunat subalternii cum bondocul acesta îndesat și cu nasul mare se pricepe să stoarcă din ei ultima picătură de vlagă, să-i oblige să lucreze pînă la istovire, dacă aceasta era în folosul unei acțiuni sau chiar al lui Kirilov însuși, și mai ales dacă îi aducea bani, după care generalul era avid la culme.

Avea însă Kirilov și un punct deosebit de vulnerabil, care-i oferea lui Kletocinikov șanse reale de succes în munca Secției a treia : generalul nu poseda cunoștințe solide și aprofundate pentru a se orienta cît mai temeinic în diversificarea aspectelor specifice, legate de activitatea serviciului său. În plus aceste lucrări confuze, încurcate îi mai cereau și un volum mare de muncă nemijlocită de care Kirilov fugise toată viața : pentru o astfel de corvoadă avea întotdeauna pe lîngă el „un om cu condei“ !

Cu cît îl studia bătrînul vampir mai atent pe Kletocinikov, cu atît mai mult își întărea convingerea că a făcut o achiziție foarte prețioasă în persoana acestui sîrguincios secretar, dotat cu o memorie excepțională, de o hărnicie nemaipomenită și cu gîndul numai la serviciu. Și ce-i mai important, se arăta să fie și cam naiv, fiindcă din recunoștință că a fost angajat, era în stare să-și iasă din piele muncind zile și nopți în șir. Asemeni tuturor parveniților veroși, dar lipsiți de studiile necesare, Kirilov ignora capacitatea de gîndire a oamenilor de treabă și acum avea impresia că găsise în Kletocinikov tocmai acea creatură mult căutată, acea maimuță din fabulă, care va scoate castanele din foc pentru superiorul său și se va mul-

ţumi, în locul banilor, cu atitudinea binevoitoare a generalului. Nu ca secretarul Praskuhin, concediat de curînd, un individ hrăpăreţ şi veşnic turmentat de băutură...

Pipăind cu prudenţă terenul, Kirilov s-a arătat blînd şi apropiat în prima discuţie avută cu noul ajutor de secretar.

— Ce ar fi să-ţi încerci puterile în domeniul compunerii rezumatelor ? Nu-ţi pierde capul, Nikolai Vasilievici, nu te lăsa copleşit de insuccese — dracul nu-i chiar atît de negru cum se spune...

Kletocinikov s-a familiarizat destul de repede cu lucrările cele mai voluminoase, făcînd din ele extrase cît mai scurte şi mai substanţiale, cuprinzînd „rezumatul“ lucrărilor celor mai de seamă ce urmau să fie prezentate conducerii.

— Apreciez progresele dumitale, îl încuraja îngăduitor şeful. Dar pînă acum am lucrat cu Praskuhin — el făcea totul mai repede. Să încercăm să obţinem şi noi mai mult. Şi Kirilov, nefiind în stare să găsească cuvintele cu care să-şi rotunjească fraza, o rotunjea prin răsucirea degetului arătător.

Noul secretar a fost însărcinat să parcurgă dările de seamă ale comandanţilor de la formaţiunile teritoriale ale jandarmeriei şi, în baza lor, să întocmească rapoarte informative zilnice despre evenimentele din ţară.

După o vreme, Kirilov a încetat să mai facă pe omul delicat şi atent ca înainte şi a început să-i vorbească subalternului pe tonul său obişnuit, să-l tutuiască.

— Uite ce-i ! Să redactezi pînă poimîine raportul meu pentru ministrul de interne, cu privire la situaţia politică din Petersburg. Vezi, să nu uiţi cui îl adresezi ! Nu tu porţi răspunderea, treaba ta este doar să potriveşti tot felul de cuvinţele în limba rusă, dar pentru toată munca cine răspunde ? Kirilov ! Pe mine mă cunoaşte lumea. Caută să-l faci cum trebuie, eu am să-l verific la urmă, se poate întîmpla să-l şi rup, adăugă el, însoţindu-şi vorba cu o mişcare a degetelor, şi să-l arunc la coş.

— Dar cu datele necesare cum ordonaţi, înălţimea voastră ?

— Toate materialele secrete de care ai nevoie ai să le capeţi de la birou. Şi acum, la lucru, Nikoluşka ! Îi spunea astfel secretarului arareori, numai atunci cînd voia, cine

ştie din ce motive, să-i arate afecţiunea sa. Iar eu am să fac o mică plimbare în aer liber, vreau să-mi adun gîndurile pentru raport...

Raportul a ieşit minunat. În mod excepţional, cu ocazia sărbătorilor, Kletocinikov a primit şi o recompensă.

Astfel, pas cu pas, încetul cu încetul, ajutorul de secretar al Secţiei a treia a devenit mîna dreaptă a şefului expediţiei secrete, „umbra nevăzută" a acestuia, „referentul pentru lucrări de importanţă deosebită"... sau, în limbajul vremii, „condeiul" lui.

Oare se putea să nu preţuieşti un asemenea funcţionar de neînlocuit! Kletocinikov a început chiar să fie invitat la seratele intime ale mai-marilor poliţiei secrete. Şi, ca o culme a culmilor, Kirilov a ţinut să-şi arate generozitatea şi a obţinut prin demersuri o decoraţie pentru secretarul lui — ordinul Stanislav clasa a treia. Salariul lui Kletocinikov a crescut brusc de la o lună la alta : în loc de treizeci — patruzeci, apoi cincizeci, şaptezeci şi cinci, o sută, o sută douăzeci şi cinci de ruble lunar ! Şi gratificaţii — o sută, două, trei sute de ruble !... Kirilov nu se zgîrcea cu banii statului pentru funcţionarul său. Să ştie încaltea ! Să simtă ! Şi să se străduie !

Şi secretarul se străduia. Numai că nu pentru Kirilov.

VIZITA NOCTURNĂ

Spre sfîrşitul celei de-a treia luni de cînd Kletocinikov lucra în poliţie, la Alexandr Mihailov, pe lîngă caietul cu coperţile de muşama care cuprindea listele agenturii ţariste, se adunaseră zeci de alte caiete. Acestea conţineau copii după denunţurile mai importante primite de la agenţii bugetari şi de la informatorii voluntari ai Secţiei a treia.

Mihailov — Portarul şi Nikolai Morozov — Poetul se minunau citind absurdităţile îngrămădite în aceste fiţuici.

Erau surprinşi îndeosebi de fantasmagoriile neverosimile pe care le răspîndea despre ei înşişi, despre revoluţionari, tineretul studenţesc înflăcărat. Toate poveştile de acest gen erau

reproduse cu fidelitate în dosarele Secției a treia, analizate și studiate cu de-amănuntul, deși nouăzeci și nouă la sută din ele reprezentau baliverne de necrezut.

— Roman de senzație! zîmbea Mihailov. Peripețiile extraordinare ale nihiliștilor din Petersburg, sau...

— Sau noile aventuri ale lui Guliver în țara piticilor, îl completa Poetul. Apropo, Alexandr, ai observat că într-un denunț se menționează că studentul Isaev de la Institutul Tehnologic poartă discuții instigatoare în fața copoilor. Îl cunosc pe student și socotesc că agentul are dreptate. Isaev este într-adevăr un băiat foarte capabil și totodată foarte periculos pentru autorități. De aceea ar merita, poate, să ne ocupăm de el.

Informațiile lui Kletocinikov Mihailov le considera de neprețuit pentru organizație. Deși antialcoolic convins, a sărbătorit cu o sticlă de șampanie marele eveniment intervenit pe neașteptate în viața lor: Kletocinikov a fost însărcinat să întocmească statele de salarii ale agenturii secrete!

— Și cînd mă gîndesc că în tine, Nikolai Vasilievici, spuse Mihailov ridicînd cupa plină, se ascunde undeva un scriitor. Ai descris astfel haita aceasta în caietul tău cu scoarțe de mușama și i-ai zugrăvit pe dinăuntru și pe dinafară, încît am impresia că-i văd aievea în fața ochilor. Așadar, să bem pentru izbînda noastră.

Ciocniră paharele.

— S-ar putea ca vreodată să scriu într-adevăr despre ei, îi scăpă involuntar lui Kletocinikov. Dar rîse îndată și adăugă ironic: Tot cu același scris de mărgăritar voi scrie și romane despre poliția secretă.

— Desigur! După victoria revoluției! ridică Mihailov cu voie bună cupa umplută din nou.

Conducătorul ilegaliștilor îl păzea cu strășnicie — ca pe o relicvă sfîntă — pe prețiosul său prieten. Lui Kletocinikov i s-a interzis să intre în contact cu altcineva, în afară de Natașa și Portarul, sau să se mai ducă altundeva decît în casa Natașei.

Despre existența lui, chiar în conducerea centralei partidului, nu știau decît patru sau cinci persoane; iar numele său adevărat îl cunoșteau la început doar Portarul și Poetul.

Cînd tovarășii stăruiau pe lîngă Mihailov întrebîndu-l: „Din ce surse îți parvin, Portarule, asemenea informații

uimitoare ?", acesta schița numai o strîmbătură de nemulțumire și se plîngea :

— Și fără asta fiecare dintre noi cunoaște totul despre treburile noastre, deși ne-am înțeles dinainte ca tovarășii să știe exact atît cît li se cuvine. Oare nu-i posibil să păstrăm în cadrul organizației noastre secrete măcar această taină cu adevărat unică ?

Tovarășii tăceau jenați.

La rîndul său Kletocinikov însuși aproape că nu știa nimic din tainele lumii ilegaliste.

— Așa vom fi mai liniștiți, îl opri el pe Mihailov, cînd acesta din delicatețe a vrut într-o bună zi să-i dezvăluie cîte ceva. Ce-mi trebuie voi afla din corespondența de serviciu. Iar de mai mult n-am nevoie.

Și iată că o dată acest ilegalist învăluit în cea mai adîncă conspirativitate a năvălit noaptea în fuga mare în camera lui Mihailov ; intrînd în hotel, unde nu putea să treacă fără să fie observat de recepționer, personalul de serviciu, portarul de noapte sau de oamenii special plasați acolo de poliție. Cînd a auzit bubuiturile în ușă, Alexandr și-a luat mai întîi pistolul de sub pernă și s-a îndreptat spre fereastră, atît era de convins că vizitatorii de la această oră nu puteau să fie decît jandarmii. Dar era Kletocinikov.

— Intră, e descuiat !

— L-au ridicat pe Klemenț, l-au ridicat pe Obnorski ! izbucni din prag musafirul, fără să-l salute măcar.

— Știu.

— Dumneata ești de vină, dumneata ! șuieră cu reproș Nikolai Vasilievici scrîșnind din măsele.

— Ce este, iarăși el ?

Kletocinicov clipi din ochi afirmativ și, nefiind în stare să rostească nici un cuvînt, începu să se plimbe agitat prin odaie. Într-un tîrziu, începu să vorbească, sufocat de emoție :

— Astă seară a fost convocată o ședință specială a salariaților secției. Kirilov i-a făcut pe toți cu ou și cu oțet. Mai mare rușinea, zicea, în ce hal am ajuns ! Să ne-o ia Moscova înainte ! De fapt, Kirilov de cinci ani îl vînează pe Klemenț. Următoarea lovitură este proiectată s-o dea nucleului central al partidului. Vinovat vei fi dumneata, numai dumneata singur, te-am prevenit despre asta de atîtea ori...

— Liniştește-te, îl opri Alexandr cu glasul domol. Povestește-mi pe-ndelete despre această ședință. Ce-i cu moscoviții, n-am înțeles ?

— Da ! Comandamentul jandarmilor din Moscova este eternul rival al serviciului nostru ! E o mîncătorie groaznică, de nedescris... Și deodată, ne-au suflat caimacul. El, omul acela, a lucrat pentru ei...

Ascultînd relatarea nervoasă, dezlînată a lui Kletocinikov, Mihailov își reamintea, confrunta, căuta să lege între ele diferite supoziții răzlețe. Și tot mai limpede se contura în mintea lui imaginea acelei provocări înfiorătoare pe care de două luni începuse s-o scoată la lumină Kletocinikov, abia inițiat în tainele Secției a treia.

— Stepan Halturin... Viktor Obnorski... Cine și-ar fi închipuit oare... „Uniunea din nord" — acest model de organizație conspirativă... Cine ar fi putut să gîndească, să bănuiască măcar...

Mihailov continua să reconstituie în minte întîmplările unui trecut nu prea îndepărtat.

„OMUL DE LEGĂTURĂ AL LUI OBNORSKI"

Cînd a început oare totul ? Cînd a auzit el pentru prima dată despre Halturin, Obnorski, despre prietenii lor ?

Trebuie să fi fost cu vreo trei ani în urmă, în timpul turburărilor din mahalaua de peste Neva, conduse de resortul muncitoresc al organizației „Zemlia i volia".

Plehanov i-a făcut atunci cunoștință cu „responsabilul financiar" al fondului grevist, un conducător al muncitorilor. Era un tîmplar înalt, cu privirea uimitor de blajină, foarte politicos și îndatoritor. Stepan Halturin i-a plăcut de la prima vedere lui Caton-Cenzorul, după cum i se spunea lui Mihailov pe atunci. În Halturin acesta intuia aceeași capacitate organizatorică înnăscută, care-l caracteriza și pe el însuși. Chiar Stepan i-a povestit atunci lui Mihailov că în rîndurile munci-

torilor circulă zvonul despre unul Obnorski. Cîndva, se spune, cu cinci sau șase ani în urmă, activase în Petersburg un oarecare Viktor Obnorski, un muncitor deosebit de capabil, priceput și plin de voință.

Pretutindeni pe unde trecea Obnorski, apăreau și cercuri muncitorești. După aceea, ca de obicei, cercurile se prăbușeau, jandarmii îi umflau pe toți membrii pînă la ultimul, dar Obnorski întotdeauna reușea s-o șteargă, pentru a-și face din nou apariția undeva în altă parte și să reia de la capăt munca de organizare a clasei muncitoare.

După ce a fugit de poliția din Petersburg, a înființat noi cercuri la Odessa, care s-au contopit apoi în „Uniunea muncitorilor din sudul Rusiei". De acolo a dispărut pe neașteptate trecînd peste graniță unde, din auzite, intenționa să se documenteze asupra experienței de luptă a proletariatului european.

Ani de-a rîndul au așteptat muncitorii reîntoarcerea lui Obnorski din Occident : „Sosește Viktor și începem să acționăm !" Dar Stepan Halturin socotea aceste discuții pe seama lui Obnorski de-a dreptul dăunătoare pentru mișcarea muncitorească.

— Înțelegeți, îl așteaptă ca pe un al doilea Hristos ! se înfierbînta Halturin. O să descindă chipurile din Europa și va aduce cu el izbînda cauzei muncitorești. Ascultați, nu s-ar putea oare ca acest Obnorski nici să nu fi existat măcar ? Poate că Obnorski nu-i decît o legendă născocită de muncitorimea noastră însăși pentru liniștirea spiritelor, ca o simplă consolare ?

În orice caz, Halturin nu avea de gînd să aștepte nici un fel de legendari „Obnorski". Se apucă imediat să întemeieze și să închege prima organizație de masă a muncitorilor din Petersburg. „Uniunea din nord a muncitorilor ruși", creată de el în scurtă vreme, a fost concepută de Stepan ca embrion al viitorului partid muncitoresc.

A doua oară Caton-Cenzorul a auzit despre Obnorski, peste un an. Tot de la Halturin, atunci cînd acesta i-a adus la întîlnire pe cel mai apropiat tovarăș al său din „Uniune". Acesta era un brunet scund și îndesat, cu trupul vînjos, împletit parcă numai din mușchi. Pe fața lui inteligentă și

voluntară, încadrată de un cioculeț ce i se potrivea de minune, străluceau doi ochi negri cu privirea ageră.

— Ivan Kozlov, omul de legătură a lui Obnorski, și-a prezentat Stepan însoțitorul. L-a prezentat atît de simplu, de parcă n-ar fi fost el acela care abia cu un an în urmă îi contestase lui Obnorski pînă și dreptul de a exista...

Reprezentanții muncitorimii — își amintea Alexandr — veniseră să se-nțeleagă asupra multiplicării în tipografia narodnicilor a primei proclamații editate de „Uniunea din nord a muncitorilor ruși", întrucît aceasta nu avea încă tipografie proprie. Pe-atunci organizația „Zemlia i volia" se bucura de aportul creator al celor mai buni publiciști ai vremii — Gleb Uspenski și Nikolai Mihailovski; mai avea organizația și literații săi proprii, eminenți: Plehanov, Morozov, Klement, Tihomirov, Kracinski — redactori ai organului central de presă al narodnicilor. Dar chiar și pe firmamentul acesta strălucitor al publicisticii narodniciste, proclamația compusă de muncitori simpli pentru alți muncitori simpli impresiona prin forța sincerității și dinamismul ideilor sale. Se părea că întreaga clasă muncitoare, trezită din letargie, se apucase să cerceteze străfundurile necunoscute, întortocheate și complexe ale vieții și să se-nfrupte din experiența istoriei pregătindu-se ca printr-o sforțare uriașă să preia pe umerii săi răspunderea pentru soarta Rusiei. Alexandr Mihailov, fire aparent moderată și ironică, a rămas realmente entuziasmat, citind primele compoziții politice ale proletariatului rus.

— Scormoniți adînc, fraților muncitori, nu se abținu el.

Și îndată, fără sfială, îl întrebă pe Halturin de-a dreptul:

— Care dintr-ai voștri a învățat să scrie atît de grozav? Nici nu-ți vine să crezi că e primul manifest!

— Am compus-o toți laolaltă cîte puțin! răspunse Stepan, încîntat de admirația vădită a „intelectualului". Cele mai multe indicații ni le aducea însă Ivan, de la Obnorski. Acest Obnorski, nenișorule, e cineva...

Stepan își desfăcu brațele într-un gest admirativ.

— A sosit Obnorski? Prin urmare, nu-i un mit? Auzind vorbele lui Mihailov, Kozlov zîmbi. L-ai văzut? Cum arată?

— Ce vorbiți? se miră Halturin. Pe Obnorski nu l-a văzut nimeni, în afară de Ivan. Un conspirator ca el! E mai

abitir decît toți cărturarii la un loc... De șase ani se ține poliția de coada lui și n-a reușit să-i dea de urmă.

Și glasul lui Stepan vibră dintr-o dată de atîta mîndrie inexprimabilă pentru omul acesta apropiat, muncitor ca și ei, încît Mihailov se simți tulburat. Avea impresia că muncitorii se detașează oarecum de restul mișcării revoluționare, de fluxul general al luptei. Spre cinstea lui fie spus, Mihailov s-a învinuit pentru această stare de lucruri doar pe el însuși și pe tovarășii săi. „Înseamnă că nu ne-am deschis îndeajuns inima în fața lor, sau că mai păstrăm în suflet unele rămășițe ale boieriei, dacă nu am reușit să ne contopim unii cu alții, nu am devenit frați de luptă ai acestor tovarăși atît de minunați și dacă ei încă mai despart cauza comună într-o cauză a noastră și una a lor..."

Multe eforturi au depus ulterior activiștii organizației pentru a dobîndi încrederea muncitorilor. Și în sfîrșit, s-a spart gheața, s-au retras dizidenții neîmpăcați dintr-o parte și din cealaltă, și în activitatea celor două organizații revoluționare s-au statornicit relații de prietenie și într-ajutorare.

Această prietenie și într-ajutorare nu au putut feri însă organizația de catastrofa unei groaznice trădări. Și probabil că vinovat de toate acestea — se gîndea Mihailov — era însăși el, Portarul. Chiar el, din considerații conspirative excesive, i-a recomandat lui Kletocinikov să nu se ocupe decît de treburile organizației „Zemlia i volia",să nu se împovăreze cu materiale străine, cu probleme riscante ce nu le aparțineau. Iată deci rezultatul excesului de precauțiune : acum nu numai resortul muncitoresc al mișcării revoluționare, ci întregul centru de conducere ilegalist se află sub amenințarea prăbușirii !

Dacă Kletocinikov, abia de curînd și din proprie inițiativă, n-ar fi trecut, asumîndu-și întreaga răspundere, peste ordinul Portarului de a nu se amesteca în treburi străine — lupta ilegală ar fi fost lichidată ! Ar fi fost strivită imediat. Ce catastrofă sinistră... După primul semnal, lui Kletocinikov și Mihailov nu le-a venit să creadă în posibilitatea unei trădări atît de mîrșave. S-au frămîntat mult timp, cuprinși de îndoieli, au mai chibzuit, au verificat totul în repetate rînduri. Și totul s-a dovedit adevărat. Provocatorul se infiltrase în miezul mișcării ilegaliste revoluționare din Rusia.

Mihailov și-a amintit cu claritate cum îl chemase atunci pe Halturin la întîlnire.

Stepan i-a promis că va fi în berăria Volînski de pe bulevardul Sampsonievski la orele șase seara. Alexandr a sosit mai devreme — trebuia să se familiarizeze cu mediul înconjurător și în caz de nevoie să-și scuture urma, adică să scape de copoiul care l-a urmărit pe stradă.

Berăria făcea impresia că e gata să explodeze de aburii alcoolului, de vacarmul înjurăturilor, de plictisitoarele declarații de dragoste ale partenerilor întru beție care alternau cu blestemele la adresa administrației uzinelor. Și deodată, deodată undeva porni să se înfiripe un cîntec.

Era un cîntec straniu, jumătate tîlhăresc, jumătate revoluționar. Un glas tînăr, plin de o sfidătoare nepăsare și în același timp de o resemnată tristețe, răsuna puternic și amenințător :

Avem ghioage nituite,
Șișuri cu lama lucioasă,
Noi sîntem băieți de viață
Și de moarte nu ne pasă.

Pe frigare de ne-ar arde,
Sau la zdup de ne-ar băga,
Chiar de înfundăm pîrnaia,
Zbirilor nu le-om ceda.

Cîntecul se revărsa, năvalnic, înaripat parcă de atenția înflăcărată a ascultătorilor și iată că și ceilalți nu se mai pot abține și i se alătură în cor, bătînd cu precizie ritmul :

Cărțulie cu-nțeles,
Scump izvor al minții,
Pentru tine mi-am ales
Drumul suferinței...

Și tocmai în acea clipă a apărut Stepan. Cîntecul s-a întrerupt, iar oamenii din local l-au întîmpinat cu exclamații

de bucurie. Conducătorul muncitorimii era cunoscut aici de toată lumea.

— Trebuie s-o ştergem ! îi şopti Portarul. Am fost recunoscut de un copoi.

— Unde-i copoiul ? ! răcni deodată Stepan, învăluind pe cei prezenţi cu o privire severă. Cine-i canalia ? Asta ? arătă el cu degetul noduros spre un individ cu ochii iscoditori, care tocmai cerceta pe-ascuns mîinile albe, nemuncite ale lui Mihailov.

— Hei, tu de colo ! Mă cunoşti cumva, nemernicule ?

Acesta, palid, se ridică încet în picioare.

— Cine ţi-a permis să vii aici, în berăria noastră ? Ce, nu ştii că aici oamenii îşi spun necazurile unul altuia ? Ţi s-a urît cu viaţa ?

Meseriaşii îşi întorceau de la mese capetele, înfierbîntaţi, strîngîndu-şi fără voie pumnii uriaşi ; te pomeneşti că Stepan o să aibă nevoie de ei...

— Ieşi afară !

Copoiul dispăru cît ai clipi, ca o nălucă.

Iar Stepan, mulţumit de această mică demonstraţie de forţă, îi explică Portarului :

— Aici e domeniul nostru, mahalaua noastră, muncitorească. Fii liniştit, pe mine nici un copoi nu va îndrăzni să mă toarne, o să-şi caute victima în altă parte. Nici o năpîrcă de-a poliţiei nu şi-a dorit încă să se transforme în cadavru, peste cel mult douăzeci şi patru de ore după denunţ.

Cu tot efectul ei aparent, scena aceasta l-a surprins neplăcut pe Mihailov. L-a indispus şi mai mult pentru că îl cunoştea pe Halturin ca pe un conspirator îndemînatec, abil, care a făcut ca toate regulile securităţii revoluţionare, elaborate prin experienţa colectivă a luptei ilegale, să devină lege pentru viaţa „Uniunii de nord a muncitorilor ruşi". Astfel, nu demult, auzind despre „exerciţiile practice" introduse de Mihailov — adică despre obiceiul Portarului de a-şi urmări tovarăşii în timp ce mergeau spre casele conspirative, mustrîndu-i apoi pe cei care nu au observat că erau urmăriţi — Stepan a început şi el îndată să aplice un astfel de „antrenament" în uniunea sa. Ba, mai mult decît atît, a încercat să-l urmărească în plină stradă chiar pe Portarul — e drept că acesta s-a debarasat repede de Halturin refugiindu-se într-un gang de trecere şi prin aceasta şi-a cîştigat admiraţia sinceră a lui Stepan. De data asta însă,

după părerea lui Mihailov, Stepan s-a purtat cu o uşurinţă condamnabilă. Oare nu cumva e ameţit de primele succese, ce-i drept remarcabile, ale acţiunilor muncitoreşti ? Acest lucru se întîmplă cîteodată şi celor mai vajnici conspiratori — pentru o clipă îşi pierd vigilenţa, pentru o oră îşi permit să se creadă scăpaţi de pericol, pînă cînd într-o bună zi ajung să vadă în duşmanii lor, mai ales în denunţători, nişte fricoşi, cărora nu merită să le dai prea multă atenţie. Dealtfel Mihailov trecuse şi el printr-o asemenea stare de spirit şi ştia cît e de perfidă şi amăgitoare.

În realitate agenţii duşmanului nu-s totdeauna fricoşi, iar uneori, dimpotrivă, sînt oameni îndrăzneţi, cărora le place să înfrunte primejdia.

Este adevărat că Secţia a treia lucrează deocamdată cam rudimentar, dar supravegherea elementelor suspecte este asigurată în permanenţă şi cu un personal instruit, fără să fie neglijată nici o secundă măcar. Este suficient ca un ilegalist să se piardă o singură clipă — şi va nimeri îndată în ghearele jandarmeriei....

— Ce s-a mai întîmplat la voi, acolo ? l-a întrebat Stepan cu voioşie, încălzit încă de victoria repurtată asupra copoiului.

Nu-i prea venea lui Mihailov la socoteală să înceapă o discuţie serioasă tocmai aici, în berărie, după o astfel de scenă ! Dar Stepan refuzase cu atîta fermitate să părăsească localul — „pentru cei de aici, garantez eu, sînt toţi de-ai noştri, muncitori, cum adică, nu mă crezi pe cuvînt ?" — încît Portarul a considerat că-i mai bine să rămînă.

— Ai auzit, întrebă el în şoaptă, că Ivan Kozlov nu-i nicidecum omul de legătură al lui Obnorski ?

— Atunci cine-i el ?

— E chiar Obnorski.

Stepan zîmbi satisfăcut.

— Mie mi s-a destăinuit. Dar tu de unde ai aflat despre asta ?

Lăsînd întrebarea să-i treacă pe lîngă urechi, Mihailov continuă mai departe :

— Cine crezi că ar mai putea să ştie că Obnorski şi Kozlov sînt una şi aceeaşi persoană ?

— Nimeni. Acesta-i un vechi truc a lui Viktor şi în faţa nimănui nu va recunoaşte că el ar fi însuşi Obnorski. Întotdeauna el este „omul de legătură al lui Obnorski". Mai ales

că nu se deosebește cu nimic de ceilalți... l-au denunțat de zeci de ori pînă acum, ca pe fiecare dintre noi. Pînă cînd, însă, poliția bîjbîie, să vadă încotro duc drumurile acestui „om de legătură" al său, Obnorski îi descoperă pe sticleți și se face nevăzut ! E șiret nevoie mare. Ca o vulpe ! Și îndemînatec — ca o veveriță ! Îți aduci aminte că am crezut amîndoi cum că Obnorski, în general... cum s-ar zice...

— Că Obnorski nu există ? Îmi amintesc. Totuși, trebuie ca cineva din organizație să știe că Ivan Kozlov — este Viktor Obnorski ?

— Dintr-ai voștri, poate, nimeni. Iar la noi, eu — unul, numără Halturin îndoindu-și degetul mic. Taniușka, desigur — doi, Nikolka — trei. Sînt toți ? Parcă toți. Despre ce anume e vorba ?

De-abia acum întrebările lui Mihailov începuseră să-l neliniștească.

— De ce Obnorski s-a dezvăluit în fața ăstora, cum le zice... Taniușka și Nikolka ?

— Ce înseamnă de ce ? Pentru că ei sînt oamenii cei mai apropiați, cei mai buni dintre cei buni, atît pentru el cît și pentru mine, răspunse oarecum mirat Stepan. Doamne, cît sînt eu de prevăzător, dar tu, Ivan Petrovici, m-ai speriat cu atîta vigilență. Pe Nikolka trebuie să-l ții minte — e tîmplarul acela mucalit, roșcovan... veneam împreună la tine, l-ai uitat oare ? E un băiat minunat : devotat cauzei muncitorești, iute-foc, în cadrul organizației cunoaște toate dedesubturile fiecăruia, dealtfel și tovarășii voștri din grupa lui Plehanov sînt de-a dreptul încîntați de el. „Mulți prieteni și nici un dușman" — iată ce spun ei despre Nikolka. Nu demult l-am trimis la Moscova.

— La Moscova ? Vrei să spui că aveți în Petersburg un număr atît de mare de organizatori destoinici, încît îi mai trimiteți și prin alte orașe ? făcu Mihailov pe miratul.

— Nu tocmai, desigur. Aveam și noi un motiv, cum s-ar zice — a fost odată ca niciodată, glumi Stepan, și-i păru rău imediat pentru gafa lui : observase cum s-a încordat Portarul.

— Adică ce fel de motiv ?

De data asta însă Stepan își ieși din fire. Totuși, nu ridică tonul : vorbea domol, în așa fel ca să nu fie auzit nici la masa de-alături.

— Ai devenit cumva poliţai ? Pe cine ? De ce ? Pentru ce ? De ce-ţi bagi nasul în treburile noastre muncitoreşti ? Nu mai ai ce face acolo, la voi ?

Mihailov nu se supără pentru această grosolănie — cunoştea caracterul impulsiv al lui Halturin, dar nu-l ştia răutăcios. Îşi apleacă doar mai aproape capul de interlocutorul său şi-l întrebă direct :

— Dar de la cine crezi că am aflat eu că Obnorski e una şi aceeaşi persoană cu Ivan ? Ce zici ?

— Ei ?

— De la poliţie, Stepan. De la poliţie... Mi-a spus-o un om de încredere.

Tăcură amîndoi. Numai Halturin respira greu, înghiţind aerul cu un şuierat clocotitor, de parcă-l strîngea beregata.

— Îţi dai seama ce se petrece, Stepan... După cum vezi, eu într-adevăr sînt nevoit să devin poliţai. Numai că trebuie să fiu poliţai de-al nostru. Aşadar, pentru ce treburi l-aţi trimis voi pe Nikolka Reinstein la Moscova ? Fă bine şi răspunde ! încheie Portarul cu asprime.

— Totul e de-a-ndoaselea ! exclamă Halturin agitîndu-şi de nerăbdare pumnul prin aer, dar se reculese îndată şi-şi lăsă braţul în jos.

— Problema asta e, cum să spun... gingaşă, şopti el. Vorbind deschis, aici e amestecată o femeie ! Dar dacă am ajuns la bănuieli... Viktor o iubeşte pe Tatiana, soţia lui Nikolka. Aceasta l-a îndrăgit şi ea pe Viktor. A stat ascuns la ei în casă o lună încheiată şi uite aşa a ieşit toată tevatura asta nelalocul ei. Unde mai pui că Nikolka cu Viktor sînt cei mai buni prieteni... Cum puteau oare să iasă din încurcătura asta ? Ai fi tu în stare să-nţelegi ce înseamnă să te îndrăgosteşti pe negîndite de nevasta prietenului, a fratelui tău ?

Tocmai Mihailov să nu-nţeleagă aşa ceva ? În minte i-a apărut dintr-o dată imaginea Olgăi Natanson, arestată acum şase luni, trăsăturile femeii iubite, părul tuns scurt, pieptănat pe spate, şi ochii negri, strălucitori — ochii fiinţei celei mai dragi din lume. Dacă înţelege el ce înseamnă să te îndrăgosteşti de soţia prietenului ? Înţelege, desigur — şi încă cum...

— Vine Nikolka la mine şi mă roagă... singur mă roagă, să-l trimit cît mai departe de Petersburg, să nu stea în calea îndrăgostiţilor. Poate că atunci l-a şi denunţat pe Viktor. După

părerea voastră, a intelectualilor, cam cum ar putea să fie? urmă Stepan în bătaie de joc.

— Ei, dacă nu Nikolka, atunci poate că Tatiana l-a denunțat pe Viktor?

De data aceasta Halturin nici nu găsi de cuviință să se indigneze.

— Îți dai seama ce vorbești? întrebă el domol. Acum e nevasta lui. Dacă ai cunoaște-o, nici prin cap nu ți-ar trece așa ceva. Să-l dea în gît pe Viktor... Chiar dacă n-ar fi fost bărbatul ei... O fi ea cam naivă, ce-i drept, dar e sinceră, curajoasă, apropiată. Îți închipui că un om ca Viktor s-ar fi putut îndrăgosti de-o nemernică?

Mihailov nu știa ce să mai răspundă. Stepan îi iubea cu atîta devotament pe tovarășii săi muncitori, și avea atîta încredere în aceștia, se mîndrea cu ei. Cum să-i deschidă ochii? Cum poți obliga un om cinstit, curat, să creadă astfel de lucruri, pe care întotdeauna inima și rațiunea refuză să le accepte. Trădarea canaliei, a filistinului, a mîrșavului — toate astea-s de înțeles, dar cum poți să crezi oare că un tovarăș al tău de idei, un pricten, este un provocator?

— Totuși, înțelege, Stepan — faptul că numele adevărat al lui Kozlov este Viktor Obnorski puteau să-l aducă la cunoștința poliției doar trei persoane, însemnează că printre ei se află și trădătorul — cu voia sau fără voia lui, oricum, dar trădător.

Stepan stătea cu fața împietrită.

— Dacă te-aș fi crezut, continuă Mihailov, aș fi spus că denunțătorul poate fi numai unul singur din trei — Stepan Halturin. Ei, ce zici? După cele afirmate de tine, nici n-ar putea să fie altcineva... Dețin însă unele informații în problema aceasta...

Tîmplarul se aplecă înainte... Pe obrazul lui palid, nemișcat, nu mai rămăseseră decît ochii mari, sfredelitori. Presimțea că a sosit clipa hotărîtoare, pentru care Mihailov a abordat toată discuția.

— ...Pe Obnorski l-a denunțat — în mod precis — un cuplu format din doi provocatori, bărbat și nevastă. Judecînd chiar și după cele povestite de tine, aceștia pot fi numai soții Reinstein.

Fața albă ca varul a lui Halturin se schimonosi de mînie și deodată se învineți, de parcă omul ajunsese în pragul morții.

— De unde știi ?

— Asta nu pot să-ți spun. Asemenea lucruri, Stepan, după părerea mea nu le poți împărtăși nici celor mai apropiați prieteni.

— Dacă-i așa, atunci ține minte, Ivan Petrovici. Pe Nikolka, pe scumpul nostru Nikolka nu-l vom ceda pentru nimic în lume. Tu, personal, vei răspunde de fiecare firicel de păr de pe capul lui.

Alexandr nu se mai putu abține.

— Uniunea voastră a fost vîndută în întregime de provocatori ! Jandarmii au toate listele și adresele.

— Atunci de ce nu arestează pe nimeni ? Stepan nu mai știa de el din cauza furiei. Nu vrei să ai încredere în omul nostru muncitor ! Du-te, du-te singur, spune-i, încearcă să-i spui lui Viktor Obnorski că șeful Secției a treia i-a fost nașul !

Mihailov se sculă, era absurd să mai continue discuția. Ce i-ar mai putea obiecta lui Stepan ? Nikolai și Tatiana Reinstein i se păreau acestuia în afara oricăror bănuieli. Poate că ar fi cazul să-l desconspire pe Kletocinikov în fața Uniunii muncitorilor ? Această taină însă era păstrată cu strășnicie chiar și pentru ai săi — și atunci ar fi oare logic s-o încredințeze unor oameni încă necunoscuți de ajuns, printre care mișună desigur și alți provocatori ?

Ce să facă ? Să-l salveze pe Obnorski, să salveze „Uniunea de Nord" și să-l sacrifice pe Kletocinikov ? Mihailov nu se simțea capabil să găsească soluția cea mai sigură și totodată cea mai justă.

După multe frămîntări și nesfîrșite dezbateri nocturne, membrii organizației „Zemlia i volia" au ajuns la concluzia că trebuie să mai aștepte puțin. Primele arestări îi vor determina desigur pe muncitori să dea crezare germenilor suspiciunii, pe care i-a sădit Mihailov. Atunci vor acționa și ei mai repede.

Azi dimineață însă, s-a lămurit pe neașteptate că această soluție, ce li se păruse a fi singura posibilă, era de fapt o greșeală fatală. Nikolka se dovedea mult mai primejdios decît se presupusese...

Mihailov tocmai chibzuia cum să găsească o ieșire din impas, cînd Kletocinikov năvălise în odaie copleșindu-l cu reproșuri și cu dovezi zdrobitoare împotriva denunțătorului.

Hotărîrea trebuia luată neîntîrziat.

...În timp ce în odaia de la hotel Mihailov își amintea și reconstituia în memorie împrejurările în care s-a produs provocarea, Kletocinikov continua metodic să-i expună noile date de care dispunea :

— De la Tatiana, Kirilov a cunoscut întreaga componență a „Uniunii muncitorilor ruși" din Petersburg, iar prin Nikolka poliția a stabilit efectivele forțelor revoluționare din Moscova. Arestări deocamdată nu s-au făcut. Kirilov spunea deunăzi că i-a trasat sarcină lui Nikolka de a afla activul și locurile de întîlnire conspirative ale organizației „Zemlia i volia" și numai după aceea era proiectat să se treacă la învăluirea Centrului ilegalist. De fapt, arestarea lui Obnorski a constituit pentru Kirilov o măsură de-a dreptul silită. V-am mai spus că Tatiana n-a ajuns cu el la nici un rezultat și Kirilov se temea să nu-l scape pe Obnorski și de data aceasta...

Mihailov dădu din cap. Da, își aduce aminte perfect de această primă semnalare a lui Kletocinikov. Într-o zi, intrînd în cabinetul lui Kirilov, ajutorul de secretar a găsit acolo o doamnă drăguță, care căzuse în genunchi și-l implora pe șef „să-l ierte pe Vitenka". Într-un acces de isterie, femeia a strigat că o să-i dea în gît pe toți, numai Vitenka al ei să fie lăsat în pace ! Propriu-zis, de la această întîlnire incidentală a luat cunoștință Kletocinikov de soții Reinstein. Cu toate că în organizația „Zemlia i volia" nu exista nimeni cu numele de Vitenka, instinctul conspiratorului l-a făcut pe Kletocinikov să întrevadă în această scenă ieșită din comun ceva important. Asumîndu-și toate riscurile și răspunderea, el a întreprins îndată primele măsuri — a hotărît să acționeze, fără a mai aștepta ordinul.

În aceeași seară, ajutorul de secretar a intrat în restaurantul Dominik împreună cu agentul Afanasiev, poreclit Bastonul. Într-un separeu, unde au ciocnit un păhărel, ca doi colegi buni ce erau, a avut loc o discuție intimă. Da, desigur, amice, nu mai încape vorbă... Ți-a plăcut muierea ? Ehei. Baston cunoaște foarte bine această bucățică, e nevasta unui agent, cum s-ar zice... un vechi tovarăș de... pileală. Așa ? Fie și de pileală ! Să vezi, drăguțule, și pe el tot „madam" l-a

recoltat pentru șeful nostru. Păi, așadar, se cheamă că și ăsta e finul dumneaei! Iar nevastă-sa... desigur, au primit-o și pe ea în serviciu.

El, Baston, a cam greșit, ce-i drept, s-a ținut după fusta ei într-o vreme... Însă muierea își purta nasul pe sus, parcă ar fi fost vreo doamnă de onoare de la palat, nu o biată păcătoasă la fel cu noi, slujbașii de la expediție. Și iată că a pedepsit-o Dumnezeu pentru trufia ei! S-a amorezat... și de cine crezi? De obiectivul meu. Un lăcătuș sau așa ceva. Dar tu, tu n-ai auzit de treaba asta? Doamne, o știe doar toată lumea.

— De la cine?

— Ei, gata, am încheiat discuția...

— Măcar spune-mi, ce fel de lăcătuș?

— Multe mai vrei tu, drăguțule, să auzi de la mine, eu nu-s decît un simplu agent și astfel de lucruri nu mi le raportează nimeni. Știu că la noi în birou se prăpădeau toți de rîs. Dar las-că tot nu-mi scapă muierea, chiar dacă o cam ține bărbatul de scurt... curat caraghioslîc... Co-me-die, nu alta...

— Așadar pe Obnorski l-au reținut înainte de termenul stabilit, își continuă Kletocinikov raportul, Kirilov s-a temut să se încreadă în Tatiana pînă la capăt, îi era teamă că Obnorski și de această dată nu va mușca din momeala ei. L-a descoperit pe Viktor în tren, cînd acesta împreună cu Tatiana se întorceau de la Nikolka, din Moscova, a pus pe cei mai buni copoi și l-au ridicat de pe stradă.

Pentru Mihailov, povestea aceasta cu Obnorski era acum elucidată pînă în cele mai mici amănunte. Dar l-au mai ridicat tot atunci și pe Klemenț — redactorul-șef al ziarului ilegalist „Zemlia i volia", pe care Nikolka nu-l cunoștea deloc. Pentru ce? Cum s-a produs această arestare? Cine a asmuțit poliția asupra acestui conspirator atît de încercat?

— Cum au dat de urma lui Klemenț? întrebă el grav pe Kletocinikov.

Acesta ridică nedumerit din umeri.

— Ce nu cunosc, nu cunosc. Arestarea lui Klemenț nu are nici o legătură cu agentura noastră. Și aceasta este, incontesta-

bil, tot o ispravă de-a lui Nikolka, dar Nikolka, după cum am spus, s-a revîndut jandarmeriei din Moscova și de acolo aproape că nu ne mai sosesc informații. Cred că aici în Petersburg, Klemenț a fost urmărit de o poteră moscovită, nu de localnici, de aceea și șeful nostru este atît de înfuriat — nu poate suferi concurența.

— Pe ce sumă s-o fi vîndut Nikolka jandarmilor din Moscova ? se interesă pe neașteptate Mihailov.

— Kirilov spunea la ședința de azi dimineață că pentru o mie de ruble Reinstein le-a promis să găsească tipografia și redacția ziarului „Zemlia i volia".

— Sărmanul, nici nu-l plătesc măcar, șarlatanii, cum se cuvine. Mihailov părea că glumește, dar zîmbetul ce-i apăruse pe buze era sarcastic, înfiorător. Acum, la rîndul meu, să-ți povestesc și eu cîte ceva, Nikolai Vasilievici. Să confruntăm informațiile noastre și poate vom înțelege cum s-au petrecut lucrurile cu Klemenț. Prin urmare, nu demult acest pezevenghi de Reinstein a sosit aici în vizită, da-da, a sosit la Petersburg. Și a dorit să vină la Poetul nostru. Mai departe, lucrurile s-au întîmplat astfel...

Poetul — Nikolai Morozov, redactorul organului central al partidului „Zemlia i volia" — nu aflase despre întîmplarea cu Reinstein. Și de aceea, primind cu o lună în urmă invitația unui muncitor moscovit pe care nu-l cunoștea, n-a găsit nimic suspect în asta. Cu toate acestea, Poetul și-a luat cîteva măsuri de siguranță. Oricum, i s-a părut curios că omul voia să stea de vorbă numai cu redactorul, mai ales că nu făcea impresia să aibă legături și materiale atît de importante, încît să-l solicite neapărat pe redactor.

Au fost nevoiți să-i spună despre aceasta studentului Grișa Isaev, cunoscutul lui Reinstein, prin care acesta dusese tratativele, și cu ajutorul lui Isaev să monteze un mic spectacol în travesti.

Sub masca tăcutului și misteriosului redactor al ziarului „Zemlia i volia" la întrevederea cu Reinstein s-a înfățișat un oarecare Luțki, care, fără să aibă nici o tangență cu organizația, se declarase de acord să-i facă acest serviciu — să joace rolul gazetarului.

Stratagema folosită nu era dintre cele mai ingenioase, dar Poetul își luase obiceiul să se ferească de curiozitatea oamenilor străini și plictisitori.

Iată însă că ieri, la ora trei noaptea, întîmplarea cu Luțki a avut o urmare neprevăzută. În casa avocatului, în care se ascundea Morozov, se auzi soneria. Poetul a trecut peste fereastră, afară, mapa în care își ținea pistolul și arhiva redacției clandestine, agățînd mapa cu o sfoară de pervaz, și și-a pregătit la îndemînă actele de identitate care-i atestau calitatea de avocat stagiar, apoi s-a dus să deschidă ușa. Recunoscu în prag pe unul din oamenii lor, care cu vocea întretăiată de emoție i-a relatat o întîmplare cu totul neobișnuită.

Nu demult, alături de Luțki se mutase un ofițer de jandarmi. Astă seară ofițerul s-a întors acasă mai tîrziu și cam cu chef. Văzînd lumină la Luțki, a intrat în odaie și i-a povestit în cel mai mare secret că, cu puțin timp mai înainte, a luat parte la arestarea ilegaliștilor de la tipografia secretă a ziarului „Zemlia i volia". Au lăsat acolo un post de pîndă și spre dimineață așteaptă să le cadă în cursă și redactorii ziarului.

Luțki nu a știut cum să-i prevină pe aceștia asupra primejdiei ce-i amenința și a dat fuga în toiul nopții la un ilegalist cunoscut, care a și trimis în grabă cîțiva curieri să-i avertizeze pe gazetari.

— Ofițerul de jandarmi nu-i omul nostru, preciză Kletocinikov în acest loc al povestirii. Mai curînd e un provocator din Moscova, care lucrează după indicațiile lui Reinstein.

Tipografia, desigur, a rămas în tot acest răstimp întreagă și nevătămată, dar noaptea trecută Poetul nu avea de unde să știe despre aceasta.

Ceea ce l-a pus pe gînduri însă, a fost numele lui Luțki, de care mai era legată și povestea aceea ciudată cu muncitorul moscovit. Și cu toate că dorința firească a lui Morozov era să plece imediat și să caute să se întîlnească cu redactorul-șef — Dmitri Klemenț, pentru a se convinge de soarta tipografiei, a avut totuși suficientă precauție să aștepte pînă dimineața.

Dimineața și-a strîns lucrurile în mapă și, strecurîndu-se prin mulțimea de funcționari care se grăbeau spre instituțiile lor, își pierdu urma pe străzile capitalei. După o oră de la plecarea lui, camerele mobilate care se găseau deasupra locuinței avocatului au fost scotocite de polițiștii care-l căutau pe redactorul dispărut. Luțki și toți oamenii de legătură, trimiși să-l anunțe pe redactor, au fost arestați. Dealtfel, au putut fi ușor urmăriți noaptea, pe ulițele pustii ale orașului.

Probabil că Nikolka a socotit că redactorii se vor aduna cu toţii, vor veni la tipografie şi acolo vor fi luaţi ca din oală împreună cu muncitorii tipografi.

Mia de ruble aproape că-i stătea în buzunar, de aceea jandarmii au şi primit instrucţiuni speciale să nu pătrundă în locuinţele redactorilor şi nici să nu-i aresteze pe rînd pe aceştia.

Să fie lichidaţi dintr-un foc! Numai că măsurile de prevedere ale Poetului şi ale prietenilor săi au zădărnicit planurile trădătorului.

Tipografia şi gazetarii — totul a rămas intact, în afară de redactorul-şef Klemenţ.

— Pentru ce l-au ridicat pe Klemenţ direct de-acasă, asta n-o pot defel înţelege, îşi încheie istorisirea Mihailov.

— Amănuntul acesta îl cunosc eu, replică Kletocinikov. E o veche racilă de-a noastră birocratică... Nikolai Vasilievici dădu furios din mînă. Ca întotdeauna, cineva n-a înţeles ceva, cineva a încurcat borcanele şi uite aşa, în loc să-l urmărească discret pe Klemenţ, s-a înfiinţat ca un neghiob la domiciliul acestuia şi dă-i cu percheziţia. Nu i-au găsit nimic, iar cît priveşte curierul n-au putut să stabilească precis la cine venise. Se pregăteau tocmai să plece, ofiţerul îşi îmbrăca deja mantaua în antreu, cînd unui garabete mai zelos i-a venit ideea să bage cuţitul în somieră. Mai mult ca sigur că a făcut-o în prostie, dar din tapiţerie începură să curgă numerele de ziar interzise. La poliţie l-au identificat repede pe Klemenţ — de cinci ani îl căutau.

— Da, e teribil acest Nikolka, spuse Mihailov rîzînd strîmb. Dacă n-ai fi fost dumneata, Nikolai Vasilievici, te pomeneşti că s-ar fi cocoţat cu timpul şi în locul lui Kirilov. Ce crezi? Şi Kirilov a început-o tot ca simplu spion. Aşadar, să terminăm convorbirea noastră prelungită. Eu, din anumite motive, nu pot să părăsesc noaptea această încăpere. Din moment ce dumneata tot ai încălcat legile conspiraţiei, te rog să-mi faci un serviciu prietenesc şi să te duci pînă la această adresă...

După o jumătate de oră, Kletocinikov sună la o intrare întunecoasă pe bulevardul Zagorodnîi. Mult timp nu i-a răspuns nimeni.

— Cine-i? se auzi în sfîrşit un glas bărbătesc.

— Se poate vorbi cu Rodionîci?

— Eu sînt.
— Portarul te roagă să mergi de urgenţă la el, la „Moscova".
Uşa s-a deschis. În faţa lui Kletocinikov stătea un gigant cu bicepşii de oţel, care i se ghiceau de sub cămaşă. Ochii lui cenuşii mai aruncau încă fulgere atît de înspăimîntătoare, încît Kletocinikov simţi un fior în şira spinării.
— Ce-i cu Portarul ? mormăi Rodionîci, îmbrăcîndu-şi paltonul.
Kletocinikov nu se putu abţine să facă o aluzie ştrengărească.
— E vorba de o scadenţă urgentă. Pentru o datorie de o mie de ruble.
Se pare că Rodionîci nu prea înţelegea de glumă, fiindcă strecură flegmatic printre dinţi : „O plătesc eu cu vîrf şi-ndesat", apoi îşi luă rămas bun şi se pierdu în întuneric.
...Iar peste cîteva zile într-un hotel din Moscova şi-a făcut apariţia un muncitor neobişnuit de plăcut la vedere. Fluierînd o melodie sprintenă, întrebă pe băiatul de serviciu unde sînt cazaţi domnii din Petersburg. Se vedea cît de colo că era bine dispus, mai ales că se ducea la nişte oameni care-i aduceau veşti bune.
Cu un aer bucuros trecu pragul camerei ce-i fusese indicată...
În curînd, din cameră ieşi unul dintre pasagerii veniţi din Petersburg, căruia băiatul de serviciu îi spunea în gînd „barosanul".
În general vorbind, datorită atitudinii sale poruncitoare „barosanul" se bucura de multă consideraţie din partea personalului de la hotel. De data asta însă, domnul arăta de-a dreptul înfiorător. Ochii îi ardeau, părul îi flutura în neorînduială, în timp ce pumnii i se încleştau ameninţători. „Parcă era satana ! povestea după aceea băiatul de serviciu. Cred că a băut în odaie".
Într-adevăr, la ieşirea din hotel, „barosanul" începu să se bălăbănească, să tremure şi probabil că ar fi căzut jos dacă nu l-ar fi apucat de braţ tovarăşii săi. Încercînd să se scuze parcă, „barosanul" spuse jenat unuia dintre prieteni : „Şi cît eram de calm pînă mai adineaori. Ce înseamnă s-o faci pentru prima dată !"
„M-am întrebat chiar, declara peste cîteva zile băiatul de

serviciu în fața anchetatorului sosit la hotel, oare ce o fi făcut dînsul pentru prima oară, să nu fi băut adică niciodată pînă acum ? M-am și mirat — unde l-or fi băgat oare pe musafirul acela vesel, că doar au încuiat odaia la plecare ? Ziceau că s-a făcut criță și s-a culcat."

Abia după trei zile, alarmat, proprietarul hotelului a dat dispoziție să se spargă ușa camerei încuiate. Pe dușumea au găsit cadavrul muncitorului aceluia simpatic la vedere, cu urmele unei răni groaznice în inimă, lăsate de o lovitură de pumnal. Pe pieptul mortului era prins un bilet :

„Nikolai Reinstein, iuda-trădătorul. Condamnat și executat în baza verdictului dat de partidul socialist-revoluționar rus".

Poliția secretă a imperiului a mai pierdut pe unul dintre agenții săi cei mai destoinici.

CINA DE LA RESTAURANTUL DUSSO

Portarul se plecă în fața noilor vizitatori și le deschise larg ușa restaurantului.

Cu toate că musafirii erau îmbrăcați după ultima modă și se țineau cît se poate de degajat, ochiul ager al bătrînului ușier a remarcat îndată că aceștia nu-s mușterii de soi, ci numai așa... un fel de terchea-berchea, funcționărași de mîna a doua. Primul era brun, subțirel, cu ochelari și cioculeț negru, însoțit de un domn respectabil, de vreo treizeci de ani, proaspăt bărbierit, cu obrajii rotofei lucind ca doi bujori aprinși. Cu toate că era mai prezentabil decît brunetul, felul cum îi dăduse acestuia întîietate la intrare, cum așteptase apoi pînă cînd celălalt și-a lăsat paltonul la garderobă și multe alte indicii imperceptibile pentru un necunoscător, toate acestea i-au permis ușierului să aprecieze că brunetul trebuie să fie superiorul, iar celălalt vreun slujbaș mai mărunt. Uite, drăcie, nu fac amîndoi nici cît o ceapă degerată și dumnealor — vezi, Doamne — își petrec serile la Dusso, ca niște boieri sadea...

— Intrați, vă rog, Piotr Ivanovici !

— Numai după dumneavoastră, Nikolai Vasilievici — domnul cu bujori în obraz își duse mîna la inimă.

Maître d'hôtel tocmai venea în întîmpinarea lor :

— Cu ce vă servim ? Şi deodată încremeni locului şi se schimbă la faţă, de parcă-ar fi văzut un strigoi în local.

— Un separeu, porunci brunetul. Roşcovanul tăcea.

— Poftiţi după mine, la dreapta. *Maître d'hôtel* se înclină cu respect arătîndu-le domnilor drumul.

Intrară în sală, apoi cotiră la dreapta...

Aşezîndu-se din nou pe vechiul lui scăunel între uşi, portarul bombănea după obiceiul moşnegilor :

— Auzi, în faţa cărei adunături a ajuns *maître d'hôtel* de la restaurantul Dusso să-şi încovoaie spinarea ; ca pe nişte generali îi soarbe din ochi. O, tu, maică precistă ! Nici nu mai ştii azi cum să trăieşti, cui să-i faci pe plac şi cui să-i arăţi uşa... Grele vremuri ! Oh, tare grele...

— O carafă de votcă „Fraţii Smirnov" sau „Lacrima văduvei", îi comnadă între timp roşcovanul chelnerului. Prînz *à la russe* : icre, marinată de somon, varză cu carne, pateuri cu ouă. Aduci totul deodată în odaie, după aceea să nu-ţi mai calce piciorul pe-aici !

— Nu vă neliniştiţi, intră în vorbă *maître d'hôtel*. Se va face totul după dorinţa dumneavoastră.

În separeu, domnul cu bujori în obraji desfundă sticla şi umplu două cupe cu vin.

— În sfîrşit, sărbătorim evenimentul plăcut al cuonştinţei noastre, Nikolai Vasilievici ! Ridică paharul şi-l ciocni cu zgomot.

Nikolai Vasilievici privi vinul în zare, îl mirosi, apoi îl sorbi pe-ndelete, savurînd lichidul de culoarea smaraldului, după care, vădit satisfăcut, îşi umplu din nou paharul.

— Sincer vorbind, mă surprinde faptul că sînteţi cunoscut aici, întrerupse tăcerea domnul cel rumen. La Dusso e foarte scump, eu, bunăoară, obişnuiesc să merg la Demidov, iar la Dusso vin acum pentru prima oară, şi aceasta numai datorită gratificaţiei pe care am primit-o pe neaşteptate şi de dragul unei companii atît de plăcute...

Kletocinikov surîse.

— Cred că salariul meu nu-i mai mare decît al dumneavoastră, Piotr Ivanovici, aşa că şi eu cinez la Dusso pentru prima dată...

— Prin urmare, mi s-a părut doar că personalul vă cunoaşte ?

— Ba nu.

— Atunci ?...

— Obligațiuni de serviciu, dădu din cap Kletocinikov. Tăcură din nou amîndoi. Cel cu obraji rumeni își trată vecinul cu icre, apoi îi turnă vin în pahar și îl servi cu somon.

— Îmi spuneau prietenii dumneavoastră, Nikolai Vasilievici, că în Secția treia nu-i nici un cunoscător de vinuri să vă întreacă, încercă el din nou să lege vorba cu tăcutul său comesean.

— Am făcut pe vremuri serviciul în Crimeea, iar cei de acolo se pricep la vinuri, îl lămuri pe scurt Kletocinikov. Pe urmă, oftă, îl privi pe interlocutor cu ochii săi blajini și melancolici și-l întrebă deodată :

— Pot să vă fiu de folos, Piotr Ivanovici ? Dacă da, atunci la ce să mai umblăm cu ocolișuri ; spuneți-mi și nădăjduiesc că totul se va aranja spre satisfacția noastră reciprocă.

Auzind întrebarea aceasta atît de directă, domnul cel rumen nici n-a clipit măcar. A întrebat doar foarte reverențios ce anume motive are stimabilul Nikolai Vasilievici să pună la îndoială intențiile sale pur prietenești, dezinteresate, de a servi masa împreună și de a purta o discuție amicală.

— Ce anume motive ? Numai unul singur, însă foarte întemeiat : m-ați invitat la Dusso. Nu sînteți un om bogat și fără să aveți o nevoie deosebită nu cred că... Kletocinikov nu-și termină fraza, socotind că și așa totul e limpede.

— Să mai turnăm un păhărel, spuse oarecum fîstîcit domnul cel rumen. Și gustați, pentru Dumnezeu, din cega asta cu hrean, care nu-i cu nimic mai prejos decît vestita „cegă aurie" din apele Șeksnei, atît de slăvită în poemele sublime ale lui Derjavin. Sincer vorbind, eu unul le-aș acorda întîietatea acestor delicatese culinare și aș amîna pe altă dată discuția noastră neobligatorie și nicidecum urgentă...

Kletocinikov ridică palma în sus protestînd :

— Prefer să stăm mai întîi de vorbă.

— Sînteți un domn foarte intransigent, Nikolai Vasilievici. Aș vrea să purtăm împreună o convorbire, însă nu una de complezență, sau ca la slujbă, ci așa, de la om la om... Mai serviți un păhărel ?

— Eu, Piotr Ivanovici, sînt de felul meu un om deschis. În serviciul nostru asta-i ceva nu tocmai obișnuit, îmi plac

sufletele și discuțiile sincere. Iar în limita posibilităților, prefer să discut atunci cînd sînt treaz...

Piotr Ivanovici zîmbi, se uită la sticlele și carafele înșirate pe masă și rămase pe gînduri.

— De acord, se hotărî el în cele din urmă, să jucăm cum ziceți dumneavoastră, cu cărțile pe față. S-ar putea să fie într-adevăr mai bine. Spuneți-mi sincer, Nikolai Vasilievici, oare conducerea noastră nu are deloc încredere în mine ?

— De ce aveți această impresie ?

— Oriunde m-aș duce, filajul se ține scai după mine.

— Aveți probabil o imaginație cam bolnavă, dragul meu...

— Nu vă prefaceți, Nikolai Vasilievici, vă rog respectuos, cu mine nu-i cazul. Slavă Domnului, am destulă experiență ca să-i pot deosebi pe agenții filajului de trecătorii ocazionali.

— Ei, nu, nu așa, dar nu pricep, zău, despre ce vorbiți ?

— Iar eu însumi pricep că unui om ca mine, recrutat din mediul nihiliștilor, la început s-ar putea să nu i se acorde încredere. Înțelege însă oare la rîndul ei conducerea că un colaborator secret, de coada căruia sînt agățați tot timpul copoii, nu se poate întîlni cu nimeni și nu poate stabili legăturile necesare ? Vă încredințez că teroriștii îi observă pe acești copoi tot atît de bine ca și mine.

— Dacă vă socotiți o persoană atît de versată, încercați să vă „scuturați coada" — parcă așa se spune, nu ? Asta-i tot ce vă pot sfătui...

— Nu-i chiar așa ! exclamă comeseanul cel rumen, care nu sesizase tonul zeflemitor al celuilalt. Grigori Grigorievici a difuzat seria actelor mele de identitate prin toate orașele și la toate organele polițienești, oriunde mi-aș face mutația de stabilire, poliția locală își trimite îndată maimuțoii să mă urmărească. Iar nihiliștii fug de mine ca potîrnichile.

Fornăi din nas cu năduf și încheie :

— ...Dacă mai continuă, îmi vine să mă las păgubaș de așa slujbă.

— Lăsați asta, Piotr Ivanovici. În meseria noastră verificarea este obligatorie, căută să-l înduplece Kletocinikov, și n-are sens să vă faceți sînge rău pentru atîta lucru. Ca să vă dați seama de toată gravitatea situației, vă voi spune că nu de

mult s-a primit la cancelarie un denunț... Aici Kletocinikov își întrerupse deodată vorba și-l privi atent pe interlocutorul său.

— Și ?

— Să mai turnăm un pic.

Goliră amîndoi paharele pînă-n fund.

— Fie... Cum s-ar zice, unde merge mia meargă și suta ! Dumneavoastră pot să vă spun, sînteți un om de-al nostru, țineți minte însă — nimănui nici un cuvînt, e un mare secret... Așadar, mai mult ca sigur că denunțul a fost adresat majestății sale din partea departamentului pentru investigații externe, cum că în cadrul Secției a treia — coborî el tonul — ar fi pătruns un agent al socialiștilor. Vă dați seama ? !

Piotr Ivanovici îl privi amuzat pe sub gene.

— Păi, ce credeți ? ! E foarte posibil, Nikolai Vasilievici. La ora actuală am reușit să mă apropii de Centru și vă pot spune, ca o primă impresie, că acolo lucrează oameni dîrji, deștepți și cu experiență. Pot, pot foarte bine să strecoare un om de-al lor. Hei, colega, oftă el adînc, totuși, cînd te gîndești pentru cine sîntem noi obligați să muncim, de cine ascultăm ! Imaginați-vă numai, cum se va descurca cu acești socialiști deștepți Kirilov al nostru, birocratul ăsta necioplit, incapabil să organizeze ca lumea pînă și serviciul de supraveghere... Dar ce să mai vorbim !

Căzu pe gînduri.

— Mă mir și eu singur, de ce mi-am deschis cu atîta sinceritate inima în fața dumneavoastră. Probabil că noi, Nikolai Vasilievici, sîntem făcuți din același aluat. Orice s-ar spune, în dumneavoastră zace un detectiv înnăscut, simt asta. Recunoașteți, în copilărie n-ați visat să faceți parte din congregația tainică a uniformelor albastre, n-ați rîvnit la puterea ei nevăzută, la relațiile sale ? Ați visat, nu ?

Kletocinikov săltă din umeri : ei și ce-i, dac-am visat ?

— Și ați izbîndit în cele din urmă, ați pătruns, slavă ție, Doamne, între zidurile acestea închise pentru lumea din afară, cu tremurul și evlavia unui prozelit. Și mai departe ?

Își aruncă pentru o clipă privirea spre Kletocinikov. Acesta își sorbea tacticos vinul cu înghițituri mici.

— Și v-ați trezit în dosul acestor ziduri cu o instituție tipic rusească, din cele mai obișnuite. Searbădă, tembelă, ar-

haică, birocrată. Lucrul principal în meseria lor e numai bunăstarea și rînduiala hîrțoagelor, rapoartelor, dărilor de seamă, iar problemele de urmărire propriu-zisă nu preocupă pe nimeni.

— Lăsați ! obiectă alene Kletocinikov. Secția a treia e un bastion de nădejde...

— O știți tot atît de bine ca și mine — acum nu mai există bastioane sigure !

— Curios... Fără a-și privi interlocutorul, secretarul lui Kirilov se întinse după sticlă, foarte curios... Pentru prima oară aud astfel de raționamente ! Cum de nu vă e totuși teamă să dați în vileag asemenea gînduri în fața unui om ca mine, care sînt oarecum apropiat de conducere ? Sau mă puneți cumva la încercare, din ordinul lui Grigori Grigorievici ?

— Deloc, rîse pe neașteptate Piotr Ivanovici. Preferați poate să vi se vorbească numai despre Dumnezeu, despre țar și patrie, despre idealurile sacre ale bunătății și frumuseții — să vi se pară viața mai tihnită ? Nouă, intelectualității ruse, nu nihiliștilor, desigur, fiindcă veni vorba, nu ne prea face plăcere să recunoaștem adevărul despre noi înșine. Omul tînjește după bani și putere — acesta-i crezul politic al foarte, foarte multora, dar nimeni nu dorește s-o mărturisească. Pentru că la noi, în Rusia, educația morală este abstractă, ruptă de viață — literatura strică totul ! Despuiați-i pe eroii operelor literare de vorbăria în care sînt înveșmîntați și-i veți vedea pe adevărații oameni noi, care se avîntă spre culmi, însetați după adevăratele fericiri lumești, și nu după efemera beatitudine spirituală. Într-un cuvînt, priviți-vă în suflet și veți înțelege că am avut dreptate. Dumneavoastră înșivă nu sînteți așa cum v-am descris ?

— Eu ? Cred că nu...

— Ha-ha. Lăsați modestia, domnul meu. Vă amintiți, în *Război și pace* dacă nu mă-nșel, se vorbește undeva despre două feluri de subordonare, aparentă și ascunsă. Cică, după subordonarea ascunsă, căpitanul ar fi mai important decît generalul. Iată, dumneavoastră sînteți tocmai acel căpitan !

— Nu căutați să mă măguliți...

— Defel ! În schimb îl voi lăuda pe Kirilov... A știut să-și aleagă „condeiul". Acești birocrați ramoliți știu pe cine să se bizuie... Așa, Nikolai Vasilievici, să ne întoarcem la în-

ceputul discuției noastre — mă scăpați de „coadă" ? Dumneavoastră puteți s-o faceți. Altfel nu mai pot lucra.

— Am să fac tot ce stă în puterile mele.

— Eu dispun printre ilegaliști de numeroase legături și posibilități. Au încredere în mine. Pe mine nici spionul acela al lor despre care mi-ați vorbit nu mă va descoperi. Știți că eu figurez în acte numai cu pseudonimul ?

— Da. Numele dumneavoastră nu-l cunoaște nimeni. „Juristul", „Juristul" — și atît ! Fiindcă veni vorba, vă numiți într-adevăr Piotr Ivanovici ?

— Într-adevăr ? Cum să vă spun... Cît de încăpățînat e totuși acest Kirilov al dumneavoastră ! S-ar zice că-i limpede ca lumina zilei că numele real al agentului nu trebuie să-l cunoască decît funcționarul care ține legătura cu el, iar în acte să fie trecut doar pseudonimul. Și nimeni nu te va descoperi ! Pentru mine, am dobîndit acest lucru cu mare greutate, dar se vede că regula generală a rămas tot cea veche... Nu-i nimic, o să le schimbăm noi amîndoi toate astea ! Nu-i așa ?

— Amîndoi ?

— Desigur. În încăierarea asta cu teroriștii, fiți pe pace, mai devreme ori mai tîrziu conducerea noastră se va duce de-a berbeleacul. Lucrul acesta e tot așa de evident pe cît e de sigur că-l voi bate pe Kirilov la șah. Și atunci o să vină și rîndul nostru... Pe cine ar mai putea să-l cheme ? Pe noi, noua generație de investigatori. Așa-numitul tineret, surîse el. Principalul e ca între noi să existe înțelegere, să fim uniți într-un singur mănunchi. Astăzi mă lăudați dumneavoastră în fața superiorilor, mîine pe nesimțite îi strecor eu șefului că toate succesele se datoresc în mod exclusiv dumneavoastră, poimîine Sidorov de la biroul unu — prietenul meu — o să vă treacă pe tabelul celor evidențiați, iar peste o altă săptămînă un prieten de-al dumneavoastră îl va servi la fel pe Sidorov... Uniți ! Și vom rupe zăgazurile care duc în sus. Numai să începem !...

Kletocinikov rămase gînditor.

— Sînteți de acord cu alianța, Nikolai Vasilievici ?

— Știți la ce mă gîndesc ? răspunse Kletocinikov, netezindu-și cu un gest domol ciocul. Oricît vi s-ar părea de bizar, mă gîndesc la rolul dumneavoastră în ilegalitate. Oricum, sînteți pentru ilegaliști cel mai periculos om dintre toți agenții noș-

tri secreți, asta am înțeles-o de-abia acum. Atîta ambiție la o energie atît de clocotitoare !

— O, văd că vă pricepeți la complimente ! N-aș fi crezut...

— Nu, nu înțelegeți de ce vi le spun toate astea, îl întrerupse Kletocinikov. Uite, bunăoară, noi amîndoi stăm acum la Dusso, ne cinstim de mai bine de-o oră, vorbim deschis — atît de deschis cum puțini oameni în Petersburg își permit să vorbească, nu-i așa ? Și încheiem împreună o alianță... În același timp, însă, eu pînă acum nu cunosc absolut nimic despre dumneavoastră, aliatul meu. De fapt, cine sînteți ? Unde anume lucrați în „lumea largă“ ? Șapca dumneavoastră de jurist, pe care ați schimbat-o azi cu o pălărie, este cumva o ficțiune sau sînteți într-adevăr de la departamentul justiției ? Care-i numele dumneavoastră adevărat ? De ce ați nimerit în rîndul salariaților noștri și cum ați pătruns printre conspiratori ? Eu, unul, nu știu nimic. Și asta se numește aliat și prieten...

— Sporindu-ți cunoașterea, știința, îți sporești și supărările, se spune undeva într-o carte înțeleaptă, Nikolai Vasilievici. La ce bun să le știți toate astea ? Cu cît cunoști mai puțin în meseria noastră, cu atît o să trăiești mai bine. Șapca mea de jurist... ? Da, este adevărată. Acum o poartă un individ, care, după constatările mele, se joacă cu glonțul. Piotr Ivanovici apăsă semnificativ pe ultimul cuvînt. Dacă sînteți în stare, n-aveți decît să-i transmiteți toate acestea lui Grigori Grigorievici. Străduiți-vă să umbriți în fața lui strădaniile mele. Acesta va fi și începutul alianței.

— Vă referiți cumva la tipografie ? Kletocinikov deveni foarte atent.

— Cam așa ceva... Dar-ar Domnul... Oricum nu mi-ar strica defel o mie de ruble.

— Ce mai, rosti Nikolai Vasilievici ridicîndu-se hotărît de pe scaun, se pare că aveți dreptate. Dealtfel, n-ar avea nici un rost să vă mai plictisesc cu alte întrebări. Acum însă, după ce am pus la punct toate lucrurile, e timpul să mergem pe la casele noastre. Stau cam departe, tocmai în port.

— Plata ! strigă Piotr Ivanovici. Pentru Dumnezeu, Nikolai Vasilievici, nu vă deranjați, astăzi plătesc eu.

...După ce s-au despărțit la capătul bulevardului Nevski, în colț, Kletocinikov l-a urmărit încă multă vreme, încercînd

cu ochii săi miopi să vadă prin întuneric încotro a apucat-o noul lui „aliat".

„Trebuie să lămuresc cu Portarul care dintre muncitorii tipografi a primit zilele acestea o șapcă de jurist, în ce scop și de la cine... Pînă la urmă, l-a luat gura pe dinainte. Și eu care credeam că am pierdut seara degeaba."

Și, mulțumit de informațiile dobîndite, Nikolai Vasilievici o porni repede înainte pe trotuarul pietruit.

PARTEA A DOUA

• • • • •

AGENTUL COMITETULUI EXECUTIV

ȘASE ÎMPUȘCĂTURI ÎN PIAȚA PALATULUI

Începutul anului o mie opt sute șaptezeci și nouă a fost marcat de o serie întreagă de acțiuni teroriste.

La 9 februarie, la Harkov, pe scara caleștii guvernatorului general prințul Dmitri Kropotkin, care se întorcea de la teatru, s-a urcat din mers un necunoscut și din două focuri l-a rănit mortal pe favoritul țarului.

Într-un manifest special răspîndit cu acest prilej, Comitetul Executiv a anunțat că Kropotkin și-a primit pedeapsa făcîndu-se vinovat de groaznicele maltratări la care erau supuși deținuții în închisoarea din Harkov.

„Să iei aminte, societate rusă, se spunea în manifestul difuzat îndată după atentat, că atîta timp cît vei rămîne fără grai, vei avea privilegiul să iei parte la singurul lucru care ți-e permis — la funeraliile personalităților sus-puse."

La 26 februarie, persoane necunoscute l-au înjunghiat la Moscova pe provocatorul Reinstein.

La 10 martie, pe podul Pantelimonovski din Petersburg, de cupeul în care se afla comandantul jandarmeriei Drenteln, care-i luase locul lui Mezențev, după asasinarea acestuia, s-a apropiat un tînăr călare pe un trăpaș minunat și a tras două focuri în generalul-aghiotant. Amîndouă gloanțele s-au oprit în oblonul metalic de la fereastra cupeului și asta i-a salvat viața lui Drenteln. Șeful jandarmilor porni în goană în urmărirea teroristului care se îndepărta în galop, însă nu ajunse decît... trăpașul, pe care-l ținea de dîrlogi un brav gardian.

— Domnișorul mi-a spus — ține, și a intrat în gang să se ușureze, așa că nu vă neliniștiți, excelența voastră, raportă el generalului înfuriat. Totul e-n regulă.

...Secția a treia spumega de mînie. În Petersburg au început razii și percheziții masive, arestări și deportări din rîndurile tineretului. Loviturile acestea oarbe nu-și ajungeau însă

scopul. Poliţia politică s-a convins despre aceasta la data de 2 aprilie.

În timpul uneia din plimbările matinale ale ţarului, în dreptul Statului Major General, i-a ieşit pe neaşteptate în întîmpinare un individ slab, deşirat, cu ochii oblici şi faţa palidă, lipsită de orice expresie. Necunoscutul purta o şapcă de funcţionar, cu o bandă vişinie. Dintr-o singură privire ţarul şi-a dat seama că avea în faţa lui pe omul venit să-i răzbune pe ilegalişti, pe răzbunătorul revoluţionarilor executaţi cu puţin timp în urmă. Înainte ca acesta să rupă cordonul gărzii personale ce-l însoţea, Alexandru II făcu o săritură în lături. În clipa următoare, văzu cu groază cum mîna lungă şi uscăţivă a atentatorului a scos din buzunar un pistol, cum paza rămase locului paralizată de spaimă. Moartea împăratului părea iminentă, de neînlăturat.

În acest minut hotărîtor, singur Alexandru II nu şi-a pierdut cumpătul. În timp ce garda sa personală stătea împietrită, iar teroristul îşi luase la ochi ţinta, ţarul o rupse deodată la fugă în direcţia podului Pevceski. Poticnindu-se şi împiedicîndu-se în pulpanele lungi ale mantalei, ţarul nu uita să alerge în zigzag (aşa cum prevede regulamentul de instrucţie al infanteriei sub focul de baraj al inamicului). În urma lui răsunară cîteva împuşcături seci, tăioase — două, trei, cinci...

Plumbii spintecau aerul, scăpărînd scîntei din caldarîm. Ţarul continua să alerge de-a lungul faţadei Statului Major General, fugea înainte aplecat, îndoindu-se de mijloc pînă aproape de pavaj, respectînd cu rigurozitate regulamentul, şi schimbîndu-şi mereu direcţia sub ploaia de gloanţe. Din spate se auzea tot mai aproape, din ce în ce mai aproape, tropăitul uniform al gigantului fioros, neîndurător, cu o cocardă rotundă pe pluşul de catifea roşie.

Iat-o moartea, se apropie cu fiece pas. Mai răsună o pocnitură, glonţul ricoşat fripse urechea ţarului şi deodată totul se linişti. Teroristul terminase muniţia.

Alexandru încercă să întoarcă capul. Văzu garda personală venind din urmă în pas alergător şi pe uriaşul trîntit la pămînt. Acesta se lupta disperat cu duşmanii, după ce aruncase pistolul devenit acum nefolositor. Şi mai observă ceva ţarul — cum lîngă podul Pevceski urmărea atent toată scena un tînăr foarte ciudat, îmbrăcat într-o şubă de negustor, cu barbă stu-

foasă și mustățile răsucite în sus. Cînd totul s-a terminat, așa-zisul negustor s-a îndepărtat cu pași repezi spre clădirile din fund și s-a făcut nevăzut, de parcă s-ar fi topit în zare. Agenții trimiși în grabă după el nu au găsit pe nimeni.

Teroristul prins în piață a putut fi păstrat viu pînă la judecată. S-a descoperit că în gură avea ascunsă o fiolă cu otravă, pe care a spart-o cu dinții după atentat, dar otrava nu și-a mai făcut efectul. După afirmațiile medicilor, cianura de potasiu a stat prea mult în buzunarul arestatului, pierzîndu-și forța ei ucigătoare.

Pentru anchetarea cazului lui Alexandr Soloviov (așa se numea atentatorul la viața „sacrosanctei persoane“) s-a întrunit Curtea criminală supremă. Cu transcrierea materialelor de anchetă pentru completul de judecată a fost însărcinat ajutorul de secretar al Secției a treia Nikolai Kletocinikov, funcționarul cu scrisul cel mai frumos. Această sarcină de răspundere Kletocinikov a îndeplinit-o în mod exemplar, ca totdeauna, primind o recompensă bănească cu ocazia sărbătorilor. După ce a cumpărat din acești bani o broșă scumpă, franțuzească, funcționarul a pornit să-i ofere darul Natașei Olovennikova, „logodnica“ lui.

La masa sărbătorească Kletocinikov l-a cercetat stăruitor pe „cumnatul“ său, Ivan Petrovici, după care l-a sfătuit în treacăt să-și schimbe formatul bărbii și al mustăților și totodată să înlocuiască costumul acesta preferat, de stofă englezească, cu îmbrăcămintea obișnuită a tîrgoveților. Nu de alta, dar poliția caută cu înverșunare pe observatorul care staționase în ziua atentatului pe podul Pevceski — și, Doamne ferește, ar putea să trezească vreo bănuială copoilor.

— Ivan Petrovici, în timpul anchetei Soloviov susținea că a acționat de unul singur și că nu a fost ajutat de nici o organizație. Este adevărat? întrebă într-o doară Kletocinikov.

— Adevărat. Nu l-a ajutat nici o organizație, aprobă din cap Mihailov.

— Întreb aceasta, explică cu stîngăcie Kletocinikov, pentru că știu că programul grupării „Zemlia i volia“ nu încuviințează teroarea împotriva țarului.

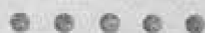
Apoi tăcu, tulburat oarecum de comportarea lui Ivan Petrovici. Era evident că Portarul nu mai voia să continue dis-

cuţia şi să-i dezvăluie tot adevărul. Dar nu-i nimic, poate să mai aştepte. Mai devreme sau mai tîrziu, Alexandr Mihailov va fi nevoit să reînceapă singur această discuţie.

Pînă atunci însă...

— Să trecem la treabă, Ivan Petrovici. Unde-i caietul cu scoarţe de muşama ? Dictez : numărul optzeci şi nouă...

SCIZIUNE ?

Discuţia a fost reluată după două săptămîni.

— Spune-mi, cum a ajuns partidul la o astfel de bufonerie ? se înfierbîntă Kletocinikov, fluturînd sub nasul lui Mihailov două ziare : vechiul organ al narodnicilor „Zemlia i volia“ şi numărul nou editat al foii volante „Zemlia i volia“ ! Ce situaţie ridicolă ! Au luat-o razna care încotro ! exclamă el, aruncînd supărat ziarele pe duşumea şi plesnind din palme. În ziarul vechi ne cheamă pe toţi la ţară, ne promit acolo socialismul gata înfăptuit în conştiinţa ţăranilor. Iar în „Foaie“ ţipă că nu avem nevoie de sate şi „trăiască teroarea !“ Cine are dreptate, şi cine se-nşală ? Doar şi unul şi celălalt reprezintă acelaşi partid... Poţi oare să contopeşti aceste două poziţii într-una singură ? Eu, păcătosul, nu mai pricep nimic, absolut nimic !

— Nici eu nu mai înţeleg nimic, recunoscu suspinînd Mihailov. După atentatul neizbutit al lui Soloviov, toate s-au întors de-a-ndoaselea.

— Uite ce-i, Ivan Petrovici, să nu ne mai jucăm de-a baba oarba. Povesteşte-mi mai detailat, cum ai ajuns atunci în piaţă, alături de Soloviov. Şi ce anume se ascunde în dosul acestei acţiuni — recunosc, neaşteptate pentru mine — atentatul asupra majestăţii sale ?

Alexandr Mihailov se cam codi, nehotărît. Să-i spună, adică, totul ? E riscant, foarte riscant — dacă-i dezvăluie chiar tot !

După interpretarea strictă a paragrafului de lege, „cunoaşterea şi nedenunţarea atentatului asupra persoanei sa-

crosanctc a țarului“ se pedepsește la fel ca și fapta atentatorului însuși, cu condamnare la moarte.

Dacă Kletocinikov va fi prins vreodată și va vorbi la interogatorii, atunci cel puțin douăzeci de oameni care știau despre atentatul lui Soloviov, plănuit de mai mult timp, vor fi trimiși la spînzurătoare. Și în primul rînd el însuși, Mihailov. Să vedem acum dacă-ți dă mîna să fii sincer...

Și totuși, Mihailov se hotărî să destăinuiască totul pînă la capăt.

Un agent de legătură poate lucra orbește, în practică s-au mai văzut asemenea cazuri, dar Kletocinikov nu-i dintre aceștia. El devine pe zi ce trece un revoluționar autentic, un tovarăș de organizație cu drepturi depline, și ar fi o crimă să-i ascunzi adevărul. Lasă-l să hotărască după aceea singur!

Portarul începu prin a recunoaște că Soloviov era membru al organizației „Zemlia i volia“ și propaga ideile socialismului printre țărani. Pe neașteptate Soloviov a sosit din ținutul Saratov la Petersburg fără să-i dea nimănui nici o explicație. Tovarășii se așteptau la o mărturisire deschisă din partea lui și curînd după aceea Soloviov a recunoscut față de Portar și Poet noua sa intenție — aceea de a-l suprima pe țar.

— La ce-i trebuia asta? nu putu să se abțină Kletocinikov. Omori un țar, vine altul, poate și mai rău. Ce sens are uciderea țarului? Ce anume realizezi în acest fel?

Mihailov, gînditor, își mîngîia cu palma barba-i mătăsoasă.

— Soloviov cunoștea poporul: străbătuse pe jos o bună parte a țării. Ne-a vorbit astfel: deocamdată poporul crede în invincibilitatea puterii țariste, deoarece toți cei care s-au ridicat împotriva ei au fost totdeauna înfrînți. Unde-s Razin, Pugaciov, decembriștii? Prin urmare, cu țarul nu te pui! De aceea Soloviov considera că trebuie spulberată teama aceasta mistică a maselor în fața celui mai înalt demnitar al statului. Planul lui era următorul: imediat după uciderea țarului, în haosul și dezorientarea generală ce va urma, organizația „Zemlia i volia“ să declanșeze atacul formațiunilor sale de luptă asupra circumscripțiilor polițienești din diverse orașe; armele capturate să fie distribuite pe loc detașamentelor formate din muncitori simpatizanți și atunci au să izbucnească răscoale în gubernii. În aceste condiții, după părerea lui, țăranii ar fi sprijinit mișcarea și ar fi putut începe revoluția.

Ambii interlocutori tăcură, analizînd în minte planul atît de incredibil prin îndrăzneala lui și imposibil de adus la îndeplinire, urzit de Alexandr Soloviov, condamnatul care-și aștepta acum moartea între zidurile fortăreței Petropavlovskaia.

— Ce s-a întîmplat mai departe ?

— Mai departe ! rîse strîmb Mihailov. Se vede că această idee mai plutește undeva în văzduh. Din sud au mai sosit încă doi candidați la uciderea țarului. A trebuit să-i despărțim pe cei trei concurenți ce-și disputau acțiunea asta. Imediat s-a întrunit consiliul partidului.

După cum a povestit Portarul, pentru prima oară în întreaga istorie a organizației „Zemlia i volia", la acest consiliu s-a produs o ruptură fățișă. Resortul muncitoresc cerea încetarea oricăror atentate, firește cu excepția înlăturării provocatorilor sau a jandarmilor celor mai primejdioși. Inevitabilele razii care ar fi urmat după executarea țarului puteau să zădărnicească orice activitate în mijlocul maselor. „Dacă începem să tragem cu pușcoacele, nu vom mai termina curînd și atunci cînd o să pregătim poporul pentru luptă ?" întrebau pe bună dreptate propagandiștii. Aici se izbeau însă de obiecțiunile „dezorganizatorilor", astfel erau numiți în partid teroriștii.

Kviatkovski, conducătorul grupului de „dezorganizatori", a declarat cum că el personal, după ce a colindat toată Rusia ca agitator, a pierdut orice speranță să mai aștepte revoluția țăranilor, iar într-o răscoală mai apropiată nimeni nu are încredere nici în sînul partidului și nici în opinia publică. Și dacă așa stau lucrurile de ce nu s-ar încerca să se pună în aplicare planul lui Soloviov. Să încercăm după maxima lui Napoleon : „Întîi angajăm bătălia și pe urmă vom vedea".

— Îți amintești de Rodionîci, cel care l-a suprimat pe Reinstein ? Este un om hotărît, și cînd colo a trecut și el de partea propagandiștilor, continuă Mihailov, ba a amenințat chiar că va denunța poliției pe asasinul țarului, dacă acesta va acționa peste capul partidului. Ce s-a întîmplat atunci, Dumnezeule ! „Te ucidem, ca pe un cîine !", i-a strigat Kviatkovski, care cutreierase împreună cu Rodionîci o jumătate de imperiu. Stăpîna casei, săraca, umbla de colo-colo, se ruga de ei să vorbească mai încet — avea o slujnică nu tocmai sigură, la care venise în vizită portarul și beau amîndoi ceai în bucătărie... Ce mai ! S-au încăierat ca niște cocoși ! Am crezut că

or să se ia la bătaie. Deodată am auzit o ciocănitură în ușă. Acest ciocănit ne-a salvat. Cineva șopti : „Poliția". Tovarășii și-au scos revolverele, boxurile, s-au strîns umăr lîngă umăr, de ai fi zis că-s din nou o singură familie. De ceartă nici pomeneală... S-a constatat că fusese o alarmă falsă — poștașul i-a adus gazdei o telegramă. Iar în timpul acesta mințile înfierbîntate au început să se mai răcorească. Atunci consiliul a luat următoarea hotărîre : partidul nu va participa la acțiunea lui Soloviov, fiindcă respinge ca și înainte teroarea, pe care o socotește incapabilă să aducă victoria. Dacă totuși printre membrii săi se vor găsi doritori să-l ajute pe Soloviov, n-au decît s-o facă pe riscul și pe pielea lor. Îi privește...

— M-da, mormăi Kletocinikov, putredă hotărîre. Și cum a fost, s-au găsit mulți amatori ?

— S-au găsit și dintr-ăștia...

— Și dumneata ?

Mihailov zăbovea cu răspunsul.

— Desigur, rosti el într-un tîrziu. Eu am procurat otrava, pistolul, am ales itinerariul și l-am făcut pe țarul în timpul repetiției din preziua atentatului.

Spunînd toate acestea, Portarul căuta că citească pe fața inexpresivă a lui Kletocinikov cum va reacționa acesta la vorbele lui. Se va speria ? Va fi tulburat ?

Kletocinikov însă știa să se stăpînească perfect de bine, astfel că Mihailov n-a putut să-și dea seama dacă agentul ilegaliștilor îi condamnă sau îi aprobă acțiunile. De data aceasta, Nikolai Vasilievici a găsit de cuviință să evite răspunsul.

Toată săptămîna n-a făcut decît să reflecteze la discuția avută cu Mihailov. Era clar că cei ce gîndeau la fel cu Soloviov îi vor continua mai departe ideea. Și atunci el, Kletocinikov, cui să se alăture oare ?

Această întrebare — cui să mă alătur ? — se va ridica în curînd în mintea oricărui revoluționar și-l va obliga pe fiecare să-și determine precis poziția. Pînă acum, el, Kletocinikov, trecea în linii generale drept simpatizant al mișcării ilegaliste, fără a-și face probleme în privința teoriei, strategiei sau tacticii lor. Și totuși, de partea cui va trebui să se situeze ? De partea teroriștilor sau a celor care înclină să continue munca de lămurire în rîndurile poporului ?

Trebuie să-și aleagă o cale proprie, unică.

Iarăşi şi iarăşi recita Kletocinikov rapoartele şi buletinele oficiale care îi soseau la birou din toate unghiurile ţării. Le recitea, le confrunta, le analiza. Poate nici unul dintre revoluţionari nu se afla în posesia unei informări atît de atotcuprinzătoare despre situaţia din ţară, ca acest funcţionar neînsemnat al Secţiei a treia. Devenea tot mai limpede că nici în anii următori revoluţia nu va reuşi să se înfăptuiască. Atît nemulţumirile generale de jos cît şi şubrezirea temeliilor de sus ale statului nu căpătaseră încă proporţiile necesare pentru declanşarea revoltei. Prin urmare mai era de aşteptat, pînă cînd revoluţia se va coace în straturile adînci ale societăţii... Poate că totuşi nu e nevoie să aşteptăm ? Poate ar trebui să riscăm, ca acest Soloviov ? Să-l lovim pe duşman în inimă ! Să urnim din loc cu avîntul nostru pendulul greu al istoriei ! Să începem duelul disperat pe viaţă şi moarte aidoma unei scîntei aruncate în pivniţa plină cu pulberea suferinţei şi a urii ! Să-i oferim Petersburgului acesta, sufocat de frică, laşitate şi comoditate mic-burgheză, posibilitatea să respire măcar o clipă aerul curat al libertăţii ! Prin cutezanţa faptei noastre eroice, să-i trezim din adormire pe cei obosiţi, indiferenţi, leneşi, să-i molipsim cu credinţa noastră pe cei care şi-au încrucişat neputincioşi braţele, s-au resemnat, au încetat să se războiască cu asuprirea. Cine va risca să spună că aceasta e o aberaţie, un lucru nefolositor ? Şi cine cunoaşte oare căile istoriei ? Să începem, apoi fie ce-o fi...

Există oameni care-s în stare — dacă-i nevoie — să aştepte revoluţia zeci de ani în şir. Aceştia sînt oamenii ideii, oamenii teoriei. Nu, ei nu aşteaptă pur şi simplu, ci o pregătesc — asta o înţelegea şi el. Dar el, Kletocinikov, este un om de acţiune care nu mai poate aştepta la infinit, numai de dragul aşteptării. Ar fi vrut să vadă rezultatul cu proprii săi ochii.

Aceasta îl împingea spre practicieni — spre terorişti.

Bun sau rău, asta era...

— Ai procedat just în cazul lui Soloviov, îi spuse el lui Mihailov la următoarea lor întîlnire.

Mihailov se închise în sine, iar gîndurile îi pluteau undeva departe, departe de tot. Deodată se scutură, de parcă ar fi revenit din nou pe pămînt, dădu hotărît din cap şi întrebă zîmbind:

— Te-am înţeles bine, Nikolai Vasilievici ? Eşti pentru calea de luptă aleasă de Soloviov ?

— Ideea lui trebuie dusă pînă la... tărăgănă el vorbele, pînă la capăt.

Amîndoi înțelegeau ce însemna *ducerea pînă la capăt* a ideii lui Soloviov.

— Dacă îți amintești, totuși crimele politice sînt condamnate de programul partidului nostru?

— Da. Acțiunea aceasta însă trebuie dusă pînă la sfîrșit.

— În acest caz — Portarul își apropie obrazul de el — în acest caz te anunț că la vară va avea loc congresul partidului, cu sarcina de a se pune capăt unor asemenea idei periculoase, ca aceasta, a dumitale...

Kletocinikov tăcea, însă expresia încăpățînată a feței sale îi plăcu lui Mihailov.

— Eu, personal... nu consider deloc periculoase aceste idei. Din contra! Însă cei care gîndesc la fel ca dumneata și ca mine sînt prea puțini în partid. Așa că s-ar putea într-adevăr să ne excludă din organizație. De aceea am hotărît să ne întîlnim din timp și să ne înțelegem cum ne vom comporta la congres, îi șopti Mihailov agentului său, de parcă s-ar fi ferit să încredințeze această taină pînă și pereților acestei case de întîlnire. Pe Kletocinikov îl luă cu frig. Își dădea seama ce importanță va avea o astfel de întrunire secretă, înainte de congresul partidului.

— Să fie oare vorba de o sciziune? întrebă el încet.

— Ne vom strădui să evităm sciziunea. Cred că-i posibil.

— Totuși, de fapt, veți ține un congres separat al adepților teroarei!

— Soloviov a întreprins o acțiune de mari proporții, Nikolai Vasilievici, și nu ne mai putem retrage. Orice ar fi, trebuie să mergem înainte.

— Atunci transmite-le tovarășilor, spuse Kletocinikov cu tărie, că în caz de sciziune mă pun la dispoziția celor ce se pronunță pentru luptă.

— Voi transmite...

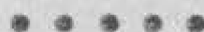
Aceasta a fost discuția lor hotărîtoare.

Peste cîtva timp biroul domnului Kirilov a cunoscut dintr-o dată o perioadă de acalmie. Agenții s-au plimbat veseli și triumfători toată vara, de parcă vîntul dogoritor de iunie i-ar fi gonit din oraș pe dușmanii lor cei mai neîmpăcați — complotiștii. Nici un fel de crime politice, nici greve, pînă și manifestele au devenit mai puține. Totul era minunat!

În fiecare zi însă, de cîteva ori la rînd, alerga la cutia poștală Nikolai Kletocinikov, secretarul șefului agenturii politice. La serviciu devenise nervos, distrat, iar întorcîndu-se în cămăruța lui de burlac, își amintea mereu de discuția cu Mihailov și se tot gîndea neîncetat la aceasta...

Oare cum merg treburile acolo la congres ? De ce nu primește nici o veste ? Despărțirea de Mihailov se prelungise și devenea de nesuportat.

PICNICUL DIN LIPEȚK

În orășelul Lipețk veneau în fiecare vară pentru cura de ape feroase numeroși vilegiaturiști din diferite colțuri ale Rusiei.

Publicul acesta pestriț lega repede cunoștință prin hotelurile Lipețkului și prin hanuri. În scurtă vreme orașul prindea viață, cuprins de o animație veselă. Întreg sezonul „bolnavii" jucau cărți, beau votcă, se dregeau în zori cu zeamă de varză și trăiau mici idile de dragoste.

Localnicii s-au adaptat cu timpul acestui tratament original pe care îl urmau cei mai mulți dintre acești pacienți „suferinzi" și s-au învățat repede să scoată un cîștig apreciabil de pe urma acestor escapade deșănțate.

16 iunie 1879. La locul de staționare al birjarilor din Lipețk, care se adunau de obicei lîngă dig, și-a făcut apariția un domn îmbrăcat într-un costum alb de vară și cu o gambetă elegantă pe cap. Pe degetul lui inelar strălucea o verighetă masivă de aur, iar deasupra burții avea atîrnat un lanț gros de ceas.

Se vedea cît de colo că omul nu-i provincial. Un grangur din capitală !

— Ascultă, stimabile, îl chemă el cu un bobîrnac pe birjar, sînt cu o droaie de prieteni și am dori să vizităm locurile mai interesante de aici...

— Porunciți ?

— N-aveți să ne arătați în tîrgușorul vostru ceva mai acătării ?

— Nu pot să știu !
— Dar în afara orașului ?
— În afară... birjarul chibzui puțin. Cum să-nțeleg, adică, mai acătării, conașule ? Ceva mai vesel ?
— Slavă Domnului, ai priceput în sfîrșit.
— Este, boierule, cunosc un locșor. Peste rîu, o să fiți mulțumiți...
— Să vedem. Prin urmare mîine dimineață la drum, pornim. Pregătește trăsuri pentru unsprezece persoane.
— În ordine, conașule.
— Avem și cucoane cu noi ! străinul își ridică degetul într-un gest semnificativ. Ne-am înțeles ?
— Nici o grijă, boierule. N-o să ne facem de rîs ! În caz de nevoie, unde porunciți să vă căutăm ?
— La hanul lui Martînov. Întrebi de călătorul sosit de la Petersburg, domnul Bezmenov...
A doua zi toată lumea s-a urcat în trăsuri.
La spate au legat coșuri mari pline cu gustări, iar la picioare au pus gențile cu sticle de votcă. Da, era un grup vesel ! Încă pe drum domnul Bezmenov, fără să se jeneze de cei din jur, se apucă să desfacă cu înfrigurare banderola unui pachet cu cărți de joc, un alt pasager, ahtiat după muzică, prinse a zdrăngăni la chitară. E drept că la început totul părea o cacofonie, dar treptat-treptat de sub degetele sale se contură o melodie ucraineană.
Melodia se înălța atît de gravă, atît de răscolitoare și pătimașă, încît după cîteva clipe toți vilegiaturiștii aceștia blazați o reluară, unul după altul. Încetul cu încetul, glasurile lor se contopiră, împărțite pe două voci. Se părea că în trăsuri nu mai cîntă o șleahtă de cheflii adunați întîmplător laolaltă, ci un cor bine închegat și alcătuit din artiști adevărați. Negustorul care călătorea în trăsura din față se întoarse și începu să dirijeze corul din mers. Supunîndu-se gestului său plin de voință, peste albia rîului plutea cînd în surdină, cînd izbucnind cu vigoare imnul de slavă al haidamacilor liberi. „Voi, oameni, nu vă minunați c-a izbucnit răscoala-n Ucraina ?“ Glasul catifelat de bariton, bogat în nuanțe, al dirijorului improvizat antrena după el restul vocilor. Și solistul acesta îți captiva fără să vrei atenția, atît de atrăgător și luminos era chipul său bronzat de soare. Fața lui energică, inteligentă, era încadrată de un barbișon ondulat ; cămașa ucraineană, inflo-

rată cu cusături, se mula frumos pe trupul uscățiv, bine legat ; șalvarii și cizmele roșii din picioare veneau parcă să întregească înfățișarea sa de odraslă de negustor, făcîndu-l să se asemene cu Vasili Buslaev, eroul îndrăgit al vechiului Novgorod.

Și nu știu cum s-a întîmplat dar coborîtorul acesta din legendă deveni dintr-o dată răsfățatul grupului, animatorul întregii petreceri, subjugînd cu glasul lui nu numai pe tovarășii de călătorie, dar pînă și pe surugiu.

În sfîrșit cîntecul încetă. Cîteva minute oamenii au rămas tăcuți, desfătîndu-și privirile cu frumusețea sobră a peisajului rusesc atît de apropiată de sufletul lor.

— Ești de nerecunoscut, Tarasușka, rosti în dialectul natal, întorcîndu-se către fiul de negustor, vecinul acestuia, tînărul care începuse cîntecul, un ucrainean domol, cu fața prelungă, îmbrăcat într-o tunică de student. Te văd vesel de tot astăzi, din cale-afară...

— E semn bun, dragă Mihailo, semn bun ! Îmi clocotește sîngele-n vine de nu-l pot opri. „He-ei rup !" chiui deodată Taras dînd din cap cu înverșunare, de parcă ar fi căutat unde să-și cheltuiască forța năvalnică ce răbufnea din toată ființa lui.

Mihailo măsură cu-n ochi critic trupul lui uscățiv, vînjos, dar nu prea voinic la prima vedere, se uită la mînuțele delicate ale însoțitorului său și surîse abia perceptibil pe sub mustăți.

— Ei, dacă te-mpinge necuratul. Taras, ce mai, încearcă să salți trăsura de la pămînt. Poate te mai potolești nițel, îl întărîtă el cu perfidie.

— Așa-a ? Grozavă idee ! se aprinse Taras. Crezi că n-o ridic ?

Între timp, caii trecuseră de lunca rîului brăzdată de șanțuri și pîrîiașe și acum se înfundau sprinteni într-un crîng răcoros. În depărtare se zăreau cîteva căsuțe de bîrne — aceasta era dealtfel și ținta călătoriei — un mic restaurant în pădure. Chefliii din Lipețk organizau acolo — mai departe de ochii lumii — petrecerile și chiolhanurile lor. Aici au poposit și birjarii cu întregul grup. Trăsura lui Taras și Mihailo ajunse prima lîngă restaurant. Taras sărise jos din mers și o pornise grăbit înapoi.

Iată că se apropie și a doua trăsură. Pe neașteptate tînărul îi ieși înainte. Cîteva secunde alergă alături, apoi se apleacă

și... apucînd osia din spate, ridică trăsura împreună cu călătorii.

O scurtă zguduitură! Pasagerii căzură unul peste altul. Trăsura parcă era țintuită locului. Calul izbi nerăbdător cu copita în pămînt, se opinti din răsputeri, apoi se opri. Surugiul încremenit sări de pe capră, căută să vadă pricina ciocnirii și deodată dădu cu ochii peste fiul de negustor, îmbujorat în obraji. Gura birjarului se strîmbă de uimire.

— Da țeapăn mai ești, diavole, ai biruit calul! exclamă el cu un oftat de admirație.

Iar Taras, parcă nimic nu s-ar fi întîmplat, dădu drumul trăsurii... Își scoase batista cu monogramă din buzunar și, cu un aer preocupat, începu să-și bandajeze degetul.

Curînd sosiră și celelalte trăsuri.

Și tocmai cînd nimeni nu se aștepta, se produse un incident cu totul neprevăzut.

Domnul Bezmenov, care organizase picnicul, încruntă disprețuitor din sprîncene și refuză categoric să benchetuiască aici, în restaurant. Nu-i plăcea localul, și pace!

Îi porunci birjarului să-i arate în pădure un alt local unde se poate lua dejunul „la iarbă verde", după ultima modă importată din străinătate.

Un flăcăiandru se oferi să-i conducă pe boieri prin pădure. După vreo zece minute, au găsit un loc potrivit într-o poieniță acoperită cu verdeață, în centrul căreia se ridicau formînd un cerc închis din toate părțile tufișuri dese și arbori înalți. Adăpostit în mijlocul cercului, puteai vedea pe oricine s-ar fi apropiat de poiană, rămînînd nevăzut pentru acesta.

— Un loc ideal! se declară mulțumit mofturosul Bezmenov, grangurul din Petersburg, frecîndu-și mîinile de plăcere.

Drept răsplată pentru osteneală, birjarilor li se dădură de la masa boierească niște gustări și sticle cu votcă. Pe cînd se îndepărtau, băiețandrul se mai uită pentru ultima oară la grupul de zurbagii.

Erau unsprezece persoane cu totul, zece bărbați și o femeie, care se așezaseră roată în jurul feței de masă întinse pe iarbă.

Mustăciosul din Petersburg — fantele acela spilcuit — se ridică plin de importanță și cercetă cu luare-aminte locul.

— Acum, să te ții, bădie, chicoti birjarul, în timp ce o cotea după tufe. Se pun pe treabă, nu-i de glumit! Numai de nu l-aș pierde pe vreunul la noapte, să-i adun pe toți de prin pădure. E-hei, și cîtă haleală și-au mai adus!

Și savurînd parcă bunătățile rămase, din care o să se înfrupte diseară, flăcăul porni spre restaurant unde era așteptat de tovarășii săi.

Ce s-ar mai fi minunat băiețandrul dacă ar fi văzut grupul acesta vesel de petrecăreți peste cîteva minute după plecarea lui.

Rămași singuri, cheflii parcă au uitat dintr-o dată despre scopul inițial al călătoriei. Paharele orfane zăceau pe pămînt neatinse; sandvișurile au rămas întregi, ghitara răsturnată cu coardele în jos. Pînă și gazda, domnul Bezmenov, părea că uitase și el să rostească un toast glumeț potrivit la asemenea ocazii. Se ridică puțin de pe iarbă, își învălui comesenii într-o privire în care se citea emoția, răsuflă adînc de cîteva ori și cu glasul ascuțit de atîta încordare rosti solemn cuvintele care au răsunat pentru prima oară aici, în pădurea de lîngă Lipețk, la 17 iunie 1879:

— Tovarăși, spuse Bezmenov, de fapt Alexandr Mihailov, declar congresul deschis!

În poiană se făcu liniște.

— Propun să alegem pe secretarul congresului. Candidatul meu este prietenul și solistul nostru, tovarășul Taras. Cine nu-l cunoaște — îl rog să facă cunoștință. Numele său adevărat este Andrei Jeliabov, are un stagiu revoluționar de opt ani, a fost judecat în procesul celor o sută nouăzeci și trei, este recomandat de Mihailov. Sînt obiecțiuni? Nu? Se aprobă în unanimitate...

Congresul de la Lipețk și-a început lucrările...

KLETOCINIKOV SE HOTĂRĂȘTE

„Dragă Kolea!

M-am odihnit minunat. Tare aș dori să ne revedem. Am o mulțime de noutăți și aproape toate plăcute. Vărul își duce foarte mult dorul. Știi, la început a urmat o cură la

băi, apoi a călătorit. Spune că a găsit cîteva locuri minunate pentru munca de creație. M-a rugat să-ți transmit că totul e bine și sînt sănătoși cu toții. Vino duminică.

Te aștept cu nerăbdare,
A ta, Nataly"

Biletul acesta închis în plic l-a primit vineri seară. A doua zi (nu degeaba la francare lucra „cabinetul negru", care deschidea plicurile!) această noutate a devenit cunoscută și la Secția a treia: „logodnica lui Kolka s-a întors din sud. Acum o să înceapă iar să bată duminicile drumul la ea!" O oră întreagă au pălăvrăgit „șuruburile" aparatului polițienesc, pe seama ajutorului de secretar și a logodnicei sale. După ce colectivul și-a epuizat bîrfeala și începuse să se plictisească din nou, din cabinetul șefului și-a făcut apariția eroul zilei și trecînd pe la mese i-a anunțat pe funcționari să se adune pentru ședință la Kirilov. Se vede treaba că era ceva urgent.

Potrivindu-și pe nas *pince-nez*-ul de aur, șeful dădu citire unei importante comunicări primite de la agentură. Și odată cu aceasta a dispărut ca prin farmec buna dispoziție și voioșia celor prezenți.

Din notă reieșea că vechea lor adversară, organizația „Zemlia i volia" se fracționase încă de astă vară. Din rămășițele ei au luat naștere două grupări noi: „Ciornîi peredel" și „Narodnaia volia". Prima din acestea se pregătea să promoveze mai departe linia vechii organizații „Zemlia i volia", adică să propage ideile socialismului în masele populare și în primul rînd să militeze pentru traducerea în viață a lozincii „Pămînt țăranilor". În schimb cea de-a doua grupare, „Narodnaia volia", și-a inaugurat activitatea prin elaborarea sentinței de moarte împotriva împăratului Alexandru II.

— Ordon, își ridică Kirilov capul, plin de importanță, ca stîrpirea acestei asociații criminale să fie considerată ca sarcină primordială a serviciului nostru.

Funcționarii plecară de la ședință. Acalmia se terminase, a început iarăși aceeași muncă istovitoare. Din nou — o știau cu toții — se va pune în mișcare tot cortegiul acțiunilor de urmărire, șuvoiul de circulare, instrucțiuni și toate acestea vor trebui transcrise, coordonate, duse la îndeplinire, raportate. Dacă se vor acorda ceva recompense — numai Dumnezeu o

știe — cu teroriștii ăștia n-o poți scoate ușor la capăt și în general ți se poate întîmpla orice... Încă e bine dacă pînă la urmă nu va fi dat nimeni afară din slujbă...

Prima duminică Kletocinikov a petrecut-o la Natașa.

O jumătate de zi fără întrerupere a ascultat „cancanurile vilegiaturistice ale vărului" Natașei. Contrar obiceiului, Mihailov i-a relatat cu de-amănuntul despre hotărîrile congresului din Lipețk, i-a caracterizat pe noii tovarăși primiți în partid și i-a conturat perspectivele luptelor viitoare.

— Cei trei membri noi sînt din sud, spunea el, personajul principal — Taras. Un om genial, pe cuvînt de onoare. Robespierre al Rusiei, un politician înnăscut! Nici Mihailo nu-i mai prejos, cu nimic mai prejos decît Taras. Acolo, în sud, a fost un fel de coleg al dumitale, Nikolai Vasilievici — a făcut serviciul pe linia ministerului afacerilor interne. E drept că avea un post mai mic, s-a angajat pînă una alta ca supraveghetor la penitenciarul din Kiev. A scos de acolo trei dintre fruntașii Comitetului Executiv al Sudului. Acesta-i omul... Al treilea este Cotoiul — organizația din Odessa se închină la el, nu alta.

— S-ar părea că la Lipețk totul a decurs cît se poate de bine, observă Kletocinikov. Era fericit că Portarul îi împărtășește noutățile secrete ale partidului. După cît am înțeles însă din biletul Natașei, de acolo ai mai plecat și în altă parte, ai călătorit... Probabil că după aceea s-a ținut congresul general al tuturor membrilor organizației „Zemlia i volia"?

— Da, la Voronej.

— Și nu ați fost blamați pentru ideea cu teroarea?

— Da de unde! exclamă voios Mihailov. Totul a decurs neașteptat de neted. Nici nu-mi vine a crede! La început a fost cam periculos, atunci cînd a vorbit Oratorul...

— Gheorghi Valentinovici Plehanov, nobilul din Tambov, completă Kletocinikov repede, de parcă ar fi dat o relație, porecla „Oratorul"; în listele celor mai importanți infractori împotriva ordinei de stat figurează sub numărul trei. Un agitator și publicist foarte primejdios.

— Întocmai, rîse Mihailov. Vezi dumneata, pe Jorj nu-l poate contrazice nimeni; știe toate cîte-n lună și-n stele și are o limbă ascuțită ca briciul. Ne era o teamă grozavă de el — ne gîndeam că va stărui pentru excluderea din partid

a adepților teroarei. La început s-a apucat să citească cu glas tare articolul Poetului cu privire la terorism, l-a citit pînă la capăt și pe urmă a întrebat pe un ton amenințător: „Cum e posibil să scrii asemenea lucruri?" Toți tăceau, își cam pierduseră cumpătul. Atunci am făcut un semn cu ochiul și ai noștri, complotiștii din Lipețk, au strigat într-un glas: „Este posibil! Numai așa și trebuie!" Pe Jorj parcă l-a pocnit cineva în moalele capului. S-a albit ca varul și a-ntrebat: „Toți socotiți la fel?" Tăcere. „În cazul acesta nu mai am ce să caut aici", se întoarse și se îndepărtă cu pasul ostenit. Îmi părea nespus de rău, dar n-aveam ce face! O femeie de-a noastră n-a mai rezistat și a dat să fugă după el, dar am oprit-o. Tot n-o să fie de acord, mai bine s-o rupem dintr-o dată... Congresul de la Voronej a aprobat toate amendamentele congresului nostru — din Lipețk! Organizarea învinge totdeauna masele neorganizate, rîse Portarul.

Era neobișnuit de satisfăcut de cele întîmplate.

— Și atunci cum se face că după o astfel de victorie s-a produs totuși scindarea organizației „Zemlia i volia"? întrebă Kletocinikov gînditor.

— Ne-am scindat pentru că e mai bine să trăiești separat și în prietenie, decît împreună, dar mereu într-o gîlceavă. Oricum Plehanov mai are destui aderenți, așa că ne-am decis cu binele să ne despărțim, să nu ne mai certăm în procesul muncii, ci să ne ajutăm unii pe alții. Uite ce-i, Nikolai Vasilievici, i se adresă brusc, fără nici o introducere, Portarul, e timpul, în sfîrșit, să-ți găsești și dumneata locul în mișcarea ilegalistă. Gruparea „Zemlia i volia" nu mai există, prin urmare trebuie să intri în noul partid. Nu te-ai răzgîndit să vii la noi?

— Nu, Ivan Petrovici, nu m-am răzgîndit.

— Atunci, permite-mi... Mihailov se sculă de pe scaun cu un aer grav și solemn, Kletocinikov se ridică și el de la locul lui.

— În numele și din însărcinarea Comitetului Executiv al grupării „Narodnaia volia", în calitatea mea de membru al Comisiei organizatorice, te declar, Kletocinikov Nikolai...

...Luni, cînd domnul Kirilov i-a ordonat secretarului să-i pregătească un nou raport destinat ministrului, ar fi putut el oare să bănuiască că omul care stătea lîngă fotoliul lui,

cu spatele îndoit într-un gest de supunere, și își ținea privirea plină de devotament ațintită în ochii atotputernici ai superiorului său, era cel mai primejdios și mai abil dintre agenții Comitetului Executiv al organizației „Narodnaia volia"? Nu, nu putea să-și închipuie nici în vis, nici în delir măcar! Existența unui serviciu de contrainformații ilegaliste depășea orice imaginație a șefului de la biroul investigațiilor politice și tocmai acesta era lucrul care-i asigurase pentru multă vreme securitatea personală neobositului său secretar.

SENTINȚA

26 august 1879. Comitetul Executiv al organizației „Narodnaia volia" s-a întrunit în prima lui ședință.

Cel dintîi a luat cuvîntul Alexandr Mihailov.

Discursurile publice nu constituiau domeniul preferat al Portarului. Meșter la toate, organizator, executant, redactor, Mihailov nu era de fapt un teoretician, nici tribun al ilegaliștilor. Tocmai lui însă i-a revenit sarcina de a rosti acel discurs înflăcărat, care a pecetluit definitiv și irevocabil soarta lui Alexandru II, împăratul Rusiei.

— Tovarăși, glasul lui Mihailov răsună domol și cu accente vibrante în același timp. Portarul parcă ar fi uitat de bîlbîiala care-l apuca de obicei în timpul cuvîntărilor. Am adus astăzi în discuția Comitetului Executiv problema suprimării unui om. Acest om este dușmanul nostru și tocmai de aceea vă invit la o dezbatere temeinică și aprofundată, astfel ca nici un argument care i-ar servi spre justificare să nu fie scăpat din vedere de Comitetul Executiv.

Omul acesta, Alexandr Nikolaevici Romanov, de șaizeci și unu de ani, împărat și unic cîrmuitor al întregii Rusii, se face vinovat de organizarea asasinatelor împotriva celor mai destoinici fii ai patriei noastre.

Alexandr Romanov are și unele merite față de Rusia. A participat la așa-zisa eliberare a țăranilor și la crearea noilor instituții judecătorești; sub conducerea lui a fost reorganizată armata și flota, lucru care i-a permis Rusiei să le dea

o mînă de ajutor bulgarilor să scuture jugul despotismului otoman. Sub domnia lui a fost revocată recrutarea forțată, s-au desființat pedepsele corporale, s-au instituit zemstvele și serviciul militar obligatoriu pentru toți cetățenii — incontestabil că toate acestea au fost în folosul țării. Acestea sînt faptele care pledează în favoarea celui învinuit astăzi și n-aș vrea ca la hotărîrea sentinței ele să fie date uitării.

Dar toate aceste reforme și acțiuni de ordin statal au fost umbrite de cruzimea și perfidia lui Alexandr Romanov.

Țăranilor proaspăt-eliberați le-a dat atît de puțin pămînt și un preț de răscumpărare așa de mare, încît toate acestea au dus la răscoala plugarilor neînarmați, la revolte înăbușite în chipul cel mai feroce de către soldați și cazaci. Acesta este primul sînge pentru care învinuitul poartă întreaga răspundere.

Vă amintiți de fărădelegile săvîrșite din ordinul lui în anul șaizeci și trei! Eram copii pe atunci, însă nu vom uita niciodată cum mînau jandarmii pe lîngă casele noastre mii de polonezi, cu familiile lor, cu bătrîni și cu prunci, îi duceau în Siberia, în deportare, pe răsculații din fostul regat al Poloniei. Mai ținem minte cum plîngeau acești oameni curajoși în timpul popasurilor, amintindu-și de tovarășii împușcați sau spînzurați de călăi, povestind despre suferințele patriei lor iubitoare de libertate, bătătorite de cizmele cazacilor lui Alexandr Romanov. Sîngele și chinurile fraților noștri polonezi să nu fie iertate astăzi de dumneavoastră.

În 1866 asupra țarului a tras Karakozov, însă a dat greș și a fost condamnat la moarte. Karakozov i-a cerut îndurare, dar milostivul țar i-a respins cererea și omul a murit în ștreang. Acela care a refuzat să acorde grațierea nu merită el însuși să fie grațiat.

În anul 1874 au fost arestați de jandarmii țarului mii de tovarăși de-ai noștri propagandiști, care coborîseră în rîndurile poporului cu cuvinte pașnice, pentru o cauză pașnică. Aceștia nu îndemnau atunci nici la răscoală, nici la omoruri, nu duceau cu ei decît lumina culturii și a adevărului. Le cunoașteți soarta. Alături de dumneavoastră și-au dat sufletul prin cazemate, roși de tuberculoză, alături de dumneavoastră și-au pierdut mințile, nemaifiind în stare să îndure supliciul singurătății. Moartea și nebunia lor sînt pe conștiința lui Alexandr Romanov.

Nu voi mai aminti despre spînzurătoarea lui Soloviov, despre Vittenberg și Logovenko, spînzurați și ei la Odessa. În cazul lor Alexandr Romanov are măcar o scuză aparentă — aceea că acești oameni atentaseră la viața lui. De ce l-au spînzurat totuși pe Lizogub, vinovat doar de faptul că ne ajuta bănește ? Ori pe Rozovski, adolescentul acela de șaisprezece ani care a lipit un singur manifest pe gard ? Sau pe Dubrovin și Kovalski, care s-au opus arestării fără să rănească pe nimeni măcar ? Pentru ce au fost spînzurați Osînski, Davidenko, Ciubarov ? Actele acestea de cumplită samavolnicie, sîngele tovarășilor noștri atît de curați și neprihăniți cer să fie răzbunate. Vinovat pentru ele se face Alexandr Romanov, împăratul Rusiei. Ani îndelungați faima de țar eliberator pe care și-o căpătase l-a apărat cu mai multă nădejde decît cea mai de seamă escortă de cazaci. Mihailo, se-ntoarse Portarul deodată spre Frolenko, să povestesc eu sau povestești tu singur despre întîmplarea aceea ?

— Am să spun eu, se învoi Frolenko. Poate că nu toți tovarășii de aici știu că în trecut am făcut parte din cercul așa-zișilor „pescăruși" care își începuse activitatea încă cu opt ani în urmă. Într-o bună zi a venit la „pescăruși" un tovarăș din sud, dornic să îndeplinească actul de regicid. Noi am ridicat obiecțiuni categorice și am reușit să-l convingem că uciderea țarului, care i-a eliberat pe țărani și de aceea și-a cîștigat o anumită popularitate, chiar dacă nu-i cu nimic meritată, va fi dăunătoare pentru revoluție. Cunoscîndu-i firea aprigă a tovarășului aceluia precum și măsurile de pază existente pe-atunci, pot să afirm cu toată certitudinea că revoluționarii l-au salvat de la moarte pe țar.

— Așadar vedeți și dumneavoastră cît am fost de îngăduitori, își continuă Mihailov discursul. N-am vrut să atentăm la viața lui, la viața dușmanului nostru. Acum, însă, paharul răbdării, umplut cu sîngele tovarășilor noștri executați, s-a revărsat peste margini. Și cine-i vinovat de aceste execuții ? Jandarmii ? Lor le poruncesc guvernatorii generali să-i execute pe osîndiți. Guvernatorii generali ? Dar aceștia au dreptul, mai mult decît atît, au poruncă din partea țarului să extermine pe prietenii noștri. Prin urmare, țarul însuși și-a asumat răspunderea pentru sîngele vărsat, fie ca acum această

răspundere să cadă asupra capului său. Eu votez pentru condamnarea la moarte a lui Alexandr Romanov.

O tăcere adîncă domnea în jur.

— Există și un alt aspect mult mai important al problemei, își începu calm expunerea Taras-Jeliabov. După constatările mai multor tovarăși de-ai noștri și ale mele personale, tocmai credința oarbă a poporului în tătucul-țar este aceea care întîrzie în mare măsură izbucnirea revoluției țărănești. În consecință, suprimarea lui Alexandr Romanov poate deveni pentru popor semnalul eliberării, începutul răscoalei generale. Din punct de vedere politic, cîștigul e atît de imens, încît eu votez pentru condamnarea la moarte.

Taras își roti privirea peste fețele tovarășilor.

— Toate avantajele sînt deocamdată de partea noastră. Nu dispunem de forțe prea mari, dar ele nu sînt cunoscute de poliție, și ca atare rămîn inaccesibile pentru ea. Vorbind în limbajul șahiștilor, putem concentra lovitura tuturor figurilor noastre asupra poziției regelui-adversar și putem crea un front de atac irezistibil. Propun, de asemeni, ca în cazul cînd Comitetul Executiv va ratifica sentința de condamnare la moarte, aducerea la îndeplinire a acesteia și alegerea locului de execuție a țarului să fie încredințate Comisiei organizatorice formate din Portar, Mihailov și Sașa Kviatkovski. Am terminat.

Portarul se ridică de la locul lui.

— Mai există și alte propuneri ? Nu. Atunci să trecem la vot.

— Moarte.
— Moarte.
— Moarte.
— Moarte.
— Moarte.

O BREȘĂ ÎN MIȘCAREA CLANDESTINĂ

Cu începere de la această dată, ziua de 26 august 1879, a fost inagurată o nouă etapă de luptă eroică a unui pumn de oameni dîrzi, curajoși pînă la nebunie, cu puternicul aparat de stat al imperiului rus. Din această zi, poliția politică

secretă nu a mai cunoscut nici o clipă de linişte timp de patru ani.

Jandarmeria şi-a concentrat în mare grabă toate efectivele de pază în jurul augustei persoane a împăratului. Celelalte probleme, directive, partide — toate păreau acum lipsite oarecum de importanţă şi au fost trecute pe-al doilea plan. Şi tocmai atunci, în atmosfera aceea de nelinişte şi panică de nedescris, care cuprinsese păturile de sus ale societăţii, în cadrul Secţiei a treia s-a produs un fapt nemaipomenit — din dosarul deţinutului Dmitri Klemenţ au dispărut procesul-verbal de percheziţie şi toate corpurile delicte.

La procuratură, cazul lui Klemenţ era socotit în general ca fiind foarte încîlcit. Anchetatorii ştiau că Klemenţ este unul dintre ilegaliştii cei mai de vază. Prin Nikolai Reinstein s-a aflat că Klemenţ fusese redactor-şef la organul central de presă al revoluţionarilor ilegalişti. Probe directe însă aproape că nu aveau împotriva acestui individ extrem de periculos mai ales că arestatul, conspirator cu multă experienţă, nu i-a furnizat anchetei penale nici cel mai mic indiciu. Singurul martor al acuzării, Nikolai Reinstein, încă din primele zile ale cercetărilor, răposase întru Domnul în împrejurări cît se poate de suspecte. În întregul arsenal de învinuiri nu mai rămăsese decît o cantitate infimă de publicaţii interzis, descoperite în canapeaua lui Klemenţ, cu ocazia descinderii. În condiţiile unei anchete duse cu pricepere şi materialul acesta ar fi fost suficient pentru formularea actului de acuzare. Şi deodată...

Deodată, însă, preţiosul pachet de manifeste — piesa incriminatorie de bază — a dispărut fără urmă din dosarul încheiat în vederea procesului. Cum şi unde? Nu se ştia nimic. Înnebuniţi de groază funcţionarii Secţiei a treia îşi pierduseră capul cu desăvîrşire. Ceva asemănător nu s-a mai întîmplat pînă acum şi nici n-ar fi putut să se întîmple, aşa că bieţii oameni nici nu ştiau măcar încotro s-o apuce şi de unde să-nceapă căutările. Mai întîi de toate au luat la mînă toate celelalte dosare. Apoi au răscolit întreaga arhivă. Nicăieri nici o urmă, nici măcar un firicel. Ancheta a trebuit să fie sistată.

Ce era de făcut?

Iar pachetul se afla undeva într-o casă conspirativă.

Cînd într-o duminică Kletocinikov i-a adus Portarului topul acesta de manifeste prețioase care stîrniseră atîta zgomot, de emoție lui Mihailov începură să-i tremure mîinile.

— Dumneata l-ai scăpat pe Dmitri de la muncă silnică pe viață, silabisi el cu greu din cauza bîlbîielii. Kletocinikov se făcuse roșu ca racul și se simțea fericit, ca niciodată în viață. Își salvase tovarășul [1].

— Nu-i prea riscant? se neliniști deodată Portarul. Nu te amenință, cumva, prăbușirea? Ține minte, Nikolai Vasilievici, pentru noi dumneata valorezi mai mult decît oricare altul. Poate că ar trebui să le duci înapoi?

— Ce tot spui! căută să-l liniștească Kletocinikov, frecîndu-și nervos bărbia cu podul palmei. La noi în birou e atîta harababură pe chestia cu împăratul, încît nimeni, nădăjduiesc, nu va da prea multă atenție dispariției unor hîrtii.

La drept vorbind, nici el singur nu era tocmai convins de aceasta. Să ducă însă hîrtiile lui Klemenț înapoi, la Secția a treia, i se părea mai presus de puterile omenești.

În plus, mai miza pe faptul că, zăpăcit și tracasat de avalanșa aceasta neobișnuită de treburi, Kirilov se va lăsa păgubaș și nu se va încumeta să întoarcă totul cu fundul în sus, să caute cine anume a fost văzut pentru ultima oară cu hîrtiile lui Klemenț în mînă. De hîrțoage ne arde nouă, cînd majestatea sa împăratul poate fi ucis în orice moment?

Pînă la urmă, aceste calcule s-au adeverit.

Printr-o telegramă urgentă, Kirilov a fost chemat la Moscova. L-a chemat pe Kletocinikov la el în cabinet și i-a poruncit ca în timpul absenței sale să definitiveze două lucrări importante.

Această însărcinare părea să constituie o nouă dovadă a încrederii deosebite de care se bucura secretarul din partea conducerii.

— Prima — să găsești cu orice preț hîrtiile lui Klemenț. Fără ele să nu te mai văd în fața ochilor. Trebuie să fie aruncate pe undeva, în biroul vostru.

— Se va face cum ordonați.

---

[1] Dmitri Klemenț, în loc de muncă silnică pe viață, a primit un minimum de pedeapsă — cinci ani de deportare administrativă, cu păstrarea drepturilor. De aceea în Siberia a putut să devină un savant cu renume — geograf și etnograf. Mai tîrziu a lucrat ca director al secției etnografice a „Muzeului rus" din Petersburg.

— Şi încă ceva... Ai citit ziarul „Narodnaia volia" ?
— Nu, încă nu l-am văzut.
— Ieri mi l-au adus. Atunci iată, uită-te aici.
Şi Kirilov i-a întins secretarului ziarul ilegalist, în care era subliniat cu creion roşu următorul anunţ :
„Comitetul Executiv face cunoscut că Piotr Ivanovici Racikovski (fost judecător de instrucţie la Pinega, actualmente detaşat la ministerul justiţiei, corespondent al ziarelor „Novosti" şi „Russkii evrei", se află în solda Secţiei a treia. Semnalmentele lui..." Privirea lui Kletocinikov alunecă în jos, peste rînduri — semnalmentele le cunoştea. Aha, asta era : „Comitetul Executiv roagă să vă feriţi de spion".
— Piotr Ivanovici ? rosti pe un ton jumătate întrebător, jumătate afirmativ.
— Piotr Ivanovici-Juristul, confirmă Kirilov. N-a avut noroc sărmanul. Acolo la el, în Pinega, se împrietenise cu deportaţii, a venit cu referinţe excelente către mai-marii de-aici. Şi totuşi, după cum vezi... În meseria noastră nimic nu se face chiar atît de simplu cum li se pare unora din bobocii ăştia mai tineri.
— Ce-mi ordonaţi să fac cu asta ?
— Trebuie să aranjăm cu inspectorul, pentru ca Piotr Ivanovici să nu se simtă tocmai prost în închisoare. Compune adresa de încarcerare după rezoluţia mea, am iscălit în alb un imprimat. Poţi să-l iei...
— În închisoare ?... Piotr Ivanovici la închisoare ?
— E-hei, tinereţe-minte fluşturatică, rîse Kirilov. Dar tu cum credeai ? Contra lui, ilegaliştii nu au desigur nici un fel de probe, doar bănuieli. Prin urmare, o să stea puţin la răcoare — şi va ieşi de acolo în chip de martir, care a pătimit pentru dreptate, şi atunci o să pătrundă fără greş în centrul lor clandestin. Închisoarea e considerată acolo ca un fel de decoraţie. Dealtfel asta-i o metodă veche de infiltrare în Centrul partidului. Ai înţeles ?
— Am înţeles.
— Şi-acum du-te şi execută ordinul. Ce mai, voi, tineretul, mult săriţi, dar prea puţine ştiţi.
...Kletocinikov a îndeplinit chiar în aceeaşi seară însărcinarea care-l privea pe Piotr Ivanovici, „aliatul" său de la restaurantul Dusso. Era cît se poate de agreabil să-l trimiţi la puşcărie pe acest aventurier rafinat, cu atît mai mult cu cît

Kletocinikov știa că nici o închisoare nu va putea să-i șteargă agentului „Juristul“ stigmatul de provocator. După comunicarea făcută nu demult, Mihailov a lămurit îndată că, în vederea unei deplasări conspirative, unul dintre muncitorii tipografiei clandestine împrumutase într-adevăr de la un oarecare Racikovski o șapcă cu emblemă și o uniformă a personalului de la departamentul poliției. Astfel, numele provocatorului ținut ascuns și față de Kletocinikov a fost desconspirat, iar ca urmare a apărut imediat anunțul din ziar. Acesta îl va urmări pe Racikovski toată viața, așa că nu-i mai rămîne decît o singură ieșire: să intre de-a binelea în serviciul poliției și să devină în mod oficial funcționar polițienesc.

Mai complicat era pentru Kletocinikov s-o scoată la capăt cu cazul Klemenț.

Misiunea ce i-o dăduse șeful avea și părți bune, dar avea și neajunsurile ei. Pe de o parte, căutarea hîrtiilor putea să fie acum definitiv înmormîntată făcînd să dispară orice urmă. Pe de altă parte — neîndeplinirea unei sarcini de răspundere echivala cu o cădere sigură în dizgrația șefului agenturii. Iar Kletocinikov ținea neapărat să afle pentru ce anume fusese chemat Kirilov la Moscova. Instinctul îi spunea că în spatele acestei plecări se ascunde ceva important. În astfel de cazuri, dizgrația chiar de scurtă durată, doar de cîteva zile, devenea primejdioasă. Dar ce era de făcut?

...Cînd, după o săptămînă de absență, șeful apăru iarăși în cabinetul său, fața lui oacheșă radia de bucurie și mulțumire.

Imediat au fost convocați ofițerii de jandarmi cărora Kirilov le-a dat dispoziții noi. Apoi sosi rîndul lui Kletocinikov.

— Ai găsit hîrtiile?

— Nu-s deloc, înălțimea voastră.

— Să nu fii prost, îi aruncă Kirilov povățuitor.

Să-l întrebe pe Kirilov despre treburile de la Moscova nu era momentul: aceasta putea duce la suspiciuni inutile. Ba mai mult, secretarul a trebuit să se prefacă jignit de remarca superiorului și să părăsească neîntîrziat cabinetul acestuia, luîndu-și o mutră plouată. Kletocinikov nu se îndoia nici o clipă că va fi chemat din nou, dar cînd, cînd se va întîmpla asta? Și cît rău va reuși oare să facă pînă atunci generalul

rămas fără supraveghere? Aceasta nu putea s-o prevadă nimeni...

Din fericire, supărarea lui Kirilov n-a durat mult. După două săptămîni șeful a avut din nou nevoie de priceperea secretarului său și Kletocinikov a fost adus iarăși la „evenimente". Totul a decurs de parcă nimic nu s-ar fi întîmplat. Atîta doar că observase pe sub pleoapele generalului niște străluciri viclene care păreau să spună: simte și tu, mitocane, cum e să trăiești fără mine! Kletocinikov căuta să dovedească cu orice prilej că simte din plin acest lucru, astfel că în cele din urmă, Kirilov n-a mai rezistat și și-a deschis inima. Cu toată șiretenia lui, n-a putut răbda să nu se laude cu succesele sale măcar în fața secretarului. Fusese convocat la Moscova să participe la interogatoriile zețarului Alexandr Jarkov de la tipografia grupării „Ciornîi peredel".

— Această tipografie, Nikolașa, generalul era într-o dispoziție cît se poate de bună, aparținuse înainte organizației „Zemlia i volia". Nici nu-mi mai amintesc de cîți ani alerg după ea. Am primit din partea ministrului vreo trei mustrări. Și deodată îmi cade în mîini zețarul, lua-l-ar dracul! Recunoaște, îi spun, banditule, căci de nu, am să te spînzur, ca pe un cîine! Vede, ticălosul, că nu glumesc și nu-l amenințdegeaba — te pomenești că-l iau și-l atîrn în ștreang! Oricum, Secția a treia mai are încă destulă greutate. Și știi, s-a frînt așa, dintr-o dată, sub ochii mei!

Kirilov se întinse de oboseală și undeva, prin mînecile tunicii de uniformă, i-au trosnit articulațiile.

— Cu spînzurătoarea nu te joci, frățioare! L-am recrutat ca informator. Noaptea trecută am și lichidat tipografia, cu gazdă și cu zețari cu tot. Acum o să vadă dumnealor cîte parale facem noi. Vechii lucrători ai organelor de urmărire sînt oameni hotărîți și-și cunosc menirea!

— Înălțimea voastră, propuse Kletocinikov cu naivitate, învăluindu-și șeful cu o privire candidă, ce-ar fi oare să-l împingem pe acest Jarkov către organizația „Narodnaia volia"? Printre zețari? Mai ales că e o profesie deficitară printre ilegaliști!

Fața lui Kirilov se buhăi caraghios și deveni dintr-o dată vicleană — paravicleană, ochii i se ascunseră sub pleoape, nasul proeminent se lungi parcă și mai mult, ajungînd pînă aproape de bărbie, iar buzele i se strîmbară într-o parte.

— Nu știu, nu știu, poate că ar fi cazul să-l folosim și acolo, rîse el, cu „Ciornîi peredel" am încheiat socotelile. Peste două-trei zile, vom identifica toate locuințele. Trebuie să-l prindem pe Plehanov. După aceea, putem să-i dăm drumul lui Jarkov, „scăpat teafăr de sub arest" și să-l infiltrăm ca om de legătură la „Narodnaia volia". Cum ai spus? Cuvîntul acela... De-fi-citar? Sună frumos. Ce-nseamnă? Aproape de paști, dacă dă Dumnezeu și totul va merge bine, vei fi avansat registrator de colegiu, Nikolașa. Te bucuri? Nu... Nu-mi mulțumi — o meriți. E ordine în Secția a treia! scandă el pe neașteptate. Și acum, du-te, du-te la treabă.

În aceeași seară, acasă la Natașa, Kletocinikov s-a întîlnit cu Mihailov — „locotenentul în rezervă Polivanov". După ce l-a ascultat, Portarul a plecat în grabă să-l caute pe Plehanov.

Întîlnirea conducătorilor de organizație a avut loc într-o mansardă studențească părăsită. Pînă în ultimul moment, Mihailov crezuse că Kirilov a exagerat și mai nutrise speranța că pierderile suferite nu-s chiar atît de mari. Dar adevăratele proporții ale trădării s-au dovedit a fi mai groaznice, întrecînd toate așteptările. Plehanov însuși i s-a părut Portarului că seamănă cu un urs, încolțit din toate părțile de vînători. Gruparea „Ciornîi peredel" rămăsese fără tipografie; principalele case conspirative au devenit capcane pentru activiști. În capitală și în provincie nu mai existau decît cîteva cercuri răzlețe și destul de anemice. Jorj nu avea unde să se mai ascundă. Kirilov nu mințise: gruparea „Ciornîi peredel" fusese nimicită. „Narodnaia volia" rămăsese singura organizație ilegală capabilă de luptă. Totuși datorită avertismentelor lui Kletocinikov și Mihailov, au reușit să se salveze măcar conducătorii de la „Ciornîi peredel".

Da, acesta era un mare succes pentru Secția a treia! Cînd după cîteva săptămîni agentura de peste graniță i-a transmis lui Kirilov că Plehanov a fost „reperat" la Geneva, și prin urmare a izbutit să le scape, șeful nu s-a alarmat prea tare, cu toate că dorise demult să pună mîna pe Orator.

— Generalul fără oaste, făcea el bilanțul operației, n-are decît să citească cărți în Elveția. Iar noi, pînă una-alta, trebuie să strivim „Narodnaia volia". Aceasta a fost și va rămîne sarcina noastră principală. Lupta nu s-a sfîrșit încă, de-abia începe! încheie el cu emfază.

Niciodată nu şi-a mai văzut Kletocinikov superiorul atît de încrezător în victoria asupra ilegaliştilor. Şi pentru asta Kirilov avea acum toate motivele.

Toate, în afară de unul...

ÎNTÎLNIREA CU „SAŞKA"

Cauza principală a invulnerabilităţii nu prea numeroasei organizaţii „Narodnaia volia" consta în conspirativitatea ei de-a dreptul excepţională. Chiar dacă întîmplător Kirilov ar fi prins pe vreunul dintre oamenii organizaţiei, n-ar fi putut să facă nimic cu el, deoarece în Secţia a treia nu era cunoscut nici un nume al membrilor acestui partid. Poliţiştii trebuiau să-şi facă măcar un singur informator din rîndul teroriştilor — fără de care agentura secretă era lipsită de toată puterea şi eficacitatea sa.

În toamna anului 1879, poliţiştii îşi puseseră speranţa în Jarkov. Cei mai buni maeştri ai serviciului de investigaţii au elaborat pentru el un plan de pătrundere în gruparea „Narodnaia volia", manevre ingenioase păreau că-i vor asigura o reuşită sigură acestei acţiuni. Kirilov se şi vedea consilier privat sau chiar cavaler al ordinului „Vulturul alb", dealtfel şi ceilalţi agenţi visau la tot felul de recompense şi decoraţii.

Pe neaşteptate, informările lui Jarkov au încetat să mai sosească. Curînd după aceea a fost găsit şi el...

Kletocinikov tocmai se afla în birou la Kirilov, cînd acesta, palid la faţă, termina de citit raportul şefului jandarmeriei din Petersburg. Alexandr Jarkov, poreclit „Zeţarul", a fost găsit mort de un cantonier, înţepenit pe un sloi de gheaţă. Avea craniul sfărîmat de o împuşcătură în ceafă, trasă de aproape dintr-un pistol de calibru mare. De cadavru era prins un bilet : „Această moarte îl aşteaptă pe orice trădător..."

Dureros au primit pierderea lui Jarkov cei de la Secţia a treia. Cu un singur glonţ, membrii organizaţiei au rupt firele principale şi au spulberat speranţele poliţiei de a-şi încheia rapid socotelile cu ilegaliştii. Întunecat ca un nor rătăcea prin clădire Kirilov, complet dezorientat şi buimăcit. Riduri adînci,

obosite, au apărut și în colțul gurii secretarului și confidentului său Kletocinikov.

Curînd după răfuiala cu trădătorul, Mihailov a observat cu surprindere la Kletocinikov o stare de spirit cu totul deprimată. Kletocinikov s-a închis în el, a slăbit, avea pleoapele roșii, iar obrajii îi erau veșnic acoperiți cu o barbă aspră și deasă. Oare nu-i prea exagerat jocul pe care-l face Kletocinikov față de șeful său, nu-i prea vădită disperarea pe care o afișează de pe urma eșecurilor Secției a treia ? se gîndea Portarul.

— Ce se petrece cu dumneata, Nikolai Vasilievici ? l-a întrebat el într-o zi.

— Mi-e greu să explic. Nikolai Vasilievici își plecă fruntea. Parcă mă roade ceva pe dinăuntru : „Ucigașule ! Ucigașule !" Nopțile visez numai sînge, morți și mi se pare mereu că ucid pe cineva.

Mihailov îl ascultă cu atenție. Da, e un suflet bun acest Kletocinikov. Unui om bun îi vine greu să ridice mîna asupra altuia — fie chiar asupra unui provocator sau jandarm. Ceva în genul acesta mai simțiseră la timpul lor mulți ilegaliști. Serghei Kravcinski, de pildă, de vreo douăzeci de ori i-a ținut calea comandantului jandarmeriei Mezențev și tot n-a fost în stare să-i împlînte din mers pumnalul ascuns în sîn. Abia cînd a auzit despre executarea revoluționarului Kovalski, săvîrșită din ordinul aceluiași Mezențev, ilegalistul și-a regăsit tăria morală ca să aducă la îndeplinire sentința pronunțată de partid și l-a omorît pe șeful jandarmilor. Da, starea lui Kletocinikov e bine cunoscută, dar cum s-o învingi ?

— Senzația asta a început la mine încă după trădarea lui Reinstein, rosti Kletocinikov cu un zîmbet sfios, acum însă s-a accentuat... Poate pentru că sînt tot timpul singur, iar în mijlocul lor, printre ticăloși, mai poți parcă înțelege ce-i bine și ce-i rău ! M-ar bucura mult să mă întîlnesc cu tovarășii, să schimb o vorbă cu ei... E de neexplicat, dar sînt convins că aceasta m-ar ajuta...

— Oh, dacă ai ști cum nu-mi vine să te arăt nimănui, îi scăpă lui Mihailov. Îți dai seama mai bine ca oricare cum se întîmplă uneori. Cineva îi va spune cuiva o vorbă de prisos, poate nici nu va spune, ci doar așa... o simplă aluzie, și pe urmă... Dealtfel, și tovarășii au căile lor diferite. Nu-i tocmai plăcut să te gîndești la asta, dar trebuie !

Kletocinikov nu-i răspunse. Această tăcere era însă atît de dureroasă, încît Mihailov se gîndi fără voie: poate că ar fi totuși cazul să-i satisfac cererea? Chiar acum îl aștepta la hotel Sașka — omul cel mai necesar lui Nikolai Vasilievici — un tovarăș credincios și tăcut. La drept vorbind, riscul întîlnirii cu el pentru Kletocinikov nu-i tocmai mare — Sașka nu va trăncăni și nu-l va denunța, asta-i exclus. Va să zică, s-ar putea...

Încă o dată Mihailov cumpăni în minte toate argumentele „pro" și „contra".

— Bine. Vom merge acum la mine, la „Moscova". Acolo îl vei cunoaște pe omul care l-a lichidat pe Jarkov. Poți vorbi cu el cît dorești și despre ce dorești. Singura condiție e să nu-ți divulgi numele și nici locul de muncă. Este un om de încredere, însă îți dai seama, mai multă prudență nu strică.

Pentru prima oară mergeau împreună pe stradă. Alături de solidul funcționar al Secției a treia sălta țanțoș, ca un cocoșel, un craidon bicisnic și pricăjit. Cu privirea lui insolentă, cotrobăia tot timpul pe sub pălăriile domnișoarelor ivite în cale, le adresa complimente, se uita în urma lor și, în aceste cîteva secunde drămuite, izbutea cu coada ochiului să surprindă, să cîntărească și să aprecieze fiecare siluetă, apărută din spate în drum. „Încearcă numai să-l urmărești pe unul ca ăsta!" îl compătimi Kletocinikov în gînd pe agenții Secției a treia.

După o jumătate de oră, au ajuns la hotelul „Moscova". În vestibul, în întîmpinarea Portarului s-au ridicat, în loc de o persoană, doi inși. Mihailov nu și-a putut ascunde nemulțumirea, dînd cu ochii de al doilea musafir. Își încetini pasul, de parcă ar fi vrut să se întoarcă din nou spre ieșire, însă era prea tîrziu — amîndoi apucaseră să-l vadă pe însoțitorul lui. Furios la culme și călcînd apăsat, Mihailov se îndreptă spre odaie.

Cuvintele de bun venit sunară extrem de rece. Fața Portarului se acoperi cu pete roșii de enervare. Hei, ce săpuneală va căpăta Presniakov pentru indisciplina, nepăsarea și indolența de care a dat dovadă! Pentru ce, în ce scop l-o fi adus acum la hotel pe prietenul său Vanea Okladski? Desigur, Vanecika e un tovarăș de nădejde, dar ce rost are să-l mai cari o dată în plus într-o casă conspirativă! Prieten? Și ce-i cu asta? Asta-i ticăloșie — să-ți tîrăști prietenul după tine unde nu trebuie, se aprindea Mihailov tot mai mult. Presniakov tre-

buie pedepsit! Să nu-i mai dea mîna altădată să-și mai care amicii după el.

— Faceți cunoștință, îl recomandă el pe unul dintre musafiri, abia stăpînindu-și mînia. Acesta-i omul pe care doreai să-l vezi, Andrei Presniakov, mai pe scurt Sașka.

Sașka întinse alene mîna. Un tip blond, înalt, cu mustăcioară roșcată și ochii mici ascunși sub pleoapele întredeschise. Aducea mai mult cu un căutător de aur, pirat sau vînător de sălbăticiuni din romanele lui Jack London. Întreaga lui înfățișare degaja parcă forță și răceală în același timp.

— Acesta-i Sancho al meu, Vanecika, viu și natural, în carne și oase, își recomandă Sașka însoțitorul, cu un surîs ironic, dar drăgăstos.

Pe Kletocinikov l-a interesat Vanecika. Părea complet opus Don Quijotelui său — mic, negru, cu fața lunguiață și ochii sprințari. Surtucul acela unsuros și cizmele cu carîmbii tari îi aminteau lui Nikolai Vasilievici de geambașii din Penza, pe care-i întîlnise adeseori în copilărie.

— Uite ce-i, Sașka, începu în sfîrșit Portarul, trebuie să-i povestim acestui tovarăș despre Jarkov. Ai înțeles?

Presniakov dădu din umeri, de parcă ar fi zis: înțeleg, ce-i de neînțeles în asta, pot să-i și povestesc... Apoi se instală comod pe somiera cu arcurile lăsate și își aprinse o țigară.

Afară amurgise. Fața lui Presniakov, învăluită în fumul gros de tutun, aproape că nu se mai zărea.

— L-am omorît într-un loc singuratic, pe Ohta. L-am invitat acolo, chipurile pentru o convorbire importantă, m-am uitat în jur și am observat că nu eram urmăriți. Atunci l-am apucat de reverul hainei, l-am anunțat că trădarea a fost descoperită și că partidul l-a condamnat la moarte. Era atît de zdruncinat, încît nici n-a încercat să se opună măcar. Și-a ascultat în tăcere sentința, și resemnat a primit glonțul. După ce l-am împușcat, i-am lăsat cadavrul pe gheață și am plecat. Asta-i tot.

În întunericul din odaie, lui Kletocinikov i-a apărut parcă aievea întreaga scenă lugubră de pe Ohta. Părea că-l are viu dinaintea ochilor pe individul acela jalnic, timorat de groază și moralicește distrus de propria-i trădare, tremurînd în fața fiorosului distrugător de spioni.

— Aș vrea totuși să întreb... Scuză-mă, dar cum poți să gîndești și să vorbești atît de calm despre toate acestea? Asta

aş dori să-nţeleg! Este un nemernic, a trădat, dar oricum e un om! Vocea îi tremură.

— Ascultă, Portarule, ochii lui Saşka sclipiră sinistru, pe cine mi l-ai adus aici? Ce fel de domnişor mai e şi ăsta?

— E de-al nostru.

— De-al nostru?! Mi se pare că ne consideră drept nişte ucigaşi, nişte măcelari. Saşka se sculă brusc în picioare. Cum poţi gîndi şi vorbi liniştit? repetă el cuvintele lui Kletocinikov, şi deodată surîse amar. Dacă-aş recunoaşte deschis, de nu mi-ar fi ieşit în cale ploşniţa aceea mîrşavă de Jarkov, poate că acum mă plimbam şi eu fericit!

— Prin urmare, îţi pare rău de el? Omeneşte?

— Nu-i vorba de părere de rău. Obişnuim cu toţii să distrugem jivinele dăunătoare, şobolani, ploşniţe, vipere şi nu simţim pentru ele nici o milă. Iar provocatorul este animalul cel mai mîrşav, cel mai dăunător! Mie îmi pare rău de tovarăşii care din cauza lui putrezesc prin ocne şi închisori. Numai că, orice s-ar spune, e groaznic să ucizi. Mai înfiorător decît asta nu există nimic. Îţi iei inima în dinţi, cînd o faci. Dar trebuie. Pentru că ori noi îl curăţăm pe el singur, ori el ne curăţă pe noi cei mulţi. Nu pe mine... pe noi, pe prietenii noştri, ne trimite la spînzurătoare, la glonţ. Şi ce-i mai rău, poate să submineze şi cauza noastră. Înţelegi?

Fiecare cuvînt al lui Presniakov cădea ca un bolovan peste Kletocinikov. Ascultîndu-l, acesta se făcuse mic, se gîrbovise şi cu degetele mîinii drepte îşi mototolea nervos pălăria. Ce putea oare să-i obiecteze lui Saşka?

Deodată Presniakov se ridică de pe canapea.

— E gata, Portarule, treaba pentru care am venit? S-a întunecat, e timpul s-o luăm din loc.

Plecară în curînd, aplecîndu-se sub greutatea celor două valize nu prea mari, dar încărcate probabil cu dinamită şi cu capse detonante.

După expresia feţei amfitrionului său, Kletocinikov şi-a dat seama că i-a venit şi lui timpul să plece. Mihailov mai aştepta pe cineva şi acest cineva nu trebuia să-l găsească aici.

Nikolai Vasilievici se desprinse anevoie de pe locul unde şedea şi se îndreptă spre uşă. Mihailov se sculă să-l conducă. În prag Portarul îl întrebă:

— Îţi aminteşti de atentatul Verei Zasulici asupra poliţaiului Trepov?

— Puţin. Pe atunci nu eram încă la Petersburg. Cunosc cazul numai din ziare.

— Trepov a ordonat ca un tovarăş de-al nostru, din închisoare, să fie biciuit, pentru că nu şi-ar fi scos, chipurile, şapca în faţa lui. De umilinţă acest tovarăş şi-a pierdut minţile! Am vrut să-l răzbunăm, pregătisem şi atentatul. Dar deodată ne-am pomenit la Petersburg cu Vera Zasulici, care nici nu-l văzuse măcar pe tovarăşul în cauză. Şi în timp ce noi mai zăboveam şi îl pîndeam pe Trepov, ea s-a întors în anticamera poliţaiului, a aşteptat momentul, apoi a scos pistolul şi a tras. Iar la judecată a explicat astfel: „E greu, e foarte greu să ridici mîna asupra unui om, dar acest lucru trebuia făcut."

— Şi au achitat-o, adăugă încet Kletocinikov.

— Au achitat-o. Mihailov îl cuprinse prieteneşte de umeri. Acesta a fost primul şi unicul caz, cînd autorităţile în loc să repartizeze un proces politic unui complet de judecată alcătuit din funcţionari numiţi dinainte, cum procedează de obicei, l-au predat curţii cu juri formate din juraţi aleşi. S-au hotărît să încerce dacă merge. Doi procurori au refuzat încă înainte de judecată să susţină acuzarea, presimţind pierderea inevitabilă a procesului. Bineînţeles că juraţii au dat verdictul de achitare a inculpatei Zasulici. Pentru că în numele opiniei publice din Rusia, au fost şi ei de acord că „trebuia făcut acest lucru". Să nu uiţi niciodată despre asta, scumpe Nikolai Vasilievici! Trebuie!

Mîinile lor s-au întîlnit într-o ultimă strîngere de despărţire.

PARTEA A TREIA

GEAMANTANUL CU DINAMITĂ

TRENUL IMPERIAL

Toată vara şi o bună parte din toamnă Alexandru II a petrecut-o împreună cu familia în Sud, la palatul imperial din Livadia.

În Crimeea se simţea minunat! Aici, pentru prima oară în ultimul an, l-a părăsit pe ţar obsesia chinuitoare şi teama de bombe şi împuşcături. De-abia pe la mijlocul lui noiembrie împăratul, cu un oftat adînc, a hotărît să întrerupă vacanţa sa prelungită şi i-a înştiinţat pe miniştri că doreşte să se întoarcă în capitală.

Începură preparativele în vederea plecării.

Ministerul curţii a pregătit repede cîteva vagoane cu provizii şi cu toate cele necesare în vederea unei astfel de călătorii; ministerul căilor de comunicaţii a format îndată două garnituri de tren speciale — una pentru ţar, alta pentru suită şi bagaje. Ministerul de interne nu dormea nici el. Trimise îndată circulare cifrate la Simferopol, Ekaterinoslav, Harkov, Orel, Tula, Kaluga, Moscova, Tver şi Novgorod pentru a preveni autorităţile despre posibilitatea unui eventual atentat asupra trenului imperial în aceste ţinuturi. Tuturor jandarmilor şi acarilor, manevranţilor, cantaragiilor, hamalilor şi muncitorilor de la căile ferate li s-a poruncit să urmărească cu străşnicie pasagerii şi bagajele acestora. Mii de oameni au fost mobilizaţi să păzească traseul pe unde urma să treacă trenul imperial.

Cîţiva funcţionari superiori ai poliţiei secrete au fost trimişi la Livadia. Comandantul-şef al jandarmeriei i-a însărcinat să-i prezinte împăratului consideraţiile sale cu privire la itinerar.

Era o zi răcoroasă de toamnă cînd ţarul i-a primit pe noii sosiţi. Stătea în locul său preferat, la umbra leandrilor, netezind cu vîrful cizmelor moi nisipul auriu de pe alee şi ascultînd cu atenţie expunerea locţiitorului de comandant al jandarmeriei.

— Majestatea voastră a binevoit să dea vreo dispoziţie asupra itinerarului de urmat? întrebă acesta în termenii cei mai reverenţioşi.

— Da, încuviinţă din cap Alexandru, eu şi cu marea ducesă ne propusesem de multă vreme să facem o croazieră cu iahtul pînă la Odessa, iar de acolo să continuăm drumul cu trenul.

— Dar, majestate, marea e agitată. Comandantul jandarmeriei consideră...

Ţarul avu impresia că nu a auzit bine.

— ...consideră că ar trebui să plecaţi direct din Simferopol. Trenurile speciale sînt deja acolo, aşteaptă în gară.

— Cu-um? ridică tonul împăratul. Să schimbe o dispoziţie de-a mea?

— Majestate, rosti implorator generalul, Alexandr Romanovici Drenteln vă roagă cu supunere să nu plecaţi la Odessa. Acolo se pregăteşte ceva. A fost văzut pe stradă Presniakov.

Lui Alexandru i se făcu deodată scîrbă. Auzi, să-i fie frică de un Presniakov! Îşi aducea foarte bine aminte de numele acesta pe care-l întîlnise în rapoartele şi dările de seamă ale Secţiei a treia. Acum trei ani, acest Presniakov îl înjunghiase pe agentul Şaraşkin, apoi încercase să-l omoare pe agentul Belanov. A fost arestat, dar a evadat pe drum, cînd îl duceau de la închisoare la interogatoriu, aruncîndu-i soldatului din escortă praf de tutun în ochi. Curînd după aceea i s-a raportat ţarului că, după toate probabilităţile, Presniakov l-a împuşcat şi pe agentul Jarkov.

Calea lui Presniakov este marcată de uciderea slugilor ţariste şi e posibil ca acum criminalul să caute să ajungă pînă la el, la împărat! S-ar putea! Şi totuşi, cît de odios este pentru stăpînitorul Rusiei să se teamă de un Presniakov oarecare!

Faţa împăratului se strîmbă într-o grimasă neplăcută, iar muşchii obrazului i se zbătură într-un tic nervos. Văzînd accesul de isterie al augustului lor suveran, funcţionarii Secţiei a treia au răsuflat uşuraţi: bătălia era cîştigată, ţarul va pleca neapărat prin Simferopol...

La Petersburg însă oamenii biroului lui Kirilov munceau cu înfrigurare. Zilnic erau expediate ori soseau zeci şi zeci de telegrame cu menţiunea „Urgent, Secret". Şi toate aceste mesaje avertizau, ameninţau, preveneau, ori izolau pe cîte cineva, deschizînd cale liberă trenului special al majestăţii sale.

Niciodată pînă acum Kirilov și Kletocinikov nu mai lucraseră împreună atît de organizat și într-o asemenea înțelegere deplină. Cu o rapiditate și precizie de necrezut, ca o mașină, își îndeplinea ajutorul de secretar noua însărcinare primită din partea conducerii — cifrarea și descifrarea telegramelor strict secrete. Telegramele cu textul în clar poposeau apoi pe masa consilierului de stat, exact după trei minute de la descifrarea lor. Kletocinikov nu voia să-i cedeze nimănui nici un strop măcar din această muncă de mare răspundere, care îi permitea să se țină la curent cu toate măsurile luate pentru paza împăratului. Nu părăsea nici o clipă serviciul, dormea și mînca tot acolo, în cadrul secției. Se părea că de data aceasta gradul următor îi este asigurat.

La 14 noiembrie, Nikolai Vasilievici a pus pe birou, în fața șefului, o telegramă-fulger din Elisavetgrad :

„Astăzi în gara Elisavetgrad — scria în telegramă — a fost reținut de jandarmi un pasager necunoscut, sosit cu trenul de Odessa, care mergea spre Kursk și-și spune Efremov, cetățean onorabil al orașului Tula. A opus rezistență la arestare. În bagajul lui Efremov s-a găsit o cantitate de peste un pud de exploziv. La interogatoriu, a declarat că este socialist. Anchetez în continuare.

„Comandantul pichetului, maior Pallschau".

De-abia citi Kirilov telegrama și se repezi în graba mare spre cabinetul comandantului jandarmeriei. După vreo cincisprezece minute ieși de acolo extrem de mulțumit. Fredonînd încet o melodie, șeful agenturii îi arătă lui Kletocinikov rezoluția lui Drenteln.

Cu scrisu-i mărunt ca mărgeanul generalul-comandant a binevoit să-și aștearnă de-a curmezișul telegramei apostila care glăsuia : „Nu se pregătea, cumva, în vederea trecerii trenului imperial ?" Perspicacitatea uluitoare a conducerii îi crease lui Kirilov această bună dispoziție.

— Iată pe cine am pus noi mîna, noi amîndoi! se lăudă el. Negreșit că treaba asta a noastră o să se lase cu ceva decorații. La lucru, Nikolașka, la lucru !

Prin telegraf s-au cerut spre verificare datele de stare civilă de pe buletinul de identitate al lui Efremov — s-a ordonat să se difuzeze fotografia lui la toate formațiunile de

jandarmi din gubernii, pentru identificare. Cît despre materialul exploziv — cu toate că era considerat corp delict — Kirilov n-a mai cerut să fie înaintat la secție și a poruncit să fie distrus, acolo, pe loc.

În iureșul acesta de preocupări timpul a trecut pe nesimțite. Iată, în sfîrșit, comunicarea telegrafică — trenurile speciale au plecat din gara Simferopol. Au lăsat în urmă Harkovul... Orelul... Kaluga...

La 19 noiembrie, seara tîrziu, a venit înștiințarea că trenul imperial a ajuns cu bine în vechea cetate de scaun — Moscova.

— Iată-ne, frățioare, că am rezistat pînă la sfîrșitul schimbului, rosti Kirilov plin de importanță, adresîndu-se secretarului său. Putem să ne și odihnim, acum. La Moscova țarul va rămîne vreo două zile. Dealtfel, acolo răspund pentru persoana împăratului autoritățile locale. Poți să te duci și tu să faci nani, să te saturi de somn. Odihnește-te și pe urmă, cu forțe noi, la treabă!

Acesta însă îi întinse cu degetele tremurînde o telegramă abia sosită. Telegrama anunța că în imediata apropiere a Moscovei a fost aruncată în aer de răufăcători neidentificați încă cea de-a doua garnitură de tren — destinată suitei. Explozia a distrus vagonul al patrulea cu bagaje — tocmai vagonul în care trebuia să se afle împăratul, dacă ar fi călătorit cu acest tren și nu cu celălalt — cu primul.

— Au încurcat trenurile! răsuflă ușurat Kirilov. Mîna Domnului l-a scăpat pe țar!

„Nu, a greșit mîna lui Mihailov", îi trecu prin cap lui Kletocinikov. Dar surprinzînd privirea nedumerită a șefului, se reculese îndată și cu gesturi largi își atinse cu degetele fruntea și umerii, făcînd semnul crucii.

Ce să-i faci, dacă-i mîna Domnului!

KIRILOV CAUTĂ FIRELE

Toate ziarele rusești și de peste hotare se-ntreceau care mai de care să-și alimenteze cititorii cu cele mai noi vești cu privire la cele petrecute pe calea ferată Moscova-Kursk. Co-

loane întregi erau consacrate descrierii amănunţite a galeriei subterane de patruzeci şi cinci de metri, săpată pînă sub terasament, pornind dintr-o căsuţă modestă, în care locuia familia numitului „neguţător Suhorukov", erau reproduse declaraţiile martorilor oculari care văzuseră explozia, precum şi alte detalii legate de acest atentat.

Primele pagini ale revistelor ilustrate au fost ocupate timp de cîteva zile de fotografiile vagonului mutilat şi ale tunelului scos la iveală de explozia maşinii infernale. În articolele de fond se sublinia că atentatorii au încurcat trenurile printr-o minune a providenţei. În toate bisericile se slujeau acatiste.

Nikolai Vasilievici simţea însă că în spatele acestor serbări fastuoase, dedesubturile manifestărilor de bucurie abil regizate cu ocazia „salvării miraculoase a unsului lui Dumnezeu" se ascunde frica oficialităţilor în faţa forţei imense a duşmanului nevăzut.

Nu, potentaţii aflaţi la cîrmă nu se temeau numai de terorişti. Şi nici nu tremurau doar pentru viaţa ţarului. Într-o discuţie avută cu secretarul său, Kirilov a recunoscut deschis aceasta.

— Dacă ai fi văzut acum cincisprezece ani, cînd a fost primul atentat, ce se petrecea pe stradă. Oamenii se îmbulzeau în valuri nesfîrşite la biserici, peste tot se intona imnul „Doamne, ocroteşte-l pe ţar", fiecare ar fi fost în stare să le sfîşie cu dinţii gîtlejul nihiliştilor, „Nobilimea-i de vină, striga mulţimea, ei vor să-l omoare pe ţar, apărătorul nostru..." Uite ce se petrecea atunci ! Stăteam în alarmă zi şi noapte, pentru ca poporul să nu-l răzbune pe ţar, aruncîndu-se asupra nobililor sau a tot felul de intelectuali. Şi tot de pe atunci începură nihiliştii să le sucească puţin cîte puţin mintea meşteşugarilor şi ţăranilor — ba cu o broşurică, ba cu un manifest, ori cu vreun atentat. Dar acum ? Intru ieri într-o frizerie — să mai trag cu urechea ce vorbeşte lumea... Şi văd doi meseriaşi cu gazetele în mîini, amîndoi cam tomnatici, între două vîrste. Unul îi spunea celuilalt : „Mă-ntreb oare cît e posibil să-l tot hăituiască pe ţar ? Asta nu-i bine. Înseamnă că nu-i ordine în stat". Înţelegi, omul nu-i dojenea pe terorişti, ci pe noi ! Iar celălalt o luă mai de-a dreptul : „Trebuiesc chemaţi prin presă la palat ăştia cu bombele şi-ntrebaţi : «Ce vreţi, oameni buni, de la noi ?» Oricum se cheamă că au învăţat şi ei pe la universităţi, au capetele mai luminate, n-or fi nişte borfaşi

de rînd, ăştia nu omoară degeaba. Multe nedreptăţi mai sînt în maica noastră Rusie, oh cît de multe". Aşa că vezi şi tu cum s-a schimbat poporul în nici cincisprezece ani! Şi atunci despre ce o să mai vorbească oare după alţi cincisprezece? Iată ce-i pe drept cuvînt îngrijorător.

„Nu-i deloc prost", remarcă încă o dată, în gînd, Nikolai Vasilievici. N-a pierdut însă nici de data aceasta ocazia să-i strice dispoziţia şi aşa nu tocmai veselă a lui Grigori Grigorievici zicîndu-i:

— Am adus raportul agenturii externe, înălţimea voastră, l-aţi cerut ieri...

Kirilov îşi plimbă ochii peste „rezumatul" concluziilor cuprinse în documentul voluminos, întocmit pentru el de secretar. Raportul menţiona scăderea bruscă în Europa a prestigiului politic al guvernării lui Alexandru II, devalorizarea rapidă a devizelor ruseşti la bursele europene — aceste barometre ultrasensibile ale climatului politic de pe continent.

Bancherii prevăzători, se spunea mai departe în raport, se tem de izbucnirea revoluţiei într-un viitor foarte apropiat şi sînt ferm hotărîţi să nu mai acorde împrumuturi băneşti puterii ţariste. Iar fără împrumuturi străine — asta o înţelegea Kirilov — situaţia financiară a imperiului va deveni cît se poate de precară, ceea ce, la rîndul său, va da naştere la noi disensiuni de ordin intern.

— Ai crede că bubuitul acestei explozii s-a auzit în toată lumea, comentă mîhnit Grigori Grigorievici concluziile raportului. Nu degeaba i-au chemat azi la Palatul de iarnă pe Alexandr Romanovici Drenteln şi pe ceilalţi dregători...

Conţinutul autentic al discuţiei dintre ţar şi comandantul jandarmeriei a rămas secret pentru Kletocinikov. Însă prin Secţia a treia se bîrfea în surdină că ţarul i-ar fi amintit printre altele lui Drenteln despre prezicerea doamnei Lenormand. Pe vremea cînd împăratul se afla la Paris, renumita ghicitoare în cafea îi spusese că va reuşi să scape cu viaţă pînă la al optulea atentat; dacă va supravieţui şi celui de-al optulea, atunci va trăi pînă la adînci bătrîneţe. Doamnele de la palat se îndeletniceau de zor cu numărătoarea atentatelor... În anul 66 a tras asupra ţarului Karakozov, în anul 67 — Berezovski, în 79 — Soloviov, iar acesta e al patrulea atentat! Da, prin urmare lui Drenteln nu i-au mai rămas în rezervă decît trei atentate. Sărmanul general, n-are noroc şi pace — mai în-

tii erau să-l împuşte pe el, iar acum e pus sub amenințare lucrul cel mai de preț la care Drenteln ținea mai mult decît la viață — cariera lui de curtean. Cine are nevoie de un asemenea şef al securității, care nu cunoaşte nici măcar un nume, nici o casă conspirativă, nici o adresă de-a complotiştilor, şi nici nu poate să stabilească cel puțin identitatea criminalilor arestați! Circula zvonul că pensionarea lui Drenteln e un fapt hotărît.

Reîntors de la palat, comandantul jandarmeriei i-a convocat la el pe şefii de servicii, birouri, pe şeful Secției a treia. „Să faceți bine şi să nu contați numai pe voia lui Dumnezeu! îi preveni el amenințător. Ori îmi găsiți firele complotului, ori vi se taie capul! Locurile sfinte nu rămîn niciodată goale, aşa că pentru fotoliile dumneavoastră, domnilor, se vor găsi oricînd alții, mult mai tineri şi mai pricepuți!"

Pentru prima dată după atîția ani de serviciu consilierul de stat Kirilov îşi simți situația serios primejduită. Nu, nu, el unul încă n-are de gînd să demisioneze. Abia către bătrînețe a izbutit cu atîta trudă să dobîndească adevărata putere, influență, şi mai ales principalul, un salariu frumos — şi acum să se lipsească atît de uşor de toate astea?

— Excelență, de-abia putu să rostească Grigori Grigorievici, îmbătrînit dintr-o dată, adresîndu-se comandantului jandarmeriei, mai am o veste, nu tocmai proastă. Colonelul Novițki de la direcția polițienească a Kievului a stabilit, după fotografie, identitatea arestatului Efremov. Este fiul unui negustor din localitate, cu numele real de Grigori Goldenberg, evadat de doi ani din deportare de la Holmogorsk.

— Atunci, uite, căutați să lămuriți activitatea acestui Efremov-Goldenberg, ordonă mai-marele jandarmilor. Ocupă-te personal de el, aceasta-i ultima dumitale şansă, Kirilov.

După convocare, Kirilov s-a apucat să recitească raportul amănunțit al maiorului Pallschau în care erau arătate împrejurările arestării lui Efremov. Cu creionul în mînă, îşi însemna pe margini toate neclaritățile, punea semne de întrebare, se chinuia să stabilească linia de urmat în cursul anchetei.

Efremov a sosit la Elisavetgrad de la Odessa aducînd cu el şi geamantanul cu exploziv. Adică laboratorul de dinamită să fie la Odessa? se minună Kirilov, subliniind într-un loc raportul.

La Elisavetgrad, conform raportului, Efremov se pregătea să treacă în trenul de Kursk. Așa-așa... Era suficient să privești harta ca să-ți dai seama că drumul lui ducea spre Moscova. Dinamita, desigur, era destinată pentru galeria de sub locuința „negutătorilor Suhorukov".

În mîinile lui Kirilov — nu mai încăpea nici o îndoială — se găsea acum cheia multor alte mistere petrecute în ultima vreme.

Dar cum să folosească oare această cheie ?

Goldenberg-Efremov nu va vorbi de bunăvoie — aceasta rezultă limpede chiar din împrejurările în care fusese reținut. Indivizii de teapa lui rămîn muți și sub tortură. Kirilov se întorcea iarăși și iarăși la raportul maiorului, căutînd să descopere acolo cea mai mică posibilitate de a-l determina pe Efremov să facă mărturisiri. Și nu putea să găsească nimic.

Complotistul a fost arestat datorită măsurilor de prevedere luate de Kirilov. Cantaragiul de la coletărie din Elisavetgrad l-a chemat pe jandarmul din gară și l-a anunțat că geamantanul sosit cu trenul de Odessa i se pare suspect de greu. „Am primit ordin să fim atenți la bagaje !"... explică el. La magazia de coletărie a fost reținut pasagerul care s-a prezentat după geamantan : „Ce aveți înăuntru ? Unde-i cheia ?" Pasagerul se fîstîci, bîigui ceva în legătură cu un prieten, căruia îi aparține geamantanul și la care ar fi rămas și cheia. Aceasta le-a întărit și mai mult bănuielile !

Am trimis după maior, s-a trecut la percheziție. Și deodată... izbîndă — în buzunarul de la haină al pasagerului au dat peste cheia geamantanului cu pricina. Încîntați de cele găsite jandarmii au uitat pentru o clipă de arestat și acesta a avut răgazul să prefacă în fărîmițe o scrisoare și un bilet. Oricît au încercat ei pe urmă să lipească la loc aceste bucățele la sediul jandarmeriei locale, textul nu a mai putut fi reconstituit.

În timp ce jandarmii probau cheia la geamantan, arestatul străbătu în fugă încăperea bufetului și sări afară, pe peron. Sosit în grabă la fața locului, maiorul și-a găsit jandarmii în panică. Le-a scăpat, ticălosul ! Maiorul trimise doi jandarmi cu trăsura să-i taie lui Efremov accesul spre oraș, iar pe al treilea jandarm, împreună cu cantaragiul, i-a trimis pe urmele fugarului...

După ce a trecut de calea ferată Efremov a vrut pesemne să se ascundă în oraș, dar, văzînd trăsura cu jandarmii, a

luat-o de-a dreptul peste cîmp. Situația lui era disperată: aici nu cunoștea pe nimeni, oameni, locuri, totul era străin, buletinul și portofelul cu bani îi fuseseră ridicate la percheziție, iar urmăritorii se apropiau. Nu i-a mai rămas decît un singur lucru — să-și vîndă libertatea cît mai scump!

— Oprește, Efremov, stai!

Picioarele obosite îl ascultau anevoie, iar deznădejdea îi imobilizase tot corpul. Nu mai avea încotro s-o apuce! Și atunci scoase pistolul.

La strigătele jandarmilor alergară oameni din toate părțile căutînd să-i ațină calea — țărani, funcționari, ostași ai regimentului de husari, încartiruiți prin apropiere. Mulțimea care l-a împresurat pe fugarul sleit de puteri se apropia cu teamă de el. Amenințîndu-i cu pistolul, Efremov îi ținea la distanță pe urmăritori, dar cîțiva mai curajoși ajunseseră acum aproape, tot mai aproape.

Trebuia să tragă...

„La interogatoriu Efremov a declarat că nu a deschis focul, deoarece fiind înconjurat de cetățeni particulari, nu a vrut să facă victime inutile printre oameni cu desăvîrșire nevinovați".

— Ia te uită, cîtă noblețe, exclamă cu răutate Kirilov. A și încasat-o de la „oamenii nevinovați", după merit.

Gloata înfuriată s-a năpustit asupra fugarului încolțit lovindu-l cu pumnii, cu ciomegele și izbindu-l cu cizmele pe sub coaste.

„Dar și după aceasta, șase inși abia au reușit să-i lege lui Efremov mîinile la spate și să-l ducă la gară, atît de puternic și de înrăit era fugarul, care încercase chiar să-i muște", își încheia maiorul Pallschau raportul.

Oricît și-a bătut capul Kirilov cu acest raport, nu putea găsi nici o probă cît de cît mai serioasă, nici un fel de posibilități reale pentru continuarea cercetărilor.

În cartoteca Secției a treia despre Goldenberg nu s-a găsit aproape nimic; fiu de negustor cu vederi liberale, toți frații și surorile sale se aflau actualmente în surghiun, Grigori însuși a fost deportat pentru flecărelile sale din cercurile studențești, dar a fugit — iată, propriu-zis, tot ce știa poliția despre el. Puțin, extraordinar de puțin pentru o acțiune penală atît de complicată! Cu astfel de material n-ai să-l forțezi pe așa-zisul Efremov să vorbească. Nu ai cu ce.

Kirilov sună.

— Avem ceva nou despre Efremov? întrebă el pe Kletocinikov, cînd acesta intră înăuntru.

— Întocmai. Aflîndu-se în trecere prin Elisavetgrad generalul-aghiotant Totleben l-a vizitat pe Goldenberg-Efremov în celulă.

Kirilov sări ca ars. Guvernatorul-general al ținutului de sud al Rusiei, proslăvitul erou al apărării Sevastopolului, și unul dintre apropiații împăratului — Totleben în nici un caz nu putea să intre întîmplător în celula acestui nemernic...

— S-a dus în mod intenționat la Elisavetgrad! țipă șeful. Ne fură materialul de sub nas!

— Vreți să spuneți, înălțimea voastră... bîigui Kletocinikov cu uimire.

— Da! A fost special la Elisavetgrad. Clocește ceva. Și nu ni-l mai cedează în nici un caz pe Goldenberg.

— Bine, dar Goldenberg a refuzat să vorbească cu Totleben...

După fața lui Kirilov se putea vedea că aceasta nu mai avea nici o importanță.

— Consideră acțiunea ca pierdută pentru noi, încheie el acru. Raportul lui Pallschau clasează-l la arhivă; aici Kirilov stătu în cumpănă mai mult timp, se vedea cît de colo că se străduie să-și amintească, să întreprindă ceva. În cele din urmă ordonă secretarului rămas tăcut în așteptare să-i aducă dosarul lui Cernîșov...

Nobilul cu numele de Cernîșov și logodnica acestuia fuseseră arestați de curînd datorită unui denunț întîmplător. Un soldat oarecare semnalase cancelariei că o prietenă de-a lui citește cărți interzise. Fetișcanei i s-a făcut o percheziție și s-au găsit manifeste ale organizației „Narodnaia volia", iar Kirilov a amenințat-o la interogatoriu cu spînzurătoarea. Speriată la culme, fata a declarat că primise manifestele de la o doamnă, din casa lui Cernîșov. Au scotocit locuința din stradela Leștukov, unde cele descoperite de polițiști au întrecut orice așteptări. Au găsit multă literatură, un pud de dinamită, pistoale, mesaje cifrate, și diferite scheme și planuri de neînțeles. În curînd s-a stabilit că „logodnica" lui Cernîșov era o cunoscută ocnașă evadată [1]. În schimb, identitatea stăpînului

[1] E. N. Figner.

locuinței a rămas neclarificată și pînă acum de Secția a treia: acesta refuza cu încăpățînare să facă mărturisiri. Dar, cu simțul lui fin de copoi, Kirilov adulmeca în Cernîșov pe unul dintre activiștii de seamă ai mișcării ilegaliste.

Acum, verificînd materialele de anchetă, generalul se opri asupra desenelor presupusului inginer Cernîșov — deslușise în ele cîteva detalii care-i aminteau parcă vag de ceva. Oare unde anume mai văzuse el aceste coridoare, aceste încăperi?

Din nou răsună clinchetul clopoțelului.

— Trimite schițele pentru expertiză la Comandamentul poliției Capitalei, porunci șeful. Să ne comunice răspunsul cît mai urgent.

Ușa capitonată cu piele se închise fără zgomot în urma secretarului.

„Ce-aș putea să mai fac? se gîndi Kirilov, rămas singur. Așadar, în primul rînd îi punem cruce lui Goldenberg. Totleben nu-l va lăsa din mînă. Cernîșov... Ar trebui să aștept rezultatul expertizei: presimt că acolo e toată buba. Altceva? Doar un singur lucru mi-a mai rămas — să-l chem pe Palkin — a agățat pe stradă un individ suspect. Poate măcar aici vom da peste ceva care să merite. Firicelul e subțire, totul e, nu știu cum, șubred, nimic solid, dar ce te faci cînd nu-ți cade altceva mai bun. E-hei, în ultima vreme norocul ne-a cam ocolit!..."

Kirilov se uită la pendula uriașă cu cadranul aurit, care se înălța monumentală ca un turn lîngă fereastra cabinetului. Da, e timpul! A sosit ora întîlnirilor sale cu agenții. Își scoase tunica de uniformă, o ascunse cu grijă în dulap, apoi se îmbracă cu o haină obișnuită, își aruncă pe umeri un palton vechi, mai jerpelit, își îndesă pe frunte o pălărie uzată de fetru. După ce dădu la o parte draperia decorativă, împodobită cu franjuri, șeful agenturii pipăi în spatele acesteia o mică încuietoare, răsuci cheia în broască și se strecură pe neobservate afară din birou, prin ușa secretă.

Întîlnindu-l pe stradă pe moșnegutul acesta scund, cu obrajii bărbieriți și mișcările repezi, trecătorii se dădeau la o parte făcîndu-i loc. Călca pe trotuar cu atîta prestanță și siguranță, încît impunea tuturor un respect deosebit.

Dar iată și clădirea așezată pe colț, la încrucișarea dintre Fontanka și Nevski. Șeful agenturii politice intră înăuntru cu pasul ferm, să primească rapoartele zilnice ale agenților filaju-

lui și să le dea dispoziții pentru urmărirea celor suspecți. Aici, în liniștea cea mai adîncă, se desfășura așa-zisa activitate de „importanță statală covîrșitoare".

PORTARUL, PORFIRI ȘI REVOLTA NATAȘEI

Degeaba socoteau palavragiii din preajma palatului, însuflețiți de prezicerile doamnei Lenormand, că la 19 noiembrie țarul scăpase de-al patrulea atentat, și ca atare îi mai rămăseseră în rezervă încă patru încercări. În realitate însă atentatul din 19 noiembrie nu era al patrulea, ci al șaselea la număr, astfel că superstițioșilor curteni le-a mai rămas de fapt foarte puțin timp pentru a-l aștepta pe al optulea — ultimul.

Totuși, unde s-au mai petrecut oare celelalte două atentate, despre care nu bănuise nimic țarul însuși și nici unul dintre locuitorii Rusiei ?

Conducătorii de la „Narodnaia volia" au ținut seama de trista experiență a tentativelor individuale întreprinse de Karakozov, Berezovski și Soloviov. Cea mai mică nereușită, o greșeală de ochire a trăgătorului și atentatorii nimereau în ștreang, iar asupra țării se abătea un nou val de represalii polițienești cumplite și nemiloase.

Organul suprem al partidului — Comisia organizatorică a Comitetului Executiv a hotărît de această dată să „vîneze" ursul cu șanse cît mai sigure de succes. Spre magistralele feroviare care duceau din sud către capitală fuseseră îndrumate nu una, ci trei echipe de artificieri ai grupării revoluționare. Primiseră sarcina să mineze cu ajutorul galeriilor subterane terasamentul liniilor ferate interceptînd toate căile de acces pe unde se putea întoarce țarul spre reședință și să-și acorde între ei ajutorul necesar.

Concomitent cu aceștia, dinspre sud a plecat încă o echipă suplimentară însărcinată cu supravegherea trenului imperial, condusă de Andrei Presniakov.

În același timp la vice-guvernatorul Odessei s-a prezentat în audiență o doamnă fermecătoare, ale cărei maniere alese arătau că face parte din înalta societate. Pe un ton categoric

și autoritar, doamna a cerut ca sărmanul ei rîndaș de curte să fie angajat undeva să lucreze tot timpul în aer liber, fiind bolnav de tuberculoză. Vice-guvernatorul n-a putut să refuze rugămintea acestei solicitatoare atît de grațioase, astfel că Mihailo-Frolenko împreună cu soția sa fictivă — Lebedeva, inimoasa lui ajutoare (și viitoare coacuzată la proces) a primit un post de revizor de cale la Direcția regională ferovíară Odessa.

Andrei Presniakov descoperise însă că trenurile imperiale nu se aflau la Odessa, ci la Simferopol. În această situație era evident că lucrările de minare de la Odessa nu mai erau necesare, deoarece țarul, nu se știe din ce motive, și-a modificat ruta inițială și a hotărît să plece pe alt drum. Kibalcici, tehnicianul principal al partidului, a scos din Odessa jumătate din dinamită pentru echipa lui Andrei Jeliabov, iar Grigori Goldenberg urma să transporte restul la Moscova, pentru „neguțătorii Suhorukov". Așa s-a făcut că țarul a scăpat de primul atentat, fără să afle măcar despre aceasta.

A doua echipă de artificieri lucra în stația Alexandrovsk (azi Zaporojie). Aici, mina a fost instalată fără greutate sub linia ferată. Cînd s-a apropiat trenul imperial, Vanecika-Okladski i-a strigat lui Taras-Jeliabov: „Foc!" Acesta a împreunat capetele detonatorului electric și toți înmărmuriră așteptînd... Și — nimic! Bocănind ritmic au trecut pe deasupra minei vagoanele cu țarul și cu suita lui, îndepărtîndu-se, pînă cînd au dispărut în ceața dimineții.

În noaptea următoare, artificierii s-au strecurat pînă la terasament; Vanea-Okladski a găsit locul unde se rupsese șnurul. Se vede că fusese retezat de lopata cantonierului, care nivela terasamentul în vederea trecerii împăratului.

Astfel s-a soldat în mod fericit pentru țar și cel de-al doilea atentat, iar guvernul n-a avut habar nici de acesta.

Membrilor organizației le mai rămînea o ultimă șansă. Și în apropierea Moscovei explozia în cele din urmă s-a produs! Din nou însă un insucces. Presniakov anunțase exact sosirea trenului imperial, „neguțătoarea Suhorukova" (Sofia Perovskaia), care urmărea apariția locomotivei la orizont, a dat la timp semnalul pentru explozie, fluturîndu-și broboada din tufele de lîngă calea ferată.

Aici însă s-a întîmplat ceva de neînțeles. Artificierul, căruia i s-a poruncit să stabilească contactul între firele detona-

torului, a căzut într-un fel de transă hipnotică. Nemişcat, cu ochii sticloşi, a petrecut cu privirea trenul, care depăşise acum locul primejdiei. „Ce-ai făcut!" îi strigă Mihailov, care s-a dezmeticit primul. Omul părea într-adevăr că se trezise abia atunci : „Ce-o să fie acum!" se căină el. Mai mult de disperare, decît din calcul, Portarul îi porunci : „Distruge al doilea tren, doar n-o să pierdem mina!" De această dată detonatorul a acţionat cu promptitudine... [1]

Nici după cel de-al treilea eşec membrii organizaţiei nu s-au lăsat descurajaţi şi au început preparativele în vederea bătăliilor viitoare.

În primele zile după atentat, Mihailov nu s-a întîlnit cu Kletocinikov ; mai ales că sarcinile organizatorice îl copleşiseră cu totul. Aveau de pregătit un nou atentat, trebuiau totodată să şteargă urmele galeriilor săpate la Odessa şi Alexandrovsk, dar sarcina principală era să-i treacă urgent peste graniţă pe „neguţătorul Suhorukov" (Lev Gartman), Poetul (Morozov) şi pe soţia acestuia Olga — după care alerga poliţia, de-i sfîrîiau călcîiele. Chiar pe sub nasul poliţiştilor au reuşit să-i scoată din ţară şi să-i trimită în Franţa pe destoinicii ilegalişti care participaseră la lucrările de minare din Moscova.

Abia după ce a terminat toate aceste treburi, a putut şi Mihailov să se ocupe în sfîrşit în mod serios de lupta nemijlocită împotriva agenţilor filajului şi împotriva informatorilor secreţi ai Secţiei a treia. Dealtfel era nemulţumit de multă vreme de felul în care erau exploatate informaţiile furnizate de Kletocinikov.

În ultimul timp partidul îşi sporise în mod neobişnuit numărul membrilor, oamenii săi acţionau în numeroase uzine şi fabrici, pătrunseseră în unităţile armatei, stabiliseră legături cu echipajele flotei ; nu exista în Rusia oraş universitar sau centru industrial unde agitatorii de la „Narodnaia volia" să nu-şi fi desfăşurat activitatea. De aceea Mihailov considera că nu mai este posibil ca resortul revoluţionar de contrain-

---

[1] În felul acesta sînt descrise evenimentele de mai sus în memoriile lui Lev Tihomirov, unul dintre membrii de seamă ai Comitetului Executiv. Există totuşi şi o altă versiune : membrii organizaţiei nu au putut afla exact cu ce garnitură va pleca ţarul şi din greşeală au aruncat în aer trenul suitei şi nu pe cel imperial.

formații să fie lăsat mai departe să lucreze folosind aceleași metode primitive ca pînă acum. Semnalizările primite despre provocatori și agenți ajungeau foarte încet pînă la toate celulele organizației și erau folosite într-o măsură prea mică în activitatea practică a acesteia. În creierul eminentului organizator se născu planul făuririi unei rețele noi și mai cuprinzătoare pentru a contracara acțiunile poliției secrete. În fruntea ei își pusese în gînd să-l numească pe prietenul său Alexandr Barannikov.

Ambii Alexandri se cunoșteau încă din copilărie. Cu timpul, unul dintre ei, Mihailov, deveni student — tehnolog, iar celălalt, Barannikov — elev al școlii militare de ofițeri Pavlovski. Cu cîțiva ani în urmă poliția a găsit uniforma, chipiul și cizmele iunkerului Barannikov pe gheață, lîngă o copcă, și s-a grăbit să-l treacă pe „nefericit" în categoria sinucigașilor. În lumea conspirativă însă își făcu apariția tot de atunci Innokenti Koșurnikov, sau tovarășul Porfiri. El a fost acela care a participat la executarea comandantului jandarmeriei Mezențev, și ulterior a preparat sub conducerea unor tehnicieni cu experiență dinamita de care aveau nevoie pentru atentat. Era greu de imaginat o candidatură mai potrivită ca aceasta pentru postul atît de însemnat și de mare răspundere ca acela de șef al organului contrainformativ revoluționar.

Din ordinul lui Mihailov, Natașa i-a expediat lui Kletocinikov o carte poștală în care scria că dorește să-l vadă, iar în ziua stabilită în locuința fetei s-au întîlnit cei doi: Portarul și Porfiri. Văzîndu-l pe acesta din urmă, Natașa se îmbujoră. Porfiri îi era rudă apropiată, fiind bărbatul Marici, sora ei mai mare.

Fetișcana i s-a aruncat de gît, și-a sărutat cumnatul, l-a asaltat cu întrebări despre soră-sa.

— Marișka e la Moscova, bubui drept răspuns Barannikov cu vocea-i groasă de bas, uite răutăciosul ăsta de Portar ne-a despărțit. Ți-a trimis în schimb o scrisoare, din care vei afla totul.

Și-i întinse fetei un pliculeț. Natașa suspină, smulse scrisoarea din mîinile lui, și cuprinsă de nerăbdare sfîșie odată cu plicul și marginea hîrtiei, apoi necăjită de propria-i stîngăcie izbi cu piciorul în pămînt, alătură bucățile rupte și se apucă să citească cu nesaț. Se făcu liniște. Natașa reciti de cîteva ori epistola, apoi pe neașteptate, într-un gest copilăresc, își

lăsă capul în piept și se porni să plîngă înăbușit. Mihailov presimțise aceasta...

Relațiile dintre cele două surori erau deosebit de complicate. Din copilărie Natașa a pizmuit-o pe Maria ei dragă, care era uimitor de frumoasă. Acasă, la Orel, soră-sa era mereu înconjurată de oamenii cei mai deștepți și cei mai interesanți din orașul natal. Cu trecerea timpului, pe femeia aceasta isteață și curajoasă ajunseseră s-o cunoască ilegaliștii din multe orașe ale Rusiei. Cele mai importante grupări ale narodnicilor își disputau dreptul de a o socoti un membru al organizației lor. Maria a fost singura femeie invitată să participe ca delegată la congresul pentru constituirea organizației „Narodnaia volia" ținut la Lipețk.

Acum, Maria îi făcea cunoscut Natașei că activează împreună cu tovarășii la Moscova.

„Dar tu cum o mai duci, micuțo ?" o întreba ea în scrisoare.

Iar Natașa ce putea să-i spună ? Că nu face nimic, că-și irosește fără rost cei mai frumoși ani, și lîncezește între patru pereți, neștiind singură pentru ce și nici cui îi folosesc toate astea...

— Nu mai pot... suspina ea printre lacrimi, nu mai pot trăi astfel. Mereu, mereu singură. Stau ca într-o temniță, într-o celulă separată. Toți oamenii muncesc, riscă, iubesc, luptă, iar eu... Pentru ce oare ? O să-mi pierd mințile, am să înnebunesc de atîta singurătate și plictiseală. O-oh !

— Da ce-i cu tine, Natașenka, draga mea ! se apleacă spre ea Porfiri căutînd s-o potolească.

— Zile în șir același și același lucru, îl împinse încet Natașa. Nu scoate capul nicăieri, nu lega cunoștințe, nu te întîlni cu nimeni. „Natașenka, sarcina dumitale principală și unică este să înlături toate bănuielile" — îl imită ea pe Portar. O dată pe săptămînă, de ochii vecinilor, îmi conduc și-mi sărut logodnicul, căruia nu-i știu nici măcar numele și în aceasta constă toată activitatea mea ilegală. În curînd se împlinește un an, Sașa ! De un an întreg durează toate astea ! Un an din viață !

— Dar asta-i foarte important ! prinse glas Mihailov.

— Maria trăiește ca un om adevărat, nu-l ascultă fetișcana. Activează ! Și eu sînt om, îmi doresc și eu fericirea. Un pic de fericire. Nu-mi pasă dacă mor, dacă putrezesc în închi-

soare, ori mă spînzură, dar în plină acțiune, nu ca o cîrtiță oarbă care-și păzește vizuina. Nu-mi dau nici seama ce păzesc, nu știu nimic...

„Și-a ieșit din fire, fetișoara, se gîndi cu durere Mihailov. Și e de înțeles — s-a rupt de lume, era pornită pe fapte de eroism și cînd colo am pus-o să păzească o casă pustie. Dar ce-i de făcut ? S-o schimbăm ? Imposibil. Iar pe de altă parte nu-i de dorit să-i dezvăluim nici măcar sensul celor ce se petrec aici, în casa aceasta. Taină, numai o taină desăvîrșită l-a salvat pînă acum pe Kletocinikov și odată cu el alte zeci de oameni de-ai noștri. Fata nici nu bănuiește măcar ce sarcină mare i s-a încredințat. Casa conspirativă cea mai importantă ! Iar ea, prostuța, crede că lîncezește. Oare ce-am putea să facem ? Cum să punem capăt acestor izbucniri isterice ? Uite, că trebuie să sosească dintr-o clipă în alta Kletocinikov. Ah, ce rău s-au mai încurcat toate..."

Mihailov i-a mîngîiat cu palma cozile căzute pe spate, Barannikov i-a șters cu batista lacrimile și încetul cu încetul suspinele fetei s-au mai domolit.

Iar atunci cînd, drept recompensă pentru destoinicia dovedită, i s-a promis că va fi schimbată în curînd și luată să participe la „vînătoarea ursului rusesc", fetișcana se liniști de-a binelea.

Și tocmai la timp. Pentru că îndată se auzi soneria și în ușa descuiată în mare grabă își făcu apariția „logodnicul". Oarecum mirat de prezența unui necunoscut în odaie, dar mai ales de ochii umflați de plîns ai Natașei, musafirul a rămas tăcut, chiar mai tăcut ca de obicei. Așezîndu-se cît mai comod pe canapeaua-i preferată, Nikolai Vasilievici nu scoase nici o vorbă, așteptînd aprobarea Portarului de a-i prezenta obișnuitul raport...

În sfîrșit, acesta îi făcu semn cu capul...

PERSPECTIVELE SECȚIEI A TREIA

Expunerea nu a fost lipsită de reproșuri. Kletocinikov era nemulțumit de îndelungata absență a lui Mihailov din Petersburg. Datele urgente obținute de el au rămas nefolosite o

vreme destul de lungă şi poliţia a avut răgazul să mai înşface pe cîte cineva. Mihailov l-a prezentat lui Nikolai Vasilievici pe Porfiri drept noul curier de legătură al Centrului şi i-a făgăduit ca în viitor niciodată şi sub nici un motiv să nu întrerupă contactul cu Kletocinikov pentru o perioadă atît de îndelungată.

Oarecum împăcat, Nikolai Vasilievici abordă problemele principale.

— Activitatea Secţiei a treia, mai precis activitatea agenturii noastre este orientată actualmente pe trei direcţii. Prima se referă la această persoană...

Kletocinikov scoase din buzunar portofelul negru de piele şi trase nerăbdător dinăuntru o mică fotografie.

Obiectivul imortalizase pe hîrtie chipul unui tînăr cu faţa cam bucălată pe care ieşea în evidenţă nasul gros, alungit către vîrf şi o frunte îngustă. Barbişonul de formă pătrată dădea întregii sale figuri un aer bărbătesc, însă impresia cea mai stranie ţi-o lăsau ochii. Ai fi zis că tînărul s-a mirat de ceva într-o zi, şi aşa mirat a rămas pînă acum, uitîndu-se întrebător la oameni şi aşteptînd parcă să afle de la ei un lucru deosebit de complicat, pe care nu-l putea înţelege...

— Grişka... şopti Portarul.

— Da, Grigori Goldenberg, confirmă Kletocinikov. L-au reţinut întîmplător într-o gară, fără să ştie măcar pe cine arestează...

Portarul era deja informat despre arestarea lui Goldenberg, aflase vestea de la Kibalcici, tehnicianul-şef al partidului, reîntors de curînd din sud. Totuşi, nu se putea obişnui cu gîndul că drăguţul, devotatul şi curajosul Grişa se află la închisoare. La drept vorbind, la timpul său Grişa îl cam stînjenise pe Alexandr Mihailov cu dovezile lui de adoraţie nemărginită şi pe-alocuri slugarnică. Acum însă toate acestea erau date uitării şi nu mai păstrase în memorie decît dîrzenia lui Goldenberg, puritatea lui împinsă pînă la o naivitate înduioşătoare şi mai ales ataşamentul său pentru cauza revoluţiei. Toţi tovarăşii îşi aminteau cu emoţie cu cîtă greutate evadase Grişka din surghiunul de la Holmogorsk, cum l-a lichidat apoi pe călăul revoluţionarilor din sud, prinţul Kropotkin, cu cîtă mîndrie susţinea în orice ocazie că seara cînd l-a executat pe satrapul acesta ţarist a fost cea mai fericită din viaţa lui. După aceea s-a contrazis amarnic cu Soloviov

revendicîndu-și dreptul de a trage asupra țarului și numai supunîndu-se hotărîrii majorității i-a cedat această favoare prietenului și rivalului său.

— Și zici că l-au arestat întîmplător ? se asigură Mihailov.

— Absolut întîmplător.

— Unde-i acum ?

— În închisoarea din Odessa.

— De ce la Odessa ?

Kletocinikov săltă din umeri. De unde să știe el ce au de gînd jandarmii acolo, în sud ? Probabil că în închisoarea din Odessa lui Goldenberg i se întinde vreo cursă. Totu-i posibil...

— Despre Goldenberg să mă ții la curent în permanență, iar în cazuri extreme, poți veni chiar la hotel, ordonă Portarul.

Kletocinikov înclină capul afirmativ.

— Iată și cea de-a doua direcție a activității noastre, scoase el o altă fotografie... Acesta-i un oarecare domn Cernîșov, arestat de asemeni din întîmplare.

Mihailov aflase de acum și despre arestarea lui Cernîșov — toți tovarășii au fost avertizați și toate legăturile cu locuința acestuia au fost rupte la timp.

— La el s-au găsit schițele. Le-au trimis la comandamentul poliției capitalei, anunță Kletocinikov.

Profesiunea lui Nikolai Kletocinikov l-a învățat să observe discret toate mărunțișurile ; cu timpul a devenit chiar un obicei, ce-i drept nu întotdeauna comod în viața de toate zilele. Iată și acum, a remarcat îndată că, auzind noutatea cu Cernîșov, Porfiri a rămas liniștit, pe cînd degetele lui Mihailov băteau nervos toba pe genunchiul care-i tresărise abia perceptibil.

Concluzia era evidentă : schițele ascundeau o taină pe care nu o cunoșteau prea mulți tovarăși, nici în centrala partidului. Portarul știa despre ele — Porfiri nu. Interesant...

— Mai este ceva ?

— A treia linie de muncă a agenturii o constituie cazul referitor la descoperirea arhivei de la biroul de pașapoarte și buletine...

Cu cîteva zile în urmă, celui mai iscusit dintre filorii lui Kirilov, anume Palkin, i s-a ivit ocazia să urmărească pe stradă un „nihilist“ suspect. Imediat locuința acestuia a fost percheziționată și s-a găsit un depozit de ștampile, copii după acte de identitate și altele.

— Notează-ţi numele sub care figurează în arhivă tovarăşii asupra cărora Secţia a treia va întreprinde investigaţii şi schimbă neîntîrziat toate buletinele de identitate, spuse calm Kletocinikov. Să-ncepem cu Bezmenov...

După ce a dictat vreo douăzeci de nume, Kletocinikov părăsi locuinţa condus de Nataşa. Portarul se întoarse spre Porfiri. În tot răstimpul acesta Barannikov a stat tăcut, ochii însă îi scînteiau.

— Omul acesta, Nikolai Kletocinikov, îţi va fi principalul ajutor în noua ta funcţie, i se adresă Mihailov. Mîine să treci pe la tipografie şi să-i spui gazdei să-ţi dea caietul cu scoarţele de muşama, pe care-l ţine la ea în dulap. Studiază-l cu atenţie şi apucă-te de lucru! Comisia organizatorică ţi-a repartizat pe Podbelski, Kogan, Sablin, Kotik, Tîcinin, Sidorenko. În total vreo cincisprezece oameni. Pune-i să identifice pe toţi spionii poliţiei după listele lui Kletocinikov şi să-i preia în supraveghere. Ne interesează casele lor conspirative, legăturile, sursele de informaţii, totul! Te scoatem temporar de la dinamită. Dealtfel, Kibalcici a şi fost anunţat. Ne-am înţeles?

Brunetul chipeş se ridică uimitor de sprinten în picioare, se răsuci pe călcîie şi, fără să spună nici un cuvînt, ieşi în antreu. Acolo o sărută pe Nataşa pe obraz şi puse mîna pe clanţă.

— Încotro? îl strigă din urmă Portarul, neputîndu-şi stăpîni curiozitatea.

— În stradela Sapiornîi.

S-a închis uşa după Barannikov. Un zîmbet duios înflori pe buzele Portarului: aşa l-a cunoscut întotdeauna pe mutul acesta de Saşa Barannikov. Nu-l rabdă inima să aştepte pînă mîine! Resortul de contraspionaj va începe să funcţioneze încă de azi — Saşa a şi trecut la acţiune.

CINE-I DOMNUL LÎSENKO?

Stradela Sapiornîi este o ulicioară mai dosnică populată de oameni aşezaţi, în majoritate funcţionari cu oarecare dare de mînă. Nu-i un centru tocmai aristocratic, dar cu toate că

unele clădiri au pînă la patru etaje aici e destulă liniște, lumină, și gospodinelor le place să se stabilească în acest cartier de unde le vine aproape să cutreiere magazinele de pe Nevski sau Litenîi.

În septembrie 1879 în imobilul de la numărul zece au poposit niște locatari noi — soții Lîsenko.

Consilierul în retragere Lîsenko a venit aici mai devreme, însoțit de prieteni, a cercetat apartamentul format din trei încăperi, s-a interesat de rînduielile casei, și a lăsat impresia unui domn respectabil. Mai ales s-a bucurat foarte mult, aflînd că în casă nu sînt femei care subînchiriază camere mobilate și nici locatari din rîndul studenților, tinerilor și, în general, a celor certați cu legea! A lăudat curățenia și iluminatul ambelor intrări — principală și de serviciu; s-a interesat de panorama ce se deschide de la fereastră spre oraș. Constatînd că, deși una din ferestrele apartamentului răspunde spre calcanul clădirii învecinate, peste gard se poate vedea totuși în stradă, consilierul pocni din degete și spuse mulțumit: „O comoară".

După două zile soții se mutară.

Aveau o mobilă cam uzată, dar încă destul de bună — mobilă obișnuită pentru un slujbaș cu stare mijlocie. În timpul mutării, chiriașul se tot învîrtea pe lîngă trei cufere grele, și se ruga de rîndașii care-l ajutau să le transporte mai cu atenție. Drept recompensă oamenii au primit un bacșiș gras și din prima zi și-au dat seama că au de-a face cu niște boieri cumsecade.

Doamna Lîsenko era tînără, drăguță și comunicativă, o zvîrlugă veselă și nepăsătoare, care nu prea știa de rosturile gospodăriei. Toate grijile casei erau lăsate pe seama Anușkăi, o slujnică gureșă și pricepută.

Anușka făcu repede cunoștință cu toți portarii, vecinii, negustorii, îi plăcea să pălăvrăgească, să-și vorbească stăpînii pe la colțuri. Băcanii căutau s-o îmbuneze, iar măcelarul i-a oferit chiar o cutie mare de bomboane, să ia carne numai de la el. De atunci, în fiecare dimineață, spre apartamentul lui Lîsenko alerga băiatul de la măcelărie, cu pachete.

Apoi Anușka a plecat, iar familia Lîsenko a luat-o pe Maria. Noua slujnică era nervoasă, mofturoasă, dar mai ales obraznică și portarii o dezaprobau pentru purtarea ei.

Soţii duceau o viaţă retrasă. Nu se duceau nicăieri, fiind vizitaţi de vreo doi-trei prieteni care veneau destul de des pe-acolo, ce-i drept. Unul dintre ei, locotenent în rezervă, purta o mustăcioară scurtă modernă şi un cioculeţ mătăsos, celălalt înalt, chipeş, cu pielea brună şi ochii arzători avea o alură de militar, cu toate că era îmbrăcat în haine civile. Se prea poate să fi fost şi el rezervist. Mai era şi al-treilea, acela însă aproape din noiembrie n-a mai dat pe aici. Despre el se zvonea că ar fi amantul doamnei.

Toate acestea le-a povestit portarul copoiului de la comandamentul orăşenesc, care se interesa de familia Lîsenko.

— Ai fost vreodată în apartamentul lor ?

— O locuinţă obişnuită. Cu bucătărie, masă, plită...

— Dar apartamentul, apartamentul cum arată ?

— Pe ăştia, de-alde noi, nu-i primesc mai departe de bucătărie. În sufragerie, să nu mint, am fost o dată. Staţi să-mi amintesc... Portretul majestăţii sale împăratului, trebuie să vă spun, unul mare, mare de tot. Sub portret — divanul, la mijloc e masă, o jumătate de duzină de scaune... şi totul acoperit cu şervეţele de dantelă.

Copoiul dădu din umeri şi vru să se îndepărteze, cînd deodată portarul îl trase de mînecă :

— Iată-l şi pe domnul Lîsenko, se întoarce de la plimbarea de după prînz. Vreţi să-l vedeţi ?

Pe trotuar venea spre casă cu pasul grav un boier plin de importanţă. Simţul înnăscut al independenţei, aristocratica încredere în sine intrată în sînge şi-n trup, toate acestea dădeau mersului său un aer de superioritate impunătoare, după care puteai fără greş cunoaşte pe un nobil rus, de viţă veche. Şuba îmblănită îi stătea admirabil pe corp — nu, nu era dintre cele mai scumpe, însă de ajuns de arătoasă, iar pe nas îi strălucea un *pince-nez* cu rama de aur.

Cu un gest maşinal portarul se plecă, iar copoiul fără să vrea îşi scoase şi el pălăria. Lîsenko le răspunse printr-o scurtă înclinare a capului şi, fără să privească în lături, se îndreptă ţeapăn spre uşa de la intrare.

Reîntors la birou, agentul i-a povestit comisarului de poliţie că n-a descoperit nimic suspect în privinţa lui Lîsenko — o familie obişnuită de funcţionari.

— Credeai poate că vei găsi niscaiva terorişti cu dinamită ? oftă comisarul în zeflemea. Nu, frăţioare, Secţia a treia ne

lasă nouă numai treburile mărunte, caimacul şi-l opresc pentru ei.

La poliţia orăşenească moravurile erau cît se poate de simple, patriarhale, nu ca la Secţia a treia. Aici nu se prea omorau cu păstrarea secretului, iar pe clănţăii de la investigaţiile politice nu-i priveau cu ochi buni şi-i înjurau peste tot pentru îngîmfare, pentru salariile nemeritate — după părerea poliţiştilor — dar mai ales pentru faptul că le luau pe agenţii cei mai capabili. Iată de ce comisarul de la circumscripţie socotea că poate să-i povestească şi secretarului său despre ultimul eşec al jandarmilor.

Nu demult, aceştia puseseră mîna pe un depozit întreg de formulare, ştampile şi imprimate oficiale cu antet. Cele mai importante documente le-a luat Secţia a treia, le-a controlat, însă fără rezultat, fiindcă posesorii buletinelor de identitate false reuşiseră de mult să-şi preschimbe actele. Hîrtiile de mai mică importanţă serviciul secret de investigaţii le-a transmis comandamentului poliţiei capitalei. Desigur acolo nu s-a găsit nimic deosebit şi operaţiunile de verificare se desfăşurau anevoie...

Şi totuşi...

Comisarul îi arătă agentului o foaie de hîrtie liniată de mînă. Copoiul o privi atent şi deodată îşi ţuguie buzele de mirare: în faţa lui era o copie a buletinului lui Lîsenko.

— A fost găsită în lada de gunoi, îl lămuri comisarul. S-au făcut cercetări — totul e în regulă, buletinul domnului Lîsenko este autentic. Lîsenko e chiar Lîsenko — lucru pe deplin stabilit, aşa că să nu-ţi închipui cine ştie ce. Se pare însă că el i-a dat cuiva să scoată o copie după buletin şi această copie a servit ca model la confecţionarea unor buletine false. Pentru orice eventualitate şi ca să aibă cugetul împăcat că şi-au făcut datoria, cei de la poliţia secretă au hotărît să facă o descindere la locuinţa lui Lîsenko şi totodată să-l întrebe cui anume i-a dat buletinul.

Copoiul se schimbă la faţă de supărare — se vede treaba că n-o să aibă parte de somn nici la noapte.

— Nu te lenevi, nu te lenevi, îl apostrofă comisarul. Şi aşa am tot amînat această percheziţie din noiembrie pînă în ianuarie, nu se mai poate s-o lungim mereu. E timpul să încheiem socotelile cu arhiva. Să iei cu tine vreo doi vardişti şi pe la două noaptea...

...La orele două noaptea, patrula s-a oprit în stradela Sapiornîi. Totul decurgea în ordine: doi portari fură postați la scara de serviciu, iar echipa de polițiști însoțită de portarul-șef se îndreptă spre intrarea principală și sună la ușa apartamentului.

— Cine-i? întrebă un glas de femeie.

Copoiului i se păru că-l privește cineva prin ferăstruica de lîngă ușă, care dădea spre palierul scării.

— O telegramă pentru domnul Lîsenko! anunță polițistul folosind minciuna obișnuită în asemenea ocazii.

— Du-te dracului! se auzi pe-neașteptate de după ușă. Apoi se făcu liniște.

...Dac-ar fi știut din timp poliția că aici, pe această adresă, nu putea sub nici o formă să sosească vreo telegramă... Văzîndu-i pe polițiști, Sofia Ivanova (doamna Lîsenko) se repezi să trezească pe toată lumea. Împlinise abia nouăsprezece ani, dar la activul ei se numărau deja două procese și două evadări din surghiunul de pe meleagurile Kemei. Avînd o bogată experiență în domeniul percheziţiilor, știa ce anume trebuie să facă și acum: nu degeaba, tocmai acestei femei delicate și atrăgătoare, Mihailov și Kviatkovski i-au încredințat rolul de „patroană a stradelei Sapiornîi" — păzitoarea bunului cel mai de preț al partidului — a tipografiei lor clandestine.

Înainte de toate femeia l-a trezit pe Nikolai Buch — domnul Lîsenko.

— Scoală! Poliția!

Lîsenko se rostogoli într-o clipă din pat și băgă mîna sub pernă după pistol. Apoi o ajută pe Sofia să urnească lada așezată în fața ușii care răspundea în odaia vecină și se repezi în antreu. Sofia intră în fugă în „dormitor". Aici, în mijlocul încăperii, ferită în mod obișnuit printr-un paravan de privirile vizitatorilor ocazionali, trona urcată pe canapea o mașină de tipărit. În colțurile camerei erau mese cu litere de cules, iar pe dușumea, întinși pe topurile mari de hîrtie, sforăiau îmbrăcați doi oameni — zețarii tipografiei ilegale, prizonierii voluntari ai acestei chichinețe.

— Poliția!

Zețarii săriră în picioare și se repeziră în urma lui Buch în antreu, unde se auzea zbîrnîitul prelung al soneriei, în

timp ce copoiul nedumerit la culme repetă întruna: „Deschideţi, aveţi o telegramă!"

Sofia rămase singură în tipografie. Ce să facă acum, cum să procedeze? Încă aseară, în timpul mesei, „slujnica" lor Maşa — ilegalistă şi ea — îl întrebase în glumă pe Buch:

— Dar pe noi, femeile, ne spînzură?

(Cu toate că Nikolai avea asupra lui buletinul autentic al răposatului domn Lîsenko şi nu unul fals — toţi cei de aici ştiau prea bine că stăpînul casei nu era defel funcţionar, ci nobil sadea, nepotul unui senator cu vază. Buch cunoştea legile pe dinafară şi de fapt era socotit un fel de jurisconsult al partidului.)

Auzind întrebarea, se gîndi un timp luîndu-şi o înfăţişare gravă, apoi răspunse cu convingere:

— Nu. Femeile nu vor fi spînzurate. Aceasta ar da naştere la un scandal enorm.

— În acest caz, spuse Sofia zîmbind, noi, femeile, vom deschide primele focul, pentru că sîntem în afara pericolului.

Atunci, aceasta li se păruse o glumă. Trecură însă abia trei ore şi acum într-adevăr trebuiau să tragă! Să tragă ele întîi.

Desigur, ar fi putut încerca să se strecoare pe scara de serviciu. Era puţin probabil să fie opriţi de portari. Dar... În primul rînd, dimineaţa ar putea să vină Mihailov — pe care nu mai aveau timp să-l prevină asupra primejdiei. În al doilea rînd — şi acesta era principalul — în comoda Sofiei Ivanova sînt o sumedenie de hîrtii care trebuie arse cu orice preţ. Chiar cu preţul vieţii! Iar operaţiunea asta durează. Prin urmare...

— Buch, sparge geamurile, porunci Sofia. Toţi ceilalţi — trageţi în direcţia uşilor.

Nikolai apucă maşina de imprimat şi o azvîrli cu putere pe fereastră. Zgomotul geamului spart, urmat de pîrîitul ramei sfărîmate se contopi cu bubuitul salvei de împuşcături. Deodată, pe platforma scării se făcu linişte: poliţiştii se trîntiră pe trepte. Trăgînd spre fereastră casetele cu litere, Nikolai începu să le izbească cu înverşunare de tocul de lemn, străduindu-se să sfărîme crucea ferestrei, odată cu resturile de geam. Mihailov trebuia să observe lipsa ramei. Aproape în fiecare dimineaţă trecea pe la tipografie, aducea cu el pro-

cesele-verbale secrete ale percheziţiilor poliţieneşti, dobîndite nu se ştie pe ce căi, şi le citea triumfător celor de faţă: „Publicaţiile partidului sînt admirabil editate, chiar experţii apreciază cu toată certitudinea că maşinile din tipografie trebuie să fie foarte bune". Mîine Portarul va vedea pentru ultima oară aceste „maşini" azvîrlite pe fereastră afară, în stradă, o imprimerie manuală, de construcţie primitivă, şi casetele cu litere, de fabricaţie proprie. Va înţelege îndată ce s-a întîmplat şi va părăsi nestingherit locul primejdiei.

Între timp, împuşcăturile de pe scară se înteţiră, se vede că poliţiştii primiseră întăriri.

Opintindu-se din greu, Buch aruncă ultimele casete în curte şi se avîntă cu revolverul în mînă spre intrarea de serviciu, pe unde voiau să pătrundă cu forţa noi grupe de poliţişti. O împuşcătură, încă o împuşcătură... Duşmanii se pitiră şi aici.

Aşezată pe vine într-o cămăruţă mică, laterală, Sofia Ivanova golea în grabă de hîrtii sertarul de jos al comodei, le rupea bucăţele, apoi le dădea foc deasupra unui lighean plin cu apă. Măcar de n-ar rămîne nici un petec nears! De după uşă se auzeau pînă aici împuşcături, tropot de paşi, ţipete furioase, zgomotul zăvoarelor smulse din balamale. Cum de n-au intrat încă poliţiştii înăuntru la ea?

Iată că şi ultima bucăţică ţinută între degetele fripte ale femeii a fost mistuită de flăcări. Cu ambele mîini, Sofia scoase din lighean un smoc de fulgi negri şi uzi, îi stoarse de apă şi răvăşi atent conţinutul: să nu fi rămas vreo bucăţică de hîrtie nearsă. Apoi aruncă totul înapoi în lighean, îşi şterse mîinile, scoase de pe fundul comodei un revolver minuscul, de damă, şi ridicîndu-se de jos cu o mişcare sprinteną se apropie încetişor de fereastră. Pe stradă se zăreau chivărele soldaţilor — subunitatea militară chemată de poliţişti ocupase întreaga stradelă. Orice posibilitate de scăpare era exclusă...

Atunci femeia trecu în antreu. Aici totul era învăluit în fumul prafului de puşcă. Uşa de la intrare mai rezista. Prin cameră se învîrtea speriat un zeţar, anume Liubkin, poreclit „Cintezoiul" şi trăgea nu se ştie de ce prin ferăstruica îngustă a luminatorului spre scară, cu toate că poliţia şi jandarmii se îngrămădeau cu totul în altă parte, în dreptul uşii.

— Cintezoiule, economiseşte gloanţele! îi porunci femeia.

Auzindu-i glasul, zeţarul îşi reveni.

— Sparg ușa de la intrarea de serviciu, ne atacă din spate. Trebuie să ne retragem în salon, hotărî Sofia. Să numărăm rezervele de muniții și să ochim cu precizie.

Retragerea au făcut-o tocmai la timp, deoarece pătrunzînd în apartament din două părți, polițiștii au mai zăbovit lîngă ușa salonului încă o jumătate de oră. Împușcăturile izolate, care veneau de acolo, speriau toată ceata.

Curînd însă încetară și ultimele focuri : se vede că s-au terminat gloanțele asediaților. Abia atunci polițiștii au pus topoarele în funcțiune, rupînd ușa din țîțîni.

— Cum, ai încuiat-o ? îl întrebă Sofia pe Buch, care s-a retras ultimul.

— Totul e deschis, dar ei sparg numai de frică, îi explică „amfitrionul".

— Ne predăm ! țipă spre ușă „slujnica" Greaznova, dar drept răspuns de dincolo răsunară doar înjurături, iar topoarele loveau mai cu sete.

În trosnetul tăbliilor sparte, Cintezoiul, vizibil agitat, se apucă să-și ia rămas bun de la tovarăși.

Prietenii îi strîngeau grăbiți și neatenți mîna fierbinte cuprinsă de tremur : ușa se desprinsese deja din balamale. „Vom avea timp să ne luăm rămas bun în pușcărie !" Iată că zboară și tocul ușii, apoi se prăbușește cu zgomot tăblia și hoarda furioasă de polițiști năvălește în odaie. O clipă — și toți apărătorii tipografiei erau la pămînt, legați de mîini și picioare. Apoi polițiștii îi legară de scaune și lîngă fiecare se proțăpiră, ca niște statui, cîte doi gardieni.

Numai acum învingătorii putură să privească în jur. Erau peste douăzeci de vlăjgani voinici, iar în fața lor se aflau patru oameni, din care două femei de nouăsprezece ani. Oare cu ăștia au fost nevoiți să se războiască aproape trei ore încheiate și să-i mai cheme și pe ostași în ajutor ?

— Ceilalți se ascund pe undeva, presupuse comisarul și, slobozind o înjurătură trivială, porunci : Să-i căutăm.

Cu strigăte și sudălmi, polițiștii se urniră spre încăperea unde fusese tipografia. Pe neașteptate acolo se făcu liniște, apoi începu o învălmășeală de neînțeles și se auziră voci înăbușite : „Doctorul !", „Procurorul !"

Scrîșnind din dinți, ca să nu geamă de strînsoarea curelelor ce-i intrau în carne, Sofia Ivanova se îndoi de mijloc și se uită dincolo prin ușa pe jumătate crăpată.

Întins pe duşumea, într-o baltă de sînge, zăcea bietul Cintezoi. Ultimul glonte zeţarul şi-l trăsese în tîmplă, nevrînd să se predea.

Deodată se iscă un freamăt, poliţiştii îşi potriviră ţinuta şi se apucară să strîngă şi mai mult curelele cu care erau legaţi arestaţii!

Peste cîteva clipe intră în încăpere un bătrîn cu o mutră severă şi îngîmfată, îmbrăcat cu o manta paspoalată cu roşu. Sofia l-a recunoscut imediat — domnul Kolîşkin, şeful brigăzii secrete a comandamentului poliţiei capitalei, principalul concurent al lui Kirilov. Se deranjase personal să vadă ascunzătoarea devastată a ilegaliştilor.

— Asta-i! rosti cu emfază Kolîşkin.

Da, asta era, tipografia de negăsit a revoluţionarilor de la „Narodnaia volia".

— ...După cît se pare, comandamentul orăşenesc poate fi felicitat pentru marele succes obţinut, îi spuse a doua zi Kletocinikov şefului său, abordînd un zîmbet forţat. Şi cînd te gîndeşti că au descoperit tipografia, numai datorită materialelor noastre. E cam neplăcut pentru noi, înălţimea voastră.

— Oricum, e şi asta o realizare... comentă acru Kirilov. Pe mine însă, bunăoară, nu mă interesează atît ce anume a capturat poliţia orăşenească, cît ceea ce a reuşit să-i scape.

Cotrobăi prin sertarele mesei şi scoase din sertarul de jos coperta de muşama a unui caiet gros, scorojită de flăcări şi înmuiată de apă, din care mai rămăsese un singur colţ intact.

— Toată banda ar fi putut să scape, dacă nu ar fi zăbovit cu distrugerea acestui caiet, spuse Kirilov cu asprime. Ce cuprindea însă caietul asta numai Dumnezeu poate s-o ştie. Iată unde duce pripeala într-o acţiune, urmă el, întinzîndu-şi semnificativ degetul spre copertă. Aici se ascundea o taină. Şi poate una mai de preţ decît tipografia însăşi. Grosolan, foarte grosolan au lucrat cei de la capitală. Aşa am să-i şi raportez comandantului jandarmeriei. Du-te şi pregăteşte o dare de seamă în acest sens.

Secretarul încuviinţă din cap şi se retrase discret din birou. Ajuns în prag, nu se putu totuşi abţine să nu mai arunce măcar o privire asupra rămăşiţelor catastifului acesta atît de drag. După aceea, în loc să se îndrepte spre masa lui de lucru de la secretariat, Kletocinikov o porni înainte de-a

lungul coridorului şi ajungînd într-un colţ mai întunecos se ghemui după un dulap cu dosare şi rămase acolo multă vreme tăcut, cu palma apăsată pe inimă...

Cîteodată, simţea şi el nevoia să rămînă singur...

CAPCANA DE LA ODESSA

Prin luna decembrie 1879 la Petersburg începură să sosească din sud informaţii interesante. Deosebit de multe semnalări s-au primit în a doua jumătate a lui ianuarie, tocmai cînd Secţia a treia crezuse cu multă uşurinţă că planurile de nimicire a organizaţiei „Narodnaia volia" erau aproape îndeplinite şi nu le mai rămăsese decît să facă un singur efort — ultimul.

Fiecare telegramă din Odessa era citită de Kirilov, şeful agenturii secrete, de comandantul jandarmeriei generalul Drenteln, de împăratul întregii Rusii Alexandru II, precum şi de Mihailov — zis Portarul, membru al Comisiei organizatorice a grupării „Narodnaia volia". Primirea, descifrarea şi prezentarea la conducere a acestor comunicări urgente cădeau în sarcina lui Nikolai Kletocinikov, iată de ce în maximum douăzeci şi patru de ore de la receptarea lor, telegramele ajungeau în acelaşi timp pe biroul ţarului şi la conducătorul mişcării clandestine.

Procurorul din Odessa transmitea şefilor din capitală ştiri extraordinare. În faţa lui începuse să vorbească deschis un deţinut deosebit de important, anume Grigori Goldenberg.

Fireşte că Goldenberg — mai mult ca sigur — n-a trădat în mod direct pe nimeni, asta nu. Dimpotrivă, a ascultat sfidător şi neclintit, fără să se plece, ameninţările cu spînzurătoarea, cu torturile cele mai crîncene, cu distrugerea, dezonoarea, prin care Totleben făgăduia să-l înfrîngă cu orice preţ. Arestatul se mîndrea cu „tăcerea mormîntală" în care se închisese în timpul cercetărilor şi se felicita pentru atitudinea sa neînfricată în faţa atotputernicului guvernator general. De unde ar fi putut să-şi închipuie tocmai el — un om atît de încrezător — că aceste ameninţări nu constituiau decît o „manevră de învăluire", menită să-i abată atenţia de la cursa

ce l se întindea. Nu degeaba în războiul Crimeii generalul Totleben își cîștigase faima de mare maestru în executarea celor mai ingenioase lucrări de minare pentru cucerirea pozițiilor inexpugnabile ale inamicului. În domeniul investigațiilor polițienești reușise de asemeni să găsească procedee din cele mai perfide pentru a-l determina pe Goldenberg să facă mărturisiri sincere asupra activității sale.

La început, din ordinul lui Totleben, arestatul Goldenberg a fost izolat cu desăvîrșire de lumea dinafară. De regulă, legăturile deținuților cu exteriorul se stabileau cu destulă ușurință, mai ales datorită corupției care caracteriza administrația închisorilor. Retribuiți cu salarii de mizerie, supraveghetorii și gardienii, fără nici un fel de remușcare, serveau de obicei și ca poștași ai revoluționarilor, în schimbul unui venit suplimentar de vreo două ruble pe lună, iar uneori și pentru mai puțin. Dar pentru Goldenberg au fost aleși în mod special asemenea temniceri de încredere încît zidurile închisorii l-au despărțit cu strășnicie de toți tovarășii săi, nu numai care se găseau în libertate, dar și de cei care se aflau în detenție.

Propriu-zis, nu chiar de toți. În celula lui Goldenberg a fost instalat încă un deținut, ilegalistul din sud Feodor Kurițîn.

Acesta s-a dovedit a fi un interlocutor agreabil pentru întemnițatul chinuit de singurătate în penitenciarul de la Elisavetgrad. De Kurițîn îl legau multe lucruri comune: mai ales că acesta îi cunoscuse personal ori din auzite pe toți prietenii lui Goldenberg. Dar și Goldenberg a auzit, încă liber fiind, despre Kurițîn în care Mihailov își punea multe speranțe pentru un scop necunoscut... În general, închisoarea îi apropie pe oameni și cu atît mai mult pe doi tovarăși atît de comunicativi ca Goldenberg și Kurițîn, care împărțeau aceeași celulă.

Foarte curînd, însă, Goldenberg a putut să-și dea seama că vecinul său cunoaște prea puține lucruri despre țelurile și mijloacele luptei revoluționare. Atunci a hotărît să-și folosească timpul pentru îndoctrinarea acestuia, oferindu-se să-i predea cîteva noțiuni de istorie și teorie a revoluției ruse. Kurițîn a acceptat cu entuziasm să învețe de la un asemenea veteran renumit al luptei de eliberare.

Începînd din această zi, jandarmii au înregistrat cu fidelitate toate discuțiile purtate de Goldenberg. Grigori îi acordase o încredere nelimitată fratelui său de suferință — mai

ales știind că Kurițîn fusese arestat pentru că încercase să suprime pe un trădător care denunțase o organizație ilegală și era pasibil de pedeapsa cu moartea. Bineînțeles că Grișa nu-și putea imagina că Kurițîn nu a avut absolut nici o tangență cu atentatul asupra trădătorului, și fusese reținut numai întîmplător, fiind suspectat în această problemă, iar în închisoare devenise un „turnător" și provocator înrăit. În scurt timp, datorită credulității naive a lui Grigori, procurorul din Odessa a putut să raporteze celor din Petersburg toate amănuntele legate de minarea liniei ferate la Moscova, să lămurească rolul lui Goldenberg în această acțiune și multe altele, pe care poliția nu trebuia să le cunoască. Principalul însă consta în faptul că procurorul a comunicat despre existența a încă două galerii minate tot în rețeaua feroviară, nedescoperite pînă acum și despre care autoritățile nici nu bănuiau măcar.

La început, ce-i drept, Goldenberg s-a ferit să amintească numele tovarășilor săi. Kurițîn însă a știut să-și facă jocul cu o abilitate de-a dreptul uimitoare. Căuta neîncetat să-și întărîte vecinul, prefăcîndu-se că se îndoiește de veracitatea datelor cunoscute de acesta și storcîndu-i mereu alte și alte informații, cu adevărat neprețuite pentru polițiști.

Kirilov jubila : din Odessa curgeau telegramele — una mai grozavă decît cealaltă ! Datorită pălăvrăgelii lui Goldenberg, a fost smulsă în sfîrșit masca de pe misteriosul, inaccesibilul și invulnerabilul Comitet Executiv. Fioroșii teroriști, care băgaseră atîta spaimă în tot Petersburgul, se dovediseră a fi de fapt niște tineret cunoscuți de multă vreme în lumea procurorilor și jandarmilor, atît pentru „apostolatul" în masa poporului sau din procesul celor 193, cît și din multiplele „procese ale Sudului", catagrafiați la poliție, trecuți în tot felul de evidențe, oameni care făcuseră în nenumărate rînduri cunoștință cu amabilitatea temnicerilor și cu regiunile îndepărtate ale Siberiei. În sfîrșit, poliția știa acum cu certitudine pe cine anume trebuie să caute ! Din arhivă se scoteau mereu alte documente și sentințe de prin dosarele veteranilor luptei revoluționare. A fost de ajuns ca Goldenberg să amintească în treacăt despre „genialul Jeliabov" și procurorul din Odessa a și scris imediat, în raportul următor, că pe acest Jeliabov el, personal, acum șase ani îl implicase în procesul celor 193. Fotografia lui se poate obține de la arhivă

şi să se treacă apoi la măsurile de identificare. După aceea, tot pe baza indiciilor lui Goldenberg, s-a aflat despre existenţa încă a unui ilegalist, anume Zlatopolski, care a fost îndată pus sub urmărire.

După încă un timp Goldenberg a menţionat într-o discuţie numele membrului organizaţiei narodnice Zundelevici, supranumit „împăratul graniţei", responsabil cu resortul transporturi al grupării „Narodnaia volia". În cea mai mare taină Goldenberg i-a povestit lui Kuriţîn că el i-a împărtăşit acestui Zundelevici intenţia sa de a-l ucide pe ţar, iar Zundelevici la o şedinţă secretă l-a sfătuit pe Grigori să-i cedeze locul lui Soloviov, care tot atunci a afirmat: „Alexandru al doilea este al meu".

Şi iată că la ieşirea din biblioteca publică a Petersburgului o brigadă de agenţi travestiţi în civil l-a reţinut pe unul din vizitatori. I-au sucit mîinile la spate, unul dintre agenţi a confruntat îndată chipul arestatului cu fotografia, pe care o avea în mănuşă.

— El este!

Aşa s-a făcut că Aron Zundelevici, membru al Comitetului Executiv, unul dintre cei mai vechi membri ai organizaţiilor revoluţionare „Zemlia i volia". „Narodnaia volia" creatorul „drumului subteran" peste graniţă şi fondatorul primei tipografii clandestine din Rusia a nimerit în ghearele poliţiei. Ca unul ce i-a ajutat pe Soloviov şi Goldenberg, Zundelevici se făcea vinovat de „cunoaşterea şi nedenunţarea atentatului" pentru care îl aştepta pedeapsa cu moartea.

Aceasta n-a fost însă ultima arestare. Se părea că nu mai există nici o posibilitate pentru a le preveni pe viitor. După aceea l-au ridicat pe Andrei Presniakov (în busculadă acesta a împuşcat un jandarm). L-au găsit şi pe Vanecika Okladski, prietenul lui credincios. Pentru participarea la atentatul din noiembrie (acestea poliţia le-a aflat tot prin Kuriţîn) amîndoi erau ameninţaţi cu spînzurătoarea.

Cercul arestărilor se lărgea cu fiecare „lecţie" pe care Goldenberg i-o ţinea lui Kuriţîn. Pe Grişa nici nu-l mai chemau la interogatoriu — de-abia reuşeau să noteze informaţiile vecinului său de celulă. În sfîrşit, în a doua jumătate a lunii ianuarie, Kirilov a încercat să afle de la Goldenberg adevărata identitate a tainicului deţinut Cernîşov, care nu a putut fi

stabilită de Secția a treia. Kurițîn a reușit cu succes să îndeplinească și această misiune.

Cînd Grigori i-a spus că nu cunoaște nici un Cernîșov, acesta remarcă dezolat :

— Și eu care credeam că-i cunoști pe toți...

Ambițiosul Grigori s-a simțit „lezat" în amorul său propriu :

— Am fost arestat acum două luni, de unde pot să știu cine și sub ce nume figurează în buletin. Cum arată Cernîșov ăsta, al tău ?

Kurițîn, căruia procurorul îi arătase fotografia lui Cernîșov, i-a descris pe loc înfățișarea acestuia.

— Ce mai, e Sașa Kviatkovski, fostul șef al grupei „dezorganizatorilor", acum membru al Comisiei organizatorice la „Narodnaia volia", își dădu cu presupusul Goldenberg. Unul dintre cei trei conducători ai partidului. Stai puțin, se reculese el deodată, tu de unde-l cunoști ?

— L-am văzut cîndva.

— Adică să fi purtat el și înainte numele de „Cernîșov" ? se miră Grigori gînditor și o bănuială nedeslușită i se strecură dureros în suflet.

În aceeași zi Kurițîn a fost scos la interogatoriu și nu s-a mai întors în celulă. Menținerea lui acolo începuse să devină primejdioasă, deoarece dacă Goldenberg ar fi descoperit rolul mîrșav pe care l-a avut, putea pur și simplu să-l strîngă de gît pe spion. Kurițîn a fost răsplătit cu grațierea și lăsat să plece în cele patru vînturi [1]. Iar procurorul din Odessa s-a pregătit pentru o nouă fază a cercetărilor.

Cei de la Petersburg continuau să jubileze. Kirilov se simțea întinerit cu douăzeci de ani. Împreună cu favoritul ministrului, procurorul Pleve, urma să aducă în fața justiției un proces grandios — primul proces al organizației „Narodnaia volia". Patru membri ai Comitetului Executiv, un grup numeros de muncitori tipografi, plăsmuitorul de buletine pentru ilegaliști și șase teroriști de rînd — toate acestea reprezentau pentru el o mare izbîndă. Ah, Grișa acesta de aur, el îl va face pe Kirilov consilier privat ! Dacă ar mai reuși să-l înfrîngă și să-l determine să apară ca martor formal la

[1] Mai tîrziu a avansat pînă la gradul de colonel și, pare-se, nu fără concursul departamentului poliției.

proces — ce mai efect s-ar obține! Acum însă la aceasta nici nu te puteai gîndi mai serios. Dacă și la interogatorii Goldenberg continua să tacă mereu, ca un surdo-mut, ce să mai vorbim de judecată...

Un singur fapt destul de mărunt îl cam deranjase pe Kirilov în aceste zile fericite de ianuarie, cînd îi parveneau într-un șuvoi nesfîrșit informațiile de la Odessa. Parcă dinadins ca să-i strice dispoziția, și să-i amintească despre „cîrtițele" neadormite ale grupării „Narodnaia volia", Kletocinikov — acest pedant insuportabil — i-a adus un plic sigilat cu o adresă din partea arhitectului-șef al orașului. Acesta, în sfîrșit, a dat răspuns întrebării Secției a treia cu privire la schițele găsite la Kviatkovski.

Kirilov își puse pe nas așa-numiții „ochelari de lucru" cu rama de os, desfăcu plicul și își aruncă ochii asupra ultimelor rînduri ale adresei. Acolo era întotdeauna expus fondul problemei, iar șeful nu era amator de amănunte, lăsîndu-le în seama secretarului.

După ce parcurse rîndul subliniat, aruncă repede hîrtia din mîinile transpirate și mormăi :

— Nikolai ! Auzi, ă-ă pregătește-mi un raport pentru ministrul curții. Este neapărată nevoie să se scotocească Palatul de iarnă. Urgent. Foarte.

Se lăsă ostenit în fotoliu, își cuprinse capul în palme și șopti :

— E groaznic, Nikolai. Știi ce-i asta ?...

Schițele găsite în timpul percheziției reprezentau planul sumar al sufrageriei de gală a împăratului întregii Rusii, Alexandru II.

Firește că s-au făcut cercetări la fața locului și nu o singură dată. Paza palatului a fost întărită. Dar trecea zi după zi, fără să se-ntîmple nimic. Și treptat-treptat, datorită ultimelor succese, Kirilov a dat uitării schițele acelea ciudate, descoperite la Kviatkovski. Ce hîrțoage rătăcite a fost în stare să păstreze și omul acesta ! Poate că, odată cu arestarea lui, toată acțiunea s-a și terminat.

Kletocinikov însă n-a uitat...

Ținea minte și aștepta.

Și așteptarea nu i-a fost zadarnică !

SFÎRŞITUL SECŢIEI A TREIA

5 februarie 1880. La ora patru după-amiază, la încrucişarea bulevardului Nevski cu strada Amiralteiskaia s-au întîlnit doi oameni.

Primul a sosit intelectualul. Cu pălăria moale, îndesată pe cap şi cu barba asta mare, stufoasă, zbîrlită în toate părţile ca un evantai, nimeni dintre prietenii săi cei mai apropiaţi nu l-ar fi putut recunoaşte îndată pe Taras-Andrei Jeliabov, noul membru al Comisiei organizatorice, numit în locul lui Alexandr Kviatkovski, care fusese arestat.

Taras îşi băgă mîna în buzunar şi-şi consultă ceasul, dar chiar în clipa aceea trecu pe lîngă el un meseriaş cam ciudat la înfăţişare şi probabil ameţit de băutură, fiindcă ieşise afară în stradă fără palton, ca în toiul verii. Cu un aer indiferent, lipsit de expresie, meşterul îi aruncă în treacăt lui Taras:

— S-a făcut! şi în aceeaşi secundă în Palatul de Iarnă răsună o explozie. În ferestrele palatului s-au stins luminile. Din cauza suflului puternic au fost împrăştiate în stradă bucăţi de mobilă, tencuială, obiecte scorojite...

— L-au omorît!

Pîlcuri uriaşe de trecători începură să se scurgă din toate părţile către palat urmărind cu privirea pavilionul care flutura deasupra, gata să-şi scoată şepcile, imediat ce flamura va fi coborîtă de pe catarg. De undeva se răspîndise vestea că împăratul a fost ucis şi împreună cu el au murit prinţul moştenitor, miniştrii şi garda...

— Să plecăm de aici, spuse Taras apucîndu-l pe meşter de braţ, vom afla acasă totul. Aici nu mai putem rămîne. Halturin este cunoscut de prea multă lume. Auzi, Stepan? Să mergem...

Cînd au cotit-o pe Nevski în faţă le apăru caleaşca şefului jandarmeriei, pe care o cunoşteau de la prima vedere toţi locuitorii capitalei. Drenteln, însoţit de ajutoarele sale, se îndrepta spre palat.

Pînă în ultima clipă generalul sperase că poate acolo au plesnit numai nişte conducte. Totul era în zadar! Chiar

dintr-o cercetare oricît de sumară îţi puteai da seama că dezastrul a fost produs cu ajutorul dinamitei. După toate presupunerile centrul exploziei se afla la subsol, unde locuiau tîmplarii palatului. Dinamita a spart plafonul, a distrus corpul de gardă situat la parter, a rupt planşeul dintre etaje şi a prăbuşit duşumeaua din sufrageria ţarului. În acea sufragerie, a cărei schiţă o găsiseră jandarmii la Kviatkovski, membrul organizaţiei „Narodnaia volia".

Şi-au pierdut viaţa unsprezece ostaşi ai regimentului de gardă, alţi cincizeci şi şase de oameni din escorta personală a ţarului au fost grav răniţi.

Dar zvonurile cu privire la pieirea împăratului şi a familiei sale s-au dovedit mincinoase. Alexandru II a scăpat nevătămat. L-a salvat întîmplarea. Punctual de obicei la toate întîlnirile de la curte, de data aceasta Alexandru s-a antrenat într-o discuţie cu principele de Hessa, fratele împărătesei venit din străinătate, şi a întîrziat la dejun. Se spunea că o astfel de întîrziere se-ntîmpla o dată la zece ani, însă de data aceasta tocmai ea contribuise la salvarea de la moarte a „augustei familii".

Din ordinul comandantului jandarmeriei toate ieşirile din palat au fost imediat blocate. Personalul palatului a fost verificat nominal. Toţi erau prezenţi, în afară de tîmplarul Stepan Batîşkov.

Poate că a fost omorît de explozie?

— Nu, Stepan nu era acasă, a declarat cu hotărîre în faţa anchetatorului un tîmplar mai vîrstnic, specialist în mobilă de mahon. Taman la ora aceea ne adunasem la cîrciumă şi-i sărbătoream ziua de naştere. Şi jandarmul nostru a băut, a ciocnit cu Stepan. Nu pricep, ce s-o fi făcut Stepan al nostru? Că doar cu o jumătate de ceas înainte de nenorocire se cam cherchelise şi aşa cum era, fără palton pe el, a întins-o afară, în stradă. Noi îi luasem şi portofelul, să n-o şteargă cu banii la el — dacă s-a apucat să facă cinste, apoi s-o ţină aşa pînă la capăt! Cum aţi spus, boierule? Nu, nu, n-am observat la el nimic deosebit. E un flăcău liniştit, de la ţară, chiar din cale-afară de potolit. De cîte ori ne mai auzea şi pe noi stînd la taifas, tăcea din gură şi se tot scărpina la ceafă. Unde s-o fi dus? S-o fi speriat, conaşule, după beţie şi de frică s-a ascuns undeva. Nu-i glumă să auzi o astfel de bubuială... şi unde — la palat.

Aflînd despre aceasta, şeful jandarmilor a poruncit să se multiplice două mii de fotografii cu chipul lui Batîşkov şi înarmat cu un exemplar s-a prezentat la împărat. Dar, îndată ce şi-a privit suveranul, Drenteln şi-a dat seama că dispoziţia aceasta cu fotografiile este ultimul act de iniţiativă din cariera sa de comandant al jandarmeriei.

O faţă prelungă şi slabă se uita la împărat de pe fotografia ce-i fusese întinsă de general.

— Da, mi-l amintesc, oftă ţarul. Îmi lustruia adeseori mobila din cabinetul de lucru. Un băiat frumos, prezentabil, subţirel — mă gîndeam că trebuie să fie caucazian, spuse Alexandru cu un zîmbet abia schiţat. Putea foarte liniştit să mă omoare cu o toporişcă, în propriul meu birou. Şi cum anume, generale, aveţi de gînd să-l prindeţi pe acest Batîşkov? Mi-e teamă că după şapte atentate nu mai pot să mai am aceeaşi încredere ca pînă acum în Secţia a treia. Dacă ar fi s-o cred pe madam Lenormand, mai găsi el tăria să glumească, după ultima greşeală pe care aţi săvîrşit-o, oricare ar fi situaţia, n-o să mai am nevoie de serviciile dumitale. Ce zici, generale, să căutăm ceva mai nou, nu?

Cu o plecăciune adîncă, Drenteln bătu în retragere, de data aceasta definitivă.

După cîteva zile s-a anunţat oficial că Secţia a treia de pe lîngă Cancelaria personală a Majestăţii Sale imperiale urmează să fie desfiinţată. A fost desfiinţată de asemeni şi funcţia de şef al jandarmeriei. Odată cu aceasta au fost îndepărtaţi din serviciu şi funcţionarii superiori din fruntea poliţiei politice secrete din acest departament.

Începînd din această clipă, ţarul a încredinţat toate frînele conducerii Comisiei Administrative Superioare. În fruntea ei a fost numit ministrul afacerilor interne contele Loris-Melikov, „dictatorul de catifea“ şi proaspătul favorit al împăratului. Şi tot el a primit sarcina să lichideze pe orice cale gruparea „Narodnaia volia“, fiind investit în acest scop cu puteri depline.

În primul rînd, în locul Secţiei a treia, Loris a creat în cadrul ministerului afacerilor interne departamentul poliţiei de stat. În compunerea acestui organ a fost inclusă integral — cu menţinerea aceloraşi drepturi şi atribuţiuni — agentura de investigaţii a domnului Kirilov. În vechea funcţie de secretar ajutor a rămas tot Kletocinikov. Datorită schimbă-

rilor survenite și a concedierilor de personal, în noul departament influența lui în munca secretă a crescut considerabil.

Noua firmă a fost inaugurată cu mare pompă. Ziarele scriau că în sfîrșit în organele de investigații au venit oameni noi, și că de-acum încolo totul va fi altfel. Puțini erau însă aceia care credeau așa ceva.

DEȚINUTUL MISTERIOS

• • • • •

În ziua de treizeci aprilie, pe peronul gării Nikolaevski din Petersburg a fost scos din vagon un deținut de o covîrșitoare însemnătate statală.

Mîinile și picioarele îi erau ferecate în lanțuri. Unsprezece jandarmi înarmați pînă-n dinți îl păzeau pe ocnaș. În gară îl așteptau Pleve, procurorul curții de justiție a capitalei, și șeful agenturii de investigații Kirilov. Pasagerul a fost împins repede într-o dubă neagră, care a pornit de-a lungul bulevardului Nevski în direcția fortăreței Petropavlovskaia — închisoarea principală a imperiului.

Deținutul tainic, păzit cu atîta strășnicie, era de data aceasta Grigori Goldenberg.

Prin celula lui se perindau tot felul de funcționari în uniformă sau în haine civile. Iar într-una din zile, comandantul închisorii a venit pînă în pragul celulei împreună cu un tînăr elev de liceu militar, băiatul lui în vîrstă de optsprezece ani, care ținuse morțiș să-l vadă pe deținutul acesta atît de important. Comandantul nu-i refuza nimic fiului său — dacă vrea, n-are decît să se uite.

— Ei, cum ți se pare ? întrebă pe șoptite tatăl, după ce s-au îndepărtat în vîrful picioarelor de lîngă vizorul din ușă.

— Știi, tată, are o față stranie pentru un deținut. Față de om fericit, spuse tînărul cu mirare.

— St... taci ! tatăl se pleca spre urechea cadetului și-i șopti abia auzit : Ieri a venit aici chiar Loris, în persoană.

— Nu se poate !

— Acum ai înțeles ?

Tînărul aprobă din cap: de ce să nu înțeleagă? Era însă puțin probabil ca vice-împăratul Rusiei, cum era poreclit în culise Loris-Melikov, să se fi ostenit să bată atîta drum numai de dragul de a face cunoștință cu fiul acesta de negustor, devenit infractor împotriva ordinei de stat. Nu, aici trebuie să fie altceva...

— Tată, dacă se poate, m-aș mai uita o dată la el! Tu du-te, iar eu am să-l privesc puțin și te ajung, e bine?

Tînărul se apropie din nou de vizor. Da, pe pat stătea întins, zîmbind melancolic, un om într-adevăr fericit — unul din cei mai fericiți oameni ai Rusiei. În această clipă deținutul nu observa nici gratiile de la fereastră, nici vizorul din ușă, el se vedea în visurile sale salvînd Rusia, pe toți tovarășii și revoluția.

Oare de cînd începuseră toate acestea?

Goldenberg și-a amintit de primul interogatoriu la care fusese chemat după dispariția lui Kurițîn din celulă. Atunci își cam pierduse busola. I s-a părut că anchetatorul știa prea multe atît despre atentatul asupra lui Kropotkin, cît și despre galeria minată din Moscova. Oare groaznica bănuială ce-l trecuse prin minte să fi fost adevărată? Să fi servit, adică, acest Kurițîn drept „momeală", o unealtă a polițiștilor?

— Cunoaștem totul, încercă să-l intimideze procurorul. Ai tot dreptul să tăgăduiești dacă vrei, însă tovarășii dumitale, după cum vezi, nu au fost chiar atît de tăcuți.

— Cine anume?

— Kviatkovski, Zundelevici, Buch...

La început a refuzat să răspundă la întrebări.

L-au dus înapoi și nu l-au mai deranjat timp de două săptămîni, acordîndu-i răgazul necesar să se obișnuiască cu noua situație.

După două săptămîni dialogul cu procurorul a fost reluat. Lăsînd să-i scape indicii în urma întrebărilor meșteșugite ale acestuia și încurcîndu-se în labirintul curselor ce i se întindeau, Goldenberg a pierdut acest duel și a făcut prima mărturisire cu privire la asasinarea guvernatorului general Kropotkin.

L-a mințit atunci pe anchetator, luînd toată vina asupra sa, în speranța să-i scoată din cauză pe ceilalți. Iar la sfîrșitul declarației — doar așa, de dragul vorbei — a făcut

apel la conducere să pună capăt acestui război fratricid şi să acorde ţării reformele cerute.

Şi — minune, o adevărată minune! Propunerea lui a fost luată în serios! Procurorul încetă dintr-o dată să-l mai scoată la interogatorii. Apoi veni chiar el în celulă şi-şi deschise prieteneşte sufletul în faţa deţinutului.

I-a spus cu acest prilej cum că ministerul afacerilor interne a recunoscut că revoluţionarii aveau dreptate, contele Loris-Melikov a elaborat chiar un proiect de constituţie şi aştepta doar momentul prielnic să-l prezinte împăratului. Desigur — îi destăinui procurorul — constituţia este destul de modestă, dar începutu-i anevoios, urma vine de la sine. La fel şi în Franţa, totul a pornit de la edictul regal asupra Statelor Generale! Rusia se afla în pragul unei ere noi. Şi tocmai acum... Faţa procurorului se schimonosi de durere... Tocmai în această perioadă şi fără să ştie despre aceste prefaceri, membrii organizaţiei „Narodnaia volia" au recurs la dinamită. Şi atunci, în cercurile de la curte, a preluat conducerea clica obscuranţiştilor: s-au declanşat masacrele, a fost instituită starea excepţională, au început percheziţii în masă, deportări administrative — într-un cuvînt, tot coşmarul acesta rusesc!

— Caută numai să pătrunzi întreg tragismul situaţiei noastre, explica procurorul cu un aer linguşitor. În felul nostru, desigur, iubim şi noi în mod sincer Rusia! Îi dorim numai binele, dar aşa cum îl înţelegem, într-un anumit fel. Şi acest bine, te rog să mă crezi, nu se deosebeşte prea mult de al vostru. Doar nu sîntem vechii jandarmi — călăi de pe vremea lui Nicolae, facem parte dintr-o generaţie nouă, avem aceeaşi vîrstă, sîntem educaţi în spiritul legalităţii şi al respectului pentru drepturile oamenilor simpli. Aşa arată realitatea noastră. Dar în practică? Sîntem nevoiţi să procedăm ca nişte nemernici, ca nişte călăi... Voi, revoluţionarii, cu bombele voastre ne siliţi să acţionăm astfel. Noi urîm nedreptatea şi tot noi îi prăsim pe provocatori. Ce putem face? Dorim să avem constituţie, dar sîntem obligaţi să menţinem ţara pe picior de război. Şi măcar de-am fi realizat ceva! Ei bine, nu, niciodată în istorie prin teroare nu s-a obţinut nimic. Sînteţi sortiţi pieirii, o să fiţi spînzuraţi cu toţii, dar odată cu aceasta vom îngropa şi noi idealurile

noastre tinerești și năzuințele de propășire ale Rusiei. Iată unde-i adevărata tragedie! Printre slujitorii legii și nu printre revoluționari!

Procurorul n-a întrebat nici un cuvînt despre treburile ilegaliștilor, n-a făcut decît reproșuri, cerîndu-i înțelegerea și sfatul. Și naivul Goldenberg, care-i nimicise cu propriile-i mîini pe satrapii țariști, l-a mîngîiat pe acest nefericit, sfîșiat de mulțimea de contradicții. Ce sfat ar fi putut Grigor să-i dea? Ce anume să facă? Cum să-i spună ce trebuia întreprins pentru salvarea Rusiei și încetarea acestui război fratricid și absurd, dintre jandarmi și revoluționari? Cinci săptămîni încheiate s-a căznit împreună cu procurorul să găsească o ieșire, prin care să-i salveze de la moarte pe membrii organizației revoluționare și să-i obțină țării o constituție.

I se părea uneori că-i gata să-și piardă mințile, cînd deodată (nu fără ajutorul noului său amic, procurorul), i-a venit în cap o idee genială.

Și cît e de simplu! Își va lua inima-n dinți și va povesti tot ce știe despre organizație. Iar el știe destule, oricum luase parte la Congresul de la Lipețk și, în calitate de delegat al acestui congres, fusese ales membru al Comitetului Executiv. După ce va face mărturisiri, tovarășii săi vor scăpa de ororile asasinatelor și se vor alege doar cu deportarea, iar după aceea — odată cu intrarea în vigoare a constituției, toți vor fi amnistiați. Nu vor mai exista explozii, nici spînzurători, el, Grigori, va opri toate acestea. Liberalii din ministerul afacerilor interne vor avea mîinile dezlegate în vederea aplicării constituției. Pentru patrie el va sacrifica ceva mai de preț decît viața, le va oferi jandarmilor drept garanție onoarea lui de revoluționar. Aceasta e jertfa supremă și cea mai înălțătoare, pe care o poate aduce un om.

În adîncul sufletului, prin ungherele cele mai ascunse ale conștiinței, Grigori recunoștea că i-a trișat un pic pe polițiști. Prietenul său, procurorul, a confirmat doar că Kurițîn a fost un „turnător" trimis anume să-l sondeze. Grigori își dădea seama că probabil nu s-ar fi hotărît să pună în aplicare planul acesta îndrăzneț, dacă nu i-ar fi povestit deja lui Kurițîn lucrurile cele mai esențiale. Acum, însă, poate să-i destăinuiască poliției mult mai puține elemente noi, în comparație cu cele pe care apucase să le divulge lui Kurițîn. Dar de data aceasta — în schimbul mărturisirilor sale — va

putea să ceară incomparabil mai mult; o constituţie pentru ţară şi graţierea tovarăşilor rătăciţi pe un drum greşit. Iar autorităţile, nutrindu-se cu speranţa să afle din gura lui cît mai multe noutăţi, vor cădea în această plasă.

E drept că Grigori se simţea cam jenat să facă pe „diplomatul", dar scopul scuză mijloacele, îşi zise el. Şi-i relată amicului său procurorul despre planul pe care şi-l propunea.

Acesta îl ascultă cu faţa împietrită, şi rămase gînditor.

— Nu pot să nu recunosc logica raţionamentelor dumitale, spuse el. Îţi vei scăpa într-adevăr tovarăşii de la pieire şi vei aduce mult bine patriei. Pe dumneata, însă, sinceritatea n-o să te mai salveze, pentru participarea la operaţiunile de minare dumneata şi alţi cîţiva complici veţi fi condamnaţi la moarte. Cîntăreşte totul, să nu regreţi mai tîrziu.

Ce s-a mai bucurat Grigori! Era gata să-l sufoce pe procuror strîngîndu-l în braţe. Prin urmare a fost înţeles în mod just! Nu-i nici „turnător", nici trădător, serviciile lui nu sînt cumpărate şi ca dovadă i se pregăteşte şi lui ştreangul. Chiar în aceeaşi zi, Goldenberg făcu prima din mărturisirile sale sincere.

Ah, ce păcat, că prietenii lui nu ştiu cît de simplu, cît de genial poţi să-ţi slujeşti patria! Dacă ar fi avut posibilitatea să le explice, cu siguranţă că l-ar fi urmat toţi pînă la unul, este convins.

Ieri, în celula lui a venit ministrul Loris-Melikov şi a întărit toate afirmaţiile făcute de procuror mai înainte. Constituţia se pregăteşte, au fost graţiaţi Saburov-Oboleşev şi Olga Natanson — Generăleasa [1].

Grigori închise ochii de plăcere. Ministrul i-a făgăduit că, dacă va consimţi să apară ca martor la proces şi le va explica tovarăşilor cît este de greşită poziţia lor şi cît de justă e atitudinea lui proprie, adoptarea constituţiei poate fi socotită ca fapt împlinit. „Veţi avea raiul constituţional atît de rîvnit", încheie ministrul.

— Grişka...

O şoaptă înceată, abia perceptibilă se auzi dinspre vizorul uşii.

---

[1] Ambii au murit chiar în acelaşi an: Saburov-Oboleşev în fortăreaţă, Olga Natanson la două săptămîni după ieşirea din închisoare.

— Grişka, hei, Grişka...

Deţinutul se ridică speriat de pe pat: de o jumătate de an nimeni nu-i mai spusese astfel...

— Sînt din partea Portarului, zise necunoscutul de după uşă. Comitetul Executiv te consideră un trădător înrăit. Trage singur concluziile. Asta-i tot.

Oblonul vizorului se închise cu zgomot.

Cînd după cîteva minute gardianul de pe sală şi-a aruncat ochii în celulă, l-a văzut pe Goldenberg căzut cu faţa la pămînt. Auzind clinchetul oblonului, prizonierul întoarse încet capul spre uşă şi temnicerul se dădu speriat înapoi. Pentru mult timp i-a rămas de-atunci întipărit în amintire craniul deţinutului, acoperit de o piele albă întinsă, ochii aceia adînciţi în orbite, faţa omului devenit într-o clipă un cadavru viu.

Departe pe coridor licări o umbră. Era fiul supraveghetorului — cadetul, ce-şi ajungea tatăl din urmă. De peste o jumătate de an cadetul purta onorabilul titlu de agent al Comitetului Executiv.

EXECUŢIA DIN ÎNCHISOAREA MAJESTĂŢII SALE

Conţinutul tuturor depoziţiilor lui Goldenberg a fost cunoscut aproape imediat de Comitetul Executiv al grupării „Narodnaia volia" — pentru aceasta Comitetul îl avea la locul potrivit pe Kletocinikov.

În timp ce Goldenberg îşi închipuia că-şi salvează prietenii, denunţîndu-i, persoanele enumerate în declaraţiile sale îşi luau toate măsurile de prevedere pentru a ocoli primejdia. Cîteodată reuşeau, altădată nu.

Pe tot cuprinsul Rusiei se preschimbau buletinele de identitate dîndu-li-se posesorilor-ilegalişti alte nume false, se schimbau adresele caselor conspirative. Alexandr Mihailov îşi deghiza de zor tovarăşii căutînd să le schimbe înfăţişarea (dealtfel era socotit ca foarte priceput în această îndeletnicire).

Un timp anumit activitatea organizaţiei „Narodnaia volia" a fost paralizată de unica năzuinţă a tuturor — înlăturarea urmărilor trădării involuntare la care ajunsese Grişa Goldenberg, păcălit cu atîta uşurinţă de poliţişti.

Fără prea multă tragere de inimă a acceptat Mihailov propunerea Comisiei organizatorice să încerce ca prin agentul lor, cadetul Bogoroditki, să-i strecoare lui Goldenberg în celulă sentinţa pronunţată de partid. Cine poate şti cum se va comporta nătărăul acesta, care s-a tîmpit parcă de tot în puşcărie ! Dacă-l denunţă cumva şi pe Bogoroditki ?...

Zilele însă treceau, iar Bogoroditki rămînea liber.

În loc de aceasta s-a primit o semnalare din partea lui Kletocinikov : Goldenberg a înaintat pe numele ministrului de interne o petiţie unde cere să nu i se facă nici un fel de concesie la proces, susţinînd că doreşte cu tot dinadinsul să fie spînzurat alături de ceilalţi tovarăşi.

— E orgolios ! Respinge cu dispreţ plata serviciilor aduse poliţiştilor, mormăi supărat Portarul. În sinea lui, se gîndi însă înduioşat că, orice s-ar zice, Grişa nu a devenit un trădător în mod intenţionat.

La rîndul său, Goldenberg depunea eforturi deznădăjduite ca să intre în contact cu tovarăşii, să le explice motivele comportării sale. Împrăştia prin curtea fortăreţei bileţele în timpul plimbărilor zilnice, înţepa cu acul literele din Evanghelia ce şi-o procurase de la biblioteca închisorii. Conţinutul tuturor scrisorelelor sale era aproape identic : prieteni, nu mă înfieraţi, nu mă bănuiţi, mi-am riscat viaţa de trei ori, acum mi-am sacrificat şi onoarea. Credeţi-mă că am rămas tot acelaşi, cinstitul şi devotatul vostru Grişka.

Nu, nu voia cu nici un preţ să ajungă în mormînt cu stigmatul trădării ! Trebuia să le explice totul, iar ei vor înţelege şi-i vor urma exemplul... N-a izbutit, însă, să intre în legătură cu nimeni. Atît Evanghelia, cît şi toate bileţelele au fost interceptate de supraveghetori : asta i-a spus-o temnicerul. Desigur că Goldenberg nu avea de unde să ştie că fiecare cuvînt rostit de el era transmis de Kletocinikov Comisiei organizatorice a partidului. În deznădejdea lui, se hotărî să recurgă la ultima soluţie : îl rugă pe Pleve, procu-

rorul general al capitalei, să-i aprobe o întrevedere cu deținutul Zundelevici și dădea toate asigurările că va reuși să-l convingă pe acesta să pășească pe calea împăcării cu stăpînirea.

Pe vremea aceea Pleve, care se bucura de multă simpatie din partea ministrului Loris-Melikov, avea în supraveghere toate acțiunile penale în problema organizației „Narodnaia volia". Carierist, viclean, răzbătător și insolent, înclinat spre aventură, Pleve se simți tentat să încerce experiența propusă de Goldenberg. La urma urmei, riscul nu era chiar așa de mare; mai ales că Goldenberg nu avea cum să le scape din mîini. Iar propunerea de a-l face să vorbească pe însuși Zundelevici, „împăratul graniței", omul cel mai renumit din rîndul ilegaliștilor, deschidea asemenea posibilități nebănuite, încît lui Pleve îi era teamă să se gîndească măcar la ele.

Și a încuviințat un lucru nepermis de regulamentul închisorilor — întîlnirea a doi deținuți în cabinetul de instrucție. Miza era prea mare ca să nu-și încerce norocul...

Dar Pleve nu știa că tuturor deținuților, ale căror nume fuseseră indicate de Goldenberg, le erau distribuite în celule copii după declarațiile acestuia. Învinuiții se pregăteau de proces înarmați cu materialele probatorii secrete de care dispunea acuzarea. Iar în preziua întrevederii proiectate, Zundelevici cunoștea deja ce anume a spus, ce ar fi putut să spună și ce trebuia să facă fostul său prieten. De aceasta s-au îngrijit îndeaproape Kletocinikov, Mihailov și cadetul Bogoroditki...

Cîteva zile la rînd după această întrevedere, Goldenberg a scris ceva în mare grabă. Iar în casele conspirative era așteptat rezultatul discuției, care trebuia să-i deschidă ochii lui Grișka. Rezultatul s-a aflat în ziua de 16 iunie.

— Astăzi la poliție e zi de doliu, anunță în sfîrșit Kletocinikov. Ieri la orele unu, în bastionul Trubețkoi, s-a spînzurat cu prosopul legat de robinetul de la chiuvetă criminalul de stat Grigori Goldenberg.

— A înțeles deci just sentința partidului, rosti cu asprime Mihailov.

— De la Goldenberg a rămas un manuscris intitulat:

„Către toţi oamenii cinstiţi din lume", în care acesta descrie împrejurările decăderii şi a trădării involuntare de care se face vinovat.

— De ajuns despre acest jalnic trădător. Sentinţa a fost executată! Nici zidurile temniţei nu l-au putut păstra în viaţă pe martorul jandarmilor. Să nu ne mai aducem aminte de el şi să lăsăm aceasta pe seama istoriei.

PARTEA A PATRA

PRĂBUŞIREA

Omul stătea în celula osîndiților la moarte, din bastionul Trubețkoi.

În dimineața următoare trebuia să fie spînzurat împreună cu alți patru tovarăși, în curtea de alături. Acum însă se scurgea ultima lui noapte de viață.

Împlinise abia de curînd douăzeci și șase de primăveri, dintre care zece le-a pus în slujba revoluției.

Pe cînd era încă adolescent, în vîrstă de șaisprezece ani, și lucrase ca ucenic la unul din șantierele navale, începuse să frecventeze întrunirile politice.

A avut norocul în ultimii zece ani să lupte cot la cot cu oamenii cei mai destoinici ai mișcării. Pe vremea aceea îl cunoscuse și pe eminentul agitator al epocii sale — prințul [1] al cărui nume era pronunțat în șoaptă prin ateliere. Puțini au mai rămas dintre aceia care-și mai amintesc azi de el.

Primii lui educatori au fost doi revoluționari — frate și soră, care purtau numele de Ivanovski. Mai tîrziu, peste cîțiva ani, poposea uneori în casa lor să se odihnească și să se mai întremeze. În perioada aceea devenise deja terorist.

A trecut în decursul vieții prin destule întîmplări. Odată, în atelierul de pirotehnie, jandarmii arestaseră patru muncitori. Pe unul l-au spînzurat, doi au fost condamnați la muncă silnică pe viață și numai singur el a izbutit să se salveze, s-a smucit din mîinile jandarmilor și a sărit pe fereastră sub privirile mulțimii adunate.

Datorită acestei evadări și-a cîștigat încrederea tovarășilor și a participat la acțiunea de pregătire a atentatului de lîngă Alexandrovsk. La căderea serii îl conducea de mînă pe Taras — Andrei Jeliabov, care suferea de orbul găinilor, pînă la te-

[1] Prințul Piotr Kropotkin (vărul guvernatorului general Kropotkin, favoritul țarului, ucis la Kiev) era unul dintre cei mai neobosiți promotori ai „mișcării clandestine ruse" la începutul anilor șaptezeci, unul din conducătorii „Marii asociații propagandistice"; ulterior lider al anarhismului internațional.

rasament, după care Taras săpa pe pipăite galeria și întindea cablul detonatorului. Toți trei stăteau culcați în rîpă — Taras, Tihonov și el — ascultînd pașii revizorului de cale. Mîine, el se va legăna în ștreang alături de Tihonov.

Numai Taras a scăpat de arestare. Unde-o fi oare acum?

Pe atunci, la Alexandrovsk, nopțile erau întunecate și reci, ninsorile alternau cu lapovița. Torente de apă rece ca gheața amenințau să descopere cablul îngropat în pămînt. Tremurau tustrei de frig orbecăind prin întuneric și negăsind drumul din cauza oboselii. Ribalcici, tehnicianul-șef al partidului, venit să facă revizia lucrărilor, nu le-a găsit nici un cusur. Cît de mîndri și bucuroși erau de isprava lor!

Taras spusese: „Noi, cei din această grupă, sîntem cu toții fii de muncitori sau țărani. Și țarul trebuie să piară de mîna clasei muncitoare."

Apoi a urmat insuccesul. Cîteva zile au zăcut la pat din cauza surmenajului nervos. Și din nou laolaltă, cu aceeași grupă au început să pregătească un alt atentat.

Și deodată arestarea. Taras fugise și au fost reținuți numai el doi. La proces s-au purtat cu demnitate. Cînd i s-a dat ultimul cuvînt, el a anunțat că socotește orice grațiere drept o ofensă adusă onoarei sale... Dar nu l-au grațiat.

Și iată că acum, cinci condamnați la moarte — Sașa Kviatkovski, Andrei Presniakov, Stepan Șiriaev, Vasili Tihonov și el — așteaptă dimineața execuției.

E singur în celulă. Și nu are alături pe nimeni dintre cei care-l iubiseră pe tînărul lor tovarăș harnic și săritor. A crescut printre casele conspirative, printre explozii, tipografii, și-a petrecut scurta-i existență printre viitorii condamnați la moarte sau la muncă silnică. Iată-l în sfîrșit față în față cu propria-i conștiință — el, osînditul la ștreang!

Viața s-a sfîrșit.

Îl cuprinse teama. O teamă teribilă, de nesuportat.

Pentru prima oară în decursul celor zece ani, s-a gîndit că de fapt nici nu știe pentru ce luptase. N-a învățat niciodată, nu-i ajungea timpul, și nici prea dornic nu era. Citea arareori — nu-i plăcea să citească. Pentru el gîndeau, învățau, citeau alții și își pusese toată încrederea în mintea și cunoștințele lor. Mergea în urma lor, așa cum își urmează un soldat comandantul. Acum însă trebuia să plătească pentru încredere, cu

bunul cel mai de preţ — viaţa. Nu oricine era capabil de aşa ceva.

Nu nega — şi-a trăit frumos viaţa. Întocmai aşa cum şi-o dorise, plină de primejdii, în încleştarea cu duşmanul, jucîndu-se tot timpul cu moartea. Dar iată că acum a sosit timpul să moară, şi pentru prima oară îl chinuia gîndul — pentru ce? De bună seamă că tovarăşii o ştiau, iar el se vede că nu. Nu ştia. Totul i se părea neclar, învăluit în ceaţă şi, la drept vorbind, neînsemnat. Pentru el personal — chiar neînsemnat. Bine că nimeni dintre ceilalţi nu şi-a dat seama de frămîntările lui şi probabil că, de acum înainte, nici nu va mai putea s-o facă.

Cine naiba oare l-a pus să fie obraznic cu judecătorii?

Oricum, avea anumite şanse de scăpare: participase numai la un singur atentat, iar ceilalţi, la trei sau la patru. Într-o astfel de companie putea foarte bine să se aleagă cu deportarea în Siberia, dacă nu s-ar fi apucat să facă pe grozavul, cum că l-ar ofensa graţierea. Acum însă e prea tîrziu. Acum urmează moartea.

Bine, dar asta-i o nedreptate. Ceilalţi sînt vinovaţi de trei ori, iar el doar o singură dată. Acest lucru trebuie să-l înţeleagă cineva.

...Paşi pe sală... Preotul? Atenţia şi auzul, ascuţite în închisoare, s-au încordat. Nu, sînt paşi milităreşti... Graţierea?! Sau e timpul? Acum? Noaptea?

Îi venea să ţipe.

Uşa celulei s-a deschis. Un bărbat corpolent, cu mustaţă blondă, îmbrăcat în uniformă de general intră înăuntru şi încă din prag îi zîmbi încurajator deţinutului. Acesta se miră — cum adică, şeful jandarmeriei din Petersburg la el în vizită?

S-au privit tăcuţi cîteva secunde. Cu ochiul ager, vînătorul de suflete omeneşti a observat îndată groaza şi deznădejdea în care se zbătea condamnatul din faţa lui. E tocmai ce-i trebuie!... Dealtfel, nu-i primul suflet descumpănit pe care întîi l-a tatonat, apoi l-a înfrînt mîna aceasta puternică, înmănuşată. Mulţi nefericiţi, după „salvatoarea" discuţie avută cu el, s-au dat cu capul de gratii sau au încercat să se strangulеze cu cămaşa lor. O, cunoştea bine arta de a învinge frica de moarte a osîndiţilor, pînă la trădare.

Cu un gest, generalul îl pofti pe arestat să se așeze. S-ar părea că Pleve a avut dreptate. Ah, și ce mai ochi de vultur are procurorul!

„Mergeți, excelența voastră, la ăsta... cum îi zice, care disprețuiește grațierea, i-a propus Pleve de dimineață, ascunzîndu-și zîmbetul sub mustața-i mătăsoasă și parfumată. Am impresia că acest copil neisprăvit al revoluției, acest amator de aventuri sărac cu duhul ar putea să ne fie de folos."

Generalul și-a exprimat atunci îndoiala: prea se purtase insolent individul la proces. „Duceți-vă, duceți-vă, îl îndemna Pleve, care printre altele, în numele ministrului, putea să-i ordone. Cu experiența dumneavoastră nu se poate să nu avem succes!" Nu, nu degeaba se zvonește că numirea lui Pleve în postul de director al poliției politice e o chestiune de ore. O și merită cu prisosință.

Așadar, e timpul să treacă la acțiune.

— Nemăsurată este mărinimia majestății sale împăratului, gungurește vocea jandarmului, nemărginită ca însăși mila Celui-de-sus. Printr-o căință sinceră, toți cei cinci condamnați la moarte ar putea obține cruțarea viețiilor lor. Și mai ales dumneata, tinere, da da — îndeosebi dumneata. Spune-mi, ce rost ar avea să mori în floarea tinereții?

Nici generalul nu se aștepta la un efect atît de rapid.

— Nu putem fi grațiați cu toții. Ați spus un neadevăr, răspunse apăsat condamnatul. Împăratul nu-l va ierta niciodată pe Kviatkovski care a atentat de patru ori la viața lui... Șiriaev de trei ori. Iar eu... eu o singură dată.

— Constat că ești un om foarte isteț, se prefăcu mirat generalul. Nu te lași păcălit. Desigur că ei nu pot fi iertați. Vina dumitale, însă, nu-i chiar atît de mare. Nu, dumneata ai putea să obții grațierea, bineînțeles, dacă ai să vii de bună voie în întîmpinarea justiției.

Și chiar în acest moment, la ora aceasta din noapte, telegrafistul transmite o telegramă guvernamentală pentru Crimeea. În capul lui Loris-Melikov încolțise un plan ingenios. Membrii organizației „Narodnaia volia" au jurat să-l extermine pe țar, pentru a răzbuna moartea tovarășilor — ce ar fi ca tot țarul să-i ierte pe atentatorii osîndiți la pedeapsa capitală? Tot n-o să iasă vii dintre zidurile fortăreței, de acolo nu scapă nimeni cu viață! În schimb, ce efect ar produce un asemenea act de clemență al țarului! Să mai încerce domnii teroriști

să-i arunce epitetul de „marele călău" și să ceară nimicirea omului care a dăruit viața acelora care puteau să devină ucigașii lui! Calculul ministrului era bun și țintea departe. Loris va cîștiga timp, își va asigura măcar o perioadă scurtă de întrerupere a șirului atentatelor și, profitînd de acest răgaz, va reuși să lichideze complet mișcarea ilegală. Nu degeaba i se spunea contelui „coadă de vulpe și gură de lup" — prin grațierea condamnaților la moarte, Loris spera să răscumpere capul țarului de la revoluționari.

La curte însă influența opoziției era foarte puternică. Moștenitorul tronului, care deținea și titlul onorific de comandant al gărzilor imperiale, cerea executarea lui Alexandr Kviatkovski, organizatorul exploziei de la Palatul de Iarnă, unde pieriseră numeroși ostași din unitățile de gardă. Poliția de asemeni stăruia asupra execuției lui Andrei Presniakov, pentru că acesta îi omorîse pe cei mai buni agenți. Și iată că înspre ziuă, după o noapte de insomnie, nehotărîtul și șovăielnicul țar a pus următoarea rezoluție: „Să fie grațiați toți, în afară de Presniakov și Kviatkovski". Credea că în felul acesta satisface pe toată lumea; fără să-și închipuie că executîndu-i pe cei doi își semnează propria lui sentință de moarte.

În bastionul Trubețkoi, tocmeala odioasă continua. Deținutul nici nu bănuia că la ora aceasta era de acum salvat de la ștreang și aceasta nu din mila țarului, ci numai datorită fricii pe care i-o inspirau augustului suveran tovarășii necruțători ai osînditului — revoluționarii. Era dispus să-i divulge pe adevărații lui salvatori, pentru a-și *plăti* grațierea deja dobîndită.

Se temea însă de răzbunare. Și polițiștii l-au liniștit, spunîndu-i că există un mijloc minunat de acoperire. Se va ascunde de tovarăși luîndu-și un nume nou, de exemplu, Tihonov. Va intra în legătură cu ei ciocănind în peretele celulei. Va afla totul, iar umbra trădării va cădea asupra altuia. Atunci i s-au risipit și ultimele rămășițe de teamă, iar cînd generalul i-a adus în sfîrșit de la minister vestea grațierii, fericitul deținut, uitîndu-și papucii, a ieșit pe sală numai în ciorapi, părăsind în grabă celula sinistră a condamnaților la moarte. Duceți-l repede de aici! Vrea să vorbească! Vrea să îndreptățească milostenia țarului și încrederea generalului „salvator"!

Sorbind alene din cafeaua turcească, Pleve asculta cu luare-aminte mărturisirile prețioase ale trădătorului.

Andrei Jeliabov se ducea la întîlnirea cu Kletocinikov. În ultimul timp se petreceau lucruri extrem de ciudate. Arestări și percheziții inexplicabile, prăbușiri la fel de inexplicabile. Dacă n-ar fi fost acestea, niciodată omul circumspect și încercat care era Taras nu s-ar fi încumetat să fixeze această întîlnire în plină stradă, lîngă Duma orășenească.

Aparent, treburile organizației mergeau strună. Perioada de acalmie în care Comisia superioară și contele Loris-Melikov contau să prostească lumea cu tot felul de promisiuni despre libertate și constituție a fost folosită de „Narodnaia volia" pentru regruparea forțelor revoluționare. S-a consolidat și s-a lărgit în mod considerabil cercul studențesc central, care acționa acum energic, cu multă eficacitate. Cu același succes se desfășura munca de agitație printre muncitori, unde membrii organizației clandestine își editau chiar ziarul lor propriu — „Gazeta muncitorească". Un succes deosebit l-a constituit și crearea resortului militar al organizației „Narodnaia volia"; aproximativ două sute din cei mai buni ofițeri ai armatei și flotei s-au alăturat detașamentelor revoluționare. Și acesta nu era decît începutul — din clipa înființării organizației trecuse abia un an și jumătate! Se părea că gruparea lor începe să devină astfel cum și-o imaginase Taras, o adevărată organizație de masă. Iată însă că nu de mult, la 4 noiembrie 1880, călăii i-au spînzurat în fortăreața Petropavlovskaia pe Presniakov și Kviatkovski. Acalmia a luat sfîrșit. S-a adoptat hotărîrea să se treacă din nou la teroare. Membrii ilegaliști aveau convingerea că pentru opinia publică puterea și influența organizației lor stă în faptul că „Narodnaia volia" îi nimicea fără cruțare pe cei mai fioroși călăi. Partidul era socotit ca un fel de tribunal suprem al poporului. Conducătorii săi apreciau că în cazul în care acest tribunal va înceta să aducă la îndeplinire sentințele pronunțate de partid, acesta își va pierde orice prestigiu. Și iată că de data aceasta trebuia dusă pînă la capăt „vînătoarea ursului" — țarul Alexandru II, care prin semnătura lui i-a trimis la moarte pe cei doi tovarăși, și numai după aceea toate forțele să fie aruncate pentru ducerea muncii de lămurire în rîndul maselor.

Totul se făcea temeinic, bine gîndit. Pe colțul dintre Malaia Sadovaia și bulevardul Nevski, din subsolul „magazinului de brînzeturi al fraților Kobozev" se săpase tunelul în care a fost așezată o mină. Declanșarea exploziei la momentul oportun i-a fost încredințată lui Mihailo-Frolenko. Pentru cazul cînd țarul va ocoli locul minat, fusese prevăzut să se arunce în drumul lui cinci bombe sistem Kibalcici. Dacă va scăpa și de bomba, Taras-Jeliabov îi va aține calea înarmat cu un pumnal. Conform planului, după executarea țarului trebuia să se treacă imediat la organizarea detașamentelor de răsculați formate din țărani și muncitori, iar cu sprijinul ofițerilor-ilegaliști să fie ridicate la acțiune unitățile armatei și flotei, pînă la cucerirea puterii.

Pe neașteptate însă asupra conspiratorilor se așternu o umbră ciudată, care semăna nespus cu spectrul hidos al trădării.

Încă în noiembrie a fost arestat Portarul-Alexandr Mihailov.

Jeliabov n-a putut niciodată să înțeleagă cum a fost posibil un asemenea dezastru. Cel mai iscusit conspirator al epocii, Portarul, a căzut în mrejele poliției ca un tînăr începător. După executarea lui Kviatkovski și Presniakov, comandase la două ateliere fotografice separate de pe Nevski portretele tovarășilor căzuți. „Istoria trebuie să-i cunoască pe acești oameni !" spunea el. Pentru ridicarea fotografiilor au fost trimiși și doi studenți, dar aceștia de teamă s-au cam codit. Atunci, Portarul, supărat, s-a dus singur.

Cînd a intrat în primul atelier, patronul a invocat un pretext ridicol și a ieșit îndată din prăvălie. În spatele lui, nevastă-sa și-a dus mîna la gît, făcîndu-i lui Mihailov un semn care imita fără echivoc ștreangul. După plecarea fotografului (la poliție ?), Portarul se repezi spre ușă. Acolo dădu peste un individ voinic care mormăi ceva nedeslușit și-l apucă pe client de pulpana paltonului.

— Mi-am băgat mîna în buzunar, povestea rîzînd, în aceeași seară, Mihailov, la ședința Comisiei organizatorice. Huiduma a crezut că scot revolverul și s-a ferit în lături, iar eu am zbughit-o într-un gang și pe aici ți-e drumul !

Lui Taras nu i-a plăcut atunci exuberanța aceasta ușuratică a prietenului. Alexandr afișa o bravadă sfidătoare, de parcă ai fi zis că era convins dinainte de reușita sa.

— Pricepe odată, îl apostrofă alarmat Jeliabov, că nu trebuie să te mai duci la atelier...

— Încă n-am înnebunit.

Iar a doua zi, Mihailov... a plecat întins la celălalt atelier fotografic. Ce s-a întîmplat cu el, de ce a făcut-o — nu-i de înţeles. Cum a putut omul acesta, cel mai experimentat dintre experimentaţi, să se bage fără rost în capcană, mai ales că o bănuise încă din ajun ? În scrisorile din fortăreaţă, Mihailov nu explică nici într-un fel fapta lui. Taras presupunea că, preocupat de gîndurile sale şi absorbit de mulţimea de treburi legate de pregătirea noului atentat, Mihailov a văzut pe stradă firma cunoscută a fotografului şi, supunîndu-se unui reflex mecanic, fără să mai aibă timp să judece, a intrat înăuntru. O singură dată în viaţă şi-a pierdut controlul şi... asta-i, se vede, soarta conspiratorului.

Cineva dintre tovarăşi a văzut cum pe stradă Portarul a reuşit să se smucească din mîinile jandarmilor şi cum o luase la fugă pe bulevard. N-a mai putut să dispară, l-au ajuns din urmă cu trăsura şi l-au prins din nou. Atunci i-a condus pe poliţişti la el acasă şi nu se ştie cum a găsit mijlocul să pună la fereastră semnul convenit, care indica pericolul... Degeaba lăsaseră jandarmii un post de pîndă, la locuinţa lui, n-a venit nimeni.

Mai tîrziu, Kletocinikov a transmis conţinutul primului interogatoriu al Portarului, luat de domnul Kirilov.

— Cum aşa, nu mai înceta să se minuneze acesta, ce ţi-a venit să comanzi fotografiile tocmai la atelierele care întotdeauna execută lucrările cerute de noi în această branşă ? Fireşte că patronii i-au recunoscut îndată pe „clienţii" lor puşcăriaşi şi ne-au comunicat cum că ofiţerul de rezervă Polivanov a cerut să-i facem portretele complotiştilor executaţi... Nu ne aşteptam defel să dăm peste dumneata. Are dreptate zicala din popor : „La un car de minte, un dram de prostie".

După Mihailov începură să dispară pe rînd oamenii cei mai buni ai partidului. Primul a fost ridicat în stradă Fridenson, iar la locuinţa lui au căzut în plasă mai întîi Zlatopolski, apoi Brannikov. În urma arestării lui Mihailov, dispariţia lui Porfiri a fost pierderea cea mai zguduitoare pentru partidul revoluţionar ilegalist.

În ultimele luni brigada contrainformativă pe care o conducea obţinuse rezultate importante. Pe baza listei alcătuite

de Kletocinikov, agenţii Comitetului Executiv au iniţiat o acţiune corectă de supraveghere şi au descoperit alţi spioni ai poliţiei — fie necunoscuţi încă de Kletocinikov, fie dintre cei care aparţineau serviciului secret al comandamentului capitalei. Lucrătorii de la contrainformaţii începuseră deja să le strecoare poliţiştilor semnalări şi informaţii false, căutînd să-i inducă în eroare. Cu puţin timp înainte de arestare, Barannikov a închiriat o cameră la hotel alături de copoiul Egorka — zis Scîrnăvie şi profitînd de lipsa acestuia a intrat în odaia lui, a luat ciornele rapoartelor informative ale agentului şi a lăsat în locul lor un bilet, pe care desenase un craniu de mort cu două oase încrucişate dedesubt. De atunci Scîrnăvie n-a mai fost văzut în oraş.

Şi acum a dispărut şi Barannikov...

Fridenson, Zlatopolski, Barannikov... Ilegalişti trecuţi prin toate încercările, cei mai de seamă activişti ai partidului. Şi, în primul rînd, desigur conducătorul lui — Alexandr Mihailov. Toţi se află în ghearele poliţiei. Cam prea multe pierderi, să le poţi explica printr-o simplă întîmplare.

S-ar părea că nici cu asta necazurile nu s-au sfîrşit...

Ieri, Jeliabov se ducea la o casă conspirativă, unde urma să-l întîlnească pe Cotoiul, membru al Centrului militar revoluţionar. Cotoiul-Kolodkevici trebuia anunţat despre arestarea lui Barannikov. Uitîndu-se la fereastra casei, Taras n-a văzut acolo cutia mare de chibrituri cu banderola colorată care indica siguranţa deplină. Să fi fost ridicat oare şi Cotoiul ?

Faptul era neobişnuit de periculos, fiindcă în locuinţa lui Kolodkevici, Porfiri-Barannikov se întîlnea cu Nikolai Kletocinikov.

Jeliabov se gîndi cu tristeţe că n-a procedat bine cînd s-a lăsat influenţat de rugăminţile Nataşei şi a introdus-o în Comitetul Executiv, încredinţîndu-i cercurile din regiunea Orel. Portarul n-ar fi cedat aşa de uşor... Ah, dacă ar fi fost Portarul cu el !

Era oricum mai bine dacă pe Koldokevici l-ar fi arestat acasă şi dacă acesta a avut timp să scoată din fereastră consemnul de siguranţă. Atunci Kletocinikov ar fi observat lipsa semnului şi ar fi plecat. Dar dacă cumva Cotoiul s-a dus la prietenul său Porfiri, de care era foarte legat şi pe care-l vizita adesecori, fără nici o treabă...

Fața lui Jeliabov se crispă de durere și suferință. „Dacă-l aveam pe Portarul cu noi, își spunea el pentru a nu știu cîta oară, Sașa n-ar fi permis aceste trambalări fără nici un rost pe la casele conspirative!"

...Totuși, dacă Kolodkevici a trecut mai întîi pe la Barannikov să mai schimbe o vorbă, rezultă că jandarmii l-au ridicat pe cînd se întorcea spre casă. Asta înseamnă că n-a putut să ridice semnul de siguranță de la fereastra odăii. Prin urmare, semnalul a fost luat de unicul vizitator al locuinței — Nicolai Kletocinikov.

Jeliabov și-a închipuit imediat cum intră Kletocinikov în casă, clipind din ochii miopi, cum îl înconjoară din toate părțile „colegii" lui de serviciu. Cine-i mai uluit în primul moment: arestatul sau spionii care l-au capturat — nu se știe. Dar dulăii lui Kirilov sînt grei la cap, și secretarul șefului lor scoate cu un aer indiferent o țigară de foi, pe urmă ia de pe fereastră cutia de chibrituri și-și aprinde țigara. Peste un minut agenții sar asupra lui, îl percheziționează, îl leagă, dar semnalul primejdios a dispărut. El, Andrei Jeliabov, nu va intra în această locuință. Valul arestărilor a fost întrerupt.

Taras se reculese. Toate acestea s-ar putea să nu fie decît o simplă nălucire, un rod al imaginației bolnave. Poate că și Kletocinikov a observat absența semnalului și stă acum liniștit acasă, așteptînd restabilirea legăturii?

Alaltăieri, la rugămintea lui Andrei, i s-a trimis o carte poștală: „Vino duminică pe bulevardul Nevski, spre Dumă, la orele douăsprezece". Peste cîteva minute Taras va afla cum stau lucrurile: Duma e la doi pași... Și atunci, ori Kletocinikov se află deja aici, ori înștiințarea a fost interceptată.

Iată și Duma. Kletocinikov nu se vede. În schimb, sprijinit de zid și ascunzîndu-se după ziarul desfăcut, stă un copoi uriaș, cu fața lată, înfășurat într-o pelerină albastră prinsă la gît de o cataramă cu capul de leu. Jeliabov îi observă picioarele, cu călcîiele sucite în afară, fața turtită parcă de sus, cu ochii răi, apoși. Să fie Bastonul?

Recunoaște și alți agenți ai poliției. Toți sînt descriși în caietele lui Kletocinikov. Acum e limpede că Nikolai se află într-adevăr în mîinile șefilor săi: Jeliabov este așteptat. Dar organizația lor tot mai este apărată datorită muncii uriașe, unice și uimitoare, desfășurate de agentul ei.

Fără să zăbovească nici o secundă, Taras trece mai departe prin fața Dumei, luat de șuvoiul de pietoni.

În timp ce Jeliabov se ascundea de urmăritori printre dughenele înșirate în piață, Kletocinikov era adus în cabinetul procurorului Pleve. În apropierea biroului la care ședea procurorul, zăcea prăbușit în fotoliu, într-o stare vecină cu leșinul, domnul Kirilov. Cu tunica descheiată la guler, îmbătrînit dintr-o dată și tras la față, șeful agenturii ținea în mînă un pahar și se căznea cu degetele tremurînd să-și toarne apă din carafă. Întreaga-i înfățișare părea că cerșește îndurare și compătimire din partea procurorului general... În colțul întunecos al încăperii mai era încă cineva.

— Dumneata, Kletocinikov, susții, se adresă Pleve arestatului, holbîndu-și la el ochii reci, fără să clipească, că vizita dumitale la Kolodkevici se datorește unei cunoștințe cu totul întîmplătoare. Nu-i așa ?

— Da, susțin.

— Dumneata îl cunoști pe acest domn ? întrebă procurorul întorcîndu-și capul spre colț.

Kletocinikov își îndreptă privirea în aceeași direcție. Aha, ăsta... Apucase să-i prevină pe tovarăși despre „turnătorul" acesta, pe cînd se afla încă în libertate. Acum, acum nu mai avea nici un sens să tăgăduiască.

— Întocmai, excelența voastră, scandează trădătorul. Pe dumnealui l-am întîlnit odată la hotel, la locotenentul Polivanov, cum se numea atunci Mihailov.

— Asta-i tot, Kletocinikov, conchise procurorul satisfăcut.

Cînd ușa s-a închis în urma arestatului, Pleve îl anunță cu satisfacție pe domnule Kirilov că poate să-și prezinte oricînd cererea de demisie. De astă dată, șeful agenturii se simte într-adevăr scuturat de convulsii.

Aceasta se întîmpla la 30 ianuarie 1881. Pînă la execuția împăratului Alexandru II mai rămăseseră treizeci de zile.

La 28 februarie Loris-Melikov se grăbi să-l bucure pe suveran cu ultima noutate : într-o cameră a hotelului „Moscova" jandarmii l-au prins pe Andrei Jeliabov — cel mai periculos dintre conspiratorii împotriva ordinei de stat. „Nu încape nici o îndoială, îi raporta el țarului, că prin arestarea lui Jeliabov «Narodnaia volia» a suferit o pierdere ireparabilă și se află în pragul prăbușirii activității sale complotiste".

Alexandru II, „prizonierul revoluţiei" cum i se spunea pe atunci, pentru faptul că de cîteva săptămîni nu se-ncumetase să iasă din Palatul de Iarnă, se hotărî în sfîrşit să plece în oraş. Voia să primească el însuşi defilarea regimentelor de gardă, care constituia pentru el cel mai plăcut divertisment. S-a dovedit încă că atît ţarul cît şi ministrul de interne n-au apreciat îndeajuns forţa adversarilor lor revoluţionari.

Conspiratorilor le venea mai greu ca niciodată în aceste zile: în vizuina duşmanului nu-l mai aveau pe Kletocinikov care să-i ferească şi să-i apere de lovituri. Dar partidul nu putea depinde întru totul şi nici nu depindea de activitatea unui singur om, oricît de importantă ar fi fost această activitate... Membrii organizaţiei „Narodnaia volia" îşi duceau mai departe lupta, chiar în lipsa celor mai buni combatanţi revoluţionari cum au fost: Jeliabov, Mihailov, Barannikov, Kletocinikov. Ei se pregăteau să îndeplinească sentinţa împotriva lui Alexandru II.

În noaptea de 1 martie 1881, în tunelul din colţul dintre Malaia Sadovaia şi Nevski a fost instalată o mină. Ieşit în landou la paradă şi ascultînd de sfatul pe care i-l dăduse veşnic prevăzătorul Loris-Melikov, ţarul şi-a schimbat brusc traseul şi a ocolit pe departe tunelul. Se părea că destinul îl proteja pe împărat...

Pe cheiul Ekaterininski însă, în faţa landoului imperial, apăru un grup de complotişti înarmaţi cu bombe.

La semnalul dat de Sofia Perovskaia, a fost azvîrlită prima bombă — care a distrus spatele landoului. Dar Alexandru II a rămas în viaţă. „Domnul fie lăudat", se-nchină el. I-a mulţumit însă prea devreme Celui-de-sus. A doua bombă, aruncată după cîteva minute, i-a sfîrtecat în bucăţi pe amîndoi — — pe ţarul Alexandru şi pe tînărul complotist Ignat Grineviţki.

Pe tron s-a urcat noul ţar — Alexandru III. Atît stăpînirea, cît şi revoluţionarii aşteptau ca revolta populară să izbucnească neîntîrziat.

Acum se hotăra dacă previziunile ilegaliştilor erau îndreptăţite, dacă opinia publică va ridica steagul de luptă şi dacă masele îl vor urma, într-un cuvînt, dacă însăşi calea aleasă de „Narodnaia volia" fusese justă sau nu. Răscoala însă nu a avut loc.

Simţindu-şi superioritatea faţă de duşmanul sleit de puteri, stăpînirea prinse curaj. În mare grabă a fost încropit procesul organizatorilor nemijlociţi ai „crimei de la 1 martie", iar cele cinci spînzurători ridicate în mijlocul pieţei Semenovsk inauguraseră parcă prin prezenţa lor sinistră programul noii guvernări ţariste. Spînzurători pentru Jeliabov, Perovskaia, Kibalcici, Timofei Mihailov...

Kletocinikov şi tovarăşii săi, arestaţi cu puţin timp înainte de 1 martie, continuau să stea în celule în aşteptarea verdictului. Îşi dădeau prea bine seama că sînt sortiţi pieirii: revoluţia nu s-a produs şi poporul răsculat nu le va reda libertatea... Ei însă nu se plîngeau şi nu regretau nimic. Erau convinşi că nu şi-au irosit viaţa în zadar şi că lupta lor n-a rămas fără urme. Cauza lor dreaptă — cauza libertăţii şi a adevărului va învinge mai devreme sau mai tîrziu. Pînă şi propria lor moarte trebuie să servească acestei victorii.

A trecut un an. Un an în închisoarea Secţiei a treia, pe urmă în arestul de detenţie preventivă, apoi în bastionul Trubeţkoi din fortăreaţa Petropavlovskaia.

Şi în sfîrşit a venit ziua procesului.

SCRISORILE DIN BASTIONUL TRUBEŢKOI

Ianuarie 1882. Iubitei mele A.K. [1]

...În afara groaznicei dureri a despărţirii, sînt împăcat sufleteşte şi voios: trecutul este desăvîrşit şi integru, iar viitorul demn de un luptător. Viaţa mea trecută este unică, de necomparat: nu cunosc un alt om, pe care soarta să-l fi răsplătit cu atîtea izbînzi în muncă. Prin faţa ochilor mei s-a perindat întreaga măreţie a timpului nostru. Cele mai frumoase vise ale mai multor ani se realizează acum. Am trăit alături de oamenii cei mai buni şi am fost întotdeauna demn de dragostea şi prietenia lor. Aceasta este marea fericire a omului. Fii mulţumită de soarta aceasta a mea.

---

[1] Anna Korba — membru al Comitetului Executiv al organizaţiei „Narodnaia volia".

Februarie 1882. Către tovarăşi.

Aş fi vrut, scumpii mei fraţi, ca dorinţele mele de mai jos să fie luate în considerare. Am auzit că Olga Natanson a murit. Neapărat, fraţilor, să-i imortalizaţi memoria, să-i scrieţi biografia... Multe aş fi putut să vă relatez despre prietenul meu drag, adormit pe vecie, dar nu e timpul şi nici locul.

Neapărat va trebui scrisă biografia lui Vladimir Saburov (Alexei Oboleşev). Mi se pare că el a decedat în fortăreaţă...

Este necesară şi o biografie a lui Zundelevici: în afară de faptul că a fost un eminent activist, el a adus servicii nepreţuite libertăţii cuvîntului rus...

Străduiţi-vă să imortalizaţi, să-i proslăviţi pe marii şi neuitaţii noştri tovarăşi: Andrei Ivanovici Jeliabov, Sofia Lvovna Perovskaia şi alţii, care au pierit împreună cu ei...

Începînd din martie pe mine, pe Barannikov, pe Kletocinikov, pe Kolodkevici, pe Trigoni, pe Suhanov, ne-au ţinut zi şi noapte cu jandarmii care se schimbau din trei în trei ore. Acesta era un fel de supliciu... Pe Isaev l-au torturat la comandamentul orăşenesc (aici se întrerupea scrisoarea.)

12 februarie 1882 (în timpul procesului).

În toate aceste zile capul îmi arde, dar nu ştiu cum se face că sînt surprinzător de liniştit. Pentru mulţi dintre scumpii mei tovarăşi — moartea este inevitabilă. Sînt totuşi mulţumit. N-am dat înapoi nici un pas în faţa acestui glorios destin. Ne pare rău că răfuiala are loc cu uşile închise, că toată energia, tăria nervilor şi bărbăţia tovarăşilor zboară pe coşul clădirii şi dispar fără urme, fără să producă nici o impresie asupra opiniei publice... În faţa noastră nu sînt judecători, ci călăi! Acuzaţii în schimb se comportă strălucit. Deosebit de vioi, volubil şi curajos este Barannikov, de parcă s-ar afla la un bal. Pentru el acesta este ultimul ospăţ al vieţii... Încă ceva despre proces: Kletocinikov se comportă minunat, hotărît şi demn.

15 februarie 1882.

Scumpii mei fraţi! Scumpe surori! Ieri ne-am rostit ultimul nostru cuvînt în faţa instanţei, în faţa duşmanilor. Văzîndu-se prizonieri, majoritatea propunea să păstrăm o tăcere mîndră. Vouă însă, prieteni, am fi dorit să vă transmitem, să

vă dăm tot sufletul. Acest lucru încă nu-i posibil. Vă comunic numai principalul: fraţilor, sînteţi pe calea cea dreaptă. Primul succes important e greu de obţinut. Dar voi l-aţi dobîndit, chiar cu preţul unor mari sacrificii! Ce importanţă au însă aceste jertfe, aceste picături de sînge, în comparaţie cu suferinţa celor o sută de milioane de nefericiţi, cu suferinţa poporului flămînd şi oropsit...

N-am timp să mă gîndesc la mine. În jurul meu sînt atîţia osîndiţi cu un picior în groapă. Nu pot crede că aceste fiinţe atît de bune, umane, pătrunse de o înaltă moralitate, vor pieri, că totuşi călăii vor avea cutezanţa să-i stranguleze, să curme atîtea vieţi minunate.

16 februarie 1882.

TESTAMENTUL MEU

Fraţilor, ultima mea dorinţă este să nu vă irosiţi forţele pentru noi, ci să le feriţi de orice distrugere inutilă şi să le folosiţi numai în năprasnicul iureş spre ţel...

Fraţilor, rugămintea mea din urmă este să nu trimiteţi oameni prea tineri în luptă, la moarte. Lăsaţi-le timp să-şi formeze caracterul, lăsaţi-i să-şi dezvăluie forţele spirituale.

Fraţilor, vă sfătuiesc în aceste ultime clipe să stabiliţi o formă unică de depoziţii încă înainte de judecată şi vă recomand ca la anchete să nu daţi nici un fel de lămuriri. Aceasta o să vă scutească de multe greşeli.

Fraţilor, vă las prin testament să vă controlaţi unul pe celălalt în orice activitate practică, în toate mărunţişurile, în viaţa de toate zilele. Aceasta o să vă ferească de greşelile inevitabile pentru fiecare om în parte, dar dezastruoase pentru întreaga organizaţie. Trebuie ca acest control să vă intre în conştiinţă ca un principiu, să nu mai fie socotit ca dezonorant. Este necesar să se ştie între toţi tovarăşii săi apropiaţi cum trăieşte fiecare, ce are asupra lui, ce însemnări şi cum anume le face, cît este de precaut, atent, îndemînatec. Studiaţi-vă unii pe alţii. În aceasta constă forţa şi perfecţiunea organizaţiei.

Fraţilor, vă rog pentru cea din urmă oară, stabiliţi nişte reguli de semnalizare cît mai severe, care vă vor scăpa de prăbuşiri în lanţ.

Vă conjur prin testament, îngrijiţi-vă de bunăstarea sufletească a fiecărui membru al organizaţiei. Aceasta va menţine pacea şi dragostea între voi. Aceasta îl va face pe fiecare din voi să se simtă fericit, va face ca zilele petrecute în societatea voastră să rămînă de neuitat, pentru oricine.

Acum vă sărut pe toţi, dragi fraţi şi surori, vă strîng cu putere la pieptul meu răscolit de aceleaşi pasiuni şi dorinţe care vă însufleţesc şi pe voi. Vă cer iertare, să nu mă pomeniţi de rău. Dacă i-am pricinuit cuiva vreo neplăcere, credeţi-mă că n-am făcut-o dintr-o pornire personală, ci numai spre folosul general şi datorită firii mele intransigente.

Aşadar, adio, dragii mei! Cu desăvîrşire al vostru, pînă la capăt,

Alexandr Mihailov.

Acestea au fost ultimele cuvinte ale marelui revoluţionar rus, care au parvenit oamenilor din întunericul de mormînt al fortăreţei Petropavlovskaia. După o jumătate de an şi-a dat sfîrşitul, bolnav, de „dublă pneumonie infecţioasă" — cum este menţionat în registrele închisorii. Avea douăzeci şi şapte de ani.

ACUZAŢII ACUZĂ

În sala de judecată a fost admisă puţină lume, formată în mare parte din vîrfurile armatei şi ale ministerului de interne. Pretutindeni nu vedeai decît uniforme albastre şi dolmane căzăceşti, de parcă şi asistenţa era pusă sub pază. Numai sus, în balconul pustiu, în dosul unei coloane se zărea la răstimpuri silueta unei femei. Acolo era ascunsă de vederile celor din sală soţia procurorului Muraviov. Soţului său i-au fost încredinţate cheile de la balcoane, iar el şi-a introdus acolo, în secret, soţia. Să-l admire şi ea cînd îşi va ţine pledoaria la procesul acesta cu uşile închise.

Au fost introduşi acuzaţii, fiecare flancat de doi jandarmi. Femeia i-a cercetat plină de curiozitate, apoi şi-a mutat privirea la masa procurorului. Soţul i s-a părut neobişnuit de agi-

tat și se vedea cît de colo că nu-i în apele lui. Procesul acesta nu-i convenea deloc. Douăzeci de deținuți amenințau să-i submineze cariera veșnicului „norocos".

Muraviov intrase în grațiile superiorilor săi cu aproape un an în urmă, cu ocazia procesului intentat lui Jeliabov, Perovskaia, Kibalcici, Ghelfman și alții. Atunci s-a făcut remarcat datorită rechizitoriului său strălucit, rostit cu multă emfază. A trebuit să uite pentru totdeauna faptul că pe vremea cînd era copil a construit castele de nisip cu această femeiușcă firavă, Sofia Perovskaia, implicată pentru învinuirea de rigicid. Pe vremuri părinții săi considerau drept o cinste deosebită faptul că vice-guvernatorul Perovski — mare demnitar, înrudit cu familia imperială — îi permitea micuței sale odrasle să se joace cu Kollea Muraviov. Au trecut de atunci două decenii și tovarășii de joacă din copilărie s-au întîlnit din nou — el, tînăr procuror în plină ascensiune — ea, revoluționară ilegalistă, cu un stagiu de peste zece ani, principala organizatoare a atentatului asupra țarului. Muraviov a împroșcat-o atunci cu noroi, a învinuit-o și de imoralitate. De acolo i s-a tras și faima de magistrat integru. O somitate de neînlocuit la marile procese politice. Ajunsese pînă și el să creadă că, dacă acest „proces al celor douăzeci" va decurge la fel de bine, ca cel precedent, va fi numit ministru al justiției.

Dar procesul nu prea mergea.

Fuseseră dezbătute deja cele mai răsunătoare fapte — uciderea șefului jandarmeriei, complicitatea acuzaților la atentatul lui Soloviov, confiscarea fondurilor bănești din visteriile de la Herson și Chișinău, pregătirile întreprinse la Alexandrovsk și în două rînduri la Odessa în vederea uciderii țarului, precum și atentatul de pe Podul de piatră din Petersburg, urmat de cel de la Moscova, de la Palatul de Iarnă, și în sfîrșit „acțiunea criminală din ziua de 1 martie". Delicte — tot unul și unul ! Și ce domeniu vast de afirmare, ce posibilități pentru procuror de a-și valorifica talentele sale oratorice ! Și — nimic.

Mai rău decît atît ; în timpul procesului incidentele se țineau lanț, unul după altul. Pe banca acuzaților s-au strîns exponenții cei mai inteligenți ai partidului revoluționar și lui Muraviov nu-i prea venea la îndemînă să se lupte de unul singur cu ei. Iar răsuflatul acesta de Deier, președintele completului de

judecată, încerca cu atîta neîndemînare să-i vină în ajutor, încît capetele de acuzare se dovedeau extrem de șubrede și ticluite din topor. Chiar pentru publicul acesta anume ales. Printre colegii invidioși ai procurorului se și adusese în discuție probabila eșuare a procesului. Nu, desigur, aici nu era vorba de pronunțarea sentinței. Senatorii care-și căpătaseră posturile din mîna țarului ucis, în nici un caz nu puteau fi socotiți judecători imparțiali ai ucigașilor lui. Toată simpatia lor era de partea acuzării, nemaivorbind de spiritul lipsit de echivoc al literei de lege, pe care se sprijineau hotărîrile lor. Dar în duelurile orale dintre acuzați și acuzatori, care izbucneau la răstimpuri în acest proces, în mod cu totul inexplicabil ieșeau totdeauna învingători acuzații. Și lucrul acesta nu era defel pe placul șefilor, care i-au dat de înțeles lui Muraviov că nu-s mulțumiți de el.

Deosebit de scandalos a decurs ședința la care a fost interogat locotenentul de marină Evgheni Suhanov. Bătăiosul marinar, membru al Centrului militar revoluționar, a relatat împrejurările în care a devenit ilegalist. În cadrul flotei din Pacific o dusese cu serviciul cît se poate de bine și, dacă s-ar fi dedicat numai carierei sale militare, putea să ajungă departe. Suhanov însă era un om foarte onest, de o cinste cristalină. Și ceea ce îl scotea mai mult din sărite era faptul că comandanții pedepseau fără cruțare pe matrozii prinși cu vreo pungășie măruntă, în timp ce hoții, delapidatorii și tot felul de samsari traficanți, care jefuiau flota imperială a Rusiei, erau tolerați cu îngăduință. Locotenentul se apucă să bată pragurile pe la cabinetele generalilor și amiralilor, să-și implore superiorii să pună capăt speculei cu cărbuni, să se termine odată cu șperțurile și corupția care domnea prin docuri. În cele din urmă, a fost socotit indezirabil și mutat la o unitate din Marea Baltică. Venind de la Vladivostok, a întîlnit convoaie cu deportați și a intrat în vorbă cu aceștia. Erau oameni la fel ca și el, care renunțaseră să facă carieră, și mai presus de toate doreau fericirea poporului. Pentru aceasta luaseră drumul pribegiei, fără nici o cercetare prealabilă și fără judecată.

După sosirea la Kronștandt, Suhanov a încercat să demaște și aici pe hoții și afaceriștii care mișunau la tot pasul, însă n-a găsit în toată capitala nici un procuror, care să aibă măcar curajul să pornească o acțiune penală împotriva acestor jec-

mănitori. Toată lumea era coruptă, de la comandantul flotei și ministru. Delapidatorii de bani publici se bucurau de respect, întrețineau relații de afaceri cu persoane suspuse și erau legați prin interese comune cu cei mai înalți demnitari.

— Nu m-am putut împăca cu un guvern alcătuit din oameni necinstiți, spunea marinarul. Mintea și rațiunea mea refuzau să accepte o asemenea orînduire de stat în care răspunderea pentru soarta patriei, pentru viața a milioane de ostași ruși, este dată pe mîna unor parveniți luați la-ntîmplare din rîndul favoriților și protejaților atotputernicei camarile. Dacă ești un patriot rus și iubești armata rusă, atunci trista noastră realitate nu-ți oferă nici o altă ieșire, decît calea care duce spre revoluționari!

Cîte eforturi i-au trebuit procurorului pentru ca acest imbecil de Deier să nu-i mai pună lui Suhanov întrebări de prisos. Asta le mai lipsea lor, să asculte la proces ce diferență de preț, rezultată din livrarea cărbunelui de calitatea treia în loc de antracit, a intrat în buzunarul guvernatorului-general al Siberiei sau al comandantului de port din Kronștadt! În sală plutea o atmosferă apăsătoare, militarii se gîndeau, fără să vrea, că cu asemenea cărbune, cu astfel de mașini și mijloace de aprovizionare, flotei n-are să-i vină tocmai ușor să facă față unei eventuale confruntări cu dușmanul. Dealtfel, nici în armata de uscat lucrurile nu stăteau mai bine. Se va repeta oare rușinea de la Sevastopol?

Pe Suhanov îl priveau cu o tainică simpatie, chiar unii dintre judecători. Ședința s-a încheiat într-o ambianță confuză, vecină cu panica.

Seara, procurorul a avut impresia că a găsit o soluție ingenioasă: a hotărît să schimbe ordinea dosarelor aflate pe rol și, trecînd peste procedura stabilită, să înceapă cu audierea acuzatului Kletocinikov. Acest funcționar al Secției a treia a declarat în timpul cercetărilor că lucrase în favoarea revoluționarilor pentru bani. Expunîndu-l oprobriului public pe șperțarul revoluționar, procurorul nădăjduia să înviorieze procesul și totodată să-și ia revanșa de la acești suhanovi și mihailovi pentru înfrîngerile suferite anterior.

Președintele completului de judecată a acceptat noul plan fără nici o obiecțiune.

Și iată...

„N-AM FOST DECÎT UN OM CUMSECADE..."

Şi iată-l pe Kletocinikov apropiindu-se de bară...

Poate că nici unul dintre acuzaţi n-a fost ascultat cu atîta atenţie. Ochiul ager şi vigilent al revoluţionarilor, „îngerul păzitor" al ilegaliştilor ruşi, omul acesta îşi cîştigase în decurs de un an o reputaţie neobişnuită, de figură legendară. Cine e el? De unde vine? De ce oare, avînd şansele cele mai mari de-a face carieră şi de a atinge culmile puterii, el a preferat totuşi să devină infractor la securitatea statului şi complice al teroriştilor?

În jurul modestului şi tăcutului funcţionar, gurile rele din Petersburg ţesuseră tot felul de zvonuri care mai de care mai fanteziste. Astăzi, în sfîrşit, va vorbi. Astăzi, pentru prima oară în viaţă, îşi va deschide şi el sufletul.

Întreaga asistenţă cerceta cu mirare figura ştearsă, neînsemnată a acestui modest funcţionăraş din care se găsesc cu zecile prin toate cancelariile. Înainte de începerea interogatoriului, Kletocinikov a avut un acces de tuse şi, după pata de sînge de pe batista lui, cei doi generali-medici care şedeau în faţă şi-au dat seama că deţinutul suferea de tuberculoză, în stadiul cel mai avansat.

Mai întîi au fost citaţi martorii: coloneleasa văduvă Ana Kutuzova (Ah, şi ce a mai plîns sărmana „madam"!), consilierul de stat Kirilov şi secretarul-şef Ţvetkov. Acesta din urmă a confirmat că acuzatul se bucurase de încredere nelimitată din partea conducătorilor poliţiei politice secrete.

A sosit şi momentul culminant.

— Acuzat, povesteşte-ne cum şi în ce scop ai apucat calea trădării.

A sosit clipa cea mai măreaţă a vieţii lui Kletocinikov. Adunîndu-şi ultimele puteri, acuzatul se îndreptă de mijloc, îşi încordă pieptul sfîşiat de boală şi începu să vorbească. Nu se adresa nici lui Muraviov, nici lui Deier, ci Rusiei întregi care — era sigur de aceasta — va cunoaşte cîndva întreg adevărul. Ea este aceea care trebuie să-l audă acum, poate în ultimele ceasuri ale vieţii sale!

— Sînt originar din Penza, începu el. Pînă la treizeci de ani nu mă făcusem vinovat de nimic și trăiam liniștit în orașul natal. Mi se pare că am spus — trăiam ? Mai bine zis, existam, la fel ca un vierme, ca un animal. La Penza, domnilor judecători, în vremurile noastre oamenii fie că vegetează, fie că se lasă înecați în cloaca intrigilor mărunte, a chiolhanurilor însoțite de cel mai dezgustător desfrîu. O provincie tipic rusească. Și totuși se mai nasc și pe acolo „oameni ciudați" — oameni însetați de mai bine. Și oamenii aceștia nădăjduiesc, cred, își irosesc în așteptare toată tinerețea lor, pînă cînd promiscuitatea pămînteană nu-i va înghiți împreună cu iluziile cu care s-au hrănit. Eu, unul, am avut norocul să mă îmbolnăvesc și am părăsit Penza plecînd în Sud.

— Te-ai îmbolnăvit ?

— Da. De ftizie. Am urmat acolo un tratament, am făcut și serviciu, iar după ce m-am mai întremat puțin, m-am mutat la Petersburg. Nici aici însă lucrurile nu stau mai bine — aceeași patimă a băuturii în păturile de jos, o funcționărime coruptă și venală, aceeași slugărnicie față de autorități, același egoism, lașitate și platitudine spirituală în rîndurile intelectualității. Atunci mi-a trecut prin minte gîndul că voi muri într-o bună zi și nimeni, niciodată, nu-și va mai aduce aminte de registratorul de colegiu Kletocinikov, nimeni pe lume nu va simți măcar o fărîmiță de căldură în suflet la gîndul că acest Kletocinikov a viețuit timp de treizeci de ani sub cerul Rusiei. Tristețea mă înăbușea — oricum, îmi ziceam, m-oi fi născut și eu cu vreun rost pe lumea asta, aș fi poate în stare să înfăptuiesc și eu ceva pentru patrie, pentru oameni — simțeam această nevoie...

— Și atunci ai devenit spion, replică îndată procurorul.

Cîțiva din primele rînduri chicotiră discret, punîndu-și palmă la gură. Mare pișicher și Muraviov ăsta !

— Atunci m-am angajat ca spion al Secției a treia, completă din zbor Kletocinikov. A trebuit să meditez foarte mult, domnule procuror, de ce oare trăiesc atît de prost și greu oamenii cumsecade din Rusia și se pierd fără nici o noimă, înghițiți de mocirla mediocrității cotidiene ? Am căutat să des-

copăr unde-i sursa veninului care otrăvește sîngele patriei mele, și se pare că am găsit-o.

— Adică ?

— Această sursă hidoasă a fărădelegilor care urmăresc înăbușirea spiritului uman o constituie odioasa instituție denumită Secția a treia.

Cineva din fundul sălii scoase un oftat adînc, al cărui ecou a fost auzit și la masa judecătorilor.

— Dacă n-ar fi existat Secția a treia, dacă n-ar fi existat reprimarea aceasta cruntă a celor mai fioroși călăi, miile de tineri buni și luminoși care sînt în Rusia ar fi scos țara la lumină.

Ca un monument al indignării se ridică deasupra mesei președintele :

— Dumneata însuți, acuzat, ai făcut parte din această odioasă instituție...

Un zgomot de fotoliu răsturnat întrerupse glasul președintelui. Enervat la culme, ministrul justiției sărise ca ars de la locul lui.

— Adică... după spusele dumitale, odioasă, se corectă Deier, roșind pînă la urechi.

— Am slujit societății ! răspunse cu mîndrie Kletocinikov.

— Cărei societăți, reale sau clandestine ? îl zeflemisi procurorul.

— Societății ruse !

— Societatea rusă o formăm noi ! zbieră președintele.

Pe banca acuzaților izbucni un hohot spontan.

— Liniște ! Nu știți să vă comportați ! Vă dau afară pe toți ! își ieși complet din fire Deier. Iar dumneata, acuzat Kletocinikov, dumneata, care te pretinzi un om cinstit, ai socotit totuși că-i poți lua banii acestei instituții respingătoare cum fi spui dumneata ? Și mai ales în calitate de spion !

Toate privirile se îndreptară spre Kletocinikov.

— Dacă nu mi-aș fi luat salariul, puteam să trezesc bănuieli, răspunse cît se poate de politicos și calm acuzatul. Îmi permiteți să continui, domnule președinte ? Așadar, iată-mă ajuns printre spioni. Nu vă puteți închipui ce fel de oameni sînt aceștia. Ce monștri oribili, ce eșantioane ale decăderii morale hălăduiau în viesparul acesta atotputernic al crimei...

Președintele agită clopoțelul.

— Da, ăsta-i adevărul, își împreună Kletocinikov mîinile la piept. Sînt în stare să-și vîndă și propria lor mamă la un preț convenabil. Dar ceea ce m-a surprins mai mult au fost denunțurile mincinoase, un torent nesfîrșit de denunțuri mincioase. Și tot ce cuprindeau ele era minciună, minciună sfruntată, în proporție de nouăzeci și nouă la sută. Dar ce zic eu — nouăzeci și nouă la sută — bine ar fi fost dacă măcar unul dintr-o mie era adevărat! Dar în urma fiecărui denunț se iau anumite măsuri — se arestează, se tortureză, se deportează oameni. Orice om cinstit nu poate să nu-i dorească răul Secției a treia. Și eu am urît-o și i-am devenit dușman.

Începu să tușească. În sala amuțită, tusea aceasta seacă semăna cu un leitmotiv sinistru la comedia grotescă de împărțire a dreptății.

— Numai de aceea am putut să rezist atît, pentru că acolo orice denunț este socotit dinainte ca fals, urmă Kletocinikov, adunîndu-și anevoie puterile. De două ori am fost pe marginea prăpastiei. Prima dată — atunci cînd sosise de peste hotare un denunț pe numele majestății sale, prin care țarul era informat că în Secția a treia lucrează o iscoadă a celor de la „Narodnaia volia". Defunctul împărat ne-a transmis nouă acest denunț, cu rezoluția; „Să fie găsit trădătorul și aruncat în fortăreață". Martorul Kirilov nu-mi va îngădui să mint; m-a chemat la dînsul, mi-a întins denunțul și a decis: „Apă de ploaie, ca de obicei! Nu-l dăm la verificare — e prea multă bătaie de cap. Clasează-l la arhivă și întocmește un raport documentat ca răspuns." Iar eu, firește, n-am obiectat.

Încordarea din sală s-a risipit în hohotele de rîs ale asistenței. Chiar și președintele nu-și putu reține un zîmbet și dintr-o dată parcă se mai însenină. Apoi întrebă cu o curiozitate neașteptată:

— Și a doua întîmplare?

— Asta a fost mai serioasă. La începutul carierei mele, mi-am scos o copie după un ordin în legătură cu percheziții. Toate persoanele vizate au fost anunțate din timp. Două studente însă — le-am uitat numele, dar mai țin minte adresa lor: bulevardul Liteinîi, casa prințesei Muruzi — și cum spuneam, aceste două studente au avut o comportare necorespunzătoare. Au întîmpinat echipa de polițiști cu exclamațiile:

„Poftiți înăuntru, oaspeți dragi, de două nopți vă tot așteptăm". Aceasta a dus la suspiciuni, fetele au fost interogate cu mijloace cam brutale și pînă la urmă s-au dat de gol. Au mărturisit că în ajun, pe la miezul nopții, un tînăr necunoscut, după ce a sunat la intrare, le-a șoptit prin ușa întredeschisă : „Mîine vă vine percheziția", și a dispărut. După cum s-a constatat, despre viitoarele percheziții aveau cunoștință numai trei persoane : martorul Kirilov, eu și denunțătoarea studentelor. Mie mi s-a interzis imediat accesul la documentele secrete. Conducerea partidului considera căderea mea ca inevitabilă.

— Ei, și cum ai scăpat ? se interesă Deier.

Făcea impresia că președintele ascultă o poveste de aventuri captivantă, și ar fi vrut să-i afle cît mai repede deznodămîntul.

— Mulțumită domnului Kirilov, lămuri acuzatul. Mi-a aranjat o confruntare cu denunțătoarea, o brunetă nu prea simpatică, cu fața palidă, plinuță. După cum s-a lămurit, fiind „tămîioasă" la învățătură, fata s-a hotărît să-și repare insuccesele la studii ticluind denunțuri. Asemenea... personaje formează etalonul tipic al agenturii folosite în mediul studențesc. Spre norocul meu, denunțul împotriva colegelor a fost și prima ei compunere scrisă de acest gen. Iar atunci cînd domnul Kirilov s-a răstit la ea încă din prag, făcînd-o „pramatie" și „ticăloasă", fetișcana s-a pornit pe plîns. Nu știa că înjurăturile cele mai scabroase constituie un apanaj nelipsit la interogatoriile noastre. Aceste lacrimi au decis totul : Kirilov le-a luat drept o dovadă a căinței. Eu însumi am compus raportul, arătînd că „vinovata și-a prevenit prietenele, a recunoscut totul și a fost îndepărtată din serviciu".

Publicul se amuza copios.

Pînă acum, Muraviov nu s-a prea amestecat în mersul procesului. Jurist priceput, acesta urmărea cu o anumită considerație profesională cu cîtă competență și abilitate își construise Kletocinikov apărarea. Pledează magistral ! A reușit pînă acum să-și cîștige bunăvoința unei bune părți din public — da, da ! — și a înfrînt ostilitatea preconcepută a judecătorilor. În cei șaizeci de ani de existență Secția a treia le-a mîncat tuturor ficații. Chiar și senatorii n-o prea aveau la stomac. Mura-

viov însuşi s-a surprins asupra gîndului că, dacă-l lasă acum pe Kletocinikov să batjocorească atît de vehement Secţia a treia, nu face aceasta numai din considerente de ordin tactic. Pur şi simplu, îi face plăcere să asculte injuriile adresate departamentului de care şi el se cam temea...

Oricum, se pare că acest Kletocinikov a ajuns prea departe. E timpul să fie chemat la ordine!

— Cîţi arginţi ai primit pe lună pentru trădarea dumitale? îl întrebă tăios Muraviov.

Sala amuţi. O, Muraviov se pricepe să pună întrebări! Doar cu un singur cuvînt — „arginţi" — a ştiut să-l pecetluiască pe funcţionar cu numele de Iuda.

— Nici o copeică...

Procurorul avu impresia că nu a înţeles.

— Cum? îşi lungi el urechea spre banca acuzaţilor.

— Nimic. Nici o copeică...

Zăpăceala lui Muraviov era atît de evidentă, încît preşedintele se repezi îndată să-i dea o mînă de ajutor.

— Bine, dar la anchetă dumneata singur ai declarat că primeai bani de la acuzatul Mihailov, puţin şi sporadic ce-i drept...

Aveai impresia că nici Kletocinikov nu-şi dădea încă seama ce lovitură zdrobitoare dăduse în aceste minute acuzatorilor săi. Foarte liniştit, ca şi cum ar fi relatat un lucru cu desăvîrşire normal, începu să explice motivul pentru care s-a ponegrit atunci, cu ocazia cercetărilor.

— În timpul instrucţiei judiciare preliminare, mă aflam la discreţia conducerii mele păcălite, domnule preşedinte. Stăpînirea era făcută foc pe mine şi putea în baza legii, fără nici o judecată, să mă exileze pînă la sfîrşitul vieţii undeva în Sahalin. În asemenea situaţii eşti în stare să-ţi aduci tot felul de învinuiri imaginare. Afară de aceasta, m-am gîndit că în cazul în care printre revoluţionari se va găsi măcar unul care a luat mită, acela va fi neapărat implicat în proces. Iar eu doream foarte mult să apar în faţa judecătorilor şi să povestesc de ce m-am luptat cu Secţia a treia.

Procurorul şedea zdrobit pe scaunul lui, ascunzîndu-şi faţa în mîini. Juraţii erau şi ei dezorientaţi. Profitînd de această confuzie, acuzatul îşi continuă povestirea:

— M-am oprit la faptul că, din întîmplarea aceea cu percheziţia la domiciliul studentelor, ieşisem cu obrazul curat. Dar nu la fel de bine s-a terminat ea şi pentru fetişcane. Deşi împotriva lor nu existau şi nu puteau să existe nici un fel de dovezi concrete — doar fuseseră avertizate din timp — şi cu toate că depoziţiile tuturor martorilor le-au fost favorabile, totuşi în baza acelui singur denunţ al spioanei alungate din slujbă studentele au fost deportate în Siberia răsăriteană. Aşa înţelege Secţia a treia să facă dreptate !

Aici Deier, în sfîrşit, sună din clopoţel. Scăpînd conducerea procesului din mîna procurorului, senatorul se hotărî să dea el însuşi dovadă de iniţiativă şi să-i arate publicului întreaga sa erudiţie şi perspicacitate juridică.

— Să intre martorul Kirilov ! Martor Kirilov, vă amintiţi despre descinderea făcută la locuinţa celor două studente din casa prinţesei Muruzi ?

— Exact, excelenţa voastră. Eu am semnat ordinul de deportare.

— Acuzatul afirmă că împotriva lor nu erau nici un fel de dovezi, în afară de denunţul unei individe, care nu prezenta încredere. Este adevărat ?

— Denunţul însă era foarte important, excelenţă. Nu puteam să nu-l iau în seamă, dădu Kirilov din mîini şi simţind, probabil, că vorbele sale nu lasă impresia dorită, lămuri : În schimb, mai tîrziu, la prima amnistie, le-am pus în libertate imediat.

De data asta şi Deier rămase contrariat. Cu o voce seacă, vădit nemulţumit de atitudinea martorului, îi făcu semn să se îndepărteze.

În încheiere Kletocinikov a spus :

— Nu mă pot considera un adevărat revoluţionar-socialist. Ştiu prea puţine lucruri despre socialism şi sînt prea puţin legat de viaţa partidului revoluţionar. Însă m-am străduit să mă comport în aşa fel, încît fiecare om cinstit din Rusia să-mi mulţumească pentru activitatea mea.

Sentinţa s-a dat peste trei zile. Fostul registrator de colegiu Nikolai Kletocinikov a fost declarat decăzut din drepturile civile, i s-a retras ordinul Sfîntului Stanislav şi, împreună cu încă unsprezece acuzaţi, Mihailov, Kolodkevici, Suhanov, Frolenko şi alţii, a fost condamnat la moarte prin spînzurare.

24 martie 1882. Alexandru III a comutat pedeapsa cu moartea, la care fuseseră condamnaţi cei unsprezece revoluţionari, cu închisoarea pe viaţă. Cel de-al doisprezecelea, Suhanov, fiind ofiţer, condamnarea la ştreang i-a fost înlocuită prin moartea prin împuşcare, în portul Kronştadt.

Prin această măsură, noul ţar nu şi-a arătat defel milostenia. Pur şi simplu, ajunsese să-i fie teamă de toate. Se temea de opinia publică mondială. De campania iniţiată de Victor Hugo împotriva spînzurătorilor ruseşti. În sfîrşit, se temea de răzbunătorii ruşi. Ajunge cu atîtea riscuri ! E drept că, în primele momente de furie, ţarul nu s-a putut abţine şi l-a executat pe Jeliabov şi pe tovarăşii săi. Dar să continue mai departe în acelaşi fel, îi era frică.

Aşadar, s-a hotărît : regicizii îşi vor sfîrşi zilele fără prea mult zgomot.

Iată de ce în ziua de 25 martie, la ora prînzului, în celula lui Kletocinikov intră un general. Aruncînd, plin de importanţă, un : „Mulţumeşte-i lui Dumnezeu ! Împăratul te-a graţiat !", generalul ieşi afară, lăsîndu-l pe Nikolai Kletocinikov pradă celor mai sumbre presimţiri.

Iertarea aceasta nu-l bucura. Din curtea fortăreţei răzbătea pînă în celulă un freamăt neobişnuit şi i se părea că acolo au început pregătirile în vederea executării tovarăşilor săi. Atunci el de ce să mai trăiască ?

Ciocăni în perete, şi auzind că şi vecinul de alături, Mihailov, a fost graţiat, se mai linişti. Prin urmare, toţi au fost graţiaţi ?

Orologiul începu să sune imnul. În tactul melodiei, Kletocinikov fredonă şi el în gînd cupletul revoluţionar, compus de tovarăşi :

Slăvindu-ne poporul şi truda lui cinstită,
Noi cauza dreptăţii o vom sluji oricînd,
Nici ocna nu ne-nfrînge voinţa oţelită,
Căci vom cînta şi-n temniţi al libertăţii cînt !

Apoi își scoase scurta și adormi adînc.

La miezul nopții, a fost trezit de zgomotul zăvoarelor de la uși. În celulă năvăli o hoardă de jandarmi, care înconjurară patul metalic, cu picioarele prinse solid de dușumea. Ca niște lupi flămînzi, își priveau jandarmii victima. Oare ce-au de gînd să facă ?

— Drepți ! Dezbrăcarea pînă la piele !

Mîinile păroase se plimbă pe tot corpul. Percheziție rapidă, agitată ! Kletocinikov mai are timp să observe doi subofițeri ascunși într-un colț. Așteaptă cumva ? Ce ?

— Îmbrăcarea !

Cu degetele înțepenite își îmbrăcă scurta vărgată și pantalonii peticiți. Veni și rîndul subofițerilor. Răsucindu-i mîinile la spate, aceștia îl scoaseră pe sală. Încotro ? La tortură ? În beci ?

Treptele scării coborau într-o pantă abruptă. Acum jandarmii nu-l mai tîrau, îl duceau în cîrcă. Iată și o ușă de fier. Suflînd greu, subofițerii îl așezară în picioare. Unul dintre ei se căzni multă vreme pînă descuie ușa, celălalt îl îmbrînci cu brutalitate pe Kletocinikov înăuntru.

Ușa s-a închis cu zgomot în urma lui, subofițerii au rămas afară. Se vede că accesul în această parte le este interzis chiar și temnicerilor din bastion, să nu vadă cine anume și unde l-a dus pe deținutul condamnat pe viață. Kletocinikov observă că se află într-o curticică mică, de formă circulară. Curticica aceasta i se părea un fel de ecluză, în drumul lui spre moarte. Singur, în noapte, stă pe zăpadă și stele mari strălucesc pe cerul luminos. De mult nu le-a mai văzut Kletocinikov. Și deodată uită de suferințele sale, de nesfîrșita detenție ce-l așteaptă pentru tot restul zilelor. Altceva, ce-ar putea să-i mai facă ?

Privește stelele, poate pentru ultima oară. Vîntul puternic spulberă de jos zăpada peste pieptul gol și părul încărunțit.

Dar iată că pe poartă a apărut al doilea grup de jandarmi. Și din nou doi vlăjgani îl tîrăsc undeva. Trec repede pe lîngă un zid lung, întrerupt de arcada întunecoasă a porților, apoi urmează niște cotloane întortocheate... Și deodată prizonierul zărește luminițele ce se reflectă în luciul de oglindă al apei.

Erau pe malul canalului.

„Vor să mă înece" !

Se smuci instinctiv din mîinile lor, țipă. O labă imensă în mănușă albă i se lăsă rășchirată pe față, îi pipăi gura și își apăsă palma peste ea. Totuși, cu coada ochiului, osînditul observă că grupul a pășit pe o punte îngustă.

Deci, nu-l îneacă ? Atunci unde-l duc ?

Pe malul celălalt l-au lăsat liber. Nikolai Vasilievici desluși prin întuneric o clădire nu prea înaltă și de-abia acum se dumiri unde îl duc. Și, parcă vrînd să-i întărească bănuiala, de undeva de alături se auzi un glas cunoscut. Striga dulăul credincios al lui Kirilov, căpitanul de jandarmi Sokolov, poreclit „Irodul".

— Adu-l aici, la ușa asta !

În Secția a treia se vorbea de multă vreme că Sokolov este numit supraveghetor al celei mai secrete temnițe statale — fortul Alexeevski. Se vede că era adevărat.

— Pe aici, am spus ! urlă din nou Sokolov, și ușa se dădu în lături, deschisă parcă de o mînă nevăzută. Cine-i ? E-hei, uite și o veche cunoștință, ne-a venit în ospeție !

Sokolov a remarcat îndată că Kletocinikov nu-l ascultă. Condamnatul privea stelele pentru ultima oară.

Se vede că un rest de omenie îi mișcase inima jandarmului.

— Așteaptă o clipă, porunci el soldatului din escortă. Și parcă scuzîndu-se, adăugă cu cinism : Oricum, sînt și eu creștin.

Peste un minut Kletocinikov a fost introdus într-un culoar lung și îngust, la capătul căruia clipeau palid două lămpițe cu gaz. De aici l-au tîrît prin fața mai multor uși, pe urmă l-au împins undeva și s-au dat la o parte.

Osînditul se uită în jur. Aici totul era cu mult mai confortabil decît în bastionul Trubețkoi : un pat de lemn, o măsuță, scaun, sobă de teracotă. O fereastră mare. Iată cum arăta sinistrul fort Alekseevski, locul cel mai înspăimîntător din întreaga fortăreață ! De fapt, nu-i nimic sinistru, totul este obișnuit.

— Percheziționați-l ! porunci Sokolov.

Din nou îl scotocesc peste tot. Sokolov îi apropie lampa de obraz, în timp ce un alt jandarm îi bagă degetele în gură : n-or fi ascunși acolo niscaiva bani, pentru evadare. N-au găsit nimic. Totuși i-au luat hainele vechi. Păcat ! În căptușeala re-

verului de la scurtă, Kletocinikov găsise un capețel de creion și scrisoarea de adio a lui Andrei Presniakov. Cîndva, înainte de execuție, Andrei purtase această scurtă care după patru luni i-a revenit lui Kletocinikov. Cine o va mai purta după el ? Va găsi oare omul acesta un mijloc să transmită celor de afară ultimul cuvînt al prietenului executat ? El, Kletocinikov, nu a reușit s-o facă.

Sokolov se opri țanțoș în fața deținutului :

— Tu, Kletocinikov, îți dai seama unde te afli. Despre locul acesta știu numai trei oameni în Rusia : împăratul, comandantul închisorii și eu. Așa, vezi ! De acum înainte, vei fi numărul șase, ai înțeles ? Mi s-a ordonat să-ți vorbesc cu „tu" și mă voi conforma. Numai cu „tu" ! Comunicarea prin ciocănituri în perete se pedepsește, încercarea de a vorbi prin vizor, la fel. Pedeapsă corporală. Pricepi ?

Și trîntind un scurt „Asta-i tot !", supraveghetorul părăsi celula. După el, jandarmii. Zăvoarele zăngăniră în urma lor. Se așternu liniștea.

Kletocinikov se apropie de fereastră : dorea să mai privească o dată cerul. Dar prin geam nu se vedea nici un colț de cer. „Zidul fortăreței e prea aproape, ca și la Trubețkoi", își spuse el și pe pipăite se îndreptă spre ușă. De acolo se auzeau pași grăbiți, uși grele se trînteau în scrîșnetul lacătelor ruginite. Celulele goale ale fortului se umpleau treptat cu deținuți osîndiți la închisoare pe viață.

Era scuturat de friguri. Smulse de pe pat pătura subțire de flanelă și se înfășură în ea, dar aceasta nu-l apăra de frigul pătrunzător al temniței. Iată că se trînti cu zgomot și ușa de-alături. Kletocinikov așteptă vreo jumătate de oră și, după cum l-a învățat Mihailov, începu să ciocănească încet, lovind cu prima articulație a degetului în tencuială.

— Cine ești ?

— Trigoni, veni imediat răspunsul. Prin urmare și „Milordul" era aici.

— Dincolo ?

— Frolenko, apoi Morozov. Dar dumneata ?

— Kletocinikov.

— Sîntem în fort ?

— Da.

Ciocănitul încetă, pe culoar trecură temnicerii. Nikolai Vasilievici se întinse în culcușul lui aspru, se ghemui cu genunchii la gură și adormi curînd. Trebuia să prindă puteri pentru prima zi de detenție pe viață în fort.

VICTORIA

Dimineață, abia sări în picioare și se îndreptă grăbit spre fereastră.

Ce ghinion stupid !

În fereastră erau montate două rame cu gratii. Geamurile exterioare erau văruite complet, iar oberlihtul din colțul de sus al ferestrei era astupat de o sită metalică deasă. Prin sita murdară aerul nu pătrundea în celulă, iar soarele era interzis să-l vezi aici, în general.

Kletocinikov își încordă privirea mioapă și observă o pînză de păianjen, care se-ntindea de la un capăt la celălalt, acoperind toate colțurile noii sale locuințe. Pipăi peretele cu mîna : tencuiala era sfărîmicioasă din cauza igrasiei. Pe dușumea găsi o coajă de pîine acoperită de o mîzgă cleioasă, argintie, probabil că tot din pricina umidității. Cu tuberculoza lui, vezi bine, aici n-are s-o ducă prea mult.

Ușa se deschise. Doi jandarmi aduceau lavoarul, doi mîncarea, iar supraveghetorul în persoană, cu un aer solemn, ținea în mînă o linguriță de argint. Micul dejun se dovedi onorabil : o chiflă albă proaspătă și două pahare de ceai îndulcit. Mutra lui „Irod“ radioasă și plină de importanță nu prevestea nimic bun.

Oare ce-o mai fi punînd la cale nemernicul ?

Kletocinikov nu-i adresă nici o vorbă, nu era dispus să audă „tutuiala“ supraveghetorului. Mîncă în tăcere, așteptă plecarea lui Sokolov, apoi luă legătura cu ceilalți.. Toți au primit aceeași mîncare. Ciudat.

Prînzul întrecu toate așteptările. O supă gustoasă, la al doilea fel friptură de sitar la tavă, al treilea fel, prăjitură. Trigoni, mirat, îi ciocăni lui Kletocinikov :

— Adică, așa să ne hrănească? N-am putut mînca totul. L-am rugat pe supraveghetor să-mi aducă restul la cină. De paști, ce o să ne mai dea?

Paștele începea chiar a doua zi.

Kletocinikov presimțea că li se pregătește o capcană — cunoștea prea bine procedeele Secției a treia, dar nu putea să deducă nimic. Nu-i rămînea decît să aștepte.

În ziua următoare, primul lucru care i-a sărit în ochi a fost lingura de lemn nestrujită pe care o adusese Sokolov. Va să zică, asta era! La dejun i-au dat o bucată de pîine neagră și o cană de apă fiartă.

Nikolai Kletocinikov dumicăți pîinea în bucățele mărunte. Miezul era plin de gunoaie. Aruncă cu scîrbă o urchelniță uscată, coaptă în aluat, și începu să mănînce. „Irodul" se strădui să nu-l privească în ochi.

După prînzul compus dintr-o zeamă chioară în care pluteau cîteva cotoare de varză și puțin terci, Trigoni agitat îi ciocăni:

— Ce-i asta? Cu o asemenea mîncare nu se poate trăi!

— Asta-i tortura, răspunse Kletocinikov.

Da, asta era tortură — tortură prin înfometare. Voiau să-i frîngă, să-i oblige să ceară îndurare, să-și denunțe tovarășii. Pleve pornise ofensiva pe toate liniile. Deținuții au fost îmbrăcați în haine de ocnași: cămăși din pînză de sac și pantaloni despicați la glesne pentru lanțuri, iar în picioare saboți grei de lemn. Au fost plasați în celule igrasioase, unde sarea de pe masă se transforma îndată în saramură, iar chibritul se aducea în sîn. Însă cea mai mare nădejde și-o pusese Pleve în foamete. Trebuiau să vorbească.

Deținuții din celule au primit provocarea. Nici unul dintre ei nu se plîngea, nimeni nu le adresa nici o vorbă supraveghetorilor. Să le rămînă „tutuiala" în gît! Numai Kletocinikov într-o bună zi nu s-a mai putut abține, a scobit din miezul de pîine trei viermi albi și i-a întins lui Sokolov. Acesta se înroși, îi luă și-i ascunse, fără să spună nici un cuvînt. În aceeași zi și Frolenko i-a arătat viermii. „Irodul" căută să-i explice că nu sînt viermi, ci pur și simplu niște boabe de grîu umflate. De-atunci pîinea a devenit ceva mai bună, Sokolov urmărea ca brutarii să cearnă făina.

Această mică victorie l-a îmbărbătat nespus pe Nikolai Vasilievici.

Dar încercarea cea mai grea din închisoare nu era umezeala, nici frigul, sau foamea. Cel mai de seamă aliat al duşmanului a devenit inactivitatea şi lipsa oricăror preocupări. Cărţi nu erau: „Cititul este interzis". Nu-i scoteau nici la plimbare. Celulele deveniseră pentru arestaţi nişte sicrie ceva mai spaţioase.

La început, Kletocinikov a încercat să-şi umple timpul recapitulînd toate prin cîte trecuse. Dar gîndul nu-i era decît la munca organizaţiei, ca şi cînd viaţa lui n-ar mai fi avut un alt ţel. „Desigur, principala greşeală a fost că am desfiinţat casa conspirativă de la Nataşa. Nu se putea, nu trebuia în nici un caz să ne întîlnim cu tovarăşii noştri la persoane căutate de poliţie. Să admitem totuşi că lucrul acesta s-a întîmplat... Atunci mai rămîne neclar: cum au ajuns ei la casa noastră conspirativă? I-au arestat pe tovarăşi unul după altul în locuinţele lor, în lanţ, de bună seamă, totul e clar, dar... Cum au găsit la-nceput prima verigă a lanţului? Mai ales că în privinţa casei lui Fridenson-Agaceskulov nu era nici o semnalare, nici un fel de suspiciuni..."

Ajungînd aici, şirul deducţiilor se întrerupea invariabil, însă Kletocinikov stăruia să-şi reamintească chinuitor totul. Simţea că în străfundul memoriei parcă licăreşte vag ceva, se zăreşte capătul subţire al firului, un detaliu mărunt, poate tocmai veriga care-i mai lipseşte din lanţ. „Fridenson? Nu, despre el nu ştiu nimic. Nimic. Agaceskulov, Agaceskulov — acesta era numele pe care-l purta. Nu, nu-mi amintesc, nu-mi amintesc nimic..."

Şi deodată, într-o zi, îşi aminti acel amănunt.

Şi-a reamintit denunţul, în care era menţionat numele lui Agaceskulov, şi-a reamintit şi de trădătorul care l-a denunţat. Dar să le comunice despre asta celor de afară nu mai avea nici o posibilitate.

Curînd după aceasta starea sănătăţii lui Kletocinikov s-a înrăutăţit, boala de care suferea se agravase. Picioarele i s-au acoperit de pete mici, roşii, pe sub genunchi i-au apărut umflături. Îşi examină cu atenţie corpul. Coastele îi ieşeau prin piele, picioarele se subţiaseră şi arătau ca două beţe şi

numai la genunchi se îngroșau mereu ca niște bile noduroase și vinete. „Ca la cocoși", se gîndi deținutul și-i ciocăni vecinului: „Scorbut". „Și eu la fel", răspunse Trigoni. Poetul a transmis tuturor: „Cînd inflamația va ajunge la abdomen — moartea!"

Poetul-Morozov era medic.

Cînd supraveghetorul i-a adus masa, Kletocinikov își privea în tăcere piciorul tumefiat.

— Se umflă? se interesă curios „Irodul".

— Da.

Fără să spună nici un cuvînt, supraveghetorul ieși din celulă.

Se reîntoarse repede urmat de un doctor bătrînel, în halat. Kletocinikov căută să-și aducă aminte unde îl mai văzuse pe medic. Ăsta-i generalul-locotenent care a stat la proces în primul rînd. „Sîntem oameni cu vază, își zise în gînd condamnatul, dacă ne tratează ditamai generalii, te joci?"

Doctorul examină piciorul, clătină din cap și nu spuse nimic.

— Mai e vreo speranță?

— Îți voi trimite medicamente. Să încercăm. Posibil... Poate... mormăi el.

Supraveghetorul reveni curînd în celulă și aduse o lingură de lichid galben, cu gust de fier coclit. Doctoria însă nu l-a ajutat pe bolnav — picioarele îi înțepeniră. Trebuia chemat din nou medicul.

— Este necesară o altă alimentație, rezumă posomorît generalul, adresîndu-se lui Sokolov. Medicamentele sînt neputincioase.

— Cînd mi s-a ordonat, i-am hrănit cu friptură, răspunse Sokolov sec. Dacă mi se ordonă, nu-i mai hrănesc deloc. Toate se fac după porunca țarului și a comandantului.

Medicul mustăcește, dar își dă seama că-i inutil să mai discute cu „Irodul". Probabil că a vorbit însă cu comandantul. A doua zi deținuții au primit lapte și li s-a permis să se plimbe.

Treptat-treptat umflătura a început să cedeze. În ziua în care a dispărut de tot, au dispărut și laptele și plimbările.

Bucurîndu-se parcă, scorbutul se aruncă din nou asupra oamenilor. Văzînd pentru a doua oară inflamaţia, „Irodul" strîmbă din nas şi strecură printre dinţi :

— Încă-i devreme.

Nu şi-a pierdut încă speranţa că-i va determina pe deţinuţi să vorbească. Şi atunci o să-i ospăteze din nou ca-n prima zi — cu sitari la tavă. Deocamdată e prea devreme.

Deţinuţii însă tăceau. Peste o altă lună Sokolov a fost nevoit să le introducă iarăşi suplimentul de lapte şi plimbarea. Apoi le-a retras, din nou.

Cînd boala reveni pentru a treia oară, Kletocinikov le ciocăni în perete tovarăşilor săi o veste extraordinară. A hotărît să lupte — să declare greva foamei „cu moartea pre moarte călcînd". „Plămînii mei şi aşa nu mai sînt buni de nimic, spuse el. Moartea mea să vă fie măcar vouă de folos".

Drept răspuns, Trigoni i-a transmis părerea tovarăşilor : Frolenko, Morozov şi el îl rugau pe Nikolai Vasilievici să nu se expună în zadar. El însă n-a vrut să-şi schimbe hotărîrea.

În prima zi cînd Kletocinikov a refuzat să mănînce, supraveghetorul s-a cam pierdut cu firea. Despre greva foamei nu era scris nimic în instrucţiuni. Şi în general, această formă de luptă dădea peste cap întreaga linie de conduită trasată supraveghetorilor de către directorul departamentului de poliţie. Cu ce-i mai poţi oare înfricoşa pe oamenii care se condamnă singuri şi în mod conştient la moarte prin înfometare ? Cum poţi să-i înfrîngi ?

— Te priveşte, dacă mănînci sau nu mănînci, îl anunţă posac supraveghetorul pe Kletocinikov. În sinea lui însă era îngrijorat, aşa că alergă să-i raporteze conducerii.

Primul se alarmă comandantul închisorii, căutînd să-i explice subalternului său, cam greoi la minte, că dacă după Kletocinikov au să dea ortul popii şi ceilalţi deţinuţi, atunci adio avansare, salarii mărite, decoraţii şi în general s-a zis cu toate recompensele cu care stăpînirea îşi răsplătea temnicerii din fort.

Mai mult decît comandantul închisorii s-a alarmat însă Pleve, directorul departamentului de poliţie. Dacă zvonurile despre greva foamei şi moartea deţinuţilor vor răbufni cumva în afara pereţilor fortului, reputaţia sa de „vajnic apărător

al legii", păzitorul „aspru dar drept" al principiilor legalităţii, va fi definitiv compromisă. Halal păzitor al legilor, care-şi înfometează deţinuţii! Unde mai pui că după o astfel de înfometare, în închisoarea centrală din Harkov, decedatul Goldenberg l-a împuşcat acum patru ani pe guvernatorul-general Kropotkin... Amintindu-şi de această întîmplare penibilă, Pleve se cutremură şi porunci „să se ia măsurile necesare" pentru îmbunătăţirea situaţiei din fort. Nu avea nici o poftă ca soarta lui Kropotkin să-l ajungă şi pe el.

La 10 iulie 1883, „Irodul" însoţit de trei jandarmi intră în celula lui Kletocinikov. Pe pat zăcea nemişcat un schelet viu: era a opta zi de grevă a foamei.

— Ascultă, tu, Kletocinikov, începu cu o blîndeţe neaşteptată supraveghetorul. Comandantul corpului de jandarmi vine încoace. S-a ordonat ca de săptămîna viitoare tuturor deţinuţilor din fort să li se dea supă de carne, unt, caşă, ceai cu zahăr. Sînt permise cărţile bisericeşti, plimbările. Jur pe Dumnezeu, pe sfînta treime, că totu-i adevărat. Eu ce să fac, Nikolai, mie mi se ordonă, dacă ar fi după mine v-aş da numai friptură şi vînat. Ascultă, ce-ar fi să mănînci puţin?

„Asta-i tot, se gîndi Nikolai Vasilievici, ascultînd şoaptele aprinse ale jandarmului, tovarăşii vor trăi... Ultima victorie... Ce-mi cere această bestie să mănînc? N-am voie să-mi îngreuiez dintr-o dată stomacul cu o hrană atît de consistentă. O să-mi perforeze... Să aştept supa".

Buzele i se mişcară fără zgomot, iar capul cu ochii închişi se clătină încet dintr-o parte în alta.

— Aha, de ăsta-mi eşti! izbucni „Irodul" turbat de mînie. Se prea poate ca asupra creierului său să fi acţionat atmosfera apăsătoare din închisoare, fiindcă în ultimele zile era mereu îndrăcit, de parcă ar fi ajuns la un pas de nebunie. Aşa, va să zică! Îndopaţi-l, îndopaţi-l cu de-a sila! zbieră temnicerul împroşcîndu-şi saliva în toate părţile.

Jandarmii i-au căscat gura deţinutului şi au început să-şi îndese pe gît boţuri de caşă sleită.

„Ce fac? Ce au de gînd? Asta-i moarte sigură, îşi zise cu spaimă Kletocinikov, zvîrcolindu-se neputincios în labele lor puternice. Să nu uit... să transmit celorlalţi despre trădător..."

O durere ascuțită îi străpungea tot trupul. Pierzîndu-și cunoștința, osînditul se prăvăli într-o beznă neagră.

Moartea veni după trei zile.

La 14 iulie 1883 în cimitirul Preobrajenski din Petersburg a fost îngropat din ordinul poliției un necunoscut, trecut în acte cu numele de „Grigori Ivanovici Zavituhin". Locul unde se afla mormîntul lui Zavituhin nu a fost însemnat nicăieri, astfel că urmele lui s-au pierdut în curînd și pentru totdeauna.

EPILOG

Au trecut de atunci patruzeci de ani.

Asociația unională a deținuților și deportaților politici convocase în ședință plenară Consiliul său Central.

În sala de festivități a Muzeului Revoluției și-au dat întîlnire scoborîtori din cele mai minunate legende: moșnegi ce păreau ieșiți din morminte — eroi ai teroarei din perioada anilor optzeci; veterani ai „Uniunii de luptă"; vechi luptători de pe baricade; marinari din Sveaborg și tovarășii lor din fostele echipaje ale crucișătoarelor „Potiomkin", „Memoria Azovului". Ai fi zis că toată istoria vie a revoluției s-a adunat în această sală la o comemorare festivă. Bătrînii combatanți își depănau amintirile lor prețioase despre luptele purtate cu absolutismul țarist, despre tovarășii căzuți, despre înfrîngeri și victorii demult trecute.

La întîlnirea de astăzi a citit cîteva fragmente din cartea ei Praskovia Semionovna Ivanovskaia, pe vremuri membru în Comitetul Executiv al organizației „Narodnaia volia". În memoriile sale, descria cum evadase după douăzeci de ani de detenție din ocna din Kariisk, și cum apoi, aflîndu-se în stare de libertate, devenise gazda locuinței unde s-a pregătit atentatul asupra lui Pleve.

Ministrul afacerilor interne Pleve, favoritul lui Nicolae II, a fost sfîrtecat în bucățele de bomba aruncată de Sazonov, care după douăzeci de ani răzbunase moartea tovarășilor din organizație.

Într-unul din capitolele cărții, Ivanovskaia povestește lupta ilegaliștilor cu Piotr Racikovski, zis „Juristul", fostul provocator, demascat cîndva de Kletocinikov. După arestarea lui Nikolai Vasilievici, acest Racikovski a fost încadrat în mod oficial în rîndurile personalului poliției departamentale. Apoi a condus întreaga agentură țaristă de peste hotare, iar într-un timp și serviciul de contrainformații al departamentului. S-ar putea afirma că generalul de mai tîrziu Racikovski, „nașul" provocatorului Azef și șef nemijlocit al provocatorului Gapon,

a fost unul dintre organizatorii şi conducătorii cei mai zeloşi ai organului de urmărire politică din Rusia ţaristă.

— A fost un tip abil şi periculos, domnul acesta, spuse deodată Praskovia Ivanovna ridicîndu-şi ochii de pe manuscris, numai Kletocinikov a putut să-i vină de hac...

După Ivanovskaia a vorbit o altă revoluţionară marcantă — Ana Vasilievna Iakimova. Membru al Comitetului Executiv, tovarăş de luptă al lui Jeliabov, vestita „patroană a magazinului de brînzeturi Kobozev", care a scăpat de execuţie numai datorită faptului că în detenţie era însărcinată. În bastionul Trubeţkoi a născut primul copil. Ca şi Ivanovskaia, a participat şi ea la urmărirea ministrului Pleve şi îşi petrecuse în fortăreaţă, la ocnă şi în deportare în total aproape treizeci de ani.

Din păcate, Iakimova a scris puţin, în schimb, fiecare din povestirile sale avea darul să arunce o rază de lumină asupra unor momente nebuloase din istoria luptei pentru libertate.

Iată şi astăzi, Iakimova a relatat episodul necunoscut aproape de nimeni dintre cei prezenţi, arătînd împrejurările în care dispăruse în vara anului 1880 principalul atelier de dinamită al organizaţiei „Narodnaia volia".

În perioada respectivă conspiraţia era ameninţată de un nou provocator de talia lui Nikolai Reinstein. Acesta era un oarecare Şveţov, tîmplar în mahon. Căutase de mult o ocazie potrivită să se procopsească, să parvină. Şi, cînd soarta l-a pus în sfîrşit faţă-n faţă cu Halturin, întreprinzătrul Şveţov a ghicit imediat ce „pasăre măiastră" îi căzuse în mînă! Mult timp s-a străduit Şveţov să-i cîştige încrederea lui Stepan, pînă cînd l-a convins în cele din urmă să se mute la el şi să se folosească de serviciile sale pentru legătura cu muncitorii-activişti şi ilegalişti de la „Narodnaia volia"... Printre persoanele cărora Şveţov le transmitea scrisorile şi mesagiile lui Halturin, se număra şi Iakimova-Baska. Ea i-a comandat tîmplarului o casetă de zeţărie pentru tipografia lor clandestină.

Abia atunci — şi numai atunci! şi-a făcut domnul Şveţov intrarea la consilierul de stat Kirilov. Acum putea dintr-o singură lovitură să-l prindă pe Halturin, pe oamenii de legătură ai Comitetului Executiv şi, ce-i mai important, găsise mijlocul prin care putea să pătrundă pînă la tipografie, pînă la Centrul partidului.

Kirilov se bucurase atît de mult de această veste încît i-a dat pe loc lui Şveţov trei mii de ruble, lucru nemaiîntîlnit în analele serviciului secret al Rusiei !

Bineînţeles că Kletocinikov l-a pus imediat în gardă pe Mihailov, semnalizîndu-i pe noul provocator. Cu toate acestea, demascarea lui Şveţov nu era tocmai simplă.

Numele adevărat al acestui trădător îl cunoşteau însă numai doi oameni: Kirilov şi Kletocinikov. Întreruperea bruscă a relaţiilor dintre ilegalişti şi Şveţov i-ar fi îndreptat inevitabil bănuielile lui Kirilov asupra lui Nikolai Vasilievici.

Iată pentru ce Mihailov a ordonat tuturor ilegaliştilor care intrau în contact cu Şveţov să fie cu ochii în patru, dar să se comporte aparent ca mai înainte.

Iakimova mergea regulat la întîlnirile cu trădătorul şi tot cu aceeaşi regularitate îi împuia capul cu tot felul de informaţii mincinoase (care ajungeau neîntîrziat la Secţia a treia). Dar iată că jocul s-a apropiat de sfîrşit. Şveţov i-a comunicat Baskăi că lada pentru tipografie este gata, şi că-i va aduce comanda poimîine, în parcul Alexandrovski...

La locul stabilit Iakimova dădu peste un tablou cu care era demult obişnuită... Lîngă Şveţov, pe bancă, era aşezat un lădoi cît toate zilele, vopsit într-o culoare ţipătoare, care-ţi sărea în ochi de la distanţă, iar de jur împrejur mişunau copoii Secţiei a treia. Oricît s-ar părea de straniu, însă ilegalista s-a bucurat atunci... Avea în sfîrşit o bază legală să se debaraseze de Şveţov, fără să-l bage în bucluc pe Kletocinikov. L-a certat pe tîmplar cu glas tare, i-a dat de înţeles că o astfel de pocitanie stridentă pur şi simplu nu poate să nu atragă atenţia, şi imediat, printre altele, l-a anunţat că împreună cu Halturin pleacă chiar azi la Moscova. N-a apucat Şveţov să se reculeagă după afrontul primit şi femeia s-a făcut nevăzută, lăsîndu-l îndatorat pînă-n gît faţă de Secţia a treia.

...În stradă, pe urmele femeii, au pornit cinci copoi, printre care Baska recunoscu un moşnegel mărunt, oacheş la faţă... Acesta s-a retras primul. Vreo patru ore în şir i-a plimbat ilegalista pe străzi, pînă l-a pierdut din vedere pe ultimul urmăritor.

— În ziua următoare, însă, își amintea Iakimova, m-am pomenit acasă cu Bătrînul[1], pe atunci, bun prieten cu Sașa Mihailov — care mi-a citit cu voce tare rapoartele filorilor ce s-au ținut după mine.

S-a dovedit că de data aceasta domnul Kirilov în persoană s-a gîndit să-și aducă aminte de meseria din tinerețe și a pornit-o el însuși pe urmele ilegalistei. Dar tot el a fost primul care s-a lăsat păgubaș de această corvoadă și a plecat la „punctul de comandă", să-și întîmpine agenții întorși din misiune cu înjurături și amenințări. Ultimul copoi însă l-a bucurat pe șef. A avut prezența de spirit să se ascundă într-un gang, a lăsat-o pe Baska să se mai liniștească și pe neobservate a condus-o pînă la casa cu numărul unsprezece de pe strada Podolskaia. Două ore a așteptat-o apoi la intrare, dar femeia n-a mai ieșit. „Acolo e locul lor de întîlnire", raportă copoiul. S-a hotărît să fie luați în supraveghere toți vizitatorii acestei case și numai după aceea să se treacă la arestarea lor.

Acest plan a fost zădărnicit însă de Kletocinikov. El nu știa ce se ascunde pe Podolskaia, dar instinsctiv a simțit că trebuie neapărat să-l pună la curent pe Portar cu măsurile ordonate de Kirilov, fără să mai aștepte întrevederea lor următoare. Noaptea, „ofițerul de rezervă Polivanov", de la hotelul „Moscova", cunoștea deja că „atelierul de dinamită" se află în pericol.

— În felul acesta au fost salvate sculele, rezervele principale de exploziv și noi cu Kibalcici, încheie Ana Vasilievna. Ba poate chiar întregul grup de tehnicieni ai partidului.

— Ce s-a întîmplat cu Șvețov, nu mai știți ?

— Nikolai Vasilievici l-a convins pe Kirilov că Șvețov îi duce de nas pe polițiști, din însărcinarea partidului — zîmbi Iakimova — iar șeful l-a băgat pe idiotul de tîmplar la răcoare...

— Dumneata, Basocika, mai bine le-ai așterne pe hîrtie toate acestea, îi spuse cu reproș Mihailo Frolenko, care prezida ședința. Uite, academicianul Morozov nu pregetă s-o facă. A

[1] Acesta era Lev Tihomirov, membru al Comitetului Executiv al organizației.

scris despre Kletocinikov cum ne-a scăpat de la moarte în fort, i-a cinstit memoria tovarăşului...

Emoţionat, Mihail Feodorovici se cufundă în hîrtiile întinse pe masă, în faţa lui. Se apucase să le răsfoiască, să le dea la o parte pe cele netrebuincioase, pînă cînd a găsit o adresă oficială cu antetul roşu. Îşi puse apoi ochelarii şi o parcurse repede cu privirea.

Observînd că cei prezenţi se ridică de pe scaune, Frolenko le făcu semn cu mîna să mai zăbovească puţin.

— Ne-a mai rămas ceva, şi am avea nevoie de ajutorul vostru, tovarăşi. Cekiştii ne-au rugat să-i sprijinim...

Fondul problemei consta în următoarele:

La una din uzine, muncitorii s-au plîns de cîteva ori de maistrul lor. Acest cetăţean se purta cu ei ca un provocator: le reducea fără motiv plata pentru orele de lucru, iar cînd muncitorii îşi arătau indignarea pentru scăderea exagerată a salariilor, le răspundea veninos că luptă pentru ridicarea productivităţii şi să nu se gîndească decît la un singur lucru, la foloasele pe care le au de pe urma Puterii Sovietice. Muncitorii, în loc să-şi îndrepte nemulţumirea împotriva conducerii de stat, au venit la cekişti şi l-au denunţat pe răutăciosul moşneag. Cekiştii de mult s-ar fi lămurit cu el, însă în dosarul personal al bătrînului s-a găsit o menţiune mai aparte. Ca răspuns la întrebarea din formular: „Cu ce v-aţi ocupat pînă în anul 1917?" meşterul scrisese: „Am fost membru al partidului «Narodnaia volia» şi am stat doi ani în fortăreaţa Petropavlovskaia." Era oarecum jenant să aresteze un om cu un trecut ca acesta, aşa că incidentul a fost dat uitării. În ultimul timp însă moşneagul întrecuse orice măsură. Înjura în mod deschis pe toţi şi pe toate, astfel că pînă la urmă organele securităţii statului i-au cerut asociaţiei foştilor deţinuţi politici să le trimită o referinţă, să vadă şi ei dacă a fost într-adevăr omul acesta pe vremuri un revoluţionar chiar atît de marcant?

— Tovarăşi, cine dintre dumneavoastră ştie şi îşi aminteşte de Ivan Alexandrovici Petrovski? întrebă Frolenko.

Toţi tăceau. Veteranii cunoşteau aproape pe fiecare membru al organizaţiei din capitală sau provincie, dar pe Petrovski nu l-a întîlnit nici Iakimova, nici Morozov, şi nici Ivanovskaia.

— Poate că nu-i de la „Narodnaia volia", o fi din gruparea „Zemlia i volia"? dădu glas Sofia Ivanova, fosta

gazdă a tipografiei din stradela Sapiornîi. Acum multă lume le confundă... Nikolai Sergheevici, mai lăsați notițele. Dumneata nu l-ai cunoscut pe Petrovski în organizația „Zemlia i volia"?

Așezat într-un colț, cu un teanc de hîrtii pe genunchi, Nikolai Tiutcev — un bătrîn venerabil cu înfățișarea plăcută — în trecut spaima spionilor și tovarăș de luptă al neînduratorului răzbunător Andrei Presniakov, iar în ultima vreme arhivar și cronicar al revoluției — deveni atent la discuție.

— Pe cine? întrebă el mirat.

— Pe Petrovski, Ivan Alexandrovici, nu l-ați cunoscut?

— Ce anume? ochii lui Tiutcev se aprinseră. Îl cunosc pe Petrovski. Am terminat nu demult un articol despre el. După părerea mea, e tot ce-am scris mai bun în viață. L-ați găsit cumva pe Petrovski?

— S-a găsit, s-a găsit, strigară voioși cei din jur. Ni se cer relații printr-o adresă oficială...

— Dacă-i același Petrovski, începu pe departe Tiutcev, și nu s-a produs cumva o neînțelegere, atunci este cunoscut de mai mulți. Praskovia Semionovna, acesta e puiul de năpîrcă pe care l-ai crescut la sîn și care drept mulțumire te-a băgat la apă...

— Vanecika!

Ivanovskaia se îngălbeni atît de tare, încît pînă și păru-i argintiu părea acum mai închis decît obrajii.

— Da, Vanecika. Ivan Vasilievici Okladski, poreclit Ivan Ivanovici Ivanov, tot el Ivan Ivanovici Alexandrov, zis Tehnicianul, zis Ivan Alexandrovici Petrovski. Trădătorul numărul unu, agent din cadrele poliției politice secrete din Rusia, cu un stagiu de treizeci și șapte de ani.

Toți au rămas înmărmuriți. Primul și-a revenit Frolenko.

— Kletocinikov, înainte de moarte, mi-a ciocănit despre el. Trebuie să-i anunțăm neîntîrziat pe cekiști!

Astfel, cu totul pe neașteptate, lucrarea istoricului Tiutcev a constituit punctul de plecare principal pentru acțiunea de urmărire penală deschisă de procurorul tribunalului gubernial din Petrograd. Okladski a fost arestat. Și, ca o ironie a soartei, a fost anchetat, identificat și strîns cu ușa de către martori, chiar în aceeași clădire în care cu patruzeci de ani în urmă îi vînduse poliției pe martorii de azi.

Procedura de urgență s-a desfășurat la Tribunalul Suprem al U.R.S.S.

Pas cu pas, se dezvăluia dinaintea procurorului, anchetatorilor, savanților și experților, prezenți la proces, întreg istoricul acestei odioase trădări. Au fost reconstituite, pe bază de documente, evenimentele petrecute în noaptea aceea blestemată cînd, înnebunit de spaimă, Okladski a ieșit în grabă din celula condamnaților la moarte, uitîndu-și acolo papucii. Le-a destăinuit polițiștilor tot ce știa. Apoi, ciocănind în perete, a intrat în legătură cu deținuții din celulele învecinate dîndu-se drept muncitorul Tihonov, sau muncitorul Teterka. Mizerabilul nădăjduise că stigmatul trădării va cădea asupra acestor oameni, se străduia să evite cu orice preț soarta lui Jarkov și Reinstein.

Urmările trădării lui au fost infime, în comparație cu speranțele nutrite de poliție. Martorele Iakimova și Ivanovskaia au declarat că încă de atunci, din anul 1880, toți ilegaliștii cunoșteau despre trădarea lui Okladski. Kletocinikov l-a prevenit pe Mihailov. Toate casele denunțate de Okladski au fost evacuate, toate numele indicate de el au dispărut de pe buletinele contrafăcute de ilegaliști. Poliția nu a găsit pe nimeni și nimic.

Și dacă n-ar fi intervenit o coincidență fatală, niciodată n-ar fi devenit Okladski „geniul rău“ al organizației „Narodnaia volia“, așa cum l-a denumit pe drept cuvînt procurorul.

După documentele din arhivă s-a reușit să se dezlege misterul arestărilor în lanț petrecute în ianuarie, care au dus la exterminarea celor mai valoroase cadre ale Comitetului Executiv.

Okladski le-a spus jandarmilor că în casa de pe strada Podolskaia nr. 11, de care se interesau, locuia tehnicianul-șef al organizației Kibalcici, trecut în acte sub numele de Agaceskulov. Era un nume mai rar întîlnit și de aceea se putea memora mai ușor.

Și deodată, după un timp oarecare, la oficiul de evidență din Petersburg s-a înregistrat același Agaceskulov. Un lucru de nimic — se vede că la biroul de confecționare a actelor de identitate, din cadrul organizației „Narodnaia volia“, cineva uitase că a mai fost emis un buletin pe același nume, sau pur

și simplu, tovarășului însărcinat cu treaba aceasta i-a fost lene să născocească un nume nou. După sfatul lui Okladski, proaspătul „Agaceskulov" a fost interceptat pe stradă, astfel ca semnul de recunoaștere de la fereastră, care indica intrarea liberă, să rămînă pe loc. Omul s-a dovedit a fi G. Fridenson. Datorită vicleșugului folosit, în casa lui au fost arestate apoi alte persoane și lanțul se întinse treptat peste toate locuințele. Numai Kletocinikov reușise să bareze accesul spre casa conspirativă a lui Kolodkevici.

O greșeală măruntă, o asemănare întîmplătoare de nume a dus la aceste urmări deosebit de dureroase.

Okladski, la proces, n-a recunoscut nimic. Ajunsese să cunoască prea bine caracterul anchetatorilor de azi, nu degeaba a dormit săptămîni în șir sub același acoperiș cu Jeliabov. N-o să-i rabde inima să trimită la moarte un moșneag. Iar închisoarea de acum nu e ca fortul. Principalul este să nege totul, pînă n-o să-i dovedească negru pe alb.

Cînd procurorul i-a povestit cum au ajuns în ghearele jandarmilor Barannikov, Kolodkevici, Zlatopolski, Fridenson și Kletocinikov, acuzatul se indignă :

— Aceasta a fost din partea lor o neglijență de neiertat — să scoată buletinul lui Fridenson pe același nume cu al lui Kibalcici. Nu am nici o vină. Ei sînt vinovați.

Căruntul luptător Frolenko recunoscu cu tristețe :

— Într-un anumit fel, bătrînul ticălos are dreptate. Dacă Portarul ar fi fost în libertate, n-ar fi îngăduit o asemenea gafă. E-hei, Portarul...

În privința pedepsei, Okladski nu s-a înșelat : tribunalul a pronunțat sentința — zece ani de închisoare. Cum i-a petrecut acest trădător și cum a murit, nu se știe.

Din păcate, după nenumărate căutări, nu au putut fi identificate mormintele oamenilor pe care-i trădase — Jeliabov, Kibalcici, Mihailov, Kletocinikov. Au fost înmormîntați cu toții de jandarmi în cea mai mare taină, la cimitirul Preobrajenskoe, din marginea Petersburgului. Decesele nu au fost înregistrate nicăieri. Niciodată nu vom afla exact locul unde se odihnesc rămășițele pămîntești ale acestor bărbați luminați, plini de abnegație și curaj.

Dacă i-am fi găsit, le ridicam un obelisc. Iar pe lespedea mormîntului le-am fi săpat strofele cîntecului îndrăgit al cîtorva generații de revoluționari :

În temniță, greu chinuit,
Tu viața eroic ți-ai dat-o !
Luptînd cu cinste-ai murit,
Pentru a poporului cauză.

CUPRINS

Lector : NATALIA STĂNESCU
Tehnoredactor : ELENA BABI

Tiraj 128 180. Bun de tipar : 12.02.1974.
Coli tipar 13.

Tiparul executat sub comanda
nr. 40 011 la Combinatul Poligrafic
„Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1,
București,
Republica Socialistă România

ÎN COLECȚIA «ENIGMA»
AU APĂRUT:

Joe Alex	— ACOLO UNDE E STĂPÎNĂ PRIMĂVARA
Agatha Christie	— ANUNȚUL MORTUAR
Dashiell Hammett	— UN OM SUBȚIRE
Michael Innes	— MISTERUL MANUSCRISULUI
Bert F. Island	— JOCUL S-A SFÎRȘIT
Jiři Marek	— PANOPTIC DE VECHI ÎNTÎMPLĂRI CRIMINALISTICE
Rodolfo Marzano și Giorgio Capuano	— CÎȚIVA MAIGRET ITALIENI

ÎN PREGĂTIRE:

Hansjörg Martin	— CURIOZITATE PERICULOASĂ
Iulian Semionov	— STRADA OGARIOV NR. 6
Edgar Wallace	— SUBSTITUIREA

editura univers

Lei 7